

Η ΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ Η΄

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΤΕΥΧΟΣ 84ον

ΑΠΡΙΛΙΟΣ

1959

ΙΣΙΟΚΤΗΤΑΙ — ΔΙΚΥΘΥΝΤΑΙ
ΜΙΧΑΗΛ ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ
ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

Επιτροπή επιμελείας τῆς
ΙΩΑΝ. Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ
ΓΕΩΡ. Ι. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ
ΔΗΜ. Σ. ΣΑΔΑΜΑΓΚΑΣ
ΤΑΚΗΣ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΣ
ΠΑΝΟΣ Γ. ΦΑΝΤΗΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ :

Εσωτερικοῦ : Ἑτησία Δραχ. 150.—
Κομικῶν προσώπων Δραχ. 200.—
Ἐξάμηρος κ.λ.π. ἀναλόγως
Ἐξωτερικοῦ : Ἑτησία Δολλ. 10.—
ἢ Δίραι Ἀγγλίας 3 1/2
ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ ΔΡΑΧ. 12.50

7

Ἀντεπιστέλλοντα Μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς :
ΚΩΝ. ΜΕΡΤΖΙΟΣ (Βενετία)
ΔΕΑΝΔΡΟΣ Ι. ΒΡΑΝΟΥΣΗΣ (Ἀθήναι)
ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΙΑ (Θεσσαλονίκη)
ΜΙΧΑΗΛ ΠΕΡΑΝΘΗΣ (Ἀθήναι)
Ν. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ (Ἀθήναι)

Ἐμβάσματα : «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΝ ΕΣΤΙΑΝ» Ὁδὸς 28ης Ὀκτωβρίου 60, Ἰωάννινα — Τηλ. 6-59

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Κων. Σ. Κώνστα :	Πάτερ Κοσμάς ὁ Αἰτωλὸς (ἱστορ. μελέτη),	σελ. 265
Κώστα Καροφύλλας :	Θεόδωρος Κολοκοτρώνης—ὁ Γέρος τοῦ Μωρητῆ (ἱστ. μόν),	» 272
Μάνθου Οἰκονόμου :	Ἀνέκδοτα ἐγγράφα—Οἱ Μαρτυρολόγοι (ἱστοριοδ. φικὰ)	» 278
Βασιλείου Πυρρινέλλα :	Ἡ ἔξρυστις τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἡ ὀνομασία αὐτῶν (ἱστ. μελ.),	» 282
Κων. Ἀθ. Διαμάντης :	Ὁ Χριστοφόρος Φιλιππῆς εἰς τὴν Ἑσπερίαν	» 290
Κων. Δ. Μέρτζιου :	Μικρὸς Ἑλληνομνήμων (τεῦχος δεύτερον) [ἱστοριοδ. φικὰ]	» 295
Ἀγγ. Ν. Παπακώστα :	Ἡπειρωτ. καὶ τραγοῦδια τοῦ Λαζάρου (λα. γραφικὰ)	» 305
Ἀναστ. Εὐθυμίου :	Τὸ ἀφρορετμένο βίβ. χαλάλι δὲ γίνεται (ἡθογράφημα)	» 305
Δημ. Σαλαμάγκας :	Τὰ ἱσνάφα καὶ τὰ ἐπιγγέλματα ἐπὶ Τούρκοις— τίας στὰ Γιάννινα (λαογραφικὰ σύμμικτα)	» 31
Σπύρου Στούπη :	Σχολεῖα εἰς Θεσπρωτίαν κατὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν	» 31
Ἰγνηρσία Ἀναπτύ- ξεως Ἡπείρου :	Τὸ Πρόγραμμα Ἀνατ. ὕξεως Ἡπείρου (μελέτη)	» 31
Χρ. Χριστοδασίλη :	Μεσολόγγι (ποίημα)	» 32
Κώστα Τσιλιμαντῶ :	Πωγωνιανή (ποίημα)	» 32
Νίκου Τσούρα :	Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος (κριτικὴ μελέτη)	» 32
Ἀντιγ. Βουρλέκη :	Στὸ γυιὸ μου ποῦ ἔφυγε γιὰ σπουδὰς (ποίημα)	» 32
Lefontaine :	Ἡ δένδρογαλιά (ποίημα—μετάφρασις Α. Γερωνικοῦ)	» 32
Ἀλέξη Ζιχυνθηνοῦ :	Σ ρατιωτικὸ ταχυδρομεῖο (ποίημα)	» 32
Κώστα Λαχᾶ :	Ἔτσι ἀποκοιμήθηκεν ὁ νέος (ποίημα)	» 32
Σπύρου Μουσελίμη :	Ἡ παλιοχώρα τῆς Ὀσδίνης (ἐδοιοπορικὴ)	» 32
Ἀρίστου Σαχθοπούλου :	Ἀπόπειρα (ποίημα)	» 32
Καρόλου Ροῦ :	Κιβωτός (ποίημα)	» 32
Γεωργίου Πράτσια :	Ἀθηναϊκὴ Δραματοουργία (κριτικὴ μελέτη)	» 32
Πάνου Ν. Παναγιωτοῦνη :	Ἐπᾶλληλοι κύκλοι (ποίημα)	» 32

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ: Σημειώματα: Καὶ πάλιν ἡ Ριζάρειος (Γ.Α.Ο.)—Ἐργασία τοῦ κ. Δ. Βρανούση (Συντάξεως)—Τὰ πενήντα χρόνια τοῦ φουτιουρισμοῦ (Α. Γερωνικοῦ)—Κριτικὴ τοῦ Βιβλίου: Μ. Μέσκου: «Πρὶν ἀπ' τὸ θάνατον»—Ε. Συναδινού: «Ἐξομολόγησις» (Γιάννη Δάλλα)—Ad Ferrierc: «Σύντομος εἰσαγωγὴ εἰς τὴν νέαν ἀγωγὴν» (μετάφρ. Γ. Ν. Κωσταδήμα) [Κ. Δαζαρίδη]—Ὀλγας Βατίδου: «Ἡ μικρὴ οὐμοσύνη στὰ τουρκοχώρια τῆς Ἀνατολῆς» (Π. Γραικοῦ)—Τάκη Σωτήρησον: «Ὀχτάβες»—Ἀντ. Τσακιρόπουλου: «Ἐκστασις» (Δ. Κόκκινου).—Ἐπιστολαί.—Πνευματικὴς ἐκδηλώσεις.—Προκήρυξις διαγωνισμοῦ «Ἡπειρ. Ἑστίας» Θεσσαλονίκης.—Ἀλλήλογραφία.—Βιβλία καὶ περιοδικὰ πού λὰ βα με.

Ἡ ΠΡΩΤΙΚὴ Ἑστία

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ Η'

• ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1959 •

ΤΕΥΧΟΣ 84ον

Κ. Σ. ΚΩΝΣΤΑ

ΠΑΤΕΡ-ΚΟΣΜΑΣ Ο ΑΙΤΩΛΟΣ Ο ΑΝΑΓΕΝΝΗΤΗΣ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΟΥ ΗΠΕΙΡΟΥ

«Πάτερ - Κοσμά σὰ νὰ ἦταν χτές τὸ κήρυγμά σου ἀχάζει
στὴ Ρούμελη, στὴν Ἡπειρο, στὴν ἀπεραντωσύνη!»

Γ. ΑΘΑΝΑΣ

1. Γενικά

Πᾶνε ἑκατὸν ὀγδόντα χρόνια ἀπὸ τότε!

24 Αὐγούστου 1779, Σάββατο ξημερώματα. Τὸ Μπεράτι, ἐκεῖ ψηλὰ στὶς ἐλληνικὲς περιοχὲς τῆς Βορείου Ἡπείρου, ποὺ προσμένουν πάντα τὴν ἐθνικὴ τους ἀνάσταση, ξυπνοῦσε κάτω ἀπὸ τὴ βαρεῖα ἀτμόσφαιρα ἐνὸς ἀτιμωτικοῦ ἐγκλήματος. Ὁ ἀγιώτατος καὶ ὅσο κανεὶς ἄλλος εὐεργέτης τοῦ σκλαβωμένου ἐλληνισμοῦ μοναχὸς ΠΑΤΕΡ · ΚΟΣΜΑΣ ὁ Αἰτωλός, κρεμασμένος ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Γένους καὶ τῆς Πίστης μας, σὰν ὁ αἰσχάτος τῶν κακούργων, ἀπὸ ἓνα πλάτανο παράδινε τὸ πνεῦμα του, ὕστερα ἀπὸ μιὰ ὀλόκληρη εἰκοσαετία πλούσια σὲ ἐθνικὴ, θρησκευτικὴ καὶ διδασκαλικὴ ἱεραποστολικὴ δράση στὸν ἐλληνισμό τῆς στεριανῆς καὶ νησιώτικης νοτιοδυτικῆς Βαλκανικῆς.

Ὁ θάνατός του συγκίνησε, ὅσο ἐλάχιστοι ἄλλοι, τὴν ἐθνότητα. Οἱ τόποι, ποὺ πάτησε, ἀντιβοοῦν ὀλοένα τὸ θρύλο του καὶ παραδόσεις ἀπίστευτες κυκλοφοροῦν στὰ μέρη, ποὺ στάθηκε καὶ κήρυξε. Τὸ ἔργο του βρῆκε τὴν ἀναγνώριση ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν, ποὺ τὸν ἀνακήρυξε Ἅγιο καὶ τὸν τιμᾷ τὴν ἡμέραν τοῦ μαρτυρίου του. Σὲ πλείστους φερώνυμους ναοὺς ἀκούγεται κάθε χρόνο στὴ μνήμη του ἡ συνταγμένη στὰ 1814 ἀπὸ τὸ μαθητὴ καὶ πρῶτο βιογράφο του Σάπφειρο Χριστοδουλίδη ἀκολουθία του καὶ ἄφθονα πόδια πιστῶν κάμπτονται σὲ κατανυκτικὲς στὴν ἀγιωσύνη του γονυκλισίες.

Τὸ φλογερὸ αὐτὸν ρασοφόρο ἐρχόμαστε καὶ μεῖς νὰ θυμηθοῦμε εὐλαβικὰ στὶς σελίδες, ποὺ ἀκολουθοῦν, μνημονεύοντας τὴν κυριώτερη πλευρὰ τῆς ὅλης ἐξοχῆς δράσεως του στὴ Βορειοηπειρωτικὴ γῆ: τοὺς πνευματικούς του δηλαδὴ μόχθους γιὰ τὴν ἀναγέννηση καὶ τὴν ἠθικὴ ἀφύπνιση τῶν λαϊκῶν στοιχείων της, γιὰ τὰ ὁποῖα τελικὰ καὶ μαρτύρησε. Εἶναι αὐτὸ εὐσεβὲς πρὸς τὴν Ἀλήθεια καὶ τὴν Ἱστορίαν καθήκον μας καὶ λόγοι εὐγνωμοσύνης πρὸς ἓναν ἀπὸ τοὺς

Μεγάλους Λαϊκούς Διδασκάλους τοῦ Γένους, πού ἀνάμεσα ἀπὸ μύριους κινδύνους καὶ στὸ τέλος μὲ τὸ ἴδιο του τὸ αἷμα μετέδωκε τὰ ἱερὰ γράμματα στοὺς νέους, ἀπ' ὅπου ξεπήδησαν οἱ σκαπανεῖς τῆς ἐθνικῆς μας ἐλευθερίας. Ἀλλὰ καὶ ὠφέλιμο εἶναι ἡ ἀρετὴ καὶ ὁ ζῆλος τοῦ Πάτερ · Κοσμᾶ γιὰ τὸ φωτισμὸ τοῦ λαοῦ νὰ προβάλλεται ὁλοένα στοὺς μεταγενεσιτέρους παράδειγμα πρὸς μίμηση. Ἡ ἐνθύμηση τῆς μεγάλης μορφῆς του, πού συντέλεσε στὸ ξύπνημα τοῦ λαοῦ τῆς Βορείου Ἡπείρου καὶ γιὰ τοῦτο στάθηκε ἡ ψυχὴ τῆς περιοχῆς αὐτῆς καὶ πού τὰ ὁσπᾶ του, μαζὶ μὲ τόσων κατοπινῶν Ἡρώων καὶ Μαρτύρων τῆς Φυλῆς μας τὰ ὁσπᾶ, μένουν ἀκόμα ἔξω ἀπὸ τὰ σύνορα πού ἔχουν χαράξει οἱ Ξύλινοι Σταυροὶ τους, ὅλο καὶ πὺλὸν θ' ἀνάβη μέσα μας τὴν ἀγάπη πρὸς τὴ Βόρειο Ἡπειρο καὶ πρὸς τὸν πολιδουκιμασμένο ἀπὸ τὴν ἱστορία του λαὸ τῆς.

Ἀλλὰ καὶ κάτι ἄλλο ἀκόμα. Βέβαια ὁ Πάτερ · Κοσμᾶς ἀναδείχτηκε φυσιογνωμία πανεθνικὴ καὶ ἡ δράση του καλύπτει ὁλόκληρο τὸν κρίσιμο ἑλληνικὸ δέκατο ὄγδοο αἰῶνα. Ὅμως ἡ στενότερη πατρίδα του, ἡ Αἰτωλία, πού ἀπὸ γονιούς Ἡπειρώτες τὸν γέννησε καὶ τοῦ δάνεισε καὶ τὸ ἐπώνυμό του, αἰσθάνεται μιὰ ἰδιαίτερη τιμὴ γιὰ τὸν Ἑφέστιον Ἅγιό της καὶ μὲ δικαιολογημένη ὑπερηφάνεια τὸν προβάλλει ἐπὶ κεφαλῆς τῶν κατὰ καιροὺς διαλεχτῶν τῆς τέκνων. Ὡστε λοιπὸν εἶναι καὶ οἱ συναισθηματικοὶ λόγοι τῆς κοινῆς Αἰτωλοηπειρωτικῆς καταγωγῆς, πού κατὰ κάποιον τρόπο μᾶς ὑποχρεώνουν στὸ μικρὸ τοῦτο μνημόσυνο.

Γιὰ νὰ καταλάβωμε ὅμως καλὰ τὴν τεράστια σημασία τοῦ ἀναγεννητικοῦ ἔργου τοῦ Πάτερ · Κοσμᾶ στὴ Βόρειο Ἡπειρο, ἀνάγκη πρῶτα νὰ κάμωμε μιὰ σύντομη ἀναδρομὴ στὴ γενικὴ κατάσταση τοῦ τόπου ἐκείνου γύρω στὰ 1760—χρονολογία, πού ἀποτελεῖ ἕναν ἱστορικὸ σταθμὸ, γιατί ἡ παρουσία σ' αὐτὴ τοῦ Πάτερ Κοσμᾶ τῆς ἔφερε ἀφθονες φωτεινὲς ἀνυλαμπές μέσα στὸ μαῦρο σκοτάδι τῆς σκληρῆς σκλαβιάς τῆς.

2. Ἡ Βόρειος Ἡπειρος μετὰ τὸ 1453

*«Βγῆκε ν·ὁ ἥλιος κόκκινος καὶ τὸ φεγγάρι μαῦρο
κι' ὁ λαμπερὸς αὐγερινὸς πάει νὰ βασιλέψη . . .»*

Σὲ καμμιά ἴσως ἄλλη περίπτωση τὸ παραπάνω ἐπιγραμματικὸ δίστιχο τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ—τοῦ ἀνωνύμου αὐτοῦ χρονικοῦ τῶν περιπετειῶν τοῦ Γένους—μὲ τὸ ὁποῖο ἡ λαϊκὴ μοῦσα θρήνησε τὸ χαμὸ τοῦ ἁξίου κλέφτη, δὲν βρῖσκει πὺλὸν περίφημη ἐφαρμογὴ καὶ χειροπιαστὴ δικαίωση ἀπὸ τὴν περίπτωση τῆς πνευματικῆς ζωῆς τῆς Ἐθνότητος, εὐθύς μόλις αὐτὴ βρέθηκε πνιγμένη κάτω ἀπὸ τὶς βαρεῖες συνθῆκες, πού δημιούργησε ἡ ἐθνικὴ πτώση τοῦ 1453.

Τὸ χτύπημα, πού δέχτηκαν τὰ ἑλληνικὰ γράμματα μετὰ τὴν ἄλωση τῆς Πόλης, ἦταν ὁλοκληρωτικὸ καὶ καίριο. Οἱ ἡμέρες καὶ σκοτεινὲς ἡμέρες, πού ἀνάτειλαν, ἔκαμαν πολὺ ἐπικίνδυνον ἐγχείρημα τὴν καλλιέργειά τους. Τοὺς πρῶτους ἰδίως μετὰ τὴν πτώση ἐκείνη χρόνους· μέχρι τοῦ δεκάτου ἐβδόμου αἰῶνα, ὅταν μαζὶ μὲ τὴν ἄλλη του σκληρότητα πρὸς τοὺς Ἑλλήνες ὁ κατακτητὴς—ἀπὸ φόβο, πὺλὸν ἂν οἱ Χριστιανοὶ μορφώνονταν θὰ γίνονταν δυσκολοκυβέρνητοι καὶ ἐπικίνδυνοι—καταδίωξε ἄγρια καὶ τὴν παιδεία τους, τὸ σκοτάδι βαρὺ καὶ πηχτὸ ἀπλώθηκε καθολικὰ σὲ ὅλα τὰ πρὶν βυζαντινὰ θέματα τῆς ἐνδοξῆς καὶ φωτοδότρας τούτης χώρας. Ἡ μεγάλη καὶ ἀποκλειστικὴ τώρα ἀγωνία τοῦ τρομοκρατημένου λαοῦ νὰ σώσῃ τὸ κεφάλι του ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος, ἀπὸ τὸ ἄλλο ἡ φυγὴ τῶν μορφωμένων στὴ Δύση, πού στεροῦσε τὸ δοῦλο ἔθνος ἀπὸ τὸ νοῦ καὶ τὴ σοφία τους, ἀλλὰ καὶ σύγχρονα στείρευε τὴν πηγὴ, θὰ μόρφωνε τοὺς νέους δασκάλους γιὰ νὰ διαδῶ-

σουν αὐτοὶ ὕστερα τὰ γράμματα στὸν Ἑλληνισμό, δὴν εὐνοοῦσαν τὴ λειτουργία σχολείων. «Αἱ σχολαὶ κατελύθησαν δι' ἑλλειψιν διδασκάλων· αἱ φοβεραὶ ἀνωμαλίαι καὶ καταστροφαὶ τῆς 15ης καὶ 16ης ἑκατονταετηρίδος δὲν ἐπέτρεψαν τὴν ἰδρυσιν σχολῶν νέων καὶ οὕτω αἱ ἡπειρωτικαὶ χῶραι ἐστερήθησαν ἐπὶ διακόσια περίπου ἔτη πάσης παιδείσεως» ἀποφαίνεται ὁ ἐθνικός μας ἱστορικός Παπαρηγόπουλος.

Ἄν ἐξαιρεθοῦν μερικὲς πόλεις τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, ποὺ συγκέντρωναν καὶ πνευματικοκοινωνικὴ δράση καὶ πλοῦτο (Γιάννινα, Θεσσαλονίκη, Σέρρες, Κοζάνη, Φιλιππούπολη), ἡ ἄλλη ὑπαιθρος ξέλεσε σιὴν πρὸ βάρβαρη καὶ πρωτόγονη κατάσταση. Ἡ ληστεία, ἡ αὐτοδικία καὶ ἡ ὠμότερη βία βασιλεύαν παντοῦ. Στὶς πολιτεῖες οἱ μπέηδες καὶ οἱ κοτζαμπάσηδες εἶχαν καταντήσῃ σωστοὶ μικροτύραννοι, ποὺ καταπίζαν τὰ λαϊκὰ στοιχεῖα. Στὴν ὑπαιθρο οἱ σπαχῆδες εἶχαν μεταβάλλει τὸ γεωργὸ σὲ παγματικὸ κτήνος. Στὰ ὄρεινὰ μιὰ ληστεία ἀφάνταστη ἐγκληματοῦσε κατὰ τὸν ἀγριώτερο τρόπο. «Ἡ Ἀσιατικὴ βαρβαρότης ἐκάλυψε τὰς κατακτηθείσας χώρας· ὅ,τι εἶχεν ἀπομείνει ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν κατεστράφη, τὰ δὲ γράμματα ἐλησμονήθησαν καὶ ἡ τέχνη παρήκμασε»—γράφουν σχετικὰ τὰ σχολικὰ ἱστορικὰ ἐγχειρίδια. Καὶ θρηνεῖ περίλυπος γιὰ τὸ θέαμα τῆς μεγάλης τούτοις μεταβολῆς ἓνας γεωγράφος μας: «Ἀλλὰς ὡς τῆς καιαστροφῆς τῶν ἀναποφεύκτων πραγμάτων! Ἡ Ἑλλὰς ἐξέπεσεν ἀπὸ τὴ λαμπρότητά της καὶ ἀπὸ τὴν δόξαν της καὶ ἡρμώθη εἰς τρόπον τοιοῦτον, ὅπου μόλις εὐρίσκεται τις μετὰ τῆς προτέρας δόξης. Αἱ πόλεις ἤγουν τῆς Ἑλλάδος, ὅπου ἦσαν πολλαὶ τὸν ἀριθμὸν, τὴν σήμερον εἶναι ἐρείπια αἱ πλείονες. Αἱ ἐπαρχίαι κεχερσωμένα καὶ ἀκατοίκητοι. Καὶ εἰς ὀλίγα λόγια ὁ τόπος ὅλος εἶναι μεταμορφωμένος καὶ διάφορος» (1). Ἔτσι ἡ κατάσταση τοῦ ἑλληνικοῦ ἢ νεογραικικοῦ κόσμου ἀπὸ τὴν ἀποψη τῆς παιδείας ἦταν σχεδὸν πρωτόγονη. Σὲ ὁλόκληρη τὴ Βαλκανικὴ στὶς ἀρχὲς τοῦ 18ου αἰῶνα ἔξη ἢ ἑπτὰ σχολεῖα λειτουργοῦσαν: τὸ σχολεῖο τῆς Πόλης, τῆς Ἀθήνας, τῆς Πάτμου, τοῦ Βουκουρεστίου, τῶν Γιαννίνων καὶ ἡ Παλαμαῖα Ἀκαδημία τοῦ Μεσολογγίου.

Τὴν ἀπέραντη συμφορὰ, ποὺ ἀπειλοῦσε τὴ φυλὴ ἀπὸ τὴν ἑλλειψὴ μορφώσεως, τὴ μεγάλωνε καὶ τὸ παίδομαζωμα, ποὺ κράτησε μέχρι τῶν μέσων τοῦ 17ου αἰῶνα, ὅποτε τὸ κατάργησε ὁ σουλτάνος Μεχμέτ ὁ 4ος, ἴσαμε τότε ὅμως χιλιάδες Ἑλληνόπαιδα ἀρπάχτηκαν ἀπὸ τὴν ἀγκαλιὰ τῆς μάννας τους καὶ εἶχαν χαθῇ ὀριστικὰ γιὰ τὴν Ἑλλάδα.

Ἀπὸ τὰ θλιβερώτερα θεάματα τὴν ἐποχὴ ἐκείνη παρουσίαζε καὶ ἡ Ἡπειρος μὲ τὴν ἰδιαίτερη γεωλογικὴ τῆς διάπλαση καὶ τοὺς γιγάντιους πέτρινους ὄγκους τῆς. «Μιὰ ἄγρια βοννοθάλασσα, ποὺ ἀρχινάει ἀπ' τῆς Ἀρβανιτιάς ἀπάνω τὶς κακοτοπιὲς καὶ φτάνει ὡς κάτω τοῦ Μεσολογγίου τὴ ρηχοθάλασσα. Ἐνας βράχος ἀπάνω στὸν ἄλλο, δίπλα στὸν ἄλλο, πίσω στὸν ἄλλο, βράχια, βράχια ἀκατάστατα, μυτερά, κοφτερά, στραβά, ἀταίριαστα, ὄρθια, πλαγιασιὰ, κρεμασιὰ, μιὰ σάρα ἀπότομη ὅλο στουρνάρι καὶ χαλίκι»—νά, πῶς εἶδε σύγχρονος λογοτέχνης μας τὴ βορειοδυτικὴ Ἑλλάδα.(2) Ἀπομόνωση καὶ μιὰ καταπληκτικὴ ἀγριότητα, ἀποτέλεσμα τῶν ἰδιαιτέρων κλιματολογικῶν καὶ ἐδαφικῶν συνθηκῶν, κυριαρχοῦσε στὴ γύρω ἀπὸ τὰ Ἀκροκεραύνια ἴσαμε χαμηλὰ κάτω στὸ νότο περιοχὴ. «Εἰς πολλὰ χωρία τῆς ἐπαρχίας Βελεγράδων τοσαύτη ἐπεκράτη ἀμάθεια, ὥστε οἱ κάτοικοι αὐτῶν ἐμάνθανον πότε ἐγγίζει τὸ Πάσχα ἐκ τῶν κοκκίνων αὐγῶν, ἅπερ ἐβλεπον εἰς τὴν ἀγορὰν τοῦ Μπερατίου κατὰ τὴν Μεγάλην Πέμπτην», μαρτυρεῖ ἓνας ἱστορικός. (3) Κατάσταση ἀδιφιλονίκητα φρικτὴ καὶ ἀναμολόγητη, ποὺ ἄλλος ἐρευνητὴς τὴ ζωγραφίζει. Ἔτσι:

1. Γ. Φατσέα: «Γεωγραφία—Γραμματικὴ» 1764. τόμ. Β', σελ. 147.

2. Θανάση Πετσάλη: «Οἱ Μαυρόλυκοι», Ἀθῆναι 1948, τόμ. Β', σελ. 225.

3. Ἰωάννου Λαμπρίδου: «Περὶ τῶν ἐν Ἡπείρῳ ἀγαθοεργημάτων», Ἀθῆναι 1880, τόμ. Β', σελ. 227.

«Τὰ μέρη γενικῶς τὰ πιὸ πέρα ἀπὸ τῆ Βωβοῦσα (Ἀῶν) ἦταν σχεδὸν ἀπάτητα καὶ κανεὶς δὲν εἶχε φροντίσει ποτὲ οὔτε γιὰ τὴν πίστη τους, οὔτε γιὰ τὴ γλῶσσαν τους, οὔτε γιὰ τὸν ἐθνισμό τους, οὔτε γιὰ τὴν ἰδιαίτερη κοινωνικὴ τους κατάσταση. Ἀφόρητη ἀμάθεια καὶ κτηνωδία ἐπικρατοῦσε στὶς περιφέρειες ἐκεῖνες, ὅπου βασίλευαν σὰν μικροὶ τύραννοι οἱ τοπικοὶ μπέηδες καὶ προεστώτες».⁽⁴⁾

Ἀλλὰ ὅ,τι ἔδινε τῇ-φρικτότερη ἐντύπωση σὲ ὅλους τοὺς ἀπομακρυσμένους καὶ ἀπομονωμένους ἀπὸ κάθε ἐπικοινωνία πολιτισμοῦ τέτοιους τόπους ἦταν ὁ ὁμαδικὸς ἐξισλαμισμὸς τῶν χριστιανῶν. Οἱ παρατημένοι σιτὴν τύχη τους καὶ βαρεῖα στενάζοντες ραγιάδες ἀπὸ πρακτικοὺς καθαρὰ λόγους—γὰ νὰ σώσουν τὴν τιμὴ τους καὶ τὴν περιουσίαν τους ἢ μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς καλυτέρευσης τῆς τύχης τους ἢ καὶ γιὰ νὰ ἐπιτύχουν σπουδαῖες καὶ κερδοφόρες θέσεις—εὐκόλα ἀλλαξοπιστοῦσαν. Ἐξ ἄλλου ἀντιμετώπιζαν τόσο καταπιεστικὰ μέτρα, ὥστε χιλιάδες χριστιανοὶ κίθε χρόνον, καὶ ἀνάμεσά τους καὶ κληρικοὶ ἀκόμα, ἔχαναν τὴ θρησκείαν τους, τὸν ἐθνισμό τους, τὴ γλῶσσαν τους. Ἔτσι καθόλου παράξενο, ἂν τοῦ ἀναγκαστικοῦ τουρκικοῦ τοῦ κῆμα ἀπλώθηκε καὶ στοὺς ψηλομέτωπους βράχους τῆς Ἡπείρου, ὅπου μάλιστα ἔλαβε τόση πρώϊμη ἔκταση, ὥστε ὁ Ἰταλὸς περιηγητὴς *Montealvano* βεβαιώνει στὰ 1625 πὼς ὑπῆρχε φόβος μήπως σὲ μιὰ μανάχα δεκαεῖα ὅλοι οἱ Χριστιανοὶ τῆς Ἀλβανίας γίνουν Τούρκοι. «Ἐκιδύνευσεν—γράφει γιὰ τὴ Βόρειο Ἡπειρο ὁ βιογράφος τοῦ Πάτερ Κοσμᾶ—τὰ καθῆ τελεῖως ἡ εὐσέβεια καὶ ἡ Χριστιανικὴ ζωὴ καὶ διὰ τὴν πολλὴν ἀμάθειαν, ὅπου εἶχον οἱ ἐκεῖσε Χριστιανοὶ καὶ διὰ τὰ πολλὰ κακὰ καὶ φόβους καὶ κλεψίας καὶ ἄλλας μυρίας παρανομίας, εἰς τὰς ὁποίας ἦσαν δεδομένοι καὶ παρ' ὀλίγον ἦσαν χειρότεροι εἰς τὴν κακίαν ἀπὸ τοὺς ἀσεβεῖς».⁽⁵⁾ Γιατὶ «ἀπὸ τὸ Τεπελένι ἕως τὰ Τύραννα καὶ ἀπὸ τοὺς Ἀγίους Σαράντα ὡς τὸ Δυρράχιο, ὑπῆρχαν πολλὲς χριστιανικὲς κοινότητες, ἀλβανικὲς καὶ ἑλληνικὲς, πὺν μὲ δυσκολία βασίτουσαν ἀκόμη τὴ θρησκείαν καὶ τὴ γλῶσσαν τους μέσα σὲ τὸ χεῖμαρρον τῶν ἐξισλαμισμῶν καὶ τῆς ἀποχαυνώσεως».⁽⁶⁾ Ἀλλοτε οἱ ἑλληνικοὶ πληθυσμοὶ ἔφταναν ὡς τὴν Αὐλώνα καὶ πολὺ ψηλότερα. Χτὰ 1580 ὁ Πάτριος περιηγητὴς Γιάκωβος Μηλοῦτης ἔγραφε σὲ τὸ ὁδοιπορικόν του: «Εἰς τὴν χώραν τοῦ Ντουράντζου οὐκ εἰσὶν Ἕλληνες, ἀλλὰ εἰς τὴν Αὐλώνα πολλοὶ Ἕλληνες καὶ Ἀρβανῖτες πάντες πίστις ἑλληνική». Τὴν ἐσωτερικὴν κατάστασιν τῶν μερῶν αὐτῶν ἀπὸ ἐθνικῆς καὶ θρησκευτικῆς ἀπόψεως τὴ συνώψισε καὶ ὁ Ἀραβαντινὸς στὶς ἐξῆς θλιβερὰς φράσεις του: «Διεύτλουν τότε οἱ Χριστιανοὶ Ἀλβανοὶ τῆς Ἡπείρου ἐν ἡμιαγρίᾳ καταστάσει, ἐνεκα τῆς παντελοῦς ἀσυνειδησίας καὶ ἀμεριμνσίας, ἣν ἐδείκνυνον οἱ πνευματικοὶ ἄρχοντες πρὸς θρησκευτικὴν τοῦλάχιστον διαπαιδαγώγησιν τοῦ πνευματικοῦ τούτου ποιμνίου. Εἰς πλείστας κοινότητας, διατηρησάσας τὸν Χριστιανισμόν, καίτοι ὑφίσταντο πολλὰς καὶ δεινὰς καταπίεσεις, ἱκαναὶ οἰκογένειαι, ἐλλείψει διδασκαλίας ἀπρηγοῦντο τὸ πατρῶον θρησκευμα καὶ τὸ δλέθριον αὐτῶν παράδειγμα ἐμιμοῦντο τυφλῶς οἱ οἰκεῖοι αὐτῶν καὶ φίλοι. Ὁ χεῖμαρρος τῆς ἐξωμόσεως ἠπείλει νὰ κατακλύσῃ ὁλόκληρον τὴν Ἡπειρον». (7) Ἔτσι εἶχε δημιουργηθῇ ἐκεῖ, στὰ τέλη τοῦ 17ου αἰῶνα, μιὰ κατάσταση ἀφάνταστα τραγικὴ. Τὸ Γενάρη τοῦ 1648 ἔγραφε ἀπὸ τὴν Νιβίτσα τῆς Χειμάρρας ὁ Κύπριος Νεόφυτος Ροδινὸς πρὸς τὸν πρεσβύτερον Ἰωάννην καὶ Ρεφερενδάριον τῆς Παραμυθιάς: «Καλὰ ἡξεύρει ἡ εὐλάβειά σας, ὅτι ἔλεγεν ὁ Γλυκῆων Νεκτάριος πὼς τὰ χωρία τῆς Ἐπισκοπῆς του πηγαίνοντας διὰ ζητείαν, ἕνα χρόνον τὰ εὗρισκε χριστιανούς καὶ τὸν ἄλλον τὰ εὗρισκε μεταβαλμένα (οἱμοὶ τῶν κακῶν) εἰς

4. Φάνη Μιχαλόπουλου: «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός, Ἐθναπόστολος καὶ Μάρτυς», περιοδ. «Νέον Κράτος», τεύχος 13ο (Σεπτέμβριος 1938), σελ. 1073.

5. Ἀρχιμ. Σωφρονίου Παπακυριακοῦ: «Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχαί, Ἐπιστολαὶ καὶ Μαρτύριον», Ἀθῆναι 1953, σελ. 185.

6. Φάνη Μιχαλόπουλου, ὁπ. παρ., σελ. 1073.

7. Παναγ. Ἀραβαντινοῦ: «Ἱστορία Ἀλῆ Πασᾶ», Ἀθῆναι 1895, σελ. 29 καὶ σημ. 1.

τὴν συχαμερὴν πίστιν τῆς ἀραβικῆς ἀλεποῦς».⁽⁸⁾ Τὰ σχολεῖα τοῦ Νάρθηκος, ποὺ πρῶτος ὁ ἐπίσκοπος Δελβίνου καὶ Χειμάρρας Μανασῆς, ἀπὸ τὸ χωριὸ Ζίτσα τῶν Γιαννίνων, ἔσπευσε στὰ 1682 νὰ συστήσῃ σὲ ὅλα τὰ χωριά τῆς ἐπαρχίας, ποὺ ἔπιανε ἀπὸ τὴν ὁροσειρὰ τῆς Στουγάρρας μέχρι τῶν Ἀκροκεραυνίων, γιὰ νὰ ἀναχαίτῃ τὸ ὁλοένα ὀγκούμενο ρεῦμα τοῦ ἐκμουσουλμανισμοῦ τῶν πληθυσμοῦ—τὰ σχολεῖα αὐτὰ μὲ τὸν καιρὸ παραμελήθησαν καὶ ἄς ὑπῆρχε, ὅσυχαι τὴν τῶρα, καὶ ἀπειλητικώτερη, ἢ ἐθνικὴ ἀνάγκη, γιὰ τὴν ὁποία αὐτὰ εἶχαν ἰδρυθῇ. Ὁ ἐπίσκοπος τοῦ Δελβίνου Ζαχαρίας «βλέποντας τὴν ἐπαρχίαν του νὰ τοῦ βαδίζῃ εἰς τὴν νεωτέραν θρησκείαν τῶν Ὀθωμανῶν ἐκατάτησεν εἰς μεγίστην ἀσθένειαν καὶ ἐτελεύτησεν ὁ τρισυμμάχιστος εἰς τὴν Χειμάρραν καὶ ἐκεῖ ἐτάφη εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἀγίων Μαρτύρων, εἴκοσιν ἔτη ἀρχιερατεύσας (ἔτος 1687) καὶ αἰωνία ἡ μνήμη αὐτοῦ».⁽⁹⁾ Ἡ συνθήκη τοῦ Κουτσούκ - Καϊναρτζή στὰ 1774, ὅταν ἡ Ρωσσία πρόσθε περισσότερον τοὺς ραγιάδες καὶ ἄρχισε νὰ ἐκδηλώνῃ συστηματικώτερα τὴν προστασίαν της,⁽¹⁰⁾ ἀναχαίτησε κάπως τὴν ἐξωμοσία, ἀλλὰ καὶ πάλι ὥς τις ἀσχέσεις τοῦ 19ου αἰῶνα δὲν παύουν νὰ σημειώωνται ὁμαδικοὶ ἐξισλαμισμοὶ στὴν Ἑπείρο καὶ Ἀλβανία.⁽¹¹⁾

3. Ἑμφάνιση καὶ περιοδεῖες τοῦ Πάτερ - Κοσμᾶ

Αὕτη ἦταν σὲ γενικὲς γραμμὰς ἡ κοινωνικὴ καὶ πνευματικὴ κατάστασις τῆς Βορείου Ἑπείρου, ὅταν σημειώθηκε ἡ ἐμφάνισις ἐκεῖ τοῦ Κώστα Ὑφαντή. Ὑπερπεννητάρης πιά καὶ μετὰ δεκαεφτάχρονας ἀνώτερες σπουδὲς στὴν Ἀθωνιάδα Ἀκαδημία, χρυσάκις ἀκόμα ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖον τῆς Πόλης «Γενικός Ἱεροκήρυξ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας» ἀλλὰ καὶ ἐνισχυμένος καὶ μὲ τὸ μεγάλο κύρος τοῦ ἱερωμένου—ὁπότε μετωνομάσθηκε Κοσμᾶς, ὄνομα μὲ τὸ ὁποῖο τὸν γνώρισε ὁ χριστιανικὸς κόσμος—ἄρπυξε στὸ χέρι τὸ ραβδί τοῦ στρατοκόπου καὶ κατέβηκε στὸν ἀγῶνα πάνοπλος γιὰ τὴν πολὺπλευρὴ δράση του «οὗτος ὁ τῇ ἀληθείᾳ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ».

Ἀπὸ τὴν ὁμάδα τῶν πολλῶν μαθητῶν τοῦ Εὐγενίου Βούλγαρη, ποὺ «βλέπουσα τὴν πολλὴν ἀμάθειαν τοῦ Ἑθνους καὶ τὸν ἐξ αὐτῆς ἐπαπειλούμενον κίνδυνον εἰς τε τὴν ὀρθοδοξίαν καὶ τὸν ἐθνισμόν συνεφώνησεν ὁμοθυμαδὸν καὶ ἐν ὀνόματι τῆς Ἀγίας Τριάδος νὰ βοηθήσῃ τὸ Ἑθνος διὰ τῆς μαθήσεως τῶν γραμμάτων»⁽¹²⁾ καὶ ὁ Πάτερ - Κοσμᾶς, ποὺ εἶχε γνωρίσει τὴν κατάστασις τῆς ἐθνότητος ἐπὶ ἀρκετὰ χρόνια στὴν ὀρεινὴ καὶ δυσπρόσιτη πατρίδα του, πότε ὡς σπουδοσότης στὸ Ἀπόκουρο τῆς Τριχωνίας ἢ στὴ Σεγδίτσα τῆς Παρνασσίδας ἢ σὲ ἄλλα Ἀγραφα καὶ πότε ὡς δάσκαλος στὰ ἀπόμερα κράβαρα καὶ γιὰ τοῦτο «ὑποσχεθεὶς εἰς τοὺς συνεταίρους του νὰ γίνῃ ἱεροκήρυξ εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα»,⁽¹³⁾ ἄρχισε στὰ 1761 τὸ ἱεροποστολικὸν τοῦ ἔργου γιὰ τὴν ἐθνικὴ, θρησκευτικὴ καὶ πνευματικὴ βελτίωσις τῆς ἐθνότητος, ἔργο στὸ ὁποῖο ἀναδείχθηκε «Κοσμᾶς ὁ κόσμος κόσμος ἡδ' ὠραιότης»—κατὰ τὸν ὑμνολόγον του.⁽¹⁴⁾

Ἄν καὶ μαθητῆς φανατικῶν ἀρχαῖστων, δὲν ἀσπάστηκε τις ἰδέες του γιὰ τὴ γλῶσσα. Ἐφ' ὅσον κατέβαινε σ' ἕνα ἀγῶνα, ποὺ σκοπὸ εἶχε τὴν ἀνύψωσις τοῦ

8. Κ. Σάθα: «Τουρκοκρατουμένη Ἑλλάς», Ἀθῆναι 1870, σελ. 435.

9. Μ. Μπαμίχα: «Κώδιξ τοῦ Ναοῦ τῆς πόλεως Δελβίνου», περιοδ. «Ἑπειρ. Χρονικά», τόμ. Ε', 1930, σελ. 53.

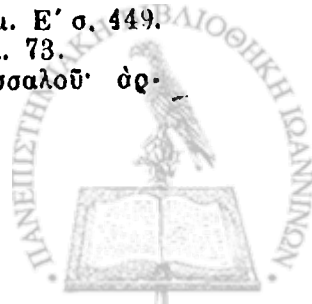
10. Κ. Παπαρηγοπούλου: «Ἱστορία τοῦ Ἑλλ. Ἑθνους», ἐκδ. β', 1887, τόμ. Ε' σ. 449.

11. Ζώτου Μολοσσού: «Ἑπειρωτικαὶ Μελέται», τόμ. Δ', τεύχος Α, 1878, σελ. 73.

12. Χρ. Περρσιβοῦ: «Σύντομος βιογραφία ἀοιδίμου Ρήγα Φεραίου τοῦ Θεσσαλοῦ» ἀρχαιότεραι ἀπόπειρα περὶ βελτιώσεως τοῦ Ἑθνους», Ἀθῆναι, 1860, σελ. 50.

13. Τοῦ ἴδιου, ὁπ. παρ., σελ. 50.

14. Ἀρχιμ. Σωφρονίου Παπακυριακοῦ, ὁπ. παρ., σελ. 201.

λαοῦ, τράβηξε τὸ δρόμο, ποῦ ἀπὸ νωρὶς εἶχε μόνος του χαράξει. Μιλῶντας στοῦ λαοῦ τὸν ἀπλὸ λόγο προξενοῦσε μιὰ ἐντύπωση συγκλονιστική. Παντοῦ γίνονταν δεκτὸς μὲ συναγεμιοὺς πάνδημους τῶν κατοίκων, τοὺς ὁποῖους κατακτοῦσε καὶ γοήτευε. Στὸ δᾶβα του σταματοῦσαν τὰ μίση, οἱ ἐχθρὲς, οἱ ἀδικίες. Πρότρεπε καὶ συμβούλευε τὴν ὁμόνοια, τὴν ἀφιλοκέρδεια, τὸ σταμάτημα τῆς κερδοσκοπίας, κήρυττε τὴν κοινωνικὴ δικαιοσύνη στὴν κατανομή τῶν βαρῶν, τὴν ἰσότητα τῶν δικαιωμάτων τῶν πολιτῶν, τὸ σεβασμὸ, τὴ φιλανθρωπία, τὴν κατάργηση τῆς πολυτέλειας, τὴν πειθαρχία στὶς ἠθικὰς ἀρχὲς τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ πρὸ πάντων ἐμψύχωνε τὸν ἠθικὰ καὶ πνευματικὰ πεσμένο λαό. Ἀκούραστος δίδασκε καὶ θαυματοργοῦσε μὲ τὸ λόγο του καὶ τὸ παράδειγμά του ἔτσι, ὥστε «ἔλεγον ὅλοι ὅτι εἰς τοὺς καιροὺς τῶν ἐφάνη ἓνας νέος Ἀπόστολος», καθὼς συμπεραίνει ὁ βιογράφος του.⁽¹⁵⁾ Καὶ ὅχι μονάχα οἱ Χριστιανοί, μὰ καὶ οἱ Τοῦρκοι καὶ οἱ Ἀρβανίτες «πηγαίνοντας εἰς τὰς ἔξω πεδιάδας τὸν ἤκουον καὶ ὡς ἄνθρωπον τοῦ Θεοῦ τὸν ἐκήρυτταν».⁽¹⁶⁾

Ἰδιαίτερος στόχος τῶν προσπαθειῶν τοῦ Πάτερ· Κοσμᾶ στάθηκαν τὰ βρεσιότερα, τὰ ἀκριτικὰ μέρη τῆς ἐθνότητος: ἡ Βόρειος Ἡπειρος. Ἡ κατάστασή της ἦταν πολὺ γνωστὴ στὸ Πατριαρχεῖο ἀπὸ γράμματα τοῦ Μητροπολίτου Δρυϊνουπόλεως Σοφριανοῦ καὶ τοῦ Μητροπολίτου Δελβίνου Ἰωαννικίου—ἐνθέρμων πατριωτῶν, ποῦ ἀντιτάχθηκαν σθεναρὰ στοὺς ἐξισλαμισμοὺς—καὶ οἱ Πατριάρχαι Σεραφεῖμ ὁ «Ἀλβανίτης» ὁ ἀπὸ Δελβίνου πρῶτα καὶ ἀργότερα ὁ Σωφρόνιος ὁ Β΄ εἶχαν συστήσει σιτὸν Πάτερ· Κοσμᾶ νὰ ἀναχωρήσῃ αἰέτως γιὰ τὴν Ἡπειρο καὶ νὰ ἀρχίσῃ τὸ ἐθνοσωτήριον ἔργο του ἀπὸ τὰ ἀπειλούμενα μὲ ἀφανισμόν ἐκεῖνα διαμερίσματα. Καθὼς μάλιστα ἡ δράση τοῦ Πάτερ· Κοσμᾶ εἶχε κινήσει τὴν ὑποψία τῶν τυράννων, ἰδίως μὲ τὴν ἀνάμειξή του σιτὸ ἀτυχὸ κίνημα τοῦ Ὀρλωφικοῦ ξεσηκωμοῦ καὶ στὰ νοτιώτερα σημεῖα δὲν μποροῦσε νὰ μείνῃ καὶ νὰ κινηθῇ, ἀποσύρθηκε σιτὴ Βόρειο Ἡπειρο, μὲ τὴν ὁποία στενωτάτους δεσμοὺς εἶχε συνάψει.

Εἶναι δύσκολο νὰ παρακολουθηθοῦν οἱ ἀδιάκοπες διαδρομὲς καὶ περιοδεῖες τοῦ Πάτερ· Κοσμᾶ σιτὰ δυσκολοβάδιστα χιόνια καὶ τὶς καλοκαιριάτικες λάβες. «Τὶς διηγῆσεται, Ἱερομόρτυς Πανένδοξε, τοὺς ἰδρωτάς, τοὺς πόνους, τοὺς ἀνὰ πᾶσαν πόλιν προσγινομένους σοι διὰ τὸ κήρυγμα;»—ἀναρωτιέται μὲ δίκαιη ἀπορία ὁ ὕμνογράφος του.⁽¹⁷⁾ Δέν ὑπάρχει Βορειοηπειρωτικὸ χωριὸ ἢ χωριαδάκι, ἐκκλησιὰ ἢ μοναστήρι, ποῦ νὰ μὴν ἔχῃ νὰ μνημονέψῃ καὶ κάτι ἀπὸ τὴ δράση του. Σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολή τοῦ Πατριάρχείου μπῆκε σιτὴ Βόρειο Ἡπειρο γιὰ νὰ συγκρατήσῃ τὸν πληθυσμὸ τῆς σιτὸ χριστιανισμό καὶ τὸν ἐθνισμό.

Ἐφτασε σιτὴν Κορυτσᾶ καὶ σιτὴν ἄλλοτε φημισμένη Μοσχόπολη, σιτὴν ἑλληνικώτατη καὶ δωρικὴ Χειμᾶρρα, σιτὸ Δελβίνο, ὅπου ὁ Ἱεροκλήρυκας, φέρνοντας συστάσεις ἀπὸ τὸν Πατριάρχη, συναντήθηκε μὲ τὸν Μητροπολίτη Ἰωαννίκιο, ποῦ καὶ κεῖνος προσπαθοῦσε νὰ σταματήσῃ τὸ κακὸ τῶν ἐξισλαμισμῶν, καὶ ἀπὸ κοινοῦ κατάστρωσαν τὶς βάσεις τῆς δράσης του. Κάποια χειρόγραφη βιογραφία γιὰ τὸν Πάτερ· Κοσμᾶ ὡς ἐξῆς μνημονεύει τὴ συνάντησιν ἐκεῖνη: «Εὐρισκόμενος ὁ Ἅγιος εἰς Δελβινὸν συνεζήτησε πολλὰς ἡμέρας μὲ τὸν ἐπίσκοπον τῆς ἐπαρχίας, ὁ ὁποῖος τότε ἔμενεν εἰς τὴν οἰκίαν Κανάτη, διότι ἡ μητρόπολις ἦτο ἐρειπωμένη. Λέγεται πῶς δύο ὁλοκλήρους ἡμέρας δὲν ἐξῆλθον εἰς τὴν πόλιν, κεκλεισμένοι ἐντὸς δωματίου. Ἐκεῖ συνεκάλεσαν καὶ ἄλλους ἱερεῖς τῆς ἐπαρχίας καὶ ἐξηγήθησαν διὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Εὐαγγελίου εἰς τοὺς Χριστιανούς».⁽¹⁸⁾ Στὶς ἐπισκέψεις του αὐτὲς σύσταине στοὺς ἐφημερίους νὰ ἐπιμένουν σιτὸ κήρυγμα, σιτὸ

15. Τοῦ ἴδιου, ὁπ. παρ., σελ. 185.

16. Τοῦ ἴδιου, ὁπ. παρ., σελ. 187.

17. Τοῦ ἴδιου, ὁπ. παρ., σελ. 194.

18. Ν. Μυστακίδου: «Περὶ τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ» (χειρόγραφο, σιτὴ συλλογὴ Φ. Μιχαλοπούλου).

σταμάτημα τῶν ἐξισλαμισμῶν, πὺν τόσο συχνοὶ εἶχαν γίνεи, καὶ στήν ἴδρυνση κοινοτικῶν σχολείων. Ἐπισκέφθηκε τὸ Ἀργυροκάστρο, ὅπου δίδαξε ἔξω ἀπὸ τὴν πολιτεία, κοντὰ στὰ βυρσοδεψεῖα τῶν ἀδελφῶν Φεΐδη, καὶ συγκεντρώθηκε πολὺς κόσμος καὶ ἀπὸ τὰ γύρω χωριά, τὸ Τεπελένι, τὴ Δρόβιανη, τὴ Μουζίνα, τὰ Δερεβίσταϊνα καὶ ὅλα τὰ χωριά τῆς περιοχῆς Δελεβίνοῦ—Καλαμά.

Προερχόμενος ἀπὸ τὰ Ἐφτάνησα, βγῆκε στοὺς Ἀγίους Σαραντα, στὴ Νίβιτσα, στὸν Ἀη-Βασίλη, στὸ Πικέρνι, στὸ Κηπαρό, στὸ Βοῦνο καὶ στὰ χωριά τῆς Χειμάρρας. Κήρυξε στὸ Παλέρμο καὶ κατευθύνθηκε ξανὰ στήν πρωτεύουσα τῆς περιοχῆς Χειμάρρα. Ἐκεῖθε πέρασε στοὺς Δρυμάδες, Παλάσσα, Δουκάτες, Κάννινα, Ἀυλώνα, Παλαιὰ Ἀρτα καὶ διὰ τῆς Ἐγνατίας ὁ δ' ὤδεψε πρὸς τὸ Μπεράτι, κηρύττοντες σὲ ὅλες τὶς ἐνδιάμεσες μικροπολιτεῖες καὶ τὰ χωριά. Μεγάλῃ ἐντύπωση προξένησε ἡ ἐμφάνισή του στὸ Μπεράτι, ὅπου καὶ αὐτὸς ὁ Πασᾶς τῆς πολιτείας, ὁ φημισμένος γιὰ «καλὸς καὶ φιλανθρωπώτατος» Κούρτ - Πασᾶς, ζήτησε νὰ γνωρίσῃ τὸν ἐξαιρετικὸ καὶ ἐμπνευσμένον ἐκείνον ἱεροκῆρυκα. «Ὁ Κούρτ - Πασᾶς ἀκούγοντας τὴν καλὴν του φήμην, ἐπρόσταξεν καὶ ἦλθεν ἐμπροσθέν του καὶ τόσον καλὰ τοῦ ἤρεσεν ἡ ὁμιλία του, ὥστε καὶ τὸ θρονὶ τοῦ κατεσκεύασε καὶ μὲ κατηφὲ τὸ ἐντυσε διὰ νὰ ἀνεβαῖνῃ εἰς αὐτὸ καὶ νὰ διδάσκῃ ἀπὸ ψηλὰ τοὺς λαοὺς» — σημειώνει γιὰ τὴ συνάντησιν ἐκείνη ὁ βιογράφος του.⁽¹⁹⁾

Ἀφήνοντας τὸ Μπεράτι καὶ ἔχοντας τὴν ἄδεια τοῦ Κούρτ - Πασᾶ νὰ γυρίσῃ ὅλα τὰ χωριά τῆς ἐπαρχίας, προχώρησε «διὰ ζήλου ἀπαρμιλλοῦ, καμάτων ἀτρύτων καὶ κινδύνων ἀδιαλείπτων»⁽²⁰⁾ ψηλότερα. Ἐφτασε στὸ Δυρράχιο καὶ στήν κοντὰ στὸν Ἀδριατικὴν πολιτεία Καραγία καὶ πέρνοντας ἐκεῖθε τὸ μεγάλο δρόμο ἔφτασε στὰ περίχωρα τῆς Κρόϊας, πατρίδας τοῦ Σκεντέρμπεη. Ὑστερα κατέβηκε στὰ χωρὰ τῆς λίμνης Ὁχρίδας καὶ στήν Κορυτσᾶ.

Τὰ γνώριμά του Βορειοηπειρωτικὰ μέρη τὰ περιηγήθηκε γιὰ δεύτερη φορὰ. Περιώδεψε στὴ Δρόβιανη, στὸ Ἀργυροκάστρο, στὰ χωριά Συρακάτες, Χαλιόν, Μουζίνα καὶ Συνίτσα καὶ κατέβηκε στὰ Γιάννινα, ὅπου φεύγοντας τὴν ἀντίδραση τῶν κατοίκων μπῆκε πάλι στὴ Βόρειο Ἡπειρο. Μὲ πείσμα κήρυξε τώρα στὴ Λέκλῃ, στήν Ἐρίντη καὶ στήν Καραγίαν τῆς Πρεμετῆς, στὸ Τεπελένι. Παντοῦ τὸν παρακαλοῦσαν νὰ μείνῃ κοντὰ τοὺς περισσότερο χρόνον. «Μεῖνε μαζί μας ἀκόμα!» τοῦ φώναζαν. Καὶ κεῖνος τοὺς ἀπαντοῦσε: «Ἦθελα, Χριστιανοί μου, νὰ εἶμαι πάντα μαζί σας μὲ τὸ σῶμα καὶ νὰ σᾶς λέγω, πότε τὸ ἓνα καὶ πότε τὸ ἄλλο· ἀλλὰ τί νὰ σᾶς κάμω καὶ ἐγὼ, ὁποῦ δὲν ἄκουσαν ποτὲ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ μὲ προσμένουσι νὰ πηγαίνω».⁽²¹⁾ Καὶ διαρκῶς στὸ πόδι. Τὸν Αὐγούστιο τοῦ 1779 κατέληξε στήν περιοχὴ τοῦ Μπερατιοῦ, ὅπου τὸν πρόσμενε ὁ στέφανος τοῦ μαρτυρίου του.

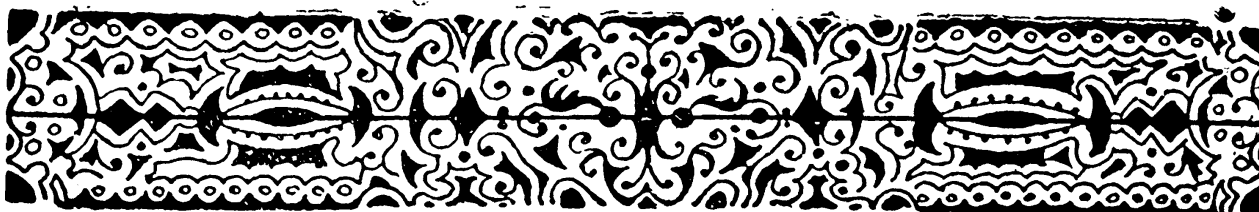
(Συνεχίζεται)

19. Ἀρχιμ. Σωφρονίου Παπακυριακοῦ, ὅπ. παρ., σελ. 187.

20. Παν. Ἀραβαντινοῦ: «Χρονογραφία τῆς Ἡπείρου», Ἀθῆναι 1856, τόμ. Α' σελ. 267.

21. Κοσμᾶ Διδαχαί, ἐκδ. Ἀποστολιά, 1897, σελ. 41, 65.

ΚΩΣΤΑ ΚΑΙΡΟΦΥΛΛΑ

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ Ο ΓΕΡΟΣ ΤΟΥ ΜΩΡΗΑ*

Ὁ ἀγώνας ἦταν ἀνισος καὶ σκληρός, ἀλλὰ ἡ ἀπόφασή του ἦταν ἀμετάκλητη. Ἐπρεπε μὲ κάθε μέσο νὰ νικήσῃ, μὲ τὴ βία, μὲ τὸ στανιό. Κι' ὅταν ἀντιλήφθηκε ὅτι ὁ λαός ἀπελπισμένος ἄρχιζε νὰ δελεάζεται ἀπὸ τὶς συμβουλὲς μερικῶν δειλῶν, ποὺ ἐπρότειναν νὰ συνεννοηθοῦν μὲ τὴν Τουρκία καὶ τελειώσῃ ἡ ἐπανάσταση, ὁ Κολοκοτρώνης ἀγριεμένος ἀποφάσισε μὲ κάθε τρόπο, ἀκόμη καὶ μὲ τὴ βία, νὰ κτυπήσῃ κατακέφαλα τὸ φεῖδι αὐτὸ τῆς προδοσίας.

Ἐβγαλε ἀμέσως διαταγὴ νὰ ἐπιστρατευθοῦν ὅλοι οἱ ἀπὸ 15 ἕως 60 χρόνους νέοι. Ἐπειτα ἐπήγαινε στὰ διάφορα χωριὰ καὶ ὅπου οἱ κάτοικοι δὲν ἤθελαν νὰ τὸν ἀκολουθήσουν, ἔβαζε φωτιά καὶ ἔκαιε τὰ σπίτια των, κάποτε δὲ καὶ σκότωνε. Αὐτὸ δὲν δείχνει πὼς ἦταν αἰμοβόρος, ἀλλ' ὅτι στὶς μεγάλες ἀρρώστειες ἐγνώριζε ὁ Γέρος τοῦ Μωρηᾶ ποῖα δραστικὰ φάρμακα ἔπρεπε νὰ μεταχειρισθῇ.

Βλέποντας τὸ δέιλιασμα τῶν Πελοποννησίων, μὲ πόνο ψυχῆς ἔλεγε σ' ἓνα συντροφὸν του:

—Νά, πῶς κατάνησαν τοὺς Ἕλληνες!

Γιὰ νὰ γλυτώσῃ λοιπὸν τὴν πατρίδα ἀπὸ νέα ὑποδούλωση, ὁ Κολοκοτρώνης ἀναγκάστηκε νὰ γαλβανίσῃ τὸ λαὸ μὲ αὐστηρὰ ἀλλὰ δίκαια μέσα. Κι' ἔτσι κατάρθωσε νὰ διατηρήσῃ τὸν ἀγῶνα, ἕως ὅτου μὲ τὴ ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου, σώθηκε ἡ Ἑλλάδα καὶ ἐκέρδισε τὴν ἐλευθερία.

* *

Ὅταν ἡ Ἑλλάδα ἐκηρύχθηκε αὐτόνομο Κράτος, ὁ Κολοκοτρώνης ἐτάχθηκε μὲ τὸν κυβερνήτη Καποδίστρια, ὑποστηρίζοντάς τον καὶ δίνοντάς χρήσιμες συμβουλές. Ὁ Καποδίστριας, ποὺ γεννήθηκε στὴν Κέρκυρα καὶ ἀπὸ νέος ἔζησε στὴ Ρωσσία ὡς διπλωμάτης, δὲν ἐγνώριζε τὴν ψυχολογία τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ὁ Κολοκοτρώνης λοιπόν, μὲ τὸ ἔξυπνο πρακτικὸ μυαλό του, ἔδινε πολύτιμες συμβουλές στὸν Κυβερνήτη, ποὺ τὸν ἐκτιμοῦσε, καὶ τὸν ἔλεγε «Ὁδυσσεά τῆς νέας Ἑλλάδας», ὅπως τὸ βεβαιώνει ὁ Γάλλος Μπορὺ ντὲ Σαὶν Βενσάν, συνταγματάρχης τῆς γαλλικῆς Ἀποστολῆς στὴν Πελοπόννησο.

Μιά μέρα ὁ Κολοκοτρώνης εἶπε στὸν Καποδίστρια ποὺ ταξίδευε μαζύ του:

—Μοῦ χάλασες τὴν πατρίδα κυβερνήτη μου!

—Πῶς; ἐρώτησε μὲ ἀπορία ὁ Καποδίστριας.

—Γιατὶ ἔπρεπε νὰ τὴν κάμῃς 5 φράγκικο καὶ 15 νὰ τὴν ἀφήσῃς τούρκικο, ἔπειτα, μετὰ εἴκοσι χρόνους, νὰ τὴν κάμῃς 10 φράγκικο καὶ 10 τούρκικο καὶ πάλι, μετὰ ἄλλους εἴκοσι χρόνους, νὰ γίνῃ ὅλο φράγκικο!

(*) Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους, σελ. 182.

Δυστυχῶς δὲν ἄκουσε τὴ συμβουλή του καὶ πλήρωσε τὸ σφάλμα του ὁ κυβερνήτης μὲ τὴ δολοφονία του.

Ὅταν ἔμαθε ὁ Κολοκοτρώνης ὅτι οἱ Μαυρομιχαλαῖοι τὸν δολοφόνησαν, ἐδοκίμασε μεγάλη θλίψη γιὰ τὸ χάσιμό του καί, μὲ τὸ χιουμοριστικό του πνεῦμα, διηγήθηκε στοὺς φίλους του τὸν ἀκόλουθο ἀπόλογο:

«Μιὰ φορὰ τὰ γαϊδούρια συνωμότησαν νὰ σκοτώσουν τὸν ἐπιδέξιο σαμαρτζή τους μὲ τὴ σκέψη ὅτι ἔτσι θ' ἀπαλλαχθοῦν ἀπὸ τὸν κόπο νὰ δουλεύουν, γιατί οἱ ἄνθρωποι δὲν θὰ εἶχαν σαμάρια νὰ τοὺς φορτώσουν. Ὅταν ὅμως τὸν σκότωσαν, οἱ νοικοκυραῖοι ἐκάλεσαν τὸν κάλφα τοῦ σαμαρτζή καὶ τοῦ παρήγγειλαν νὰ τοὺς φτιάξῃ σαμάρια. Κι' ἔτσι τὰ δύστυχα γαϊδούρια ὅχι μόνον ἐδούλευαν, ἀλλὰ ἀπόκτησαν καὶ πληγὲς στὴ ράχη τους, γιατί ὁ κάλφας ἦταν πρωτόπειρος κι' ἔφκιανε ἐλεεινὰ σαμάρια. Καὶ τότες τὰ γαϊδούρια θυμήθηκαν τὸ σαμαρτζή, ἀλλὰν ἦταν πιὰ ἄργα.

Καὶ τὰ γεγονότα αὐτὰ ἀποδείχτηκαν προφητικά.

* *

Ὅταν διωρίστηκε διάδοχος τοῦ Καποδίστρια ὁ βασιλεὺς Ὁθων, ὁ Κολοκοτρώνης, μαζὺ μὲ πολλοὺς εἰλικρινεῖς πατριῶτες, δὲν ὑπόφερε τὴν Ἀντιβασιλεία, πού ἀνέλαβε τὴν ἐξουσία ἕως ὅτου ἐνηλικιωθῇ ὁ βασιλεὺς, γιατί οἱ ἀντιβασιλεῖς καὶ οἱ Βαυαροὶ ἀξίωματικοὶ πού τοὺς τριγύριζαν δὲν ἐγνώριζαν τὴν ψυχολογία τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ καὶ τὸν μεταχειρίζοντο κατὰ τρόπο ἀνυπόφορο καὶ ἀντιπαθητικό γιὰ τοὺς Ἕλληνες. Τὸ κακὸ δὲ χειροτέρευε ὅταν ἡ Ἀντιβασιλεία ἀνακατεύτηκε καὶ στὰ θρησκευτικὰ ζητήματα καί, συνηθισμένη μὲ τὶς καθολικὲς ὁργανώσεις, ἠθέλησε νὰ τροποποιήσῃ τὰ ζητήματα τῆς ὀρθοδοξίας, πού ἦταν συνηθισμένοι οἱ οἱ Ἕλληνες ὀρθόδοξοι νὰ ἀκολουθοῦν.

Ἡ Ἀντιβασιλεία παρεξήγησε τὶς προθέσεις τῶν παραπονουμένων καὶ ὑπόθεσε ὅτι ἐπρόκειτο γιὰ συνωμοσία κατὰ τοῦ καθεστώτος, ἐνῶ ἀπεναντίας ἐπρόκειτο γιὰ μιὰ νομιμόφρονη διαμαρτυρία τοῦ λαοῦ πού ἀπαιτοῦσε νὰ καταργηθῇ ἡ ἀνίκανη Ἀντιβασιλεία καὶ ἀναλάβῃ τὸ βασιλικὸ ἀξίωμα ὁ Ὁθων, μολονότι δὲν εἶχε ἀκόμη ἐνηλικιωθῇ. Ἔτσι δημιουργήθηκε μιὰ φανταστικὴ συνωμοσία κατὰ τοῦ καθεστώτος, τῆς ὁποίας ὁ ἀρχηγὸς ἐθεωρήθηκε ὁ Κολοκοτρώνης, ὁ ὁποῖος τὰς 7 τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1833 συλλαμβάνεται, μαζὺ μὲ τὸ στρατηγὸ Πλαπούτα καὶ παραπέμπονται σὲ δίκη, μὲ τὴν κατηγορία ὅτι δῆθεν συνωμοτοῦσαν νὰ προκαλέσουν ἐμφύλιο πόλεμο.

* *

Τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1834 ἄρχισε ἡ δίκη στὸ κακουργοδικεῖο Ναυπλίου. Καμμία ρητὴ μαρτυρία δὲν παρουσιάστηκε, ἀπεναντίας ἀποδείχτηκε ὅτι ἐπρόκειτο γιὰ συκοφαντεῖς. Ἀλλ' οἱ Ἀντιβασιλεῖς ἐννοοῦσαν νὰ τιμωρήσουν τὸν Κολοκοτρώνη, πού δὲν τοὺς χώνευε γιατί προσπαθοῦσε νὰ ἀναλάβῃ τὴ βασιλεία ὁ Ὁθων.

Ἐπίεσαν λοιπὸν τοὺς δικαστὲς νὰ καταδικάσουν τοὺς κατηγορούμενους σὲ μιὰ κωμικοτραγικὴ δίκη. Μόνοι δυὸ δικαστὲς, ὁ Γ. Τερτσέτης καὶ ὁ Ἀθανάσιος Πολυζωίδης ἀρνήθηκαν νὰ ὑπογράψουν τὴν καταδικαστικὴ ἀπόφαση τῆς 25 Μαΐου 1834, πού ἐθεώρησαν τὸν Κολοκοτρώνη καὶ τὸν Πλαπούτα ἐνόχους ἐγκλήματος ἐσχάτης προδοσίας καὶ τοὺς ἐπέβαλαν τὴ θανατικὴ ποινὴ, μὲ τὴ σύσταση στὸ βασιλεῖ νὰ τοὺς δώσῃ βασιλικὴ χάρη. Ὁ Κολοκοτρώνης γράφῃ στὰ «Ἀπομνημονεύματα»:

«Μᾶς ἔβαλαν εἰς τὸ δικαστήριον. Ἐκεῖ ἐπαρουσιάστηκαν μερικοὶ ἄτιμοι μικροάνθρωποι ψευδομάρτυρες καὶ ἔλεγον πὼς εἶδαν ἀναφορὰς καὶ ἄλλα ψέμματα. Ἦλθαν τίμιοι ἄνθρωποι, νοικοκυραῖοι, καὶ εἶπαν ὅτι ὅλα αὐτὰ εἶναι ψέμματα. Πλὴν πού ἤκουαν αὐτοὺς. Ἦθελεν τὸν σκοπὸν των, καταδίκην. Μᾶς κατέβασαν καὶ μᾶς ἐδιάβασαν τὴν ἀπόφαση.

Είδα τήσες φορές τὸ θάνατο καὶ δὲν ἐφοβήθηκα, οὔτε τότε. Καλλίτερα εἶναι πὺ σκοτώνουμαι ἄδικο, παρὰ δίκαια. Τὸν Πλαπούτα ἐλυπόμουν, διότι εἶχε φαιμελειὰ μεγάλη. Ἐφάγαμε τὸ βράδυ. Τὴν αὐγὴ ἐκάμαμε τὴ διαθήκη μας καὶ ἐπροσμένουμε τὴν ὥρα τοῦ θανάτου. Μετὰ δύο ὥρες ἐμάθαμε ὅτι ὁ βασιλέας μᾶς ἔκαμε χάρι τὴ ζωὴ μας ἀπὸ τὸ ἄδικο. Μᾶς ἐπῆγαν εἰς τὸ Παλαμίδι, εἰς σιγουρότερον μέρος. Ἐσταθήκαμε καὶ ἐκεῖ ἔνδεκα μῆνες. Ὁ βασιλέας, ὅταν κατέβηκε στὸν θρόνον, ἔκαμε διαταγὴ καὶ μᾶς ἐλευθέρωσε ἀπὸ αὐτὴν τὴν φυλακὴν τὴν τόσον ἄδικη. Ἐκατέβηκα ἀπὸ τὸ Παλαμίδι. Ἡ ὑποδοχὴ πὺ μοῦ ἔκαμε ὁ λαὸς μὲ ἔκαμε νὰ λησμονήσω ὅλες τὶς δυστυχίες πὺ ἐπέρασα. Ἐβλεπα ἄλλους νὰ κλαίου, ἄλλους νὰ γελοῦν καὶ ἄλλοι νὰ φωνάζουν:

— Ζήτω ἡ δικαιοσύνη! Ζήτω ὁ βασιλεύς!

Ὅταν ἐπῆγαν οἱ φίλοι τοῦ στη φυλακὴ νὰ τοῦ ἀναγγείλουν ὅτι ὁ βασιλεὺς μετέτρεψε ἀρχικῶς τὴν καταδίκη τοῦ σὲ φυλάκιση εἴκοσι χρόνων, ὁ Κολοκοτρώνης εἶπε μὲ τὴ συνηθισμένη θυμοσοφία τοῦ:

— Λυποῦμαι ὅτι θὰ γελάσω τὸ βασιλῆα. Δὲν θὰ ζήσω τόσα χρόνια!

Ἦταν τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἑξήντα πέντε χρόνων.

Ὅταν βγῆκε ὁ Κολοκοτρώνης ἀπὸ τὴ φυλακὴ ὁ Ὀθων ζήτησε νὰ τὸν ἰδῇ καὶ τόσο ἐνθουσιάζτηκε μὲ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν εὐλικρίνεια, ὥς ὅτι σὲ λίγο ἐγιναν φίλοι καὶ τὸν καλοῦσε συχνὰ στὸ παλάτι.

Τὸ 1839 μάλιστα, σ' ἓνα δεῖπνο, στὸ ὁποῖο ἦταν προσκαλεσμένος κι' ὁ Κολοκοτρώνης, βρισκόταν πλάι τοῦ κι' ἓνας ξένος πρίγκηπας, ὁ ὁποῖος στὴν κουβέντα, μετὰ τῶν ἄλλων, τὸν ρώτησε πόσων χρόνων ἦταν. Κι' ὁ Κολοκοτρώνης τοῦ ἀποκρίθηκε:

— Εἶμαι πέντε χρόνων, Ὑψηλότατε!

Κι' ἐπειδὴ ὁ Ὀθων, πὺ ἄκουσε τὴν ἀπάντησιν, ξαφνιαστικὴ καὶ τοῦ ζήτησε ἐξηγήσεις, ὁ Κολοκοτρώνης ἀποκρίθηκε:

— Πέντε χρόνια εἶνε, Μεγαλειότατε, πὺ μοῦ ἔδωσες τὴ ζωὴ σ' ἐτοῦτο τὸν κόσμον. Ἡ ἄλλη ἢ πρωτιέτερη ζωὴ μου πῶς χαμένη... Μοῦ τὴν ἔφαγε ὁ Σχινᾶς!

Ὁ Σχινᾶς ἦταν ὁ τότε ὑπουργὸς τῆς δικαιοσύνης, πὺ ὠργάνωσε παρὰ νόμον τὴ δίκη κατὰ τοῦ Κολοκοτρώνη πρὸ πέντε χρόνων.

Μὲ τὰ λόγια αὐτὰ δὲν ἠθέλε νὰ κολακεύσῃ τὸ βασιλῆα. Ἀπεναντίας, ὅπως καὶ τοῦ Καποδίστρια τοῦ κατάκρινε πολλὰς φορές μπροστὰ τοῦ ἐκεῖνα πὺ δὲν τοῦ ἄρεσαν ἀπὸ τὶς ἐνέργειες τοῦ Ὀθωνος.

Ὅταν χιζόταν τὸ Πανεπιστήμιον πὺ βρίσκεται ἀκόμη καὶ σήμερον ὁ Κολοκοτρώνης, πὺ εἶχε διοριστῇ μέλος τῆς ἐπιτροπῆς γιὰ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ, βλέποντας ἐκεῖ πὺ καθόταν τοὺς δουλεῦ ἀδες νὰ ἐργάζωνται, διέκρινε τὸν Ὀθωνα νὰ τὸν σιμῶν καὶ τὸν ρώτησε:

— Πῶς βρίσκεις, καπετάνιε, αὐτὸ τὸ μεγάλο σχολεῖον πὺ κτίζομε;

— Νὰ σᾶς πῶ, Μεγαλειότατε, τοῦ ἀποκρίθηκε ὁ Γέρονς οὗ Μωρηᾶ. Μοῦ φαίνεται ὅτι ἐτοῦτο ἔδω δὲν ἔπρεπε νὰ κτιστῇ κοντὰ σ' ἐκεῖνο, γιὰτὶ φοβοῦμαι ὅτι αὐτὸ θὰ φάῃ ἐκεῖνο!

Κι' ἔδειξε τὸ παλάτι.

* *

Μιὰν ἄλλη ἡμέρα ὁ Ὀθων ρώτησε τὸν Κολοκοτρώνη:

— Ἐχεται στρατηγὴ μου, πολλοὺς ἐχθρούς;

Ναί! Εἶχα πολλούς. Ἀλλὰ δύο μοῦ στάθηκαν καὶ εἶναι οἱ μεγαλύτεροι καὶ θανασιμώτεροι. Ὁ ἓνας εἶναι τ' ὄνομά μου κι' ὁ ἄλλος οἱ ἐκδουλεύσεις μου.

Ἐνα βράδυ στὸ σπίτι τοῦ γινόταν συζήτησις γιὰ τὴν κατάστασιν τῆς χώρας. Πολλοὶ κατηγοροῦσαν τὸ βασιλῆα ὅτι κρατοῦσε στὴν ἐξουσίαν τὴν κυβέρνησιν πὺ

ήταν βλαβερή στη χώρα. Ὁ Κολοκοτρώνης τότε τοὺς παρατήρησε ὅτι ὁ βασιλεὺς ἦταν κλεισμένος στὸ παλάτι καὶ δὲν ἤξερε τί γινόντουσαν σ' ὅλη τὴ χώρα. Ὅσοι τὸν πλησιάζουν δὲν τοῦ λένε τὴν ἀλήθεια κι' ὅλοι τοῦ μιλοῦν σύμφωνα μὲ τὸ συμφέρον του. Ἐνας ἀπὸ τὴ συντροφιά τοῦ ἀποκρίθηκε ὅτι ὅταν θέλει ὁ βασιλεὺς μπορεῖ νὰ μάθῃ ὅσα συμβαίνουν καὶ στὰ μακρυνότερα μέρη τῆς χώρας. Τότε ὁ Κολοκοτρώνης θυμωμένος τοῦ λέει:

—Βρέ κούτσουρα, σήμερα τὸ πρωὶ εἶχα ἓνα σπυρὶ στὸν πισινό μου κι' ἐκάλεσα τὰ παιδιά μου κι' ἐσᾶς νὰ μοῦ ξεδιαλύσετε τί ἔχω. Κι' ὁ καθέννας σας μοῦ εἶπε διαφορετικὰ γιὰ τὸ σπυρὶ μου. Ἀφοῦ λοιπὸν δὲν κατόρθωσα ἀπὸ τὰ μάτια μου ἕως τὸν πισινό μου νὰ ἰδῶ τί ἔχω, πῶς θέλετε νὰ ξέρῃ ὁ βασιλεὺς τί γίνετε στὴν ἄκρη τῆς χώρας;

Ἡ ἀφιλοκέρδεια καὶ εἰλικρίνειά του ἦταν μοναδική. Ὅταν συνήλθε ἡ Ἐθνοσυνέλευσις, οἱ διάφοροι καπετανεῖοι φώναζαν γυρεύοντας νὰ πάρουν ἀποζημιώσεις γιὰ τὰ ἔξοδα ποὺ δῆθεν εἶχαν ἐξοδεύσει κατὰ τὴν ἐπανάσταση. Σηκώθηκε τότε ὁ Κολοκοτρώνης καὶ εἶπε θυμωμένος:

—Ὅταν τὸ Μάρτη τοῦ 1821 ἦρθα ἀπὸ τὴ Ζάκυνθο νὰ πολεμήσω, δὲν εἶχα στὸ κεμέρι μου παρὰ μιὰ ξηνιέρα. Τώρα, ἂν μὲ σκοτώσῃ κανένας καὶ μὲ γδύσῃ, θὰ μοῦ βρῇ 25 χιλιάδες γρόσια. Ποῦ τὰ βρῆκα ἐγὼ αὐτὰ τὰ γρόσια; Ἀπὸ τὰ εἰσοδηματὰ μου; Ὁ πατέρας μου οὔτε καλύβι δὲν μ' ἄφησε. Τὰ ἔκαμα λοιπὸν στὴν ὑπηρεσία τῆς πατρίδας. Κι' ἐσεῖς ἐπίσης ἔχετε ἄλλος λίγος κι' ἄλλος πολύ, ἐνῶ ἂν δὲν ἐγενόσαστε καπετανεῖοι, δὲν θὰ εἶχατε στὸ κεμέρι σας οὔτε πέντε γρόσια. Τί νὰ πῇ λοιπὸν ὅλος αὐτὸς ὁ λαὸς τῆς Ἑλλάδας, ποὺ πολέμησε ὅπως πολέμησαμε κι' ἐμεῖς καὶ δὲν ἔχει οὔτε σκούρια στὸ κεφάλι του νὰ φορέσῃ; Λέτε ὅτι πληρώσατε στρατιῶτες. Μὰ δὲν μοῦ λέτε, ἀπὸ τί ἦσαν οἱ στρατιῶτες ποὺ ἐπληρώσατε; Εἶχα κι' ἐγὼ στρατιῶτες, ἀλλὰ θὰ μὲ κολάσῃ ὁ Θεός, ἂν πῶ ὅτι ἐπλήρωσα κανέναν. Οἱ κακόμοιροι ἔφερναν τὶς περισσότερες φορὲς καὶ τὸ ψωμί ἀκόμη στὸ ντουρβά ἀπὸ τὸ σπίτι τους. Εἶναι ντροπὴ νὰ λέμε τέτοια λόγια!

Ἐκτιμοῦσε τοὺς γραμματισμένους καὶ λίγο καιρὸ πρὶν δοθῇ τὸ Σύνταγμα τοῦ 1843, ὅταν μιὰ συντροφιά ἄρχισε νὰ συζητῇ τὴ χρησιμότητά του, ὁ Κολοκοτρώνης στενοχωρημένος γιὰ τὶς ἀερολογίες των εἶπε:

—Ξέρετε τί θὰ πῇ Σύνταγμα; Σύνταγμα θὰ πῇ, νὰ καθῆσιτε ἐσεῖς οἱ γραμματισμένοι στὴν ἀγκωνὴ κι' ἐμεῖς οἱ βλάχοι, οἱ ἀγράμματοι, ἐγὼ καὶ οἱ ὅμοιοι μου, νὰ βγοῦμε στὴ μέση. Ξέρουμε ἐμεῖς νὰ διοικήσουμε; Θὰ πάθουμε λοιπὸν ὅ, τι ἔπαθε κι' ὁ λύκος τοῦ μύθου.

Καὶ διηγήθηκε ὁ Κολοκοτρώνης τὸ παραμῦθι...

«Ἐνας λύκος ἄρπαξε ἀπὸ τὸ μανιεῖ ἓνα ἄρνι καὶ πῆγε πέρα νὰ τὸ φάῃ. Τὸ ἄρνι τότε τοῦ εἶπε: —Κύρ λύκο, ξέρω ὅτι θὰ μὲ φᾶς, Σὲ παρακαλῶ λοιπὸν νὰ μοῦ κάμῃς μιὰ χάρη. Μοῦ εἶπαν ὅτι ἔχεις θαυμάσια φωνή. Κάνε μου λοιπὸν τὴ χάρη νὰ μοῦ τραγουδήσῃς λιγάκι, γιὰ νὰ πάω εὐχαριστημένο γιὰτὶ μ' ἄρέσει τὸ τραγοῦδι!

» Στὰ λόγια αὐτὰ ὁ λύκος ἄφησε τὸ ἄρνι κι' ἄρχισε νὰ οὐρλιάζει μὲ τὴ φωνά του. Τότε ἀκούοντας τὴ φωνή του, ἔτρεξαν τὰ μαντρόσκυλα λατεπάνω του κι' εἶδε κι' ἔπαθε νὰ γλυτώσῃ. Ὅταν πιά ξεμάκρυνε ἄρκετὰ ὥστε νὰ σιγουρευτῇ, ὁ λύκος στάθηκε κι' ἀγναντεύοντας ἀπὸ τὸ λόφο τὸ μανιεῖ, εἶπε:

Τί ἤθελα νὰ κάμω τὸν τραγουδιστή; Ἀπὸ τοὺς δικούς μου κανέναν δὲν ἦταν τραγουδιστής. Καλὰ λοιπὸν νὰ τὰ παθαίνω!»

Στὰ στερνὰ χρόνια τῆς ζωῆς του ἀποτραβήχτηκε ἀπὸ τὰ πολιτικὰ, σὰν νὰ

έτοιμάζετο στο ταξίδι που δεν έχει γυρισμό. Ένα χρόνο πριν πεθάνη γύρισε στο Μωρηά από την Αθήνα, σταμάτησε στην Καρύταινα και κάλεσε όλους τους γνωστούς του που είχε μαλώσει μαζί τους για να συχωρεθούν. Έπειτα πήγε στην Ύδρα για να συχωρεθῇ με τὸν Κουντουριώτη που για χρόνια ἦσαν ἀντίπαλοι. Όταν γύρισε στην Αθήνα, συμφιλιώθηκε καὶ με τὸ Σχινᾶ, που ἦσαν ὑπουργὸς τῆς δικαιοσύνης κατὰ τὴ δίκη του για προδοσία καὶ πρωτοστάτησε νὰ δικασθῇ σὲ θάνατο.

«Έπειτα, καθὼς διηγείται ὁ ποιητὴς Παναγιώτης Σούτσος, ὁ Κολοκοτρώνης ἔζησε ἀπλὸς καὶ ἀθῶος σὰν τὸ βρέφος, σὰν ξένος πιά ἀνάμεσα στὸν κόσμον τῆς ζήλειας καὶ τοῦ ἀλληλοφαγώματος, σὰν νὰ βρισκόταν ψυχικὰ σὲ κάποιον ἄλλο κόσμον ἐξωτικό, ὅπου ζοῦσαν τὴν αἰωνιότητα οἱ μάρτυρες τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνάστασης».

Τὸ χρόνο ἐκεῖνο ὁ Κολοκοτρώνης θέλησε νὰ παντρεύῃ καὶ τὸ ἀγαπημένο του στερνοπαῖδι τὸν Κολῖνο (ὅπως τὸν ἔλεγε τὸ γυιό του Νικόλα), καὶ τοῦ βρῆκε γιὰ νύφη τὴν ἐγγονὴ τοῦ ἡγεμόνα τῆς Βλαχιάς Ἰλιάννη Καρατζᾶ.

Τὸ βράδυ ποὺ γίνηκαν οἱ ἀρραβῶνες, ὁ Κολοκοτρώνης, βλέποντας ὅτι, μπαίνοντας στὸ ἀρχοντικό τοῦ Καρατζᾶ, κανένας δὲν σηκώνεται, ἀλλ' ὁ ἡγεμόνας τῆς Βλαχιάς τὸν ὑποδεχόμενος καθισμένος, τοῦ εἶπε πειραχτικά:

—Τὶ θὰ πῇ ὁ κόσμος, ἐγὼ ὁ βλάχος νὰ συμπεθερέσω με τὸν ἀφέντη τῆς Βλαχιάς;

Τὴν ἡμέραν τῶν γάμων ἐκάλεσε κάθε ἐπίσημο πρόσωπον τῶν Ἀθηνῶν. Ὅλοι οἱ αὐλικοὶ καὶ διπλωμάτες τὸν τίμησαν με τὴν παρουσία των, ἐνῶ ἡ μουσικὴ τοῦ στρατοῦ, ποὺ τὴν ἔστειλε ἐπίτηδες ὁ Ὁθων, ἔπαιζε ὅλη τὴ βραδυὰ ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ Καρατζᾶ. Ὁ Κολοκοτρώνης ἐχάρηκε πολὺ γιὰ τὶς ἐξαιρετικὲς τιμὲς ποὺ ἐγίναν στὸ ἄτομό του καὶ ἦταν ἀληθινὰ εὐτυχισμένος.

Σὲ δυὸ ἡμέρες ἐδίδηκε ἐπίσημος χορὸς στὰ Ἀνάκτορα, ὅπου ὁ Κολοκοτρώνης παρουσίασε ἐξαιρετικὴ εὐθυμία, ἴσο ποὺ τὸν παραξήγησε καὶ ὁ συμπατριώτης του Ἀναστάσιος Δεληγιάννης, ὅταν παρεκάλεσε τὸ Βασιλεῖον νὰ διατάξῃ νὰ παίξῃ ἡ βασιλικὴ μουσικὴ ἑλληνικοὺς χορούς, τοὺς ὁποίους ἐχόρευσε ὁ Γέρος τοῦ Μωρηά με κέφι εἴκοσι χρόνων. Τότε λοιπὸν ὁ Δεληγιάννης τὸν ἐσίμωσε καὶ τοῦ εἶπε εἰρωνικά ὅτι παράπλε πολὺ, ἀλλ' ὁ Κολοκοτρώνης ἀποκρίθηκε:

—Δὲν ἐμέθυσα, ἀλλὰ θέλω νὰ γλεντήσω τὰ στερνά μου!

Τὰ μεσάνυχτα ἔφυγε ἀπὸ τὸ παλάτι καὶ ἔπῃγε νὰ κοιμηθῇ ἡσυχος καὶ εὐχαριστημένος. Νὰ ἦταν τᾶχα προαίσθησις; Τὶς τρεῖς τὸ πρωτὶ τῆς ἴδιας νύχτας τοῦ ἦρθε ξαφνικὰ ἀποπληξία. Ἐτρεξαν ἀμέσως οἱ καλλίτεροι γιατροὶ τῶν Ἀθηνῶν, ἀλλὰ τοῦ κακοῦ προσπάθησαν νὰ τὸν σώσουν.

Ἐζήτησε λίγες ὥρες ἀναίσθητος, παλαύοντας με τὸ Χάρο, ὁ ὁποῖος στὸ τέλος τὸν νίκησε καὶ τὶς ἐντεκα τὸ πρωτὶ ἔσβυσαν τὰ λεβέντικα μῦτια τοῦ παληκαριοῦ ποὺ τρώμαξαν τὴν Τουρκιά. Λαϊκὸ τραγοῦδι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τὸν τραγοῦδησε:

Κολοκοτρώνης πέθανε στὸ γάμο τοῦ Κολίνου
τὸ βράδυ ἐτρωγόπινε στοῦ βασιλεῖ τὰ μπάλλο...

Ὁ Γάλλος Βοντιέ, ποὺ τὸν γνώρισε πολὺ καλά, τὸν περιγράφει με τὰ ἑξῆς λόγια:

«Ἡ ὄψη του ἦταν ἀδύνατη καὶ μαυρειδερή. Μάτια βαθουλὰ, βλέμμα σκληρὸ καὶ δυνατὸ, μύτη μεγάλη καὶ γερακωτή, μαλλιά μακρὰ κυματιστά. Μικρὸ κόκκινο φέσι στραβὰ φορεμένο. Τέλος, πρόσωπον ποὺ χτυπᾷ καὶ ξαφνιάζει καὶ ποὺ τοῦ κακοῦ θὰ γύρευε κανένας νὰ βρῇ σ' ἓναν Εὐρωπαῖο τὸ ταῖρι του».

Ἔτσι τέλειωσε μιὰ ἔνδοξη καὶ πολὺπλαγκτή ζωή, ἕνας φωτεινὸς ὁδηγὸς κατὰ τὴν κρίσιμη περίοδο τῆς Ἑλλάδας. πού πάλευε γιὰ νὰ ἐλευθερωθῇ. Ἔως τὴ σιερ νή του στιγμή ὑπηρετήσε τὴν πατρίδα του, γιὰ τὴν ὁποία ἀφιέρωσε ὅλη τὴν ὑπαρξή του. Ἐπομένως δὲν μπόρεσε νὰ μορφωθῇ καὶ μὲ δυσκολία ἔβανε τὴν ὑπογραφή του. Ὅταν ἐλευθερώθηκε τέλος ἡ πατρίδα, ἔχοντας μαράζι γιὰ τὴν ἀγροματοσύνη του, παρακολουθοῦσε τὰ μαθήματα στὸ Γυμνάσιο τῶν Ἀθηνῶν, πού βρίσκεται ἀκόμη καὶ τώρα στὴν ὁδὸ Ἀδριανοῦ, κάτω ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολη, ἀκολουθώντας τὶς παραδόσεις τοῦ τότε γυμνασιάρχου καὶ πατριώτη Γ. Γεννάδιου, ὁ ὁποῖος ἔγραψε τὰ ἀκόλουθα στὴν ἐφημερίδα «Αἰὼν» τὶς 13 Νοεμβρίου 1838.

«Κατὰ τὴν 7 Ὀκτωβρίου 1838 ὁ στρατηγός, Σύμβουλος ἐν ἐνεργείᾳ, ἐπισκεφθεὶς τὸ Ἑλληνικὸν Γυμνάσιον τῆς καθέδρας, ἠκροάσθη μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν τὸν γυμνασιάρχην κ. Γεννάδιον παραδίδοντα. Ἐνθουσιασθεὶς καὶ ἀπὸ τὴν παράδοσιν καὶ ἀπὸ τὴν θέαν τοσοῦτων μαθητῶν, εἶπε πρὸς τὸν κ. Γεννάδιον τὴν ὁποίαν συνέλαβεν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ ὁμιλήσῃ, εἰ δυνατόν, καὶ ὁ ἴδιος πρὸς τοὺς νέους μαθητάς. Τὴν πρότασιν ταύτην ἀπεδέχθη ὁ γυμνασιάρχης καὶ προσδιώρισε τὴν 10 ὥραν τῆς ἐπιούσης. Ἀλλὰ τὸ πλῆθος τῶν μαθητῶν καὶ ἡ σ' ἐνότης τοῦ Γυμνασίου παρεκίνησε τοὺς διδασκάλους νὰ ἐξέλθωσιν εἰς τὴν Πνύκα, ὡς μέρος εὐρύχωρον. Οἱ κάτοικοι τῶν Ἀθηνῶν ἠγνούν μετρίως ἐκείνης τῆς στιγμῆς τὴν περιστάσιν ταύτην.

Ἀμα ἡ φήμη διεδόθη, συνέρρευσε πλῆθος διαφόρων ἐπαγγελμάτων καὶ τάξεων ἀνθρώπων. Ὁ δὲ στρατηγὸς Κολοκοτρώνης, περιστοιχιζόμενος καὶ ἀπὸ τοὺς μαθητάς, ὁμίλησεν ἐπὶ τοῦ βήματος τῆς Πνυκὸς τὸν ἀκόλουθον λόγον, τοῦ ὁποῖου ἐγγυώμεθα τὸ ἀκριβές, καθόσον δυνάμεθα νὰ ἐνθυμηθῶμεν».

Ἰδοὺ ἡ ὁμιλία τοῦ Κολοκοτρώνη, ὅπως τὴν ἐδημοσίευσε ὁ «Αἰὼν»:

«Παιδιά μου! Εἰς τὸν τόπον αὐτὸν ὅπου ἐγὼ πατῶ, ἐπατοῦσαν καὶ ἐδημιουργοῦσαν τὸν παλαιὸ καιρὸ, ἄνδρες σοφοὶ μὲ τοὺς ὁποίους δὲν εἶμαι ἄξιος νὰ συγκριθῶ καὶ οὔτε νὰ φτάσω εἰς τὰ ἴχνη των. Ἐγὼ θὰ σᾶς μ'λήσω γιὰ ὅσα γνῶρισα μὲ τὰ μάτια μου.....

» Ὅταν ἀποφασίσουμε νὰ κάμωμε τὴν Ἐπανάσταση, δὲν ἐσυλλογιστήκαμε οὔτε πόσοι εἴμεθα, οὔτε πῶς δὲν ἔχομε ἄρματα, οὔτε ὅτι οἱ Τούρκοι ἐβαστοῦσαν κάστρα καὶ πόλεις, οὔτε κανέναν φρόνιμος μᾶς εἶπε: «ποῦ πᾶτε ἐδῶ νὰ πολεμήσετε μὲ σιταρονάραβα βατσέλα»; ἀλλὰ, ὡς μιὰ βροχή, ἔπεσε εἰς ὅλους μας ἡ ἐπιμία τῆς ἐλευθερίας μας. Καὶ ὅλοι, καὶ οἱ κληρικοὶ καὶ οἱ προεστοὶ καὶ οἱ καπενέοι καὶ οἱ πεκαιδευμένοι καὶ οἱ ἔμποροι, μικροὶ καὶ μεγάλοι, ὅλοι ἐσυμφωνήσαμε εἰς αὐτὸ τὸ σκοπὸ καὶ ἐκάμαμε τὴν Ἐπανάσταση.

» Εἰς τὸν πρῶτον χρόνον τῆς Ἐπαναστάσεως εἶχαμε μεγάλη ὁμόνοια καὶ ὅλοι ἐτρέχαμε σύμφωνοι. Ὁ ἕνας ἐπῆγε εἰς τὸν πόλεμον, ὁ ἀδελφὸς του ἔφερε ξύλα, ἡ γυναῖκα του ἐζύμωνε, τὸ παιδί του ἐκουβαλοῦσε ψωμί καὶ μπαρουτόβολα εἰς τὸ στρατόπεδον. Καὶ ἂν αὕτη ἡ ὁμόνοια ἐβαστοῦσε ἀκόμη δύο χρόνους, ἠθέλαμε κυριεύσει καὶ τὴ Θεσσαλία καὶ τὴ Μακεδονία καὶ ἴσως ἐφτάναμε καὶ ἕως τὴν Κωνσταντινούπολην. Τόσο ἐτρομάξαμε τοὺς Τούρκους, πού ἀκουγουν Ἑλληνα καὶ ἔφευγαν χίλια μίλια μακριά. Ἀλλὰ δὲν ἐβάσταξε... Ἦρθαν μερικοὶ καὶ ἠθέλησαν νὰ γένουν μπαρμπέρηδες στοῦ κασίδι τὸ κεφάλι. Καὶ ἀπὸ τότες ἄρχισε ἡ διχόνοια. Καὶ μ' αὐτὸν τὸν τρόπο κανεὶς δὲν ἠθέλε οὔτε νὰ συνδράμῃ οὔτε νὰ πολεμήσῃ. Καὶ ἐπειδὴ εἴμεθα σὲ τέτοια κατάσταση, ἔπεσε ἡ Τουρκία ἐπάνω μας καὶ κοντέψαμε νὰ χαθοῦμε καὶ εἰς τοὺς στερνοὺς ἐπτὰ χρόνους δὲν κατωρθώσαμε μεγάλα πράγματα.....

» Ἐγὼ, παιδιά μου, κατὰ κακὴ μου τύχη, ἐξ αἰτίας τῶν περιστάσεων, ἔμεινα ἀγράμματος, γι' αὐτὸ σᾶς ζητῶ συγχώρηση γιὰτὶ δὲν μιλῶ καθὼς οἱ δασκάλοι σας.

ΜΑΝΘΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΕΓΓΡΑΦΑ* ΟΙ ΜΑΡΙΝΟΙ Ή ΜΑΡΙΝΟΓΛΟΙ

Οὔτοι ἀνῆγον εἰς τὸν ἐπιφανέστατον οἶκον τοῦ Ζαγορίου πού κοινῶς κυ-
λεῖται «Μαρινάτικο». Ὁ οἶκος τῶν Μαρίνων διεκρίνεται μεταξὺ τῶν πλουσιωτέ-
ρων τῆς Ἱπείρου. Οἱ Μαρίνοι κατήγοντο ἀπὸ τὸ Καπέσοβον, ὅπου ἡ οἰκία των
ἦτο τριώροφος καὶ μεγαλοπρεπής. Πολλάκις οἱ λησταὶ ἐπέπιπτον κατὰ τῆς οἰκί-
ας ταύτης πρὸς διαρπαγὴν καὶ λεηλασίαν αὐτῆς, ἀλλὰ πάντοτε ἀπεχώρουν ἄπρα-
κτοι. Μάλιστα δέ, κατὰ τὴν 7ην Ἰουνίου 1830, ληστρική συμμορία ἀπὸ Καραμου-
ράτας καὶ ὁπαδοὺς τοῦ Χουσεῖν Ἰσᾶ Πόδα ἀπεπειράθη νὰ ληστεύσῃ ταύτην, ἀλ-
λὰ εἰς τὴν ἐπίθεσιν των ἀντίστη μανιωδῶς, ὁ πελώριος κύων πού ἐφύλαττε αὐ-
τὴν καὶ ἔτσι ἐσώθη αὕτη ἀπὸ τὴν διαρπαγὴν. Λέγεται δὲ ὅτι οἱ Μαρίνοι ἔνεκα εὖ
γνωμοσύνης τὸν κύνα τοῦτον πού ἀπέθανεν ὕστερα ἀπὸ ὀλίγον ἔθαψαν, ἀφοῦ τὸν
ἐνέδυσαν μὲ ἐπενδύτην ὀλομέταξον. Ἡ οἰκία αὕτη σήμερον δὲν σώζεται διότι ἀ-
φοῦ ἐγκαταλείφθη ἀπὸ τοὺς ἐνοίκους κατέρρευσε. Τὴν κατέρρευσιν ταύτην ψάλλει
καὶ τὸ ἐπόμενον μοιρολόγι. (¹)

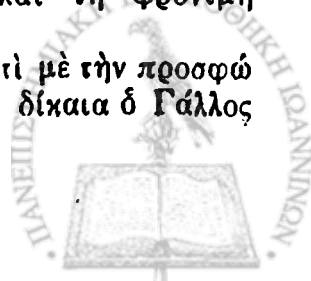
«Θὰ πῶ τὸ Μαρινάτικο, τ' ἀρχοντικό τὸ τὸ σπίτι
πού σκούριασαν οἱ κλειδωναῖς, χορτάριασαν οἱ πόρτες,
Σκούζουν τ' ἀχούρια γι' ἄλογα, νουντιάδες γι' ἀφεντιάδες.
Σκούζοιτ' καὶ τὰ λαγωνικά γιὰ ὁμορφα κυνήγια.
Τοῦτο ναι τ' ἀρχοντόσπιτο, το σπίτι τοῦ Μαρίνου;
Τὶ ἔμπαιναν, τὶ ἔβγαιναν, καὶ Τοῦρκοι καὶ Ῥωμαῖοι!
Ἐκ ἔμπαιναν καὶ κρένονταν παπάδες, βεζυράδες,
Καὶ τώρα πῶς κατάντησε κακὰ κ' ἀναγκεμένα!
Καὶ βάλαμε κακὴ βουλὴ καὶ ἰδιοὶ καὶ ξένοι
Νὰ πᾶμ' νὰ τὸ γκρημίσωμε τ' ἀρχοντικό τὸ σπίτι
Μάτια μ' νὰ μὴ τὸ γλέπωμε κλεισμένο κλειδωμένο.»

(*) Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους, σελ. 202.

1. Τὸ μοιρολόγι ἐλήφθη ἐκ τῆς συλλογῆς τοῦ Θ. Πουσίου· Ἑλλην. Φιλολ. Συλλ. Κων)
πόλεως τομ. ΙΑ' σελ. 263.

Σᾶς εἶπα ὅσα ὁ ἴδιος εἶπα, ἀκουσα καὶ ἐγνώρισα, γιὰ νὰ ὠφελθῆτε ἀπὸ τὰ πε-
ρασμένα καὶ ἀπὸ τὰ κακὰ ἀποτελέσματα τῆς διχονοίας. Ἐμᾶς μὴ μᾶς τηρᾶτε πλέ-
ον. Τὸ ἔργο μας καὶ ὁ κατὰ μέρος ἐπὶ ἐπὶ. Καὶ αἱ ἡμέραι τῆς γενεᾶς πού σᾶς ἄ-
νοιξαν θύλον μετ' ὀλίγον περάσει. Τὴν ἡμέρα τῆς ζωῆς μας θέλει διαδεχθῇ ἡ
νύχτα τοῦ θανάτου μας. Εἰς ἐσᾶς μένει νὰ ἰσάσετε καὶ νὰ στολίσετε τὸν τόπον πού
ἐμεῖς ἐλευθερώσαμε. Καὶ γιὰ νὰ γίνῃ αὐτό, πρέπει νὰ ἔχετε ὡς θεμέλια τῆς πολι-
τείας τὴν ἁμόνοιαν, τὴν θρησκείαν, τὴν καλλιέργειαν τοῦ θρόνου καὶ τὴν φρόνιμην
ἐλευθερίαν.

Μὲ τὰ λόγια αὐτὰ τελειώνουμε τὴ σύντομην μελέτην μας· γιὰ τὴν προσφώ-
νησιν τοῦ αὐτοῦ Κολοκοτρώνη στὴν Πνύκα ἀποδείχεται ὅτι δίκαια ὁ Γάλλος
σοφὸς τὸν ὠνόμασε «νέο Νέστορα τῆς ἀρχαιότητος».

Οἱ Μαρίνοι ἠσυχολοῦντο μὲ τὸ ἐμπόριον ἐταξίδευον εἰς διαφόρους πόλεις καὶ μάλιστα εἰς τὴν Κων)πολιν καὶ Σέρρας. Ἐκ τοῦ ἐμπορίου ἀπέκτησαν μεγάλην περιουσίαν. Εἰς τὰ Ἰωάννινα δὲ ἦσαν καὶ τραπεζίται. Ἔνεκα τῆς θείσεώς των ταύτης ἐσχετίσθησαν μὲ πολλοὺς ἰσχυροὺς εἰς Κων)πολιν, Σέρρας καὶ Ἰωάννινα. Εἰς Κων)πολιν εἶχαν ἀγαθὰς σχέσεις μὲ ἀνθρώπους τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, εἰς Σέρρας δὲ μετὰ τοῦ Ἑμμανουήλ Παππᾶ.

Εἰς τὴν πολιτικὴν παλαίστραν τοῦ Ζαγορίου καὶ τῆς Ἡπείρου ὁ οἶκος τῶν Μαρίνων ἀνέδειξε τρεῖς βλαστούς, τὸν Γεώργιον καὶ τοὺς δύο υἱοὺς του Κωνσταντῖνον καὶ Χριστόδουλον.

Γεώργιος. Ὁ Ἀλῆς ὁ ἐκ Τεπελενίου ἀφοῦ ἔγινε Πασσᾶς τῆς Θεσσαλίας ἐφιλοδόξει νὰ καταλάβῃ καὶ τὴν Ἡπειρον, ἀλλ' ἦτο δύσκολος ἡ κατοχὴ αὐτῆς. Διὰ τοῦτο μετεχειρίσθη τὴν ἀνταρσίαν καὶ τὴν ληστείαν, τῶν ὁποίων, ἔκαμε χρῆσιν ὡσάκις ἤθελε ν' ἀποκτήσῃ τι.

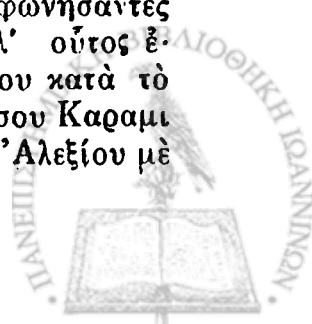
Πολλάκις οὗτος ἐπέπιπτε μὲ πολυαρίθμους ὁπαδοὺς του κατὰ τῶν πλουσίων χωρίων τοῦ Ζαγορίου καὶ κατεπίεζεν αὐτὰ μὲ παντοίους τρόπους. Εἰς μίαν εἰσβολὴν του εἰς τὸ Ζαγόριον, κατὰ τὸ ἔτος 1768, ὁ Ἀλῆς ἐσχετίσθη μὲ τὸν Νούτσουν Καραμισίνη, πατρὸς τοῦ Ἀλεξίου Νούτσου.

Κατὰ τὸ ἔτος 1785 εἰσῆλθε καὶ πάλιν εἰς τὸ Ζαγόριον, ὅπου διέμεινεν ἐπὶ τετράμηνον καὶ ἐκαλλιέργησε τὰς παλαιὰς του σχέσεις, καὶ ἐπεδίωξε δὲ καὶ νέας τοιαύτας. Καὶ τοῦτο διότι ἐγνώριζεν ὅτι οἱ Ζαγορίσιοι ἴσχυον πολὺ εἰς τὴν Κων)πολιν. Τότε ἐγνώρισε καὶ τὸν Γεώργιον Μαρίνον μὲ σύστασιν τοῦ Νούτσου. Οἱ Ζαγορίσιοι μὴ ὑποφέροντες νὰ βλέπουν τὴν χώραν των νὰ ἐρημώνηται, ἀνέθισαν εἰς μερικοὺς συμπατριώτας των νὰ προσπαθήσουν διὰ τῶν ἐν Κων)πόλει ἰσχυόντων συγγενῶν των καὶ μὲ πᾶσαν δύναμιν νὰ διορισθῇ ὁ Ἀλῆς Πασσᾶς τῶν Ἰωαννίνων. Διότι οὗτος εἶχεν ὑποσχεθῇ εἰς τοὺς Ζαγορισίους, ὅτι, ἐὰν κατορθώσουν οὗτοι νὰ διορισθῇ Πασσᾶς τῶν Ἰωαννίνων, θὰ ἀνατείλουν ἡμέραι δόξης καὶ ἀκμῆς διὰ τὸ Ζαγόριον.

Ὅθεν ὁ Γεώργιος Μαρίνος μὲ ἄλλους Ζαγορισίους, τὸν Νούτσουν, τὸν Ρέσσον (ἐκ Τσεπελόβου), Μίσιον ἐκ Μονοδενδρίου, Σταθᾶν ἐκ Νεγάδων, τὸν Πασχάλην καὶ ἄλλους κατώρθωσε μὲ τὴν ἱκανότητα, μὲ πλούσια δῶρα, μὲ τοὺς συγγενεῖς των καὶ ἐξεχώρησεν ἡ Ὑψηλὴ Πύλη καὶ τὴν ἐξουσίαν τῆς Ἡπείρου εἰς τὸν Πασσᾶν τῆς Θεσσαλίας.

Ὁ Ἀλῆς ἀφοῦ ἐπέτυχε τὸν διορισμόν του ὡς Πασσᾶ καὶ τῆς Ἡπείρου ἡγάπα καὶ ἐσέβετο πολὺ ἐκείνους πού συνετέλεσαν εἰς αὐτό, μάλιστα δὲ τὸν Γεώργιον Μαρίνον ἐξετίμα πολὺ. Οὗτος πολλάκις ἐβοήθησε τοὺς Ζαγορισίους καὶ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς κατὰ τὴν ὁποίαν αὐτὸς καὶ οἱ υἱοὶ του ὑπῆρξαν προεστῶτες τοῦ Ζαγορίου. Τὰ δικαιώματα αὐτοῦ διετηρήθησαν ἀπαρσβίαστα, διότι οὗτοι, ἐπειδὴ ἦσαν πανίσχυροι παρὰ τῷ Ἀλῇ καὶ πολλῆς εὐνοίας καὶ ὑπολήψεως ἀπῆλανον, ἀπέτρεπον αὐτὸν ἀπὸ πολλῶν κατὰ τοῦ Ζαγορίου κακοβούλων σκοπῶν του.

Κατὰ τὸ ἔτος 1796 διχόνοιαι εἶχον προκληθῇ εἰς τὴν Ἀρτσισταν τοῦ Ζαγορίου ἔνεκα τῶν διαφορῶν ἀνωμαλιῶν πού ἐπεκράτουν εἰς αὐτήν. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς, ἐπειδὴ ἐνόμιζον ὅτι ὁ Γεώργιος Μαρίνος, ἐὰν θελήσῃ νὰ ἀναλάβῃ αὐτὸς τὴν διοίκησιν τῆς πατρίδος των θὰ ἀνελάμβανεν αὐτή, τὸν παρεκάλεσαν νὰ δεχθῇ καὶ γίνῃ Προεστῶς αὐτῆς. Ὁ Μαρίνος ἐδέχθη εὐχαρίστως καὶ οἱ ἀρτσιστινοὶ ἀπέστειλαν ἔγγραφον πρὸς τὸν Ἀλῆν Πασσᾶν δηλώνοντες εἰς αὐτὸν ὅτι συμφωνήσαντες ἐξέλεξαν ὡς Προεστῶτα τῆς πατρίδος των τὸν Γεώργιον Μαρίνον. Ἀλλ' οὗτος ἐδέχθη καὶ ἄλλο βᾶρος. Διωρίσθη ἀναπληρωτὴς Προεστῶς τοῦ Ζαγορίου κατὰ τὸ 1797 καὶ ἐπίτροπος τοῦ υἱοῦ τοῦ κατ' αὐτὸ τὸ ἔτος ἀποθανόντος Νούτσου Καραμισίνη Ἀλεξίου, διώκησε δὲ τὸ Ζαγόριον μέχρι τῆς ἐνηλικιώσεως τοῦ Ἀλεξίου μὲ θανμασίον ζῆλον,

Κωνσταντῖνος. Υἱὸς τοῦ Γεωργίου. Ἐγεννήθη εἰς τὸ Καπέσοβον καὶ ἐξεπαιδεύθη εἰς τὰ Ἰωάννινα. Οὗτος προσληφθεὶς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Αὐλῆς τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ διωρίσθη κατ' ἀρχὰς οἰκονομικὸς ἔφορος αὐτοῦ, ἔπειτα δὲ ἀνέλαβε καὶ τὴν διεύθυνσιν τῶν ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων (δηλ. ἐγένεν ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν). Καὶ οὗτος ἦ ο παντοδύναμος καὶ μετεχειρίσθη πάντοτε τὴν δυνάμιν του ὑπὲρ τῶν πασχόντων καὶ καταδιωγμένων. Ἀπειρα εἶναι τὰ παραδείγματα τῆς δυνάμεώς του, ἀλλ' ἐνταῦθα ἀναφέρομεν μόνον δύο.

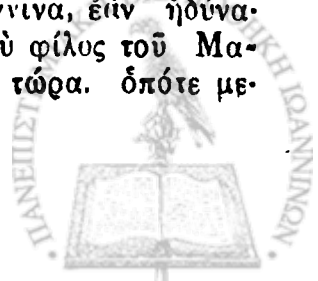
Κατὰ τὸ 1806, ὁ Ἀλῆς εἶχε φυλακίσει τὸν υἱὸν τοῦ προὔχοντος τῆς Νιούσης Ζαφείρην μετὰ τῆς ἀδελφῆς του. Οὗτοι παρέμειναν εἰς τὴν φυλακὴν μέχρι τὸ 1810, ὁπότε ἐπεμβαίνει ὁ Κων. Μαρίνος. Ὁ Ζαφείρης ἀφοῦ ἀπεφυλακίσθη παρέμεινε ἀλλὰ τέσσαρα ἔτη πλησίον τοῦ Κων(ν)ου.

Ὅταν οὗτος ἀνεπλήρωνεν εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ Ζαγορίου τὸν γενικὸν Προεστῶτα αὐτοῦ Ἀλέξιον Νοῦτσον πού ἀπουσίαζεν εἰς Βιδίνιον συνέβη τὸ ἑξῆς: Ὁ Κατῆς τῶν Ἰωαννίνων ἐφυλάκισεν εἰς τὸ δεσμοτήριον τοῦ δικαστικοῦ μεγάρου Ἰωαννίνων κάποιον Ζαγορίσιον. Ὅταν ἐπληροφορήθη τοῦτο ὁ Κων. Μαρίνογλους ἀμέσως ἐμάζευσεν τὰ διασωζόμενα φιρμάνια δηλ. ἐκεῖνα πού ἀνεγνώριζον τὸ ἀπαρβίαστον τοῦ Ζαγορίου ἔγγραφα καὶ ἀφοῦ ἔβαλεν αὐτὰ ἐντὸς δίσκου ἀσημένιου μετέβη εἰς τὸ Μεχκεμὲ ἀκολουθούμενος ἀπὸ πολλούς. Ἐζήτησε τὸν Κατῆν, ἀλλ' οὗτος ἀποσίαζε. Κατόπιν ἐζήτησε τὸν φυλακισθέντα Ζαγορίσιον, ἀλλ' οἱ φύλακες ἠρνοῦντο νὰ τὸν παραδώσουν. Τότε ὁ Μαρίνογλους διέτρεξε καὶ ἔσπασαν τὰς θύρας τοῦ δεσμοτηρίου καὶ ἀφοῦ πῆρε τὸν Ζαγορίσιον τὸν μετέφερεν εἰς τὸ σπίτι του. Μετὰ ταῦτα μετέβη εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ, ὅπου μετὰ παρρησίας ἐνώπιόν του κατηγορεῖ τὸν Κατῆν ὡς παραβιάζοντα τὴν αὐτονομίαν τῶν Ζαγορισίων. Ἀφοῦ ἀφῆκε τὸν ἀναφερθέντα φιρμάνια ἐνώπιον τοῦ Ἀλῆ, ἀποσύρεται διαμαρτυρούμενος. Τότε ὁ Ἀλῆς ἀφοῦ προσεκάλεσε τὸν Κατῆν ἐπέπληξεν αὐτὸν δημοσίᾳ αὐστηρότατα καὶ προσέθεσε: «τὰ δικαιώματα καὶ τὴν αὐτονομίαν τῶν Ζαγορισίων ἐτήρησα πάντοτε καὶ θέλω τιμωρήσει πάντα, ὅστις ἡθελε τολμήσει νὰ τὰ παραβιάσῃ» (1)

Κατὰ τὸ 1813 ἦλθεν εἰς τὰ Ἰωάννινα ὁ Ἐμμ. Ξάνθος, καὶ ἀφοῦ ἐσχετίθη μετ' αὐτοῦ, τὸν ἐβοήθησεν εἰς τὴν ἐκδοσιν ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ ἀδείας πρὸς ἐξαγωγὴν ἐλαίου. Εἰς τὰ μυστήρια τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας προσεχώρησε καὶ αὐτὸς μνηθεὶς εἰς αὐτὴν ὑπὸ τοῦ Μάνθου Οἰκονόμου.

Ἐπίσης ἐσχετίσθη στενότερα ὁ Κ. Μαρίνογλους καὶ μετὰ τὸν Ἰωάννην Παπαρρηγόπουλον. Οὗτος κατήγετο ἀπὸ τὴν Νάξον καὶ ὑπηρετεῖ εἰς τὸ ἐν Πάτραις Ρωσικὸν Προξενεῖον καὶ διαρκῶς μετέβαινεν εἰς Ἰωάννινα, μάλιστα δὲ ἀπὸ τοῦ 1814 δις καὶ τρίς κατ' ἔτος, διὰ νὰ προστατεύσῃ τὰ συμφέροντα τῶν Ρώσων ὑπηκόων. Ἡ γνωριμία των ἐγένετο στενωτέρα, διότι, ὡς ἀνεφέραμεν, ὁ Μαρίνογλους ἦτο ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τοῦ Ἀλῆ. Οὗτος ἐπειδὴ ἔφερετο πάντοτε μετὰ δολιότητα καὶ ἀπάτην μετεχειρίζετο εἰς τὰς ἀλληλογραφίας του μετὰ τὰς ξένας δυνάμεις, δι' ἐκάστην ἓνα τῶν γραμματέων του διὰ νὰ μὴ γνωρίζουν οὔτε αὐτοὶ τί γράφει εἰς τὴν μίαν ἢ τί εἰς τὴν ἄλλην ξένην δυνάμιν. Μετὰ τὴν πράξιν του ταύτην ὁ Ἀλῆς προσεπάθει νὰ ἐπιτύχῃ τοῦ σκοποῦ του, πού ἐπεδίωκε. Οἱ ἀναλαβόντες τὴν ἀλληλογραφίαν Ἕλληνες ὑπουργοὶ τοῦ Ἀλῆ, ἂν καὶ εἶχον πληρὴς τὸ αἶσθημα τοῦ πατριωτισμοῦ καὶ τοῦ ἐθνισμοῦ, διετήρουν τὴν μυστικότητα ἀπ' ἀλλήλων κατὰ τὰς διαταγὰς τοῦ Ἀλῆ. Εἰς τὸν Μαρίνογλου ἀνετέθη ἡ μετὰ τῆς Ρωσσίας ἀλληλογραφία. Κατὰ τὸ 1816 ὁ Ἀλῆς τὸν ἐπεφόρτισε νὰ βολιδοσκοπήσῃ τὸν Παπαρρηγόπουλον, πού κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐπεσκέφθη καὶ πάλιν τὰ Ἰωάννινα, εἰς ἡδύνατο ἡ Ρωσσία νὰ τὸν βοηθήσῃ. Ὁ Παπαρρηγόπουλος, ἂν καὶ πολὺ φίλος τοῦ Μαρίνογλου λέγει εἰς αὐτόν, ὅτι τοῦτο εἶναι ἀδύνατον καὶ μάλιστα τώρα. ὁπότε με-

1 I. Δαμπρίδου «Ζαγορικὰ, 1868» σελ. 105.

ταξὺ Τουρκίας καὶ Ρωσσίας ὑπάρχει εἰρήνη.

Τὸ 1819 ὁ Παπαρρηγόπουλος ἦλθε καὶ πάλιν εἰς τὰ Ἰωάννινα, συνήντησεν ἀμέσως τὸν Κ. Μαρίνογλου καὶ διὰ τούτου τὸν Ἀλῆν, εἰς τὸν ὁποῖον λέγει, ὅτι μεταβαίνει εἰς Κέρκυραν καὶ ἐὰν ἔχη διαταγὰς νὰ τοῦ δώσῃ. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος εἰ-
χεν ἔλθει εἰς Κέρκυραν ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας διὰ νὰ ἴδῃ τοὺς γονεῖς του,
πρὸς συνάντησιν τοῦ ὁποῖου μετέβαινεν ὁ Παπαρρηγόπουλος μὲ ἐπίσημα ἔγγραφα
ἀπὸ τὴν Πετρούπολιν. Ὁ Παπαρρηγόπουλος, πλὴν τῶν ἄλλων, εἶπεν εἰς τὸν Ἀ-
λῆν ὅτι πρέπει νὰ γράψῃ ἐπιστολὴν πρὸς τὸ Καποδίστριαν, διότι δὲν μπορεῖ νὰ
εὕρῃ ἄλλον μεγαλύτερον ἀπ' αὐτὸν ἀπὸ τοὺς ὑπηρετοῦντας εἰς τὴν Ρωσσίαν. Ἀ-
φοῦ ἤκουσε τὰ λόγια τοῦ Παπαρρηγοπούλου, ὁ Ἀλῆς ἀμέσως κράζει τὸν Μαρί-
νογλου καὶ τοῦ λέγει: (1) «Μορὲ Κωνσταντῇ, τὸ φίλο μας τὸ Παπαρρηγόπουλο
λέγει ὅτι ἐμεῖς πρῶτα εἶναι καλὰ νὰ γράψουμεν τὸ φίλο μας Καποδίστρια, ὅτι
χαιρόμεσθε ὅπου ἦλθε, καὶ ἐὰν θέλῃ τίποτε νὰ μᾶς γράφῃ ἀπὸ δὲ τὸ φίλο μας, τὸ
Παπαρρηγόπουλο θὲ νὰ μάθῃ, καὶ ὅ,τι ἄλλα τοῦ εἴπῃ».

Ὁ Μαρίνογλου ἀπήντησεν. «ὅπως ὀρίξης ἀφέντη μου, ἔτσι κάμε». Ἐκεῖνος
τοῦ εἶπε: «Εὐθὺς νὰ κάμῃς τὸ γράμμα· ἀλλὰ μὴ βάλῃς τίποτε περισσότερον ἀπὸ
αὐτά». Ὁ Μαρίνογλου ἔγραψε τὴν ἐπιστολὴν, τὴν ὁποίαν ἀφοῦ ἐσφράγισεν ὁ Ἀ-
λῆς, παρέδωκεν εἰς τὸν Παπαρρηγόπουλον, ὁ ὁποῖος ἀφοῦ ἀνεχώρησεν εἰς Κέρκυ-
ραν, τὴν παρέδωκεν εἰς τὸν Καποδίστριαν.

Οὗτος ἀπαντῶν, ἔλεγεν εἰς τὸν Ἀλῆν, ὅτι πρέπει νὰ εἶναι δίκαιος εἰς
τὸν βασιλέαν του, νὰ δίδῃ δικαιοσύνην εἰς ὅλα τὰ ὑπ' αὐτοῦ ἐξουσιαζόμενα μέρη
καὶ νὰ δώσῃ θάρρος εἰς ὅσους ἔχει πιστοὺς Χριστιανοὺς καὶ Τούρκους, διὰ νὰ
λέγωσιν εἰς αὐτὸν τὴν ἀλήθειαν καὶ νὰ ἀκούῃ αὐτήν· οὕτω μόνον δύναται νὰ φθά-
σῃ ἐκεῖ ὅπου ἐπιθυμεῖ. Κατὰ τὴν συνδιάλεξιν ταύτην μεταξὺ τοῦ Ἀλῆ καὶ Παπαρ-
ρηγοπούλου, παρίστατο καὶ ὁ Κ. Μαρίνογλου.

Κατὰ τὸ 1820, ὁ Ἀλῆς ἐπληροφορήθη τὰ κατ' αὐτοῦ ἀποφασιστικὰ μέτρα
τοῦ Σουλτάνου καὶ ἀμέσως ἀνεχώρησε μετὰ τοῦ Κ. Μαρίνογλου εἰς Πρέβεζαν, ὅ-
που δι' αὐτοῦ ἐκάλεσεν ἐπειγόντως τὸν Παπαρρηγόπουλον. Οὗτος ἀφοῦ ἦλθε συν-
ηντήθη μετὰ τοῦ Μαρίνογλου, εἰς τὸν ὁποῖον ἔχων μεγάλην ἐμπιστοσύνην, ἐξήγησε
τὸν σκοπὸν τῆς ἀφίξεώς του καὶ ἐζήτησε τὴν γνώμην του περὶ τοῦ πρακτέου. Ὁ
Μαρίνογλου ἀφοῦ ἔμεινε κατ' ὅλα σύμφωνος εἰδοποίησε τὸν Ἀλῆν. Γίνεται ἡ
συνάντησις, ὅπου παρόντος καὶ αὐτοῦ, ὁ Ἀλῆς παρεκάλεσε τὸν Παπαρρηγόπουλον,
νὰ μεταβῇ εἰς Ρωσσίαν μὲ ἔξοδά του διὰ νὰ εἴπῃ εἰς τὸν Τσάρον, ὅσα κατὰ δια-
φόρους περιστάσεις εἶπεν εἰς αὐτόν. Ὁ Παπαρρηγόπουλος ὑπεσχέθη καὶ τοῦτο
καὶ ἀνεχώρησε διὰ Πετρούπολιν, διὰ Κων)πόλεως, ὁπόθεν ἔγραψεν εἰς τὸν Ἀλῆν
ἐπιστολὴν χωρὶς νὰ τὴν ὑπογράψῃ, ἀλλ' ἔθεσεν ἓν σημεῖον, πού τὸ ἐγνώριζον καὶ
ὁ Ἀλῆς καὶ ὁ Μαρίνογλου.

Πάντοτε ὁ Παπαρρηγόπουλος ἔγραφεν εἰς τὸν Ἀλῆν νὰ ἔχῃ καλὰς ἐλπίδας
καὶ νὰ ἐπιμείνῃ μὲ σταθερότητα καὶ τοῦτο διότι οὗτος ἐπεδίωκε τὸν ὀλεθρον τοῦ
Σατράπου τῆς Ἡπείρου. Ἐν τέλει δὲ ἐννοήσας τὴν ἀπάτην τοῦ Παπαρρηγοπούλου
ὁ Ἀλῆς ἐκλείσθη εἰς τὸ κάστρον τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἐπῆλθε τὸ γνωστὸν τέλος
αὐτοῦ.

Μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Ἀλῆ ὁ Μαρίνογλου ἐγκατεστάθη εἰς Ἀθήνας.

Χριστόδουλος. Ἀδελφὸς τοῦ Κων)νου. Οὗτος ἐ χρημάτισεν ἐπὶ μακρὸν τρο-
φοδότης τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ, ἀκολούθως δὲ γενικός τοῦ Ζαγορίου Προεστῶς. Καὶ οὗ-
τος ἔκαμεν ἀγοθοεργήματα εἰς τὸ Ζαγόριον. Τὸ 1808 ἔκτισεν εἰς τὸ Καπέσοβον
τὴν μεγαλυτέραν κρήνην. Ἐπίσης ἱδρύσε τὸ παρεκκλήσιον τοῦ Προφήτου Ἠλία
δαπανήσας 5.000 γρόσια. Τὸ 1816 ἔκτισε τὴν μετὰ Βίτσης καὶ Ἀνω Σουδενῶν

1 Φιλῆμ. Δοκίμ., Ἱστορία Ἑλλ. Ἐπαναστ. Τόμ. 6' σελ. 410,

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΠΥΡΣΙΝΕΛΛΑ

Πρώτην Δημάρχου καὶ Βουλευτοῦ Ἰωαννίνων

Η ΙΔΡΥΣΙΣ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΚΑΙ Η ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΑΥΤΩΝ*

(Ἱστορικὴ μελέτη)

Πόλις πανοικει μετατοπιζομένη εἶναι φυσικὸν νὰ ἐξακολουθήσῃ νὰ ὀνομάζηται μὲ τὸ παλαιὸν τῆς ὄνομα καὶ ἡ Εὐροία, μετατοπισθεῖσα ἀπὸ τοῦ σημείου εἰς τὸ εὐρίσκετο πρότερον εἰς τὴν νέαν τῆς θέσιν, ἐξακολουθήσῃ νὰ ὀνομάζεται ὥπως καὶ πρὶν. Ὁ διοικητὴς τῆς ὀνομάζετο διοικητὴς τῆς Εὐροίας καὶ κατ'ὅκει εἰς τὸ Φρούριον τῶν Ἰωαννίνων καὶ ὁ Ἐπίσκοπος αὐτῆς διετήρησεν ἐπίσης τὸν τίτλον του, καίτοι ἤλλαξε κατοικίαν. Δὲν συνέτρεχεν λοιπὸν ἐπολύτως κανεὶς λόγος νὰ κάμῃ ὁ Προκόπιος ἰδιαιτέραν περὶ τοῦ ὀνόματος τῆς μνείαν, διότι τοῦτο παρέμεινεν τὸ ἴδιον. Θὰ ἔπρατε ἀναντιρρήτως τοῦτο, ἐὰν εἶχεν ἀλλάξῃ, ὥπως ἐμνημόνευσεν τὴν μετονομασίαν τῆς Ἀδριανουπόλεως.

Τὸ ζήτημα τῆς ἰδρύσεως τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων, ὀφειλομένης εἰς τὸν Ἰουστινιανὸν καὶ ἀναγομένης οὕτω εἰς τὸν ὅον αἰῶνα, εἶναι τελείως καθ' ἡμᾶς λελυμένον ἐκ τοῦ ὥς ἄνω χωρίου τοῦ Προκοπίου. Ἡ μετονομασία αὐτῆς, ἓνα ἢ δύο αἰῶνας βραδύτερον γενομένη, μὲ τὸ σημερινὸν τῆς ὄνομα εἶναι ζήτημα ἀσχετον μὲ τὸ πρῶτον, τὸ ὁποῖον κακῶς συνοψανθὲν μὲ ἐκεῖνο παρημπόδισε μέχρι τοῦδε τὴν λύσιν τοῦ ἱστοικοῦ τούτου προβλήματος. Περὶ τοῦ ζητήματος δὲ τούτου θ' ἀσχοληθῶμεν κατωτέρω.

Β'.

Πρὶν ἢ ἀσχοληθῶμεν περὶ τοῦ ὀνόματος τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων, φρονοῦμεν ὅτι καθήκον ἔχομεν νὰ εἰπώμεν ὀλίγα τινὰ περὶ τῆς Εὐροίας, ἣτις ὑπῆρξεν ἡ γενέτειρά της.

Περὶ αὐτῆς, πλὴν τῶν συγγραφέων, τοὺς ὁποίους ἀνεφέραμεν ἄνωτέρω, πλὴν δηλαδὴ τοῦ Ἱεροκλέους καὶ τοῦ Προκοπίου, οὐδεὶς ἄλλος ἔγραψέ τι. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνοι, ὥς εἶδομεν, ἐλαχίστας δίδουν πληροφορίας, διότι ὁ μὲν εἰς ἀναγράφει ἁπλῶς τὸ ὄνομα τῆς, ὁ δὲ ἄλλος μνημονεῖ μόνον τὸ γεγονός τῆς μετατοπίσεώς της, προσθέτων ὅτι ἡ πόλις ἦτο ἀρχαία καὶ ἀφήμων νὰ νοηθῇ ὅτι οὕσα κακῶς, λόγῳ τοῦ ἐδάφους τῆς, ὠχυρωμένη, θὰ εἶχεν ἀσφαλῶς δεινοπαθήσῃ ἐκ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν βαρβάρων.

Ἡ πολιτικὴ λοιπὸν σταδιοδρομία τῆς πόλεως ταύτης καὶ ἡ πολιτικὴ τῆς δράσις, ἐὰν εἶχε τοιαύτην, ὥς ἐπίσης καὶ τὸ μέρος ὅπου ἔκειτο πρότερον—τὸ «ἔχι πολὺ μακρὰν τῆς λίμνης» τοῦ Προκοπίου εἶναι λίαν ἀόριστος ἔνδειξις—εἶναι τελείως ἀγνωστα.

Θὰ ἠδύνατό τις νὰ εἴπῃ ὅτι τὸ μόνον παραμείναν ἔχνος τῆς διαδόσεώς της

[*] Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους, σελ. 213.

γέφυραν εἰς τὴν θέσιν Καταβόθρα μετὰ δρόμου λιθοστρώτου. Τὸ 1809 ἱστόρησε τὸν ναὸν τῆς Εὐαγγελιστρίας εἰς τὰ Ἄνω Σουδενά. Ἐν αὐτῷ διεσώζεται καὶ ἡ εἰκὼν του.

(Συνεχίζεται)

ἐπὶ τῆς γῆς εἶναι διὰ τὴν ὑπὲρ τῆς ἐνδόξου πόλεως τῶν Ἰωαννίνων.

Εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ὁμοῦς ἱστορίαν ἀναφέρονται διάφοροι ἐπίσκοποι Εὐρυόας, τῶν ὁποίων τὰς ὑπογραφὰς συνέλεξαν οἱ ἱστοριοδίφαι ἀπὸ τὰ πρακτικὰ τῶν διαφόρων συνόδων, εἰς τὰς ὁποίας οἱ ἀρχιερεῖς ἐκεῖνοι εἶχον λάβῃ μέρος. Ὁ *Le Quien* εἰς τὸν *Oriens Christianus* ἀναφέρει ἕξ ἐπισκόπους, μεταξὺ τούτων, περίοπτον θέσιν κατεῖχεν ὁ Ἅγιος Δονάτος⁽¹⁾.

Οὗτος ἠκμασε κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου (379—395), ἀνεκηρύχθη δὲ ἅγιος, λόγῳ τοῦ ἐναρέτου βίου καὶ τῶν θαυμάτων τοῦ τὰ ὅποια περιγράφουν ἐν ἐκτάσει οἱ βιογράφοι του. Ἡ ὑπογραφή του εὐρίσκεται εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, τῆς συνεληθείσης ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὸ 381.

Περὶ τοῦ ἁγίου τούτου Ἐπισκόπου Εὐρυόας πρῶτος ἔγραψεν ὁ ἐκκλησιαστικὸς ἱστορικὸς τοῦ Ε' αἰῶνος Σωζόμενος⁽²⁾ ἀπὸ τὸ ἔργον τοῦ ὁποίου παρέλαβον τὰς κυριωτέρας περὶ ἐκείνου πληροφορίας οἱ ἡμέτεροι καὶ οἱ λατῖνοι Συναξαρισταί⁽³⁾.

Ἀπὸ τὸν ἐκκλησιαστικὸν τοῦτον ἱστορικὸν πληροφορούμεθα διὰ τὴν δρᾶσιν καὶ τὰ θαύματα τοῦ ἁγίου ἐγένοντο εἰς τινα κώμην τῆς Εὐρυόας, Ἰσωρίαν ὀνομαζομένην, «καθ' ἣν τάδε συνέβη» ὡς γράφει ὁ ἴδιος ὁ Σωζόμενος. Ἐκ τοῦ ὀνόματος δὲ τῆς κώμης ταύτης ἐπιτιμοῦντο οἱ Ἐπίσκοποι Εὐρυόας καὶ Ἰσωρίας λατινιστὶ *Isaurias*, ὅπως βλέπομεν τοῦτο εἰς τὰς ἐπιστολάς τοῦ Πάπα Γρηγορίου τοῦ Μεγάλου, περὶ ὧν θὰ ὁμιλήσωμεν κατωτέρω.

Ἐκ τῶν ὡς ἄνω συνάγεται διὰ τὴν Εὐρυόαν, ἡ καὶ Εὐωρία ἐπίσης ὀνομαζομένη ὑπὸ τοῦ Σωζομένου, ἦτο ἐπαρχία τῆς Ἡπείρου, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκεν, ὡς φαίνεται, ἡ δμώνυμος πόλις καὶ ἡ Ἰσωρία, ἐξ ὧν ἡ δευτέρα, δόσασα τὸν τίτλον εἰς τοὺς ἐπισκόπους, πρέπει ἴσως νὰ θεωρηθῇ ὡς πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας⁽⁴⁾. Ἐπὶ τῆς ἐπερχῆς τοῦ Πάπα Γρηγορίου ἡ Ἰσωρία καὶ ἡ Εὐρυόας φαίνεται διὰ τὴν ἰδίαν πόλιν, ὁ Πάπας ὁμοῦς μόνον τὸ *Isauria* μεταχειρίζεται.

Περὶ δὲ τῶν τιμῶν, τὰς ὁποίας ἔλαβε μετὰ θάνατον ὁ Ἅγιος Δονάτος, ὁ μὲν Σωζόμενος ἀναφέρει διὰ τὸν «Δονάτῳ δὲ τούτῳ τάφος ἐστὶν ἐπίσημος, εὐκτήριος οἶκος, ἀπ' αὐτοῦ τὴν ἐπωνυμίαν ἔχων», μὴ προσδιορίζων πού ἐκεῖτο.

Ὁ δὲ Νικηφόρος Κάλλιστος, συγγραφεὺς τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν του ἱστορίαν, ἀντιγράφων τὰ ἄνωτέρω, προσθέτει διὰ τὴν πόλιν ἔφερον ἐπίσης τὸ ὄνομα τοῦ ἁγίου. «Τοῦτο δὲ τοῦ Δονάτου καὶ τάφον ἐπυθόμην εἶναι ἐκεῖσε, ἐπίσημον εὐχῆς ὄντα οἶκον καὶ ἄστν, εἰς ἐπώνυμον ἐκείνου καλούμενον»⁽⁵⁾. Ἡ τελευταία αὕτη πληροφορία δὲν ἐπιβεβαιοῦται ἄλλοθεν.

Ὁ Προκόπιος μόνον εἰς τὸ περὶ κτισμάτων ἀναφέρει δύο φρούρια, μεταξὺ τῶν κτισθέντων τοῦ Ἰουστινιανοῦ, καὶ ἔχοντα τὸ ὄνομα τοῦ ἁγίου Δονάτου, τὸ ἓν εἰς

1. Τομ. Β' σελ. 146.

2. *Migne* Πατρ. Τ. 61 σ. 1498.

3. Περὶ ἁγίου Δονάτου ἴδε: Μηναιον τοῦ Ἀπριλίου εἰς ἡμέρ. 30 Νικοδήμου Ἀγιορείτου Συναξαριστὴν. Κωνστ. Δουκάκη. Μέγαν Συναξαριστὴν. Ἀθήναι 1895, *R. P. Boll andi, Iota Scriptorum, Benetia 1738 Aprilis* Τομ. III σ. 764 *de Santo Donato Evraede in Epiro Episcopo*. Ὁ Δουκάκης ἀναφέρει διὰ τοῦ ἁγίου Δονάτου ὑπάρχει ἀκολουθία τυπωθεῖσα ἐν Βενετίᾳ τὸ 1690. Αἰτιη ἐξεδόθη ὑπὸ Ν. Γλυκῆως, ὡς πληροφορούμεθα ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν ἐκδοθέντων ὑπ' αὐτοῦ ἔργου τοῦ δημοσιευθέντος ὑπὸ Κ. Μάρτζου.

4. Ὁ Νικοδήμος Ἀγιορείτης εἰς τὸν Συναξαριστὴν του ὀνομάζει Σωρείαν τὴν Ἰσωρίαν, προσθέτει δὲ ἐν ὑποσημειώσει τὰ ἑξῆς: «Μερικοὶ λέγουσι διὰ τὴν Σωρεία εἶναι τὸ νῦν λεγόμενον Σοῦλι. Λέγουσι δὲ διὰ τὴν ἐκεῖ θὰ εὐρίσκηται κεκριμμένον καὶ τὸ λείψανον τοῦ ἁγίου τούτου Δονάτου». Εἰς τὸ Σοῦλι ὑπάρχει πράγματι ἐκκλησία φέρουσα τὸ ὄνομα τοῦ ἁγίου Δονάτου. Ὁ τάφος τοῦ ἁγίου Δονάτου, κατὰ τὸν αὐτὸν συναξαριστὴν, ἦτο ἐντὸς ναοῦ κτισθέντος παρὰ τοῦ ἰδίου εἰς τόπον κείμενον «κοντὰ εἰς τὴν ἐπαρχίαν του» καὶ ὀνομαζόμενον Ὀμφάλιον, τὸν ὁποῖον ἐδώρησεν εἰς αὐτὸν ὁ Αὐτοκράτωρ Θεοδόσιος ὡς ἀμοιβὴν διὰ τὴν ὑπὸ τοῦ ἁγίου θεραπείαν τῆς πασχούσης θυγατρὸς του.

5. *Migne* Πατρ. Τομ. 146 σ. 908.

τὴν περιρέειαν τῆς Ἀνδριανουπόλεως καὶ τὸ ἄλλον εἰς τὴν τῆς Φωτικῆς, ἀπαριθμῶν ταῦτα μεταξὺ τῶν αὐτοτελῶν φρουρίων τῆς ὑπαίθρου, πληροφορίαν τὴν ὁποίαν ἡμεῖς θεωροῦμεν ὡς μᾶλλον δάξιμον⁽¹⁾. Ἐκ τοῦ ἐνδὲ τῶν φρουρίων τούτων, ἴσως τοῦ τῆς Φωτικῆς, προέκυψεν, ὡς φαίνεται, καὶ τὸ ὄνομα Ἀἰδονάτος (Ἀἴντονάτ), τὸ ὁποῖον φέρει τουρκιστὶ ἡ πόλις τῆς Παραμυθίας.

Τὸ κάστρον τοῦ Ἀγίου Δονάτου ἀναφέρεται καὶ εἰς τὸ χρονικὸν τῶν Μοναχῶν Κομνηνοῦ καὶ Πρόκλου, ὡς κατεχόμενον παρὰ τινος Βαρδινοῦ συμμάχου τοῦ Δεσπότη Θωμᾶ, τὸν ὁποῖον οὗτος κατόπιν ἐγκατέλειψε⁽²⁾.

Ἐκ τῶν λοιπῶν γνωστῶν ἐπισκόπων τῆς Εὐρώας, τῶν ἀναφερομένων εἰς τὸν κατάλογον τοῦ *Le Quien*, ὁ Ἰωάννης ὁ Α΄, ὅπως ἐκεῖνος τὸν τιτοφορεῖ, ἤκμασε κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ συνεπῶς πιθανὸν εἶναι κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ἀρχιερατείας του νὰ εἶχε τὴν ἑδραν του εἰς τὸ Φρούριον τῶν Ἰωαννίνων.

Περὶ αὐτοῦ ὁ *Le Quien* γράφει ὅτι τὸν ἀναφέρει κάπου ὁ Προκόπιος, ἀλλὰ δὲν ἐνθυμεῖται ποῦ. Ἐρευνήσαντες τὰ ἔργα τοῦ Προκοπίου, οὐδὲν εὗρομεν.

Ὁ δὲ διάδοχός του Ἰωάννης ὁ Β΄, ὅστις ἔζησε κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Πάπα Ρώμης Γρηγορίου τοῦ Μεγάλου (590—604), ἦτοι μετὰ τὴν μεταφορὰν τῆς Εὐρώας εἰς τὸ Φρούριον τῶν Ἰωαννίνων, αὐτὸς ἐκεῖ πρέπει νὰ εἶχε τὴν ἑδραν του.

Ἐκ τῶν περισωθεισῶν ποιμαντικῶν ἐπιστολῶν τοῦ ὡς ἄνω Πάπα Γρηγορίου πληροφοροῦμεθα ὅτι ὁ Ἰωάννης οὗτος τῆς Εὐρώας ἠθέλησε νὰ ὑπαγάγῃ ὑπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴν αὐτοῦ ἐξουσίαν τὸ ἐν Κερκύρᾳ φρούριον τῆς Κασσιόπης, τὸ ὁποῖον ἔκειτο ἐντὸς τῆς ἐπαρχίας τοῦ ἐπισκόπου Κερκύρας, διότι ἐκεῖ εἶχον καταφύγη, λόγῳ βαρβαρικῆς ἐπιδρομῆς, ἱερεῖς καὶ κληρικοί, ἀνήκοντες εἰς αὐτόν, καὶ φέροντες μαζί των καὶ τὸ σῶμα τοῦ Ἀγίου Δονάτου.

Ἀποστείλας δὲ ὁ Ἰωάννης ὡς ἀντιπρόσωπον αὐτοῦ τὸν Ἀναγνώστην τῆς ἐκκλησίας τῆς Εὐρώας Πέτρον, ἐζήτησε τοῦτο παρὰ τοῦ πάπα Γρηγορίου, ὅστις ἀκούσας καὶ τοὺς ἀποσταλέντας πληρεξουσίους τοῦ ἐπισκόπου Κερκύρας Ἀλκίσωνος, ἀπεφάνθη ὅτι ἐπὶ τοῦ φρουρίου τῆς Κασσιόπης, τὸ ὁποῖον ὑπήγετο ἀνέκαθεν ἐκκλησιαστικῶς ὑπὸ τὸν ἐπίσκοπον Κερκύρας, οὐδέμιαν ἐξουσίαν ἠδύνατο νὰ ἀσκήσῃ ὁ Ἐπίσκοπος Εὐρώας, ἔδωκεν ὅμως τὴν ἄδειαν τὸ σεπτὸν σῶμα τοῦ Ἀγίου Δονάτου καὶ οἱ συνοδεύοντες τοῦτο κληρικοὶ νὰ παραμείνουν ἐκεῖ ἀνενόχλητοι, μέχρις ὅτου ἀπεκαθίστατο ἡ εἰρήνη ἐν Ἡπείρῳ, ὁπότε θ' ἀπεφάσιζον οἱ ἴδιοι ἂν θὰ ἀφῆνον τὸ ἅγιον λείψανον ἐν Κερκύρᾳ ἢ θὰ τὸ παρελάβανον μαζί των ἐπιστρέφοντες εἰς τὰ ἴδια.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω μανθάνομεν ὅτι ὁ Ἅγιος Δονάτος δὲν παρέμεινεν εἰς τὸν τάφον του, ὅπως γράφουν οἱ συναξαρισταί, ἐλλ' ἐτιμάτο ὡς ἅγιον λείψανον, μεταφερθεὶς πρὸς ἀσφάλειαν δύο αἰῶνας μετὰ τὸν θάνατόν του εἰς τὴν Κέρκυραν.

Πληροφοροῦμεθα δὲ ἐκ μιᾶς περικοπῆς τοῦ χρονικοῦ τοῦ Κομνηνοῦ καὶ Πρόκλου ὅτι εὗρίσκετο ἀκόμη ἐκεῖ μέχρι τοῦ 14ου αἰῶνος. Εἰς τὴν ἀπαρίθμησην τῶν κατὰ τῶν κληρικῶν διοπραγιῶν καὶ τοῦ σφετερισμοῦ πάσης ἐκκλησιαστικῆς προσόδου ὑπὸ τοῦ Δεσπότη Θωμᾶ Πρελοῦμπου, τὸ χρονικὸν προσθέτει «καὶ τὸν ἅγιον Δονάτον παρὰ τοῦ Μυρσιροδέрту ἐξωνήσατο» προφανῶς διὰ νὰ τὸν ἐκμεταλευθῇ ὡς φιλοχρήματος. Ἐξάγεται δὲ ὅτι τὸ σῶμα τοῦ Ἀγίου Δονάτου ἦτο εἰς τὴν Κέρκυραν ἐκ τοῦ ὀνόματος Μυρσιροδέρτος, τὸ ὁποῖον εἶναι παραφθορὰ τοῦ *messire* (κύριος) Ροβέρτος, δηλοδὴ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ροβέρτου τοῦ Ἀνδρηγαννοῦ, τοῦ ἔχοντος ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὴν Νῆσον⁽³⁾.

Περὶ τῆς περαιτέρω τύχης τοῦ ἁγίου λειψάνου οὐδὲν γνωρίζομεν.

1. Προκοπίου, ἐνθ. ἀνωτ. Β.Δ. σ. 279. «Καὶ ἀπὸ Ἰουστινιανουπόλεως καὶ Φωτικῆς, φρούρια δύο τοῦ ἁγίου Δονάτου».

2. Ἐκδ. Βόννης σ. 217.

3. Περὶ τῆς κατοχῆς τῆς Κερκύρας κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἴδε I. Ρωμανόν, ἐνθ. ἀνωτ. σ. 187.

“Ὅσον ἀφορᾷ δὲ τὴν ἀνάμιξιν τοῦ Πάπα εἰς τὴν ἔριδα τῶν δύο ἐπισκόπων τῆς Ἡπείρου, πρέπει νὰ ἔχῃ τις ὑπ’ ὄψιν ὅτι τὴν ἐποχὴν ἐκείνην αἱ δύο ἐκκλησίαι; Ἀνατολικὴ καὶ Δυτικὴ ἦσαν ἐνωμέναι καὶ ὅτι ἡ ἐκκλησία τῆς Ἡπείρου, ὅπως καὶ τῶν ἐλληνικῶν ἐπαρχιῶν: τῆς κυρίως Ἑλλάδος, τῆς Θεσσαλίας, τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Κρήτης, ὑπήγετο ἐκκλησιαστικῶς οὐχὶ ὑπὸ τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλὰ ὑπὸ τὸν Πάπην, ἐτέθησαν δὲ ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Πατριάρχου ὑπὸ τοῦ βασιλέως Λέοντος Γ’ τοῦ Ἰσαύρου κατὰ τὸ 733, οὐδέποτε ἀποχωρισθεῖσαι ἕκτοτε τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας⁽¹⁾).

Ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος Πάπας Γρηγόριος ὁ Μέγας τιτλοφορεῖται παρὰ μὲν τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας Μέγας παρὰ δὲ τῆς Ἀνατολικῆς Διάλογος, ἐκ τοῦ συγγράμματος τοῦ ἀναγραφομένου: *Dialogorum libri IV de vita et miraculis patrum Talicorum et de Eternitate animae*.

Διεκρίθη διὰ τὰ ἄκρως αὐστηρά του ἦθη, τὴν φιλανθρωπίαν του, τὴν ἐνεργητικότητά του διὰ τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ χριστιανισμοῦ εἰς τοὺς Ἀγγλοσάξωνας καὶ ὡς συγγραφεὺς πολλῶν θεολογικῶν συγγραμμάτων καὶ κυρίως ὡς διαρρυθμιστὴς τῆς λατινικῆς λειτουργίας καὶ ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, ἣτις λέγεται Γρηγοριανὴ ἐκ τοῦ ὀνόματός του, δικαίως δὲ κατατάσσεται μεταξὺ τῶν μεγάλων Παπῶν⁽²⁾).

Ὁ ἱεράρχης οὗτος εἶναι ἰδιαιτέρως γνωστὸς εἰς ἡμᾶς ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἡ παράδοσις ἀποδίδει εἰς αὐτὸν τὴν ρύθμισιν τῆς λειτουργίας τῶν προηγιασμένων εἰς τὴν ἀπόλυσιν τῆς ὁποίας καὶ μνημονεύεται⁽³⁾).

Αἱ δὲ θαρραλινὰ ἐπιδρομαί, τὰς ὁποίας ὑπέστη ἡ Ἡπειρος κατὰ τὴν ἐποχὴν του ἣτις συμπίπτει μὲ τὴν βασιλείαν τοῦ Αυτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Μαυρικίου (582—602) εἶναι αἱ εἰσβολαὶ τῶν Ἀράβων καὶ τῶν εἰς αὐτοὺς ὑποτεταγμένων Σλαύων, αἱ περιώνυμοι ἐπιδρομαὶ τῶν Σλαύων τοῦ βου αἰῶνος, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐστήριξεν ὁ Φαλμεράγιερ τὴν καταπεσοῦσαν θεωρίαν του περὶ δῆθεν ἐκσλαυῖσμοῦ τῆς Ἑλλάδος.

Περαίνοντες τὰ περὶ Εὐρώας παρατηροῦμεν ἐν τέλει ὅτι ὁ Ε. Χασιώτης εἰς τὴν μονογραφίαν του «Περὶ Δωδώνης» (σ. 118) γράφει τὰ ἑξῆς περὶ τῶν ἀνωτέρω συμβάντων:

«Ὁ Ἰωάννης, κατατρυχόμενος ὑπὸ τῶν βαρβάρων συχνὸν εἰς τὴν χώραν αὐτοῦ εἰσβαλλόντων, κατέφυγε μετὰ τοῦ κλήρου τῆς Εὐρώας καὶ τῶν λειψάνων τοῦ Ἀγίου Δονάτου εἰς τὴν Κερκυραϊκὴν Κασσιώπην καὶ ἐζήτησε νὰ σφετερισθῇ μέρος τῆς δικαιοδοσίας τοῦ Ἀλκησίωνος, ἡ ἀπαίτησις μάλιστα αὕτη ἀνεφέρθη εἰς τὸν τό-

1. Leclercq εἰς *Dict. d'archéologie chrétienne*, Paris 1753 (διὰ τὰ πολλὰ του θεολογικὰ ἔργα ὡς καὶ διὰ τὴν διογάνωσιν τῆς πολυφωνικῆς μουσικῆς τῆς Δ. Ἐκκλησίας, ἣτις ὀνομάζεται γρηγοριανὴ ἐκ τοῦ ὀνόματός του), Κ. Παπαρηγοπούλου Ἱστορ. Ἑλλ. Ἐνθ. ἐκδόσεις 1925, Τομ. Γ' Μέρ. Β' σελ. 49.

2. Φιλαράτου Βαφίδου, ἐκκλ. Ἱστορ. Κωνστ. 1874, Τομ. Α' σελ. 375.—Παρ. ἐδ. *Clausier, H. Gregorio le grand*, Paris, 1821.

3. Τὸ ζήτημα τοῦτο εἶναι ἐκ τῶν ἀμφισβητούμενων (ἴδε Π. Ρομπότου λειτουργικά, Ἀθ. 1869 σελ. 256. Σ. Δάμπρου Ἱστορ. τῆς Ἑλλ. Τόμ. Γ' σελ. 612, Κ. Ἀμάντιου Ἱστορ. τοῦ Βυζαντ. Κράτους, Τομ. Α' σελ. 279—284).

Ἐν τούτοις ἡ ρύθμισις τῆς λειτουργίας τῶν Προηγιασμένων ἀποδίδεται ρητῶς εἰς τὸν ἐν λόγῳ Πάπα ὑπὸ μιᾶς παλαιᾶς ἀκολουθίας, γραφείας ἐπιτηδὲς διὰ νὰ ψάλληται κατὰ τὴν ἡμέραν καὶ ἦν τιμὴ ἡ Ὁρθόδοξος ἐκκλησία τὴν μνήμην του, ἥτοι τὴν 12 Μαρτίου. Ἡ ἀκολουθία αὕτη εὐρίσκεται ἐν χειρογράφῳ εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Ἀγ. Παύλου τοῦ Βασιλογόνου τοῦ Ἀγ. Ὁρους καὶ ἐξεδόθη εἰς τὴν Ἀγιορειτικὴν Βιβλιοθήκην κατ' Ἰούλιον—Αὐγουστον τοῦ 1958. Ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται πρᾶγματι παράδεξον πὺρ οὗτος ἐκ Ρώμης ἐκανόνισε ζήτημα τοῦ ἀνατολικοῦ τυπικοῦ. Ὁ Γρηγόριος ἐξηγεῖται ὁμως ὅταν λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν του ὅτι πρὶν γίνῃ Πάπας διετέλεσεν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀποκριστὰς τοῦ προκατοῦ του Βενεδίκτου Ιου (574—578), ἀριθ. Ε. Η. *Vollet* καὶ ἐπανήλθεν ἐκεῖ βραδύτερον ὡς ἀπεσταλμένος τοῦ ἀμέσως προκατοῦ του Πελαγίου τοῦ Β' πρὸς τὸν Αυτοκράτορα.

Ἐκ τῆς ἀκολουθίας ταύτης ἰδοὺ τὰ σχετικὰ χωρία: «Συγγραφία τῆς θείας τελευμένης ἐν τῇ προηγιασμένῃ ἀνέφημεν Γρηγόριον (σελ. 394) καὶ περαιτέρω: «Ἀποστόλων ὁμότιμος καὶ τὴν θεοτύπων Ἱεουργίαν τὴν φρικτὴν, εὐσεβῶς ρυθμίσας...» (σελ. 399).

τε τῆς Ρώμης (i) Βασιλέαν Μαυρίκιον καὶ τὸν Πάπαν Γρηγόριον».

Ὁμολογοῦμεν ὅτι καίτοι μετὰ μερίστης προσοχῆς ἀνεγνώσαμεν τὰς ἐπιστολάς⁽¹⁾ τοῦ Πάπα Γρηγορίου, αἱ ὁποῖαι εἶναι καὶ ἡ μόνη πηγὴ περὶ τῶν γεγονότων τούτων, οὐδαμοῦ εἶδομεν ν' ἀναφέρηται ὅτι κατέφυγεν ὁ ἴδιος ὁ Ἐπίσκοπος Εὐβοίας Ἰωάννης, ὡς γράφει ἀνωτέρω ὁ Χασιώτης, μετὰ τοῦ κλήρου του εἰς τὴν Κέρκυραν. Μόνον οἱ φυλάσσοντες τὸ λείψανον τοῦ Ἀγίου Δονάτου κληρικοὶ ἐπραξάν τοῦτο.

Οὕτε δὲ καὶ ὁ *Quien*, ὅστις ἐξιστορεῖ ἐπίσης τὰ τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ Πάπα ἀρκετὰ διεξοδικῶς, ἀναφέρει τοιοῦτόν τι.

Περὶ τοῦ πότε καὶ διατὶ ὠνομάσθη οὕτω ἡ πόλις τῶν Ἰωαννίνων οὐδεμίαν ἔχομεν γραπτὴν μαρτυρίαν.

Κατὰ τὸν 9ον αἰῶνα φαίνεται ὅτι ὠνομάζετο Ἰωαννίνη, βραδύτερον Ἰωάννινα, Ἰωαννινὰ Ἰωάννινα, τὰ ὅποια ἐγράφησαν καὶ Ἰωάννηνα. Κοινῶς δὲ λέγεται Γιάννενα καὶ Ἀγιάννα παρὰ τῶν κατοίκων γειτονικῶν του χωρίων.

Τὸ Ἰωαννίνη συναντᾶται εἰς τὴν ὑπογραφὴν τοῦ ἐπισκόπου αὐτῆς Ζαχαρίου, τοῦ λαβόντος μέρος εἰς τὴν συγκληθεῖσαν ἐν Κωνσταντινουπόλει σύνοδον ὑπὸ τοῦ βασιλέως Βασιλείου Α' Μακεδόνης (867—886) καὶ τοῦ Πατριάρχου Φωτίου κατὰ τὸ ἔτος 879⁽²⁾.

Τὰ Ἰωάννινα ἀναφέρεται τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ συγγράψαντος τὰ «Νέα τακτικά» ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Πορφυρογεννήτου (945—959) κατὰ τὸν δέκατον αἰῶνα⁽³⁾.

Τὰ Ἰωαννινὰ εἰς τὴν Ἀναν Κομνηνὴν ἤτις μεταχειρίζεται ἐπίσης καὶ τὴν γραφὴν Ἰωάννινα⁽⁴⁾.

Τὰ Ἰωάννινα ἀπαντᾶται εἰς τὴν «ἔκθεσιν τοῦ βασιλέως κυροῦ Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου»⁽⁵⁾ (τοῦ πρεσβυτέρου 1282—1328) γραφεῖσαν κατὰ τὸν 13ον αἰῶνα καὶ ἐπαναλαμβάνεται ὑπὸ τοῦ Λαονίκου Χαλκοκονδύλη, συγγραφέως τοῦ 15ου αἰῶνος⁽⁶⁾.

Ἡδύνατό τις νὰ ὑποθέσῃ ὅτι εἶναι σφάλμα ἀντιγραφικὸν ἢ κακὴ ἀνάγνωσις Ἐν τούτοις ἡ τουρκικὴ ὀνομασία τῆς πόλεως, ἡ ὁποία ἐγράφετο μὲ τὸ παλαιὸν ἀραβικὸν ἀλφάβητον Ἰάνια καὶ προσφέρεται Γιάνγια, μὲς πείθει ὅτι ἐγένετο χρῆσις καὶ τοῦ τύπου τούτου κατὰ τὴν Βυζαντινὴν ἐποχὴν.

Τὸ Ἰωάννινα συναντᾶται εἰς τὴν «ἔκθεσιν νέων τοῦ Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου (τοῦ πρεσβυτέρου ἐπίσης), εἰς ἣν ἀναφέρεται ὅτι ἐτιμήθησαν εἰς Μητρόπολιν καὶ πολλῶν ἄλλων τιμῶν ἡξιώθησαν διὰ Βασιλικῶν Χρυσοεοῦλου»⁽⁷⁾.

Ἐπίσης γίνεται χρῆσις τῆς γραφῆς ταύτης ὑπὸ τοῦ ἀντιγράφαντος τὴν Τάξιν τῶν πατριαρχικῶν θρόνων τοῦ Νεῖλου Δοξαπατρίου, Χριστοδούλου υἱοῦ Δημητρίου Μιχελίου, ὅστις ἐξετέλεσε τὴν ἀντιγραφὴν «ἐν Ἰοαννήνοισι» κατὰ τὸ 1611, τὸ ο

1. Αἱ ἐν λόγῳ Ἐπιστολαὶ τοῦ Πάπα Γρηγορίου δημοσιεύθησαν εἰς τὴν συλλογὴν τῶν πρακτικῶν τῶν συνόδων (*Conciliorum Collectio*) τὴν ἐκδοθεῖσαν ἐν Παρισίοις κατὰ τὸ 1844 Τομ. XII σελ. 254 καὶ 262. Δημοσιεύθησαν ἐπίσης εἰς τὴν *Amplissima* τοῦ *Mansi*. Ἡ ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Ἀλκίσωνα Τ. 10 σ. 384 καὶ ἐν συνεχείᾳ ἡ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου πρὸς τὸν ἱερόν του διάκονον Βονιφάτιον σ. 385. Σημειοῦμεν δὲ διὰ τὸ περίεργον ὅτι ὑπάρχουν καὶ δύο ἄλλαι ἐπιστολαὶ τοῦ αὐτοῦ Πάπα ἀπευθυνθεῖσαι πρὸς τινὰ ἱερεὰ τῆς Εὐβοίας Ἀναστάσιον ὀνομαζόμενον, ἀλλ' ἐπὶ ἄλλου ἀντικειμένου. Τομ. 10 σ. 44 καὶ 71. Τὸ σύνολον τῶν ἐκδοθεισῶν ἐπιστολῶν τοῦ ἐν λόγῳ Πάπα ἀνέρχεται εἰς 838, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ πλεῖστοι χρησιμεύουν ὡς ἱστορικαὶ πηγαί.

2. Ἴδε περὶ τῆς συνόδου Κ. Παπαρρηγοπούλου, Ἰστ. τοῦ Ἑλλην. ἔθν. ἐκδ. 1926 Τομ. 4 Μερ. Α' σ. 262 καὶ τὰ πρακτικὰ τῆς συνόδου παρὰ *Mansi Amplissima Coll. Concil. Ba* ἐκδ. Τομ. 17 σ. 374.

3. *Gelzer* σ. 78.

4. Κομνηνὴ Τομ. Α' σ. 223.

5. *Parthey* σ. 229 ἐν ὑποσημειώσεσι: Ἰοαννίνων.

6. Ἐκδ. Βόννης σελ. 28.16.

7. *Parthey* σ. 239 *Banduri* Τομ. Α' σ. 198.

μάλιστα με δμικρόν(¹).

Καί τέλος ἡ λαϊκὴ ὀνομασία τῆς πόλεως εἶναι ἀπὸ μὲν τοῦς Ἰωαννίτας Γιάν-
νινα, ἀπὸ ἄλλους Ἑλληνας Γιάννενα καὶ ἀπὸ χωρικοῦς κατοίκους γειτονικῶν χω-
ρίων Ἀγιάννα (τὰ Ἀγιάννα).

Δὲν γνωρίζομεν εἰς ποῖα καὶ πόσα ἀκριβῶς χωρία τῆς Ἠπείρου εἶναι ἐν χρή-
σει ὁ περὶ ἑρχος οὗτος τύπος τοῦ ὀνόματος τῶν Ἰωαννίνων. Ἐκεῖνο ὅμως, τὸ ὁποῖον
δυνάμεθα νὰ διαβεβαιώσωμεν, εἶναι ὅτι ἤκούσαμεν τοῦτο καὶ ἐπανειλημμένως ἀπὸ
χωρικοῦς, κατοίκους τοῦ χωρίου Ψήνα.

Ἐν ἐλλείψει γραπτῶν μαρτυριῶν τὴν γέννησιν τοῦ ὀνόματος τῆς πόλεως
Ἰωαννίνων προσεπάθητε νὰ ἐρμηνεύσῃ ὁ ἀείμνηστος καθηγητὴς τῆς γλωσσολογίας
κ. Χατζηδάκις ἐκ τῆς ἐτυμολογίας τῆς λέξεως(²).

Ἡ κατάληξις—ινος (ινης—ινον, —ινα), γράφει εἰς τὴν περισπούδαστον περὶ
Ἰωαννίνων μελέτην του, εἶναι κατάληξις τῶν ἐθνικῶν ὀνομάτων, ὅπως ἔλεγον ταῦ-
τα οἱ ἀρχαῖοι υἱὸν Ζάκυνθος Ζακυνθινός, Πάτριαι Πατρινός καὶ ἐν προκειμένῳ
Ἰωάννης Ἰωαννινός, Ἰωαννινὰ καὶ τοῦ τόνου ἀναδιδοσθέντος διὰ τῆς οὐσιαστικο-
ποιήσεως τοῦ ὀνόματος: Ἰωάννινα.

Ἀλλὰ τὰ ἐθνικὰ ἐπίθετα, ἐξαιρουμένη, προέρχονται πάντοτε ἐκ τοπωνυμι-
κῶν καὶ ὑποτιθεμένη περίπτωσις σχηματισμοῦ τοῦ Ἰωάννινα ἐκ βαπτιστικοῦ ὀνόμα-
τος, τοῦ ὀνόματος Ἰωάννης, «εἶναι παρ' ἡμῖν ἄνευ προτύπου, ἀσυνήθης καὶ ἀνερμή-
νευτος»(³), καταδικάζων οὕτω ὡς μὴ συμφώνους πρὸς τὴν ἐτυμολογικὴν ἐπιστήμην
τὰς καὶ ἄλλως ἀγόνους προσπάθειάς πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ ἀνυπάρχοντος εἰκιστοῦ Ἰω-
άννου, ἐξ οὗ προήλθε τὸ ὄνομα τῆς πόλεως.

Συνεπῶς, ἀκολουθοῦντες τὸν γενικὸν ἐτυμολογικὸν κανόνα, καταλήγομεν εἰς τὸ
συμπέρασμα ὅτι τὸ Ἰωάννης προτοῦ χρησιμεύσῃ ὡς βάσις, ἐξ ἧς παρήχθη τὸ Ἰω-
άννινα, εἶχεν ἤδη μετατραπῇ εἰς τοπωνυμικὸν τοῦ μέρους ὅπου ἰδρύθησαν ταῦτα.
Εἶχε δηλαδὴ ὀνομασθῇ ὁ τόπος ἐκεῖνος Ἰωάννης ἢ μᾶλλον Ἅγιος Ἰωάννης ἢ Ἀ-
γιάννης καὶ ἐκεῖθεν προήλθεν ἡ ὀνομασία των.

«Ἰάμπολλαι κῶμαι τῆς Ἑλλάδος ὀνομάζονται δι' ὀνοματάτων ἁγίων: οἷον
Ἅγιος Γεώργιος, Ἅγιος Ἰωάννης. Οὐχί σπανίως δὲ παραλείπεται τὸ ἅγιος. Οὕτω
λόγου χάριν παρατηρεῖ ὁ μακαρίτης Μενάρδος (ἐν Ἀθηνᾶ Τόμ. ΙΗ σ. 388 καὶ
389) ὅτι κῶμη τις λέγεται ὁ Μάρωνας, ἄλλη ὁ Νικήτας, ἀντὶ ὃ Ἅγιος Μάρων, ὁ
Ἅγιος Νικήτας»(⁴).

Ὅσον ἀφ' ἑαυτοῦ δὲ τὸν τύπον Ἰωαννίνη, τὸν ἀπαντῶμενον εἰς τὴν υπογραφὴν
τοῦ ἐπισκόπου Ζαχαρίου, τὴν ὑπάρχουσαν εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς ἐν Κωνσταντινου-
πόλει Συνόδου τοῦ 879, ὁ Χ. φρονεῖ ὅτι εἶναι πλημμελὴς ἀνάγκωσις τοῦ συντε-
τημένως γεγραμμένου τὴν πτωτικὴν κατάληξιν Ἰωαννίνων, ὅπως καὶ ἄλλα
αὐτόθι οἷον Ἀχρίδος ἀντὶ Ἀχριδῶν, Σωμάτος κλπ.

Τὰ ἐσφαλμένα ταῦτα πράγματι ὑπάρχουν εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ *Mansi* δημοσιευθέν-
τα πρακτικὰ τῆς Συνόδου ἐκείνης. Ἀλλ' ἐκ τούτου δὲν δύναται τις, νομίζομεν, ἀ-
σφαλῶς νὰ συμπεράνῃ ὅτι ἐσφαλμένως ἀνεγνώσθη καὶ τὸ ὄνομα τῶν Ἰωαννίνων,
διότι ἐκ τῆς ὑπάρξεως καὶ τοῦ τύπου Ἰωάννινα ἀποδεικνύεται ὅτι πολὺ βραδέως
ἀπεκρυσταλλώθη ἡ ὀνομασία αὐτῶν, εἰς τὸν ἐπικρατήσαντα σημερινὸν τύπον.

Δὲν βλέπομεν ἄλλως τε τί ἐμποδίζει, ὅπως ἐσχηματίσθωσαν κατὰ τοὺς γραμ-
μαυικὸς κανόνας τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης διὰ τῆς καταλήξεως—ινος—ινη—ινα τὰ
Ἰωάννινα, νὰ μὴ δύναται νὰ σχηματισθῇ καὶ Ἰωαννινὴ (πῶλις δηλαδὴ) καὶ μετὰ τὴν

1. Αὐτόθι σ. 308.

2. Γ. Χατζηδάκι, Γλωσσολογικαὶ ἐρευναι. Τομ. Α' Ἀθῆναι 1934 σ. 347 κεφ' Ἡ μελέτη
αὕτη εἶχε δημοσιευθῇ τὸ πρῶτον εἰς τὴν Ἐπετηρ. Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Τομ. Α' 1913—1914
σ. 1 κεξ.

3. Αὐτόθι σ. 349.

4. Γ. Χατζηδάκι ἐνθ. ἄνωτ σ. 351.

ἀναβίβασιν τοῦ τόπου νὰ γίνῃ Ἰωαννίνη.

Πρὸς τοῦτοις ὁ *Le Quien* μνημονεύων τὸν Ζαχαρία γράφει διὰ παρέστη εἰς τὴν ἐν λόγῳ σύνοδον καὶ ὑπέγραψε: Ζαχαρίου Ἰωαννίνων καὶ Ζαχαρίας Ἰωαννίνης, ἀλλὰ δὲν παραπέμπει ποὺ ἀνέγνωσε τὰ πρακτικά⁽¹⁾.

Εἰς τὴν μελέτην του ὁ Χ. δὲν ἔλαβε καθόλου ὑπ' ὄψιν τὸν τύπον Ἰωάννινα, ἀλλ' αἱ ἐκτεθεῖσαι ἐτυμολογικαὶ παρατηρήσεις αὐτοῦ δύνανται κάλιστα νὰ ἐφαρμοσθοῦν καὶ ἐπὶ τοῦ τύπου τούτου, διότι ἡ κατάληξις—ιος τὴν αὐτὴν μὲ τὸ—ινος ἔχει σημάσιον, οἷον Κύπρος Κύπριον, Πελοπόννησος Πελοποννήσιος.

Οὕτε θεδράϊως τὸν περιέρχον τύπον Ἀγιάννα, τὸν παντελῶς ἄγνωστον, τὸν ὁποῖον πρῶτοι ἡμεῖς ὑποδεικνύομεν σήμερον καὶ ὁ ὁποῖος προερχόμενος ἐκ τοῦ Ἰωάννινα ἢ Ἀγιάννινα μαρτυρεῖ περὶ τῆς ὑφισταμένης σχέσεως μεταξὺ Γιαννίνων καὶ Ἀγιάννης.

Περὶ δὲ τοῦ ζητήματος ἂν τὸ ὄνομα Ἰωάννινα εἶναι Ἑλληνικὸν παρατηρεῖ τὰ ἐπόμενα: «Ἡ δὲ γνώμη διὰ τὰ Ἰωάννινα ἦτο δυνατόν νὰ ἔχωσι πλασθῇ ὑπὸ Σλαύων, ἐξελληνισθῇ ἢ μεταρρυθμισθῇ ἐπὶ τὸ ἑλληνικώτερον ὑπὸ τῶν ἡμετέρων δὲν μοι φαίνεται πιθανή. Πρῶτον διότι τὸ Γιάννενα (ἀντὶ Γιάννινα, ὅπως γεναῖκα ἀντὶ γυναικα, γένομαι ἀντὶ γίνομαι κτλ.) ἀντὶ Ἰωάννινα, καθ' ὃν τρόπον Γιάννης ἀντὶ Ἰωάννης εἶναι γνησίως δημώδη· γνωστὸν δ' εἶναι διὰ τὰ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων λογίων ἐπὶ τὸ ἑλληνοφανεστερον μεταβαλλόμενα δὲν ἐπεκτείνονται συνήθως εἰς χρῆσιν πρὸς τοὺς πολλοὺς καὶ ἀγραμμάτους, μένουσι δὲ μόνον τοῖς λογιωτέροις γνωστά.

Ἐπειτα παρατηρῶ διὰ τὴν κατάληξις—ινα δὲν ἀπαντᾷ ἐν τοῖς γνησίοις σλαυικοῖς τοπικοῖς ὀνόμασιν, ἦτοι αἱ γνησίως Σλαυικαὶ τοπικαὶ τοπωνυμῖαι δὲν περατοῦνται εἰς —ινα, ὅπως λ.χ. εἰς—ιτα, —οδι, —οβα, —ιτσα κλπ. Καὶ ὁμοῦς ἐν τοῦτοις μάλιστα πάντων ἔδει νὰ (κατὰ) λέγηται, ἂν ἔντως ἡ κατάληξις αὕτη ἦτο σλαυική, ἦτοι ἂν τῇ βοήθειᾳ ταύτης ἐσχηματίζοντο ὑπ' αὐτῶν τοπωνυμῖαι⁽²⁾».

«Περὶ δὲ τοῦ χρόνου, ἐξακολουθεῖ ὁ Χ., καθ' ὃν τὸ πρῶτον ἐλέχθη τὸ ὄνομα, δὲν δύναται νὰ λεχθῇ τι βέβαιον, πάντως δι' ὁμοῦς ἐσχηματίσθη ἐν τῷ χρονικῷ διαστήματι τῷ μεταξὺ τοῦ ἔκτου καὶ τοῦ ἐνάτου αἰῶνος· διότι ὁ μὲν Γεώργιος Κύπριος ἀκμάσας ἐν ταῖς μεταξὺ Ἰουστίνου τοῦ Β' καὶ τοῦ Ἡρακλείου χρόνοις (*Gelzer* σ. XV—XVI) ἐν ἀναφέρει οὔτε Ἐπίσκοπον, οὔτε ἐπισκοπὴν Ἰωαννίνων, τοῦναντίων δὲ ἐν τῇ κατὰ τὸ 879 γενομένῃ συνόδῳ ἐν Κωνσταντινουπόλει μνημονεύεται Ζαχαρίας Ἰωαννίνης καὶ ὁ συγγραφεὺς τὰ Νέα Τακτικά τὰ ὑπὸ *Gelzer* μετὰ τοῦ Κυπρίου συνεκδοθέντα ἀπὸ σελ. 54—83 ἀναγράφει ἐν σελ. 78 «ὁ Ἰωαννίνων» ἤκμασε δι' οὗτος κατὰ τὸν δέκατον αἰῶνα ἐπὶ Πορφυρογεννήτου».

Εἰς τὰ ἀνωτέρω περὶ σέφρυσεν ποῖα τις ἀνακρίβεια.

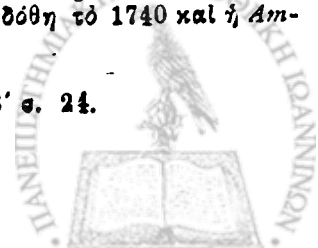
Ἡ διαβεβαίωσις διὰ τὸ ὄνομα τῶν Ἰωαννίνων ἐσχηματίσθη ἐντὸς τοῦ χρονικοῦ διαστήματος, τοῦ διαρρέυσαντος μετὰ τοῦ ἔκτου καὶ τοῦ ἐνάτου αἰῶνος, οὐδόλως δύναται νὰ συναχθῇ ἐκ τῶν πηγῶν, εἰς τὰς ὁποίας παραπέμπεται ὁ ἀναγνώστης.

Δὲν εἶναι ὁ Γεώργιος Κύπριος, ὅστις ἔγραψε περὶ τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἡπείρου, ἀλλ' ὁ Ἀρμένιος Βασίλειος, ὅστις συνεκδίδεται μετ' αὐτοῦ. Ὁ Γεώργιος Κύπριος συνέγραψε τὸν ἕκτον αἰῶνα κατὰ *Gelzer* ἢ τὸν ἑβδόμον κατὰ Κρουμβάχερ⁽³⁾ κατὰλογον τῶν πολιτικῶν διοικήσεων τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, ὁμοιάζοντα πρὸς τὸν συνέκδημον τοῦ Ἱεροκλέους. Εἰς τὸν πολιτικὸν τοῦτον κατάλογον προσεκδόλησε παλαιὸς τις ἀντιγραφεὺς καὶ τινα ἐκκλησιαστικὰ ἄλλου συγγραφέως, τοῦ Ἀρ-

1. *Le Quiens Orient Christianus* Τόμ. Β' σ. 154. Γράφει: *Adfuit et subscripsit* καὶ τὰς δύο ὡς ἄνω ὑπογράφας τοῦ Ζαχαρίου ἐλληνιστί. Τὸ ἔργον τοῦ *Le Quien* ἐξεδόθη τὸ 1740 καὶ ἡ *Amprissina* τοῦ *Mansi* τὸ 1720, ἀλλὰ δὲν παραπέμπει εἰς αὐτὴν.

2. Ἀπόδοι σ. 355.

3. Κρουμβάχερ—Γ. Σωτηριάδης, ἱστορ. Βυζαν. Δογματογραφίας Τόμ. Β' σ. 24.

μενίου Βασιλείου, πολύ μεταγενέστερον τοῦ πρώτου, ἀνήκοντα εἰς τὸν 9ον αἰῶνα κατὰ Κρουμβάχερ. Οἱ δύο αὐτοὶ κατάλογοι συνεκδίδονται ἔκτοτε καὶ ἐξεδόθησαν ἠνωμένοι καὶ ὑπὸ τοῦ νεωτέρου ἐκδότου *Gieser*.

Εἰς τὸν δεῦτερον τοῦτον κατάλογον τοῦ Ἀρμενίου Βασιλείου γίνεται λόγος περὶ τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἡπείρου, ἀλλ' εἰς αὐτὸν ἀναφέρεται μόνον ἡ μητρόπολις Νικοπόλεως καὶ οὐδεμία ἐπισκοπή, διότι ὁ κατάλογος μόνον μητροπόλεις περιέχει.

Ἰδοὺ τί γράφει ἐπὶ λέξει: «Εἰσι δὲ καὶ ἡ ἀποσπασθέντες ἐκ τῆς Ρωμαϊκῆς διοικήσεως. νῦν δὲ τελούντες ὑπὸ τὸν θρόνον Κωνσταντινουπόλεως μητροπολίται καὶ (οἱ) ὑφ' ἑαυτοὺς ὄντες ἐπίσκοποι.

α) Ὁ Θεσσαλονίκης, β) ὁ Συρακούσης, γ) ὁ Κρήτης, δ) ὁ Κορίνδου, ε) ὁ τοῦ Ρηγίου, στ) ὁ Νικοπόλεως, ζ) ὁ Ἀθηνῶν καὶ η) ὁ Πατρῶν».

Συνεπῶς δὲν δύναται νὰ συναχθῇ τὸ συμπέρασμα ὅτι δὲν ὑπῆρχεν ἐπισκοπή Ἰωαννίνων κατὰ τὸν χρόνον τῆς συντάξεως τοῦ ὡς ἄνω καταλόγου ὁ ὁποῖος ἐπιπροσθέτως, ὡς εἴπομεν ἄνωτέρω, δὲν εἶναι τοῦ ἔκτου, ἀλλὰ τοῦ ἐννάτου αἰῶνος καὶ ἐπομένως εἶναι ἀδύνατος ὁ καθορισμὸς χρονικοῦ διαστήματος καθ' ὃ ἐσχηματίσθη τὸ ὄνομα τῆς πόλεως, ὅπως ἰσχυρίζεται ὁ Χ., παραμένει δὲ μόνον γνωστὴ ἡ ἐποχὴ τῆς ἐμφανίσεως αὐτοῦ ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἡιοὶ ὁ 9ος αἰὼν ἐκ τῆς ὑπογραφῆς τοῦ ἐπισκόπου Ζαχαρίου.

Κατὰ ταῦτα ἡ ὡς ἄνω μελέτη τοῦ Χ. συνοψίζεται εἰς τὰ ἑξῆς: Τὸ ὄνομα τῆς πόλεως Ἰωαννίνων εἶναι καθαρῶς ἑλληνικὸν καὶ ἐσχηματίσθη ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ Προδρόμου, ἀφοῦ κατέστη τοῦτο τοπωνυμικόν. Ἐξ ἐκκλησίας ἢ μᾶλλον μονῆς, ἐκ τῆς ὁποίας ὠνομάσθη ὁλόκληρος ὁ χώρος, ὁ ὑπὸ τῆς πόλεως μετέπειτα καταληφθεὶς.

Τὸ φαινόμενον δὲν εἶναι σπάνιον. Εἰς τὰς ἄνω περὶ αὐτοῦ παρατηρήσεις τοῦ Χατζιδάκι καὶ Μενάρδου θὰ προσθέσωμεν καὶ ἡμεῖς ὅτι τὸ βλέπομεν ἐπαναλαμβάνόμενον σήμερον εἰς τὰ πρόθυρα αὐτῆς ταύτης τῆς πόλεως Ἰωαννίνων. Ὁ παραπλεύρως τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τῆς Μπουνίλας ἐγκατασταθεὶς προσφυγικὸς συνοικισμὸς, μολοντί ὠνομάσθη ὑπὸ τῆς Διοικήσεως Ἀνατολῆς, λέγεται ἀπὸ ὅλον τὸν κόσμον Ἀγιάννης, διότι ὁ χώρος ἐκεῖνος εἶχε πρὸ τῆς ἐγκαταστάσεως τοῦ συνοικισμοῦ ὡς τοπωνυμικόν τὸ ὄνομα τῆς ἐκκλησίας.

Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου ἡ ἐτυμολογικὴ αὕτη ἐξήγησις τῆς ὀνομασίας τῆς πόλεως Ἰωαννίνων συμφωνεῖ ἀπολύτως καὶ μὲ τὰς πεποιθήσεις τῶν κατοίκων τῆς, οἱ ὅποιοι πιστεύουν ἐκ παραδόσεως ὅτι ἐντὸς τοῦ φρουρίου ὑπῆρχεν ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων Μονὴ ἀφιερομένη εἰς Ἰωάννην τὸν πρόδρομον, καὶ ὅτι ἐκ ταύτης προῆλθε τὸ ὄνομα τῆς πόλεως.

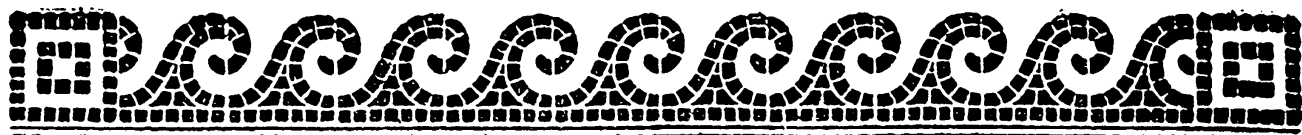
Τὴν Μονὴν δὲ ταύτην τοποθετοῦν οἱ πλείστοι εἰς τὴν θέσιν ὅπου κεῖται σήμερον τὸ τζαμίον τοῦ Ἀσλάν Πασᾶ. Τόσον μάλιστα εἶναι ριζωμένη ἡ πεποιθήσις αὕτη, ὥστε ὡς ἐνθυμούμεθα, πολλοὶ Ἰωαννῖται ἐξήτουν εὐθὺς μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πόλεως νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν τὸ ἐν λόγῳ τζαμίον, διατελοῦντες ἐν τῇ πλάνῃ ὅτι ἦτο αὕτη ἡ ἐκκλησία τοῦ Προδρόμου, μεταρρυθμισθεῖσα εἰς μουσουλμανικὸν τέμενος, παρητήθησαν δὲ τῶν ἐνεργειῶν των, ὅταν ἐπέσθησαν ὅτι ἐπρόκειτο περὶ κτιρίου ἐκ θεμελίων ἀνοικοδομηθέντος διὰ τὸν σκοπόν, τὸν ὁποῖον ἐξυπηρετεῖ.

Τὴν ἀποψιν ταύτην εἶχεν ὑπ' ὄψιν καὶ τὸ χρονικὸν τῆς ἀποστασίας τοῦ Διονυσίου, γράφων: «Ὁ δὲ τῆς ἀποστασίας ἀρχηγὸς Διονύσιος... ἐλθὼν ἀκρύφθῃ εἰς τὸ σπήλαιον τῆς ἐκκλησίας Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, ὅπου τῶρα κεῖται τὸ τζαμί τοῦ Ἀσλάν Πασᾶ»⁽¹⁾.

Ἐπίσης καὶ ὁ Ἀγγλος περιηγητὴς Λήκ, προφανῶς ἀκούσας ταύτην παρὰ τῶν κατοίκων τῶν Ἰωαννίνων, εἰς τὰ κατωτέρω: «Τὸ νέον Φρούριον (τὰ Ἰωάννινα) ἐκλήθη πιθανῶς ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου ἐνὸς τὰ μάλιστα τιμωμένου

1. Ἐκδ. Βόννης σελ. 250.

ΚΩΝΣΤ. ΑΘ. ΔΙΑΜΑΝΤΗ

Ο ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΦΙΛΗΤΑΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΣΠΕΡΙΑΝ

Ὁ Ἀγγλος φιλέλλην καὶ ἑλληνιστὴς Φρειδερίκος Νόρθ κόμισ Γκίλφορντ (7]19 Φεβρουαρίου 1766 ἕως 2]14 Ὀκτωβρίου 1817)(¹) εἶχε τάξει ὡς κυριώτερον σκοπὸν τῆς ζωῆς του τὴν ἰδρυσιν ἐν Ἑπτανήσῳ Ἀκαδημίας ἢ Πανεπιστημίου χάριν τῶν Ἑλληνοπαίδων. Εἶχεν ἐπισκεφθῇ πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἀνατολῆς καί, γοητευθεὶς ὑπὸ τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας, ἐβαπτίσθη ἐν Κερκύρᾳ κατὰ τὸ Ὁρθόδοξον Ἀνατολικὸν Δόγμα(²). Ἡ ἀγάπη αὐτοῦ πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ τοὺς Ἕλληνας καὶ αἱ δαπάναι πρὸς προστασίαν φιλομαθῶν νέων Ἑλλήνων εἰς Σχολὰς καὶ Πανεπιστήμια τῆς Εὐρώπης ἦσαν πρωτοφανεῖς καὶ λίαν συγκινητικαί(³). Ἰδιαίτερος ἐξέλεξε καὶ ἀπέστειλεν εἰς Πανεπιστήμια τῆς Ἰταλίας, Γερμανίας, Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας ἐλπιδοφόρους νέους, τοὺς ὁποίους προπαρασκεύαζεν, ὥπως ἐποβοῦν στελέχη τῆς μελλούσης νὰ ἰδρυνθῇ Ἀκαδημία. Μεταξὺ τούτων ἦσαν οἱ: Σπυρίδων Τρικούλης, Θεόκλητος Φαρμακίδης, Κων. Ἀσώπιος, Ἰων. Καρανδηνός, Θεόδ. Μανούσης, Νικ. Μανιάκης, Χριστοφόρος Φιλητᾶς(⁴).

1. Ἀ. Παπαδοπούλου—Βρετοῦ, Βιογραφικά—Ἱστορικά Ὑπομνήματα περὶ τοῦ Κόμητος, Φρειδερίκου Γκίλφορντ, Ἀθῆναι 1846 (Ἑλληνιστὶ καὶ Ἰταλιστὶ). Περιοδικὸν «Ἑλληνικὴ Δημιουργία» ἐτος Β', τόμος 33, τεῦχος 31 (τῆς 15 Μαΐου 1949) σελ. 721—814 (Ἀφιέρωμα εἰς τὴν Ἰόνιον Ἀκαδημίαν).

2. Γ. Πρωτοπαπῆ—Ἀνέκδοτα χειρόγραφα ἀφορῶντα τὴν κατὰ τὸ δόγμα τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας βάπτισιν τοῦ Ἀγγλου φιλέλληνο: Κόμητος Γκίλφορντ νῦν τὸ πρῶτον ἐκδιδόμενα ὑπὸ Λαυρεντίου Ε. Βροκίνη ταῦτα συναρμολογήσιντος καὶ προτάξαντος περὶ τοῦ συγγραφέως εἰδήσεις καὶ ἄλλας σημειώσεις, ἐν Κερκύρᾳ 1879.

3. Κων. Ἀθ. Διαμαντῆ. Ἡ Ἰόνιος Ἀκαδημία τοῦ Κόμητος Γκίλφορντ (κατὰ χειρόγραφον τῆς Συλλογῆς Βλαχογιάννη), περιοδ. «Ἑλληνικὴ Δημιουργία» τόμος 3ος (τεῦχος 31 τῆς 15 Μαΐου 1949) σελ. 725—746 (καὶ αὐτοτελῶς). Ἀ. Παπαδοπούλου Βρετοῦ, Νεοελληνικὴ Φιλολογία. Μέρος Β'. Ἐν Ἀθῆναις 1857 σελ. 242α, 345β.

4. Βλ. πληροφορίας εἰς τὰς περαιτέρω δημοσιευομένας ἐπιστολάς. Πρβλ. Κων. Ἀθ. Διαμαντῆ, ἑ. ἀ. σελ. 733, σημ. 31.

Σ Β. Κουγέα. Ἡ πρώτη νεοελληνικὴ μετάφρασις τῆς Ἱφιγενείας τοῦ *Cdthe*. Ὁ ἄγιος ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ ὁποίου ἡ ἐκκλησία κατεῖχε τὴν τοποθεσίαν τοῦ Γζαμί τ' Ἀγίου τοῦ Φρουρίου(⁵).

Καὶ ὁ Ἀραβαντινὸς ἐπικυαλᾷ τὰ ἴδια: «Κατὰ τὸν δυτικὸν σκόπελον ἡ ἀκρωτήριον (τοῦ Φρουρίου καθ' ὅλα, τὰς πιθανότητας ὑπῆρχεν ἐκκλησία ἡ μοναστήριον τιμώμενον εἰς μνήμην τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου»(⁶).

Καὶ ὁ Λαμπρίδης εἰς τὴν περιγραφὴν τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων(⁷)

Ὁ δὲ Κ. Καζαντζῆς εἰς τὰ Γιαννιώτικα διηγήματά του ὁμιλεῖ ὡς περὶ πασιγνώστου πράγματος:

«Στὸν καιρὸ πρὸ ὃ Ἀλῆ Πασσᾶς ἦταν στὲς δόξες του, ἐξοῦσεν ἐδῶ ψηλὰ στὸν τεκερ ποῦνε τὸ Τζαμί τ' Ἀγνενισῦ, μέσα στὸ Κάστρο, ἕνας Σέχης κλπ.»(⁸).

Ὅχι δὲ μόνον οἱ χριστιανοί, ἀλλὰ καὶ οἱ μουσουλμᾶνοι τῶν Ἰωαννίνων τὸ ἐπίστευον.

(Συνεχίζεται)

2. *Leake, Travels* κ.λ. Τομ. IV σ. 199.

1. Π. Ἀραβαν. ἐνθ. ἀνωτ. Τομ. Β' σ. 114.

2. Σελ. 44 καὶ 78.

3. Κ. Καζαντζῆ, Ἀπ' τὰ σκλαβωμένα Γιάννινα. Ἀθῆναι 1926 σ. 106.

Ὁ Χριστοφόρος Δημητρίου Φιλητᾶς (1787—1867) ἐγεννέθη⁽⁶⁾ εἰς τὸ Γραμμένον, χωρίον τρεῖς ὥρας βορειοδυτικῶς τῶν Ἰωαννίνων ἐν Ἡπείρῳ⁽⁷⁾, ἐκ τοῦ ὁποῦ κατήγοντο καὶ ἄλλοι ἐξέχοντες Ἡπειρώται, ὡς οἱ πρόγονοι τῶν Ζωσιμάδων⁽⁸⁾, ὁ Ζῶης Καπλάνης ἢ Πικροζώης⁽⁹⁾, ὁ Κων. Ἀσώπιος⁽¹⁰⁾, ὁ Γεώργιος Κρανᾶς⁽¹¹⁾, ὁ Ἀναστάσιος Ν. Γούδας⁽¹²⁾, ὁ Σάπφειρος Χριστοδουδῖλης⁽¹³⁾, ὁ Κρεμμύδης⁽¹⁴⁾, οἱ Λέγγαροι⁽¹⁵⁾.

Ἡ πορεία τοῦ Χρ. Φιλητᾶ ἐκ τοῦ χωρίου Γραμμένου μέχρι τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν συμπίπτει ἐν πολλοῖς πρὸς τὴν πορείαν τοῦ Κων. Ἀσωπίου (1789—1872). Ἡ ξυνωρίς αὕτη τῶν διδασκάλων τοῦ Γέννους εἶναι συγκινητικὸν παράδειγμα συμπατριωτῶν καὶ φίλων, οἵτινες θέσαντες ὡς ἀπώτερον σκοπὸν τοῦ βίου τὴν τελειοποίησιν ἑαυτῶν καὶ τὴν μόρφωσιν τοῦ ἔθνους, ἐξεπλήρωσαν κατὰ γράμμα τὸ εὐγενὲς πρόγραμμά των. Ἡ σωθεῖσα πλουσία ἀλληλογραφία των⁽¹⁶⁾ οὐ μόνον παρέχει εἰς ἡμᾶς ἀφθονίαν εἰδήσεων διὰ τὴν πνευματικὴν κατάστασιν τῆς Ἑλλάδος τῶν χρόνων κυρίως τῶν παραμονῶν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, διὰ τοὺς ἐν Εὐρώπῃ Ἕλληνας σπουδαστὰς καὶ λογίους καὶ διὰ τὸν Ἰόνιον Ἀκαδημία, ἀλλ' εἶναι καὶ ἀληθὲς ἡμερολόγιον τῶν σκέψεων καὶ αἰσθημάτων δύο ἰδανικῶν φίλων.

μεταφραστὴς καὶ οἱ παρακινηταὶ αὐτῆς. Περιοδ. «Ἑλληνικά» τόμ. Ε' (1932) σελ. 361—388. Τοῦ αὐτοῦ, Ὁ Κοραῖς εἰς τὴν ἀλληλογραφίαν τοῦ Ἀσωπίου. Περ. «Ἑλληνικά» τόμ. ΣΤ' (1933), σελ. 55—77. Τοῦ αὐτοῦ, Ἀνέκδοτοι Ἐπιστολαὶ Κοραῖ καὶ πρὸς Κοραῖν. Περιοδ. «Ἑλληνικά» τόμ. ΙΑ' (1939) σελ. 307—328. Σ π. Δ ε Β ι ᾱ κ η, Χριστοφόρος Φιλητᾶς, «Ἡ Ἡπειρος» Λεύκωμα εἰκονογραφημένον Ἑλληνικῆς Μαυρογορδάτου, ἔτος Γ', ἐν Κωνί πόλει 1912 σελ. 73. Ἀ Παπαδοπούλου Βρετοῦ, Νεοελλην. Φιλολογία, Μέρος Β', ἐν Ἀθήναις 1857 σ. 242, 340—341, 345, 271 κ.ᾶ.

5. Ὁ Χριστοφόρος Φιλητᾶς ἐγεννέθη τῇ 8 Νοεμβρίου 1787 (Γ. Α. Κ., Βλαχογιάννης Δ' 96). Βιβλιογραφίαν βλ' εἰς Λ. Ι. Β ρ α ν ο ὕ σ η, Ἀθανάσιος Ψαλίδας, περιοδ. «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία» τόμ. Α' (1952) σελ. 436—437 σημ. 49. Πρβλ. Εὐγγέλου Μπόγκα, Λογίων Ἡπειρωτῶν ἱστορικὰ τινα ἐνθυμήματα. ΔΙΕΕ. τόμ. 12 (2958) σελ. 186—201.

6. Τὰ Γραμμενοχώριά ἦσαν: ἡ Πογδορά. Μοσλίνα, Ἀνω καὶ Κάτω Καβελιανή, Δελβιγάκι, Σπήλαιον, Κοκκινόχωμα, Ἀραχωβίτζα, Ζευγάρι, Λιόκου, Κόνισκα, Περάτι, Δόβρου, Τσέργιανη, Βράβορη, Βαγενίτη καὶ εἰς τὸ μέσον τῶν τριῶν τελευταίων τὸ Γ ρ α μ μ ἔ ν ο ν. Βλ. Ἀ ν. Ν. Γ ο ὕ δ α, Βίοι Παράλληλοι, τόμ. Γ', ἐν Ἀθήναις 1870 σελ. 2—3 καὶ 77. Π. Ἀ ρ α β α ν τ ι ν ο ὕ, Χρονογραφία τῆς Ἡπείρου, τόμ. Β', ἐν Ἀθήναις 1956, σελ. 328—329. Κ. Δ. Κ ρ υ σ τ ᾱ λ λ η, Γραμμενοχώρια, περιοδ. «Ἑστία» 85. 1894 (ἀναδηροοσιεύεται εἰς: Κ ρ υ σ τ ᾱ λ λ ης Ἀπαντα (Ποίηση—Πεζὴς Λόγος—Ἀναμνήσεις—Ἐντυπώσεις—Γράμματα) Εἰσαγωγή, Σχόλια, Ἐπιμέλεια Μιχ. Περάνθη. Ἀθήναι 1952, σελ. 666—673). Σ π. Π. Λ ᾱ μ π ρ ο υ, Περὶ τῆς παιδείας ἐν Ἰωαννίνοις ἐπὶ Τουρκοκρατίας. «Νέος Ἑλληνομνημων» τόμ. ΙΓ' (1916) σελ. 295. Σ π υ ρ. Δ ε Β ι ᾱ ζ η. ἔ. ᾱ. σελ. 73.

7. Ἀ ν. Ν. Γ ο ὕ δ α, ἔ. ᾱ. τόμ. Γ', ἐν Ἀθήναις 1870 σελ. 1. Π. Ἀ ρ α β α ν τ ι ν ο ὕ Χρονογραφία τῆς Ἡπείρου, τόμ. Β'. ἐν Ἀθήναις 1856 σελ. 267. Ἰω. Λ α μ π ρ ῖ δ ο υ, Ἡπειρωτικὰ Μελετήματα. Τεῦχος τρίτον. Κουρνετῆκα καὶ Τσαρκοβιστῆκα. Ἐν Ἀθήναις 1888 σελ. 54.

8. Ἀ ν. Ν. Γ ο ὕ δ α, ἔ. ᾱ. τόμ. Β', ἐν Ἀθήναις 1870 σελ. 234 κ. ἔ. καὶ τόμ. Γ', ἐν Ἀθήναις 1870 σελ. 77. Ἰω. Λ α μ π ρ ῖ δ ο υ, ἔ. ᾱ. σελ. 54.

9. Ἀ ν. Ν. Γ ο ὕ δ α, ἔ. ᾱ. τόμ. Β', σελ. 235 καὶ τόμ. Γ' σελ. 77. Π. Ἀ ρ α β α ν τ ι ν ο ὕ, ἔ. ᾱ. τόμ. Β' σελ. 283.

10. Ἀ ν. Ν. Γ ο ὕ δ α, ἔ. ᾱ. τόμ. Β' σ. 234 καὶ Γ' σ. 77. Π. Ἀ ρ α β α ν τ ι ν ο ὕ, ἔ. ᾱ. τόμ. Β' σ. 283. Σ π. Π. Λ ᾱ μ ρ ο υ, ἔ. ᾱ. σελ. 296—297.

11. Ἀ ρ. Π. Κ. [ο ὕ ζ η], Γούδας Ἀναστ., ἄρθρον τῆς ΜΕΕ, τόμ. 8 σελ. 642 α—β.

12. Τοῦτου σάζεται: «Ἀκολουθία καὶ βίος τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Κοσμᾶ τοῦ Ἱερομάρτυρος καὶ ἱσαποστόλου ψαλλομένη κατὰ τὴν κδ' τοῦ Αὐγούστου μηνός. Πόνημα Σαπφείρου Χριστοδουλίδου τοῦ ἐκ Γραμμένου. Ἐν Βεννετίᾳ. Παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων, 1814» (βλ. Κ. Μ ε ρ τ ζ ι ο υ, Κατάλογος ἐκδόσεων Γλυκεῖος. Περιοδ. «Ἡπειρωτικὰ Χρονικά» τόμ. ΙΑ' (1936) σελ. 334.

13. Ἰω. Λ α μ π ρ ῖ δ ο υ ἔ. ᾱ. σελ. 54. Κατὰ τὸν Π. Ἀραβαντινὸν (ἔ. ᾱ. σελ. 266 σημ. 3) «Ἡ γενεὰ τῶν Κρομμυδαίων ἔσχε τὴν καταγωγὴν της, ἐκ τῆς χώρας τοῦ Ἀργυροκάστρου».

14. Ἰω. Λ α μ π ρ ῖ δ ο υ ἔ. ᾱ. σελ. 54.

Τὰ πρῶτα γράμματα ἐδιδάχθησαν «ἐν τῇ σχολῇ τοῦ χωρίου» Γραμμένου ὑπὸ τοὺς συνήθεις τότε διδασκάλους τῶν κοινῶν λεγομένων γραμμάτων»⁽¹⁵⁾. Ἐν συνεχείᾳ ἦλθον εἰς Ἰωάννινα καὶ ἐφοίτησαν κατ' ἀρχὰς μὲν εἰς τὴν Γκιούμενον Σχολήν⁽¹⁶⁾, ἔπειτα εἰς τὴν Καπλάνειον τὴν διευθυνομένην ὑπὸ τοῦ περιφήμου διδασκάλου Ἀθανασίου Ψαλίδας⁽¹⁷⁾. Περὶ τῆς σχολῆς ταύτης ὁ Γούδας γράφει τὰ ἑξῆς:⁽¹⁸⁾ «Ἐν βραχεὶ μὲν διαστήματι χρόνου συνέρρευσαν ἐν τῇ νέᾳ σχολῇ ἄπειροι μαθηταί. Ὁ δὲ Ψαλίδας, μόλις καταρτίσας τινὰς τούτων ἱκανοὺς νὰ διδάξωσι καὶ ἄλλους, καθίστα ἐκείνους ὑποδιδασκάλους τῶν κατ' ἔτος σχηματιζομένων νέων τάξεων, καὶ τοιοῦτος κατέστη ὁ Ἀσώπιος, τοιοῦτος ὁ Κρανᾶς, τοιοῦτος ὁ Σακελλάριος καὶ ἄλλοι τινές· αὐτὸς δὲ ὁ Ψαλίδας περιορίσθη νὰ διδάσκη μόνον ἐν τῇ ἀνωτάτῃ τάξει, οἷονεὶ πανεπιστημιακὰ μαθήματα τῆς ὑψηλοτέρας Ἑλληνικῆς καὶ Λατινικῆς Φιλολογίας καὶ ἰδίως τῆς Φυσικῆς Πειραματικῆς».

Ἄν ἐχρημάτισεν ὑποδιδάσκαλος καὶ ὁ Χρ. Φιλητᾶς δὲν γνωρίζομεν, ἀλλ' εἶναι πολὺ πιθανὸν τοῦτο. Ἐτελειοποιήθη οὕτω εἰς τὰ Ἑλληνικά, τὰ Λατινικά καὶ τὰ Φιλοσοφικά⁽¹⁹⁾.

Ἐξ Ἰωαννίνων ἦλθε μετὰ τοῦ Κων. Ἀσωπίου εἰς Κέρκυραν πρὸς συνέχισιν τῶν ἐγκυκλίων σπουδῶν. Ἐνταῦθα σπουδάζων ἐξήσκει ἐπὶ τινα ἔτη καὶ τὸ ἔργον τοῦ διδασκάλου.

Ἐκ Κερκύρας βοηθηθέντες χρηματικῶς καὶ λαβόντες συστατικὸς ἐπιστολάς ἀπὸ συμπατριώτας τῶν ἐγκατεστημένους ἐν Κερκύρᾳ με ἐβήσαν εἰς Εὐρώπην πρὸς ἀνωτέρας σπουδὰς⁽²⁰⁾. Κατὰ πρῶτον ὁ Ἀσώπιος μετέβη εἰς Νεάπολιν τῆς Ἰταλίας πρὸς σπουδὴν τῆς Ἰατρικῆς, ἀλλ' ἔνεκα ἀσθενείας ἐπανῆλθεν εἰς τὰ ἴδια τῷ 1813. Ἐκεῖθεν κατόπιν προσκλήσεως τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος τῆς Τεργέστης, μεταβάς εἰς αὐτὴν ὡς διδάσκαλος, ἐδίδασκεν ἀπὸ τοῦ 1815 ἕως τοῦ 1818⁽²¹⁾. Ἐκ Τεργέστης ὁ Ἀσώπιος ἀνεχώρησε τὸν Ἰούλιον τοῦ 1818 διὰ Γοττίγγην τῆς Γερμανίας χάριν σπουδῶν, ἀποστελλόμενος ὡς ὑπότροφος ὑπὸ τοῦ κόμιστος Γκίλφορδ. Πρῶτος σταθμὸς τοῦ ἦτο ἡ Βιέννη, ὅπου εἶχε σκοπὸν νὰ ἀσχοληθῇ εἰς λουτροθεραπείαν εἰς τὰ λουτρά τοῦ *Badin*⁽²²⁾. Ἐν Εὐρώπῃ ἐσπούδασε κυρίως εἰς Γοττίγγην, ἀλλὰ καὶ εἰς Βερολῖνον καὶ Παρισίους⁽²³⁾, μέχρι τοῦ 1822, ὅτε διὰ Παρισίων⁽²³⁾ κατέρχεται εἰς Κέρκυραν πρὸς ἑναρξιν τῆς διδασκαλίας εἰς τὴν τότε ἀρχίσασαν Ἀκαδημίαν τοῦ Γκίλφορδ.

* *

Μετὰ τὸν Ἀσώπιον, ὁ Χρ. Φιλητᾶς μετέβη ἐπίσης εἰς Νεάπολιν τῆς Ἰταλίας

14α. Σ. Β. Κ ο υ γ έ α, Ἡ πρώτη νεοελλην. μετάφρασις κλπ. Ἑλληνικά B' 370—1.

15. Ἀν. Γ ο υ δ α, ἔ. ἀ. τόμ. Β' σελ. 234—235.

16. Σπ. Δέ Β ι ά ζ η, ἔ. ἀ. σ. 73.

17. Λ. Ι. Β ρ α ν ο ύ σ η, Ἀθανάσιος Ψαλίδας ὁ Διδάσκαλος τοῦ Γένους (1767—1829) Ὁ Πατριώτης—ὁ Πολιτικός—ὁ Ἀγωνιστής. Περιοδ. «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία» τόμ. Α' (1952) τεύχη 4—5 (Αὐγούστου—Σεπτεμβρίου) σελ. 331—470 (καὶ αὐτεπτελῶς).

18. Ἀν. Ν. Γ ο υ δ α, ἔ. ἀ. τόμ. Β' σελ. 291.

19. Σπ. Δέ Β ι ά ζ η, ἔ. ἀ. σ. 73.

20. Σπ. Δέ Β ι ά ζ η, ἔ. ἀ. σ. 74.

21. Σ. Β. Κ ο υ γ έ α, Ὁ Κοραῆς εἰς τὴν ἀλληλογραφίαν τοῦ Ἀσωπίου. περιοδ. «Ἑλληνικά» τόμ. ΣΤ' (1933) σελ. 57—58 (ἐπιστολὴ Ἰάκ. Ρῶτα ἐκ Τεργέστης τῇ 1 Αὐγ. 1818 πρὸς Ἀσώπιον). Πρβλ. Λ. Ι. Β ρ α ν ο ύ σ η, Ἀθανάσιος Ψαλίδας, ἔ. ἀ. σελ. Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην βλ. περαιτέρω δημοσιευομένην ὁλόκληρον ὑφ' ἡμῶν.

22. Σπ. Δέ Β ι ά ζ η, ἔ. ἀ. σελ. 74.

Εἰς ἐπιστολὴν τοῦ ἐκ Γοττίγγης τὸν Δεμριον 1820 πρὸς Ἰάκ. Ρῶταν εἰς Τεργέστην ὁ Ἀσώπιος γράφει: «Διατρίψας ἐκεῖ (εἰς Βερολῖνον) ὀλίγον καιρὸν... θέλω περάσει εἰς Λουκετίαν τῶν Παρισίων, τοῦτο μὲν ἵνα ὠφεληθῶ ἀπὸ τὴν μητρόπολιν τῆς παιδείας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, τοῦτο δὲ νὰ ἀγκαλισθῶ τὸν ἀξιοσέβαστον Κοραῆν μας...» (Σ. Β. Κ ο υ γ έ α, Ὁ Κοραῆς εἰς τὴν ἀλληλογραφίαν τοῦ Ἀσωπίου, ἔ. ἀ. σελ. 64). Τὴν ἐπιστολὴν τούτην βλ. ὁλόκληρον περαιτέρω.

23. Σ. Β. Κ ο υ γ έ α, ἔ. ἀ. σ. 65.

τῷ 1815⁽²³⁾ α) πρὸς σπουδὴν τῆς Ἱατρικῆς ὅπου συνηντήθη τὸ πρῶτον καὶ μὲ τὸν *Guilford*^(23β). Ἐκεῖ διδάσκων καὶ διδασκόμενος κατώρθωσε ν' ἀποπερατώσῃ τῷ 1817⁽²⁴⁾ τὰς σπουδὰς καὶ ν' ἀναγορευθῇ διδάκτωρ τῆς Ἱατρικῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Νεαπόλεως⁽²⁵⁾.

Ἐξ Ἰταλίας μετέβη εἰς Παρισίους, πιθανὸν κατὰ τοὺς τελευταίους μῆνας τοῦ 1817. Αὕτη εἶναι ἡ πρώτη ἐν Παρισίοις παραμονή του, περὶ τῆς ὁποίας ὁ ἴδιος ὁ Φιλητᾶς ὁμιλεῖ εἰς τὴν ἀπὸ 23 Φεβρ. 1820 ἐξ Ὁξφόρδης ἐπιστολὴν του πρὸς τὸν Ἀσώπιον⁽²⁶⁾, ἐνθα λέγει ὅτι ἡ διατριβή του αὕτη ἐν Παρισίοις, διήρκεσεν ἓν ἔτος. Εἰς τὸ Ἀρχεῖον Κων. Ἀσωπίου, τὸ φυλασσόμενον ἐν τῇ Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ, ὑπάρχουν σχέδια ἐπιστολῶν τοῦ Ἀσωπίου ἀπὸ Τεργέστης πρῶτον τῆς 4—5—1818 καὶ δεύτερον τῆς 8 Μαΐου 1818 πρὸς τὸν Χρ. Φιλητᾶν εἰς Παρισίους, διὰ τῶν ὁποίων προσκαλεῖ αὐτὸν νὰ ἔλθῃ εἰς Τεργέστην πρὸς ἀντικατάστασιν αὐτοῦ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Σχολὴν τῆς Τεργέστης, ἐπειδὴ οὗτος ἀπέρχεται εἰς Γερμανίαν. Ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ γράφει μετὰ ἄλλων καὶ ταῦτα: «Ἐπειδὴ τὸ παρὸν γράμμα τὸ λαμβάνεις διὰ τοῦ Κοραῆ, ἐὰν ἀποφασίσῃς νὰ ἔλθῃς, ἐρώτησέ τον ἐὰν ἔχῃ ἢ παραγγελίαν ἢ γράμμα ἢ βιβλία ἢ ἄλλο πρᾶγμα ὅ,τι χρειάζεται νὰ σὲ δώσῃ νὰ τὸ φέρῃς εἰς τὸν φίλον του καὶ φίλον μου καὶ φίλον σου Ρώταν»⁽²⁷⁾.

Ὅτι ὁ Φιλητᾶς προσκαλεῖται ὑπὸ τῶν ἐν Τεργέστη Ἐφόρων τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος καθ' ὑπόδειξιν τοῦ Ἀσωπίου, φαίνεται καὶ ἐξ «Ἐπιστολῆς τῶν Ἐπιτρόπων τοῦ γένους τῶν ἐν Τεργέστη Γραικῶν Ἰωάννου Βορδώνη, Νικολάου Ρενιέρη καὶ Π. Μωραϊτίνῃ πρὸς Χρ. Φιλητᾶν ἐκ Τεργέστης τῇ 10 Ἰουνίου 1818»⁽²⁸⁾. Εἰς ἄλλην ἐπιστολὴν⁽²⁹⁾ γράφει ὁ ἐν Τεργέστη Ἰάκ. Ρώτας τῇ 31 Ἰουλίου 1818 πρὸς τὸν Χρ. Φιλητᾶν εἰς Παρισίους: «Σοφολογιώτατε κύριε Φιλητᾶ! Ὅσον ἐλυπήθην στερηθεὶς τὸν φίλτατον Ἀσώπιον, τόσον θέλω χαρῇν ὅταν σὲ ἀπολαύσω, ἐπειδὴ ἀπὸ τὸν ἴδιον ἐβεβαιώθην διὰ τὰ φρονήματά σου καὶ διὰ τὸν ἀληθινὸν περὶ πατρίδος ζήλον σου». Ἐν συνεχείᾳ γνωρίζει ὅτι ἀποστέλλει πρὸς αὐτὸν μέσῳ τῶν κυρίων *G. Laffitte et Cie* φράγκα 400 δι' ἔξοδα μεταβάσεως εἰς Τεργέστην, ἵνα ἀναλάβῃ τὴν διδασκαλίαν τῶν ἐκεῖ Ἑλληνοπαίδων⁽³⁰⁾.

Ὁ Φιλητᾶς, ἀφίχθεις εἰς Τεργέστην, ἀνέλαβε τὰ καθήκοντά του τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1818⁽³¹⁾.

Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1919 συνέταξε κατάλον τῶν βιβλίων καὶ χειρογράφων, τὰ ὅποια εἶχεν ἀφήσει ἐκεῖ ὁ Ἀσώπιος, σωζόμενον εἰς τὸ Ἀρχεῖον Ἀσωπίου τῆς Ἐθν. Βιβλιοθήκης⁽³²⁾.

Τοῦ Φιλητᾶ δημοσιεύθη πρὸ χειρὸν σημείωμα «περὶ τοῦ συνοικισμοῦ τῶν

23α. Ἀ. Παπαδοπούλου Βρετοῦ, Νεοελλην. Φιλολογία. Μέρος Β' ἐν Ἀθ 1857 σελ. 345α.

23β. Εἰς τὴν ἀπὸ 13—7—1818 ἐκ Παρισίων ἐπιστολὴν τοῦ Φιλητᾶ πρὸς τὸν Κ. Ἀσώπιον εἰς Βιέννην ἀναγινώσκωμεν: «Εἰς τὸν λόρδ Γυλφόρδ ἐνθυμοῦ νὰ προσφέρῃς καὶ ἐκ μέρους, μου προσρήσεις ἐὰν τὸν ἔρχεται εἰς τὴν μνήμην κάποιος *Filata* τὸν ὅποιον εἰς Νεάπολιν εἶδεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Μαρκέζου *Berio* καὶ εἰς τὸ κατάλυμα τῆς εὐγενείας του ὅχι ἄπαξ».

24. Σπ. Δὲ Βιᾶζη, ἔ. ἀ. σ. 74.

25. Ἀ. Παπαδοπούλου Βρετοῦ, Βιογραφικά—Ἱστορικά—Ὑπομνήματα περὶ τοῦ Κόμιτος Φρ. Γυλφόρδ. ἐν Ἀθήναις 1846 σ. 85 (ἐνθα ἀναγράφεται ὅτι ὁ Φιλητᾶς ἐπεράτωσε τὰς σπουδὰς του τῷ 1818). Σπ. Δὲ Βιᾶζη, ἔ. ἀ. σ. 74.

26. Σ. Β. Κουγέα, Ὁ Κοραῆς εἰς τὴν ἀλληλογραφίαν τοῦ Ἀσωπίου, περιοδ. «Ἑλληνικά» τ. ΣΤ' (1933) σ. 62—63.

27. Σ. Β. Κουγέα, ἔ. ἀ. σ. 57—58.

28 Σπ. Π. Λάμπρου, Κατάλογος τῶν κωδίκων τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἑθνολογικῆς. Ἑταιρείας. «Νέος Ἑλληνομνήμων» τ. Η' (1911) σελ. 80, ἀριθμ. 155.

29. Σπ. Π. Λάμπρου, ἔ. ἀ. σ. 81, ἀριθμ. 155.

30 Σπ. Π. Λάμπρου, ἔ. ἀ. σ. 81, ἀριθμ. 156.

31 Τρ. Εὐαγγελεῖδου, Ἡ παιδεία ἐπὶ Τουρκοκρατίας, τόμ. Β' ἐν Ἀθήναις 1936, σελ. 492.

32. Σωκρ. Β. Κουγέα, ἔ. ἀ. σ. 57.

Γραικῶν ἐν Τεργέστη»⁽³³⁾.

Ἐν Τεργέστη ὁ Φιλητᾶς συνέταξεν ἐπιγραφὴν εἰς ἀρχαίαν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἐχαράχθη εἰς τὸ μέτωπον τῆς νεοδημῆτου Ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Νικολάου τῆς Τεργέστης. Τὴν ἐπιγραφὴν ἔκρινε καλὴν καὶ αὐτὸς ὁ Κοραῆς. Περὶ ταύτης ὁμιλεῖ ὁ Φιλητᾶς εἰς τὴν ἀπὸ 23 Φεβρουαρίου 1820 ἐπιστολὴν τοῦ ἀπὸ Ὁξφόρδης πρὸς τὸν Ἀσώπιον⁽³⁴⁾. Ὁμιλεῖ ἐπίσης ὁ Κοραῆς εἰς τὰς ἀπὸ 28 Ὀκτ. καὶ 16 Νοεμβρ. 1819 ἐπιστολάς του πρὸς τὸν Ρῶταν⁽³⁵⁾. Ἡ ἐπιγραφὴ προεκάλεσε διαφωνίας καὶ καταφορὰν κατὰ τοῦ Φιλητᾶ ὑπὸ τριῶν ἐν Τεργέστη ἀντιζήλων του λογίων: τοῦ Ἀ. Μουστοξείδου, Μαννίση τοῦ Καγγελλαρίου καὶ ἑνὸς ἀγνώστου, καὶ ὑπὸ τοῦ Ἐπιτρόπου τῆς Κοινότητος Ζωγράφου, ὡς γράφει ὁ Φιλητᾶς εἰς τὴν ἀπὸ 12 Αὐγ. 1819 ἐπιστολὴν τοῦ ἐκ Τεργέστης πρὸς τὸν Ἀσώπιον⁽³⁶⁾. Εἰς τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ὁ Φιλητᾶς παραθέτει καὶ ἐπιτύμβιον ἐπιγραφὴν τοῦ ἣν συνέθεσε διὰ τὸν ἀποθανόντα Προκόπιον Καριτζιώτην, ἥτις εἶχεν ἀρέσει εἰς τὰς Κεφαλὰς τῆς Τεργέστης καὶ ἰδίως εἰς τὸν Βορδώνην.

Μεταξὺ τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ τῆς Ἑλλην. Σχολῆς τῆς Τεργέστης ἦσαν φῦλοι ἀλλὰ καὶ ἐχθροὶ τοῦ Κοραῆ, ὡς φαίνεται εἰς ἐπιστολὴν τοῦ Ι. Ρῶτα πρὸς τὸν Ἀσώπιον ἀπὸ 24 Ἰανυλίου 1819, ἔνθα ἀναγινώσκουμεν: «Τὰ περὶ τῆς Σχολῆς καὶ τῶν ἐχθρῶν ἢ φίλων τοῦ Κοραῆ σὲ γράφει ἀναποφεύκτως ὁ Φιλητᾶς»⁽³⁷⁾. Τοιαύτη ὅμως ἐπιστολὴ τοῦ Φιλητᾶ δὲν σώζεται εἰς τὸ Ἀρχεῖον τοῦ Ἀσωπίου⁽³⁸⁾ καὶ δὲν γνωρίζομεν ἂν ἐγράφη ἢ ἀπωλέσθη ἢ λανθάνη που εἰς ἀγνώστους χεῖρας.

Μετὰ ἑνὸς περιῖπου ἔτους⁽³⁹⁾ διδασκαλίαν ἐν Τεργέστη ὁ Φιλητᾶς ἀπῆλθεν εἰς Ἀγγλίαν, ἵνα σπουδάσῃ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Ὁξωνίου (ἢ Ὁξωνίας ἢ Ὁξφόρδης)⁽⁴⁰⁾, ὡς ὑπότροφος καὶ αὐτὸς τοῦ Κόμιτος *Guilford*, πρὸς ὃν εἶχε συσταθῇ ὑπὸ τοῦ Κων. Ἀσωπίου.

(Συνεχίζεται)

33. Περὶ τοῦ συνοικισμοῦ τῶν Γραικῶν ἐν Τεργέστη (ἐκ τῶν χειρογράφων τοῦ μακαρίου Χ. Φιλητᾶ καθηγητοῦ τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας καὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου) ΔΙΕΕ τόμ. Ε' (1909) σελ. 370—376. Ἐκδίδεται κατ' ἀντίγραφον τοῦ ἐπὶ θυγατρὶ γαμβροῦ τοῦ μακαρίου Φιλητᾶ, συνταγματάρχου Θωμᾶ Σαρλῆ (ΔΙΕΕ τόμ. Ε' σελ. 370 ὑποσημ. 1).

34. Σ. Β. Κ ο υ γ έ α, ἔ. ἀ. σ. 63.

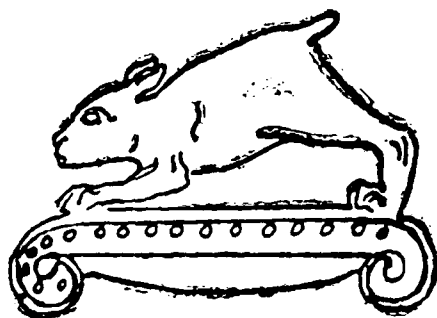
35. Ν. Δ α μ α λ ᾱ, Ἐπιστολαὶ Ἀδαμαντίου Κοραῆ, τόμ. Γ'. ἐν Ἀθήναις 1885 σελ. 139 καὶ 145.

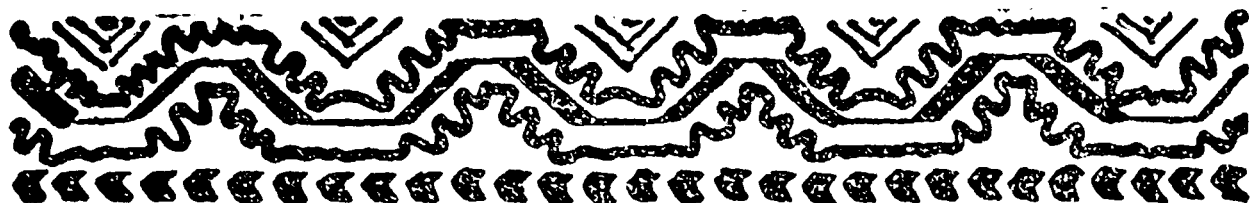
36. Σ. Β. Κ ο υ γ έ α, ἔ. ἀ. σ. 64.

37. Σ. Β. Κ ο υ γ έ α, ἔ. ἀ. σ. 61.

38. Σ. Β. Κ ο υ γ έ α, ἔ. ἀ. σ. 61.

39. Ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ 1818 μέχρι πρὸ τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1819 ἐδίδαξεν ἐν Τεργέστη. Εἰς χειρόγραφον τῆς Συλλογῆς Βλαχογιάννη ἀναγράφεται προφανῶς ἔνεκα λάθους περὶ τὴν μὲν ἢ ἴσως καὶ χάριν παραθέσεως στρογγυλοῦ ἀριθμοῦ: «Αὐτὸς (ὁ Χ. Φιλητᾶς) κατὰ τὸ 1820 ἔτος εὗρίσκετο ἤδη κρατῶν τὴν σχολαστείαν τῶν ἐν Τεργέστη κατοικούντων Γραικῶν, ὅτε ὁ μακαρίας λήξεως Γυῖλφορδ προκαλέσας αὐτὸν ἐκέῖθεν με ὑποσχέσεις καὶ συμφωνίας ὡς ἓνα τῶν καθηγητῶν τῆς τότε συνισταμένης Ἰονικῆς Ἀκαδημίας τὸν ἐπεμψε προηγουμένως εἰς τὴν Ἀγγλίαν» βλ. Ἀ γ γ. Ν. Π α π α κ ώ σ τ α, Ἡπειρώτες καθηγητὲς στὴν Ἰόνιον Ἀκαδημία, περιοδ. «Ἑλληνικὴ Δημιουργία» ἔτος Β', τόμος 3ος (1949) τεύχ. 31 τῆς 15—6—1949 σελ. 755.

ΚΩΝ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ ἀ.μ. τῆς

Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

ΑΠΟ ΤΑ ΕΝΕΤΙΚΑ ΑΡΧΕΙΑ

ΜΙΚΡΟΣ ΕΛΛΗΝΟΜΝΗΜΩΝ*

ΤΕΥΧΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Περὶ Ἡλία Μηνιάτη, Ἐπισκόπου Κερνίτσης (Καλαβρύτων)

Μὲ τὸν διαπρεπῆ τοῦτον Θεολόγον. εὐφραδῇ ἱεροκλήρυκα καὶ διδάσκαλον τοῦ Γένους ἡσχολήθημεν καὶ ἄλλοτε (Κ.Δ. Μέρτζιου—Θωμᾶς Φλαγγίνης καὶ ὁ Μικρὸς Ἑλληνομνήμων—Ἐκδ. Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν 1939 σελ. 110, 121, καὶ 180). Ἐπανερχόμεθα τῶρα, ἀφοῦ ἀνεύρομεν εἰς τὴν Δέσμην 854 τοῦ Ἀρχείου Γενικοῦ Προβλεπτοῦ τοῦ Μορέως, ἔγγραφον ἀναφερόμενον εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ ὡς Ἐπισκόπου Κερνίτσης ἢ Κερνίτσας καὶ Καλαβρύτων, περὶ τῆς ὁποίας οἱ μέχρι τοῦδε βιογράφοι τοῦ ἤτοι: Ἀνθιμος Μαζαράκης, Ἡλίας Τσιτσέλης, Κωνσταντῆς Σάθας κ. ἄ. ἀνέγραψαν ὅτι ἐγένετο τὸ 1711, ἀορίστως.

Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἀναφερθέντος ἔγγραφου ἡ ἐκλογὴ τοῦ ἐγένετο τὴν 5ην Νοεμβρίου (ν.ῃ.) ἤτοι 25 Ὀκτωβρίου κατὰ τὸ παλαιὸν ἡμερολόγιον τοῦ ἔτους 1710.

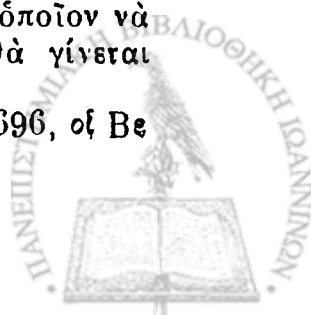
Ἰδοὺ πῶς ἔχει τὸ Πρακτικὸν τῆς ἐκλογῆς τοῦ τοῦ ὁποῖον ὁ Γενικὸς Προβλεπτὴς Μάρκος Λορεδάν ἐπισυνάπτει εἰς ἔγγραφόν τοῦ πρὸς τὸν Δόγην τῆς 20 Νοεμβρίου 1710 (ν.ῃ.).

Ἐν ἀρχῇ τοῦ ἔγγραφου ὁ Γενικὸς Προβλεπτὴς γράφει ὅτι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἐπισκόπου Κερνίτσης—ἀρχαῖος τίτλος τῆς Ἐπισκοπῆς Καλαβρύτων—Λεοντίου, ἐγένοντο αἱ συνήθεις προκηρύξεις ὅπως παρουσιασθοῦν οἱ ἱερωμένοι οἱ ἔχοντες τὰ κατάλληλα προσόντα ἵνα ἀνέλθουν εἰς τὸν Ἐπισκοπικὸν Θρόνον καὶ ὅτι διὰ τὴν ἐξέτασιν τῶν ὑποψηφίων ὁ Γενικὸς Προβλεπτὴς εἶχεν ὀρίσει τριμελῆ Ἐπιτροπὴν ἀποτελουμένην ἀπὸ τοὺς Μητροπολίτας: Πατρῶν, Χριστιανουπόλεως καὶ Ὠλένης, οἱ ὁποῖοι—γράφει ὁ Προβλεπτὴς—ἐκρίναν ὡς ἄξιον ὑποψήφιον διὰ τὸ ἀξίωμα τοῦ Ἐπισκόπου τὸν Ἀββᾶν Ἡλίαν Μηνιάτην ἐκ Κεφαλληνίας, ὁ ὁποῖος ἦτο τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἱεροκλήρυξ καὶ διδάσκαλος εἰς τὸ Ναῦπλιον, μισθοδοτούμενος ἀπὸ τὴν Κοινότητα. Ὁ Προβλεπτὴς ἀναφέρει περαιτέρω εἰς τὸ ἔγγραφόν τοῦ τὰς πολλὰς ἀρετὰς ὑπ' ὧν κοσμεῖται ὁ Μηνιάτης, ὁ ὁποῖος ἀπῆλθε τότε γενικῆς ἐκτιμήσεως καὶ ἦτο πολὺ ἀφοσιωμένος εἰς τὸν Γαληνότατὸν Πρίγκιπα τῆς Βενετίας.

«Δὲν ἦτο, γράφει, καὶ τόσον ἀρεστὸς εἰς τοὺς κατοίκους διότι εἶχεν ἐκπαιδευθῇ εἰς Βενετιάν καὶ τὸν ἐθεώρουν ὡς νεωτεριστὴν, ἀλλὰ μεταβὰς ἐπὶ τούτῳ εἰς τὰ Καλαβρυτὰ—συνεχίζει ὁ Προβλεπτὴς—κατώρθωσα διὰ διαφόρων παραινήσεων καὶ ὑποδείξεων νὰ τοὺς μεταπείσω καὶ τοὺς εἶπα ὅτι ὁ σεβάσμιος Μηνιάτης, ἐκλεγόμενος Ἐπίσκοπος ἀνέλαβε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἀνοίξῃ Σχολεῖον εἰς τὸ ὁποῖον νὰ διδάσκῃ γράμματα εἰς 12 παιδιὰ τῶν πολιτῶν, τῶν ὁποίων ἡ ἐκλογὴ θὰ γίνεταί ἀπὸ τὸ Κοινοτικὸν Συμβούλιον».

Σημειωτέον, ὅτι διὰ Διατάγματος τῆς Γερουσίας ἀπὸ 26 Μαρτίου 1696, οἱ Βε

[*] Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους, σελ. 190.

γετοὶ δὲν ἀνεγνώριζον πλέον τὸ δικαίωμα τοῦ Οἰχομενικοῦ Πατριάρχου ἵνα ἐκλέγῃ τοὺς Μητροπολίτας καὶ Ἐπισκόπους ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ὅτι αὕτη ἐγένετο παρὰ τῶν κατὰ τόπους Κοινοτικῶν Συμβουλίων.

Ἰδοὺ τῶρα τὸ Πρακτικὸν τῆς ἐκλογῆς τοῦ Ἡλίου Μηνιάτη:

5 Νοεμβρίου 1710 (ν. ἡ.) Καλάβρυτα

«Συνῆλθε τὸ Συμβούλιον τῆς Κοινότητος ταύτης κατόπιν διαταγῆς τοῦ Γενικοῦ Προβλεπτοῦ Μάρκου Λορεδάν καὶ παρουσία τοῦ ἰδίου, διὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Ἐπισκόπου, παραστάντων διακοσίων σαράντα ἑπτὰ πολιτῶν, ὡς διαδόχου τοῦ Σεβασμιωτάτου Λεοντίου καὶ ἀφοῦ ἐτηρήθησαν αἱ ὑπὸ τῶν Διαταγμάτων ὀριζόμεναι διατυπώσεις, προὔταθῃ ἡ ὑλοψηφιοῦς τοῦ σεβασμίου Ἀββᾶ Ἡλίου Μηνιάτη μὲ τοὺς ἀκολουθούς ὄρους:

1) ὁ ἐκλεγhestόμενος Ἱεράρχης νὰ διαμένῃ μονίμως εἰς τὰ Καλάβρυτα.

2) νὰ ἀναλάβῃ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ διδάσκῃ γράμματα εἰς δώδεκα παιδιά ἀπὸ τὰ ἱκανὰ τὰ ὅποια θὰ ὑποδειχθοῦν διὰ ψηφοφορίας ἀπὸ τὸ Συμβούλιον.

3) οἱ ἐφημέριοι τῶν διαφορῶν Ναῶν ποὺ ὑπάγονται εἰς τὴν Ἐπισκοπὴν θὰ εἶναι γηγενεῖς.

Γενομένης ἀκολουθῶς ψηφοφορίας ἐπὶ τῆς ἄνω προτάσεως διὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ εἰρημένου σεβασμίου Ἀββᾶ Ἡλίου Μηνιάτη, ἔλαβεν οὕτως 179 ψήφους ὑπὲρ καὶ 68 κατὰ καὶ ἡ ἀπόφασις ἐλήφθη».

ΠΑΪΣΙΟΣ ΕΛΕΩ ΘΕΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΕΦΑΛΗΝΙΑΣ ΚΑΙ ΖΑΚΥΝΘΟΥ

Οἱ ἀπανταχοῦ καὶ εἰς ἅπασαν τὴν οἰκουμένην εὐρισκόμενοι εὐσεβεῖς καὶ Ὀρθόδοξοι Χριστιανοί, ὅσοι τοῦ ἱεροῦ καταλόγου καὶ ὅσοι λαϊκοί, κατὰ βαθμὸν δὲ ἐν πρώτοις Πανιερώτατοι καὶ θεοπρόβλητοι (μη)τροπολῖται καὶ Ἀρχιεπίσκοποι θεοφιλέστατοι Ἐπίσκοποι ἁγιώτατοι καὶ θεοτίμητοι οἰ-
5 κονόμοι καὶ Πρωτοσύγγελοι[εὐλαβεστάτοι καὶ θεοσεβεστάτοι ἱερεῖς καὶ ἱε-
ροδιάκονοι ἐντιμώτατοι καὶ λογιώτατοι κληρικοὶ καὶ ἄρχοντες καὶ οἱ λυ-
πεῖ ὀρθόδοξοι καὶ εὐλογημένοι Χριστιανοὶ καὶ Πρωτομαΐστωροι τῶν κάθε
ρουφετίων, ἔθνος ἅγιον καὶ κληρονόμοι τῆς] Βασιλείας τῶν οὐρανῶν, υἱοῦ
κατὰ πνεῦμα ἀγαπητοὶ τῆς ἡμῶν ταπεινότητος[χάρις εἴη ὑμῖν καὶ ἔ-
10 λεος παρὰ Θεοῦ Παντοκράτορος, καὶ Κυριοῦ ἡμῶν Ἰησοῦ Χρι-
στοῦ, ᾧ ὡσιν[ψυχῆς τε καὶ σώματος καὶ πᾶν εἶτοι ἄλλο ἀγαθὸν καὶ σωτή-
ριον. Γνωστὸν ἔστω πᾶσιν ὑμῶν[ὅτι ἡ ἐπιφέρουσα τὸ παρὸν μοναχοὶ ὀ-
νόματι καλιτρόπη, ὑπάρχει ἐκ τῆς νῆσου κεφαλληνίας ἐκ τῆς σεβασμίας
μονῆς τῆς ἀναλήψεως. Καὶ ἀπεστάλη παρὰ τῶν ἐκεῖσαι μο[ναζουσῶν, πρὸς
15 ὑμᾶς τοὺς φύλευσεβεῖς Χριστιανούς, χάριν ἐλεημοσύνης καὶ βοηθείας, [δι ὅτι
ἔστοντας τὸ μοναστήριον, ὅπου εὐρίσκονται αὐταῖς οἱ μοναχαῖς, ἀπὸ τὴν
πολλοικαιρίαν διεράγισαν τὰ κελλοῖα ὅλα ὅπου κατεικοῦν οἱ καλογράδες,
ὁμοῦ καὶ ἡ ἐκκλη[σία διεράγισαν καὶ κινδυνεύουν νὰ κρεμνήσουν· καὶ
μὴ δυνάμενον νὰ τὰ ἀνακτίσουν] ἀπὸ τὴν πολλὴν πτωχίαν ὅπου ἔχουν
20 δέονται καὶ παρακαλοῦν τὴν ἡμετέραν ἀγάπην[με]γάλους τε καὶ μη-
κρούς, πλουσίους καὶ πτωχοὺς νὰ ταῖς βοηθήσεται ἕκαστος μὲ τὴν
κατὰ] δόναμιν ἐλεημοσύνην, ὁμὲν πολλοὶ, ὁδὲ ὀλίγον ἕκαστος μὲ τὴν
ἰδυνάμην καὶ ἀγαθὴν[προέρεσιν· δότε αὐτοῖς ἐλεημοσύνην, ἵνα διὰ
τῆς ἡμῶν βοηθείας ἐπὶ τυχεῖν τὰ χρειάζόμενα[καὶ θέλετε ἔχειν τὸ μνη-
25 μόσυνον αἰῶνιον, καὶ παρὰ τοῦ ἐλεήμονος Θεοῦ τὴν τῶν οὐρανῶν
βασιλείαν καὶ ζωὴν τὴν αἰῶνιον, ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπὶ τηχεῖν χάρι-

τι καὶ φιλανθρω[πίαν τοῦ κ(υρι)υ καὶ θ(εο)υ καὶ σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ
30 Χ(ριστο)υ, νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων ἀμ(ήν).

Εἰως α.Χ.Π.Γ. μαρτίου Θ'

† Παῖσιος ὁ Κεφαληνί(ας) καὶ Ζακύνθου Ἀρχιεπίσκοπος

† Ναυπάκτου καὶ Ἀγίης Βαρθολομαῖος

ὁ Ἰωαννίνων Κλήμης

8 «ρεφέτια» τὰ ἄλλως λεγόμενα ^{**}ισνάφια ἦσαν αἱ ἐπαγγελματικαὶ ὁργανώ-
σεις ὡς λέγομεν σήμερον.

30 τὸ ἔτος εἶναι 1683 Μαρτίου 9.

Σ η μ ε ι ω σ ι ς: Εἰς τὸν φάκελον ἀρ. 52 Δουκὸς τῆς Κρήτης (Κρατικὸν Ἀρχεῖ-
ον Βενετίας) ἀνεύρομεν τὸ ἄνω δημοσιευθὲν ἐγγραφον, γραμμένον μὲ καλλι-
γραφικώτατα γράμματα ἐπὶ χάρτου μεμβρανώδους διαστάσεων 0.44X0.32.

Τὸ ἐν ἀρχῇ τὸ Ο (τῆς λέξεως Οἱ) εἶναι καλλιτεχνικώτατον ῥομβοειδὲς σύμ-
πλεγμα καὶ εἰς τὸ μέσον ἔχει μίαν χεῖρα εὐλογοῦσαν. Αἱ ὑπογραφαὶ τῶν τρι-
ῶν Ἀρχιεπισκόπων εἶνε ἰδιόχειροι, παραπλεύρως δὲ τῆς τοῦ Παΐσιου εἶνε ἡ
σφραγὶς τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Κεφαλληνίας.

Εἰς τὸ ἐγγραφον εἶνε ἀρκετὰ ἀνορθογραφίαι τὰς ὁποίας καὶ ἀφίσαμεν ὡς
ἔχουν.

^{**}

Μία ἐγγραφὸς καταγγελία τῶν κατοίκων Πρεβέζης τοῦ ἔτους 1751

Εἰς τὸν φάκελλον 877 ὅπου περιέχεται ἀλληλογραφία τῶν Προβλεπτῶν Κε-
φαλληνίας, Βονίτης καὶ Ζακύνθου, ἀνευρέθησαν καὶ δύο-τρία ἀναξιόλογα ἐγγρα-
φα τοῦ ἐν Πρεβέζῃ Προβλεπτοῦ, ἐπὶ δὲ μία ἐγγραφὸς καταγγελία εἰς τὸν Γαλη-
νότατον Δόγην τῶν τριῶν Συνδίκων Πρεβέζης κατὰ τοῦ τότε Καγκελλαρίου τοῦ
Προβλεπτοῦ, τοῦ λευκαδίτου Σπύρου Ἀνδρέα Μοντεσάντου.

Εἶνε ἀπίστευτα τὰ ὅσα καταγγέλουν κατὰ τοῦτου οἱ τρεῖς Προϊστάμενοι τοῦ
Κοινοῦ τῆς Πρεβέζης καὶ τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται εἰς 26 παρανομίας περιγραφόμε-
νας μὲ ἀπλοϊκὴν καὶ ὠμὴν γλῶσσαν. Τὰ ὄργια τοῦ ἐν λόγῳ ἐνθυμίζουν τὸν Ἀλῆ
Πασσὰν Τεπελενλὴν καὶ εἶναι ἀπορίας ἄξιον πῶς ὁ Βενετὸς Προβλεπτὴς ἠνείχετο
τὸν τύραννον αὐτὸν τῆς Πρεβέζης καὶ ἐξηνάγκασε τοὺς κατοίκους νὰ ἀποταθοῦν
εἰς τὸν Γαληνότατον Δόγην.

Δὲν γνωρίζομεν τί ἀπέγινε κατόπιν τῆς ἄνω καταγγελίας διότι τὰ ἐν Πρεβέ-
ζῃ στοιχεῖα εἶνε πολὺ σπάνια εἰς τὰ Κρατικὰ Ἀρχεῖα Βενετίας καὶ εἶναι θαῦμα
πῶς εὗρέθη αὕτη ἡ καταγγελία καὶ μάλιστα Ἑλληνιστί, ἀλλὰ εἰς μίαν γλῶσσαν,
ἡ ὁποία καταδεικνύει ὅτι καὶ εἰς τὴν Πρέβεζαν τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐκαλλιεργοῦν-
το εἰς ἐλάχιστον βαθμὸν τὰ γράμματα.

Τὴν καταγγελίαν τὴν μεταφέρομεν ἐν πιστῷ ἀντιγράφῳ μὲ 50 ὑποσημειώ-
σεις μας ἵνα καταστή ἑυληπτον τὸ κείμενον.

^{**}

Busta 877 - Archevio Provvidore Terra Mar

-1751-

γαλινότατε πρενιζηπε ἐξοχώτατο κονσεγιο δε διεζε (')

δικεοσινι

αναριθμετα ηνε τα βαρετα και παραπονα οπου υποφερομεν εμεις η ταπινήσου
δουλι κατικι τις πρεβεζας απο τα οποια εμεις η σιντυχι (') ημαστε στενεμενι απο
τες φονες και δακρια ετουτον τον ραγιαδον σας να σημιοσομεν η στο φοβερον σας

κριτήριο τα βασάνα τα βαρέτα και κλομπες ^(*) όπου λαβеноме απο τουτον τον παροντα καντζιλεριν ^(*) τις πρεβεζας Σπυρο ανδρεα μοτεσαντο όπου σε μας προτσεγι-νε καντζιλερις να μας βασανισει.

Τουτος ανκαλα ομοφιλος και γιτονας επιδι και κατικαγι ^(*) στην αghομαβρα ηλθε ησεμας ος αγριον θιριο καταφρονα ηπεριφανα με βρισες με αρπαγες σε του-τιν την διστιχισμενι κουμενιτα^(*) ο όπου πριντζιπες μας εχαρισεν εγδινε τους φτο-χους κατικους και αλες αταξίες πρατι ος καθος θελι τα στροσομε ηποκαθοθεν ης κεφαλεα ενα προσενα στοχαζομεν, με απαρασαλευτιν βεβεοτιτα η γαλινοτατι και πατρικοδις ^(*) ευσπλαχνια που μεγαλοφρονος ης ολον τον κοσμον ηνε κυριτιτε παν ταχου και μαλιστα ησε μας όπου θελιματικος απαρατισαμε σπιτια εδικους χορα-φια και ητι αλλα ο καθενας μας ηχαμε ης καιρον που ευρισκομασταν η στα βαρ-βαρα χερια τον αγαρινον επιδι και να βροντοφωνα μεγαλοτατα ης εκαστον αποη-μας το σεβας η αγιοτιτα και τελος παντο η ηπερλαμπρος σουδιταντζα ^(*) κρατον-τες ο καθενας απο ημας με στερεαν βεβεοτιτα την θλιβεραν μας καρδιαν και ακαρ-τεροντας την ανεκδιηγιτον ευσπλαχνιαν τις ημον ηψιλοτιτος επιδι και φθανι μονον να ημασταν παντοτινα θισια του αλοφιλον τοσον ημεις και τα ζοα μας οσαν και τα πεδια μας ης παντοτινον κυνδινον, δια τουτο λιπον ολι μας απარიγοριτα κλεοντας ζιτουμεν γλιγοροτατιν την ηγιατριαν μπος και τα τσα αναριθμιτα κακα μας στε-νεψουν ης παντελι αφανισμον περικαλοντας την γαλινοτατιν σας ευσπλαχνιαν να ερευνισετε καταλεπτος απανο ησολα τα κατοσιμιομενα κεφαλα απο ενα προσενα με ακριβιαν και θελετε εβρι στον ηδιον καιρον τον τροπον να ζογογονισετε παντος το γλιγοροτερον κανονιας την εξετασιν ηδικεος πρατον τουτη η αδικος και εμεις πε-ρικαλουμεν τον κυριον ολι τρανοτατα δια τις ημον ηψιλοτιτος.

Κηφ. α. Εκυριξεν ενα προκλαμο ^(*) οτι τα πραματα ^(*) όπου κανουν ζι-μιες ης τα σπαρτα να μιν ημπορουν εκυνι πουταεχουν να σιβαζοντε ^(*) αναμε-σον του κατα το συνιθιον παρα να πιγενουν στην καντζελαρια του νατανοταρουν^(*) και με αυτον τον τροπον στέλι σολδατους ^(*) και κανι κονακια σε κινους ποχουν τα πραματα και τους περι οσα θελι και επιτα σικονι τους σολδατους.

β. οταν ερχουντε η τουρκυ εδο μεβασιλικα γρσματα δεν τους δεχετε ος εχα-ναν και αλι καντζελαρεγι αλα τους σκληρενι με λογια κε εργα και γυριζουν θιμομε-νι και ησεμας τους πτοχους ραγιαδες ξεθυμενουν οθεν μας βρισκουν διατι τουτι ηνε αρματολι και μας σκοτονουν μας δερουν μας κλομπιζουν και επιασαν και διο αποτεμας και στεκυ να τους χαλασουν.

γ. Αποσκεπαζι τους κλευτες κοντα ηστα σινορα μας και μας εφαγαν τα πρα-ματα μας ολα και εμιναν και τα χοραφια μας αδουλευτα απο τον φοβον μας και εμπαταλιασαν και τα μπουμπλικα ^(*) γιβαρια^(*).

δ. εκαταφερε τον αφεντι^(*) μας να τον καμι να βαλι νοβα ^(*) κυστα^(*) η σε τουτον τον πτοχον τον τοπον ηγουν οπιον φερι κρασι να του δινι απο μια μπο-τζα^(*) κρασι την καθε βαρελα όπου ποτε δεν εσταθι.

ε. περιπλεον ακομι οσι εχουν πραματα να του δινουν ιζεκυνια οχτο εξο απο το μπουμπλικο ^(*) ντατζιο^(*) και διατι δεν τα δινομε μας βανι στη φιλακυ και στελνι και μας σκοτονι απο ενα μουςκαρι καθε ευδομαδα και περνι και οσα αρνια θελι.

ς. ι απερασμενι σιντιχι επιγεν ενας απο αυτους ης το παλατι να μιλισι ενα λογο του αφεντος και αυτος εβαλε καπιον αγιουταντι^(*) και τους εδιρε.

ζ. επιγαν επιτα η κολεγιδες ^(*) του με μερικος προεστους ης το παλατι να παραπονεθουν και τους επιρε ο ιηδιος αμποχτα διο ναματους^(*) απο αυτους και τους εβαλε στην κατινα ^(*) και τους επιρε ιζεκυνια δεκαοχτο.

η. Εμεις η παροντες σιντιχι επιγαμε δια να περικαλεσομεν τον αφεντι δια να μας ευσπλαχνιστι ης τα κακα που μας κανι και τον εκαμε και μας εβρισεν εξο τις στρατας και μας εφιλακισεν με κατινες ^(*) οσαν καταδικους.

θ'. τον στιμαδουρον⁽²⁵⁾ τις κομενιτας μας διατι δεν εδωσε στιμα ινου αγιομα βριτεος ηθελε αυτος εβαλε τον αφεντι και τον εβρισεν και ηθελε να τον διρι και του εκλομπισεν και ενα τζεκινι και του εδωσε μοναχος του στιμα ος εθελισε.

ι'. συνιθια ητον εξαρχις οπου επιγεναμε με τον σοφροσταντι⁽²⁶⁾ μας η στα με ρη τις τουρκυας και εφερναμεν προβιζ ον⁽²⁷⁾ ηστον τοπον και αυτος μας εστενεψε να πλερονομε απο ενα ριαλι το βιαντζο⁽²⁸⁾ ηδε τους βανι σιν κοντουματζια⁽²⁹⁾.

ια'. η ανθρωπι που ερχουντε απο τιν τουρκυα η φορεστιερι⁽³⁰⁾ περνι δορα και του δινι πρατιγο⁽³⁰⁾ ευθις και τομαγιστρατο⁽³¹⁾ δεν το στοχαζετε τιποτας.

ιβ' κανι πραγματιες καθε λογις και τες δινι τον αργαστιριαριον σε οτι πρετζιο⁽³²⁾ θελε διναστικος.

ιγ'. καπιος πανος βιολαντις με το ιδιον του θελιμα επιγε να περασι μερικα μουχτερα⁽³³⁾ τον μακελαρεον⁽³⁵⁾ απο τιν πουνια επιτα που γιρισεν τον εβαλε μεσα και του πιρε τζεκυνια τρια.

ιδ'. αναμεσα σε αυτα οπου κανι πιγενομε πολοτατες φορες εμεις η σιτιχι με μερικους προεστους να του μιλισομε κανεναν λογον να μας ευσπλαχνιστι και αυτος μας εβριζε αταχτα και αδιαντροπα ος να μας εχι μομουρια του.

ιε'. Επιδι και ιερομιλι δεν βρισκουντε εδο ηστον τοπον πιγενομε με βαρκες η σε αλους τοπους και αλεθουμε κατα το σιθεον⁽³⁶⁾ και αυστος μας στενεβε και μας περι απο ενια λιτρες⁽³⁷⁾ το καθε βιαντο οπου ποτε δεν εσταθη.

ις'. ο εξοχοτατος γγενεραλις καβαλις μας ευσπλαχνιστι και εκιριζε ενα προκλαμο ηστον τοπο να ηνε λιμπεριτα⁽³⁸⁾ να σφαζι οπιος θελι κατα πως πραζουν και σε αλες χορες και αυτος δεν αφινι μονο περι δορο και στενι⁽³⁹⁾ μια μπανγκα μονοπουλιο και λιμοχτονουμε το κρεας και αν παγι κανις να παρη κανενα σφαχτο η γελαδι να το μιραστουν δια προβεζιον τους τους το περι κουτρα παντο⁽⁴⁰⁾.

ιζ' καπιο πεδι τις χιρας σοτιρενας επιασε αλο πεδι στο χοραφι του που τούκλεψε τες ροκες και του επιρε τιν καπα εος να σιβαστουν να του πλεροσι τιν ζιμιαν που του εκαμε και αυτος το εμαθε και το εβαλε σιν φιλακν ενα μινα και του πιρε τζε⁽⁴¹⁾ τρια.

ιη'. εχι σπιτι σιν αγιομαβραν και οποντας θελι να σιλι ξιλα η αλο πραμα δια πρεβεζιον του σπιτιου του στελνι τα καγικια μα και ανθρωπους και τα παν αγκαρια.

ιθ'. εδο ευρισκετε ενας φουρνος που ζιμονι ψομι και ηθελισε αλονενας να ζυμοσι δια να ηνε μποδαντζα⁽⁴²⁾ και αυτος δεν τον αφινι μονο του γιρεβι δορα.

κ'. καπιος μπενος Τριβεζας карабокурис εκαμε την πατεντα⁽⁴³⁾ του και εφορτοσε πινες χιλιαδες δοδεκα δια να τες παγι στους κορφους και διατι δεν του εδωσε πινες οσες ηθελε χαρισμα δεν τον αφισε να παγι και του χαλασαν και τις εριξε ολες.

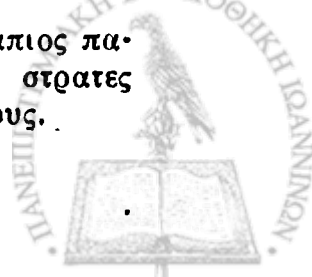
κα'. σινιθια ηταν οπου η θιακυ⁽⁴⁴⁾ εφερναν χοντρολαδο και το αλαζαν με γενημα ηστον τοπον και αυτος τους το επιρε κουτρα παντο και το εστιλε σιν Τουρκια και το πουλισε και οπιος αλος φερι τους περι οσο θελι και επιτα τους αφινε.

κβ'. οσα κρασια φερουν η φορεστιερι και ινε αχαμνα περι χαρισματα απο αυτους και το ριχνι στα αργαστιρια διναστικος ησε οτι πρετζιο θελι.

κγ'. τα μονοξυλα οπου αλεβουν⁽⁴⁵⁾ δια προβεζιον του τοπου στελνι και τους περι οσα θελι διχος πλερομιν.

κδ'. με εδικυ του προσιαγιν ης κερων οσπου δεν ινε χρια στελνι καθε τρις ημερες απο δεκαπεντε ανθρωπους αφορμι δια να πιγενουν βαρδια αναμεσα σε αυτινους βανι αροστους και αλους που λιπουντε σε δουλια τους σε αλους τοπους δια να βρισκι ετιο να κλομπιζι τον καθε εναν ρεαλια τρια.

κε'. ος κιεζερις⁽⁴⁶⁾ ηθελισε να βαλι στες ανοθεν βαρδιες και επιγεν καπιος παπαγιανις να του μιλισι πως δεν ινε δικεον τον ιερεον να πιενουν σε τειτες στρατες και τον εβρισε και του εχεσε τα γενια του ομπρος σε πολοτατους ανθρωπους.

κς'. δεν ελπιε ακομι να πιγενομε ι σιτιχι να μιλισομε οτι τα ψαρια οπου βιενουν να πουλουν προτα στον τοπον και επιτα να πιγενουν σε αλους τοπους και μας ηπε να παμε να φαμε σκατα.

και δια τουτο περικαλουμε μικρι και μεγαλι με τα δακρια στα ματια μιν του μινι η τοσι ελευθερια να μας λιπαγι τοσον ασπλαχνα και να μας ζιμιονι ος ποτε το βιρβαρικο εθνος αγαρινο και θελι φερμαριστι (47) η μεγαλι ευσπλαχνια του γα λινοτατου πρεντζιπε του ιψηλοτατου σινατου κονσεγιο δεδιεξε απο ολους τους προεστους μικρους και μεγαλους κατικους τις δισιχιτισμενις χορας μας Πρεβεζας. ηνε και πολοτατες αλες η παραβασες του και η κακες του πραξες μαφτανουν η ανο ηριμενες οταν πλεροθι ιδικεοσινι ιστα κακα του ιθι(48) και να του δοθι ι πρεπουμε νι τιμορια δια σοφρονεσιν αλονον σινακολουθονετου να μιν μας καμουν και αυτι τα ομια οπου μας κανι ετουτος ο καντζηλερις μοτεσαντος. και εμια μικρι μεγαλι δεν θελι λιψομε να περικαλουμεν τον επουρανιον θεον δια τις μεγαλιτερες και περιστοτερες δοξες τις γαλινοτατις αριστοκρατίας. στελνομεν και αλη μια παρομια,

αθανασιος γερογιανης σιντιχος

Γιανις σκαλιτας σιντιχος

σπυρος Παπαδοπουλος σιντιχος

ὁπισθεν γράφει:

1751 Marzo

Prevesà — Sindici

Ἡ διεύθυνσις του ἀποδέκτου:

του Γαληνοτατου Πρεντζιπε και Εξοχοτατον Κονσεγιο δε διεξε
Προσκυνιτος ενχεριστι ις Βενετία

Ὁ πληθυσμὸς τῆς Ζακύνθου κατὰ τὸ 1651

Εἰς τὴν Δέσμην ὑπ' ἀρ. 20 τῆς Ἐπισήμου ἀλληλογραφίας τοῦ ἐκεῖ Προβλεπτοῦ πρὸς τὸν Δόγην ἀνεύρομεν ὑπὸ χρονολογίαν 21 Ἰουνίου σημειῶσιν περιέχουσαν τοὺς κατοίκους τῆς Ζακύνθου κατόπιν γενομένης λεπτομεροῦς ἀπογραφῆς. Ὁ πληθυσμὸς ἐν τῷ συνόλῳ ἀνῆρχετο εἰς 18072 ψυχὰς κατανεμομένας ὡς ἔπεται:

Εἰς τὸ Κάστρον καὶ εἰς τὴν πόλιν γεροντες	125
κατάλληλοι διὰ τὴν χρῆσιν τῶν ὅπλων	2173
παιδιὰ	1144
γυναῖκες καὶ κορίτσια	2860
Εἰς τὰ χωριά:	
Γέροντες	610
κατάλληλοι διὰ τὴν χρῆσιν τῶν ὅπλων	2720
παιδιὰ	2330
Γυναῖκες καὶ κορίτσια	5725
Εἰς τὸ Κάστρον καὶ τὴν πόλιν: Ἑβραῖοι	385
Σύνολον	18.072

1) ἡ περίφημος Δεκαρχία, τὸ ἀνώτατον δηλαδὴ Ποινικὸν Δικαστήριον τῆς Βενετίας. 2) Σύνδικοι ἦσαν οἱ τρεῖς προϊστάμενοι τῆς Κοινότητος. 3) = κλοπές. 4) γραμματεὺς τοῦ Προβλεπτοῦ. 5) = κατοικεῖ. 6) = Κοινότης. 7) = πατρική. 8) ὑπηκοότης. 9) προκήρυξιν. 10) τὰ ζῶα. 11) συμβιβάζονται. 12) σημειῶνουν. 13) στρατιώτας. 14) δημόσια. 15) ἰχθυοτροφία. 15) Προβλεπτήν. 16) νέον φόρον. 18) τὸ ἄλλως λεγόμενον «μπουκάλι» περιεκτικότητος 2 λίτρων καὶ 3/4. 19) δημόσιον δασμόν. 20) ὑπασπιστήν. 21) συνάδελφοι. 22) άτομα. 23) ἠπόγειον. 24) ἀλύσεις. 25) ἐκτιμητήν. 26) *seprastaune* = προϊστάμενον. 27) προμηθείας. 28) ταξεῖδι. 29) λοιμοκαθαρτήριον. 30) ἐλευθεροκοινωνίαν. 31) ἐννοεῖ τὸ Ὑγειονομεῖον. 32) τιμή. 33) γουρούνια. 35) χασάπηδες. 36) συνήθειαν. 37) λίρες Βενετικές. 38) ἐλευθερία. 39) στήνει. 40) λαθροεμπόριον. 41) τζεκίνια ἤτοι φλωριά Βενετικά. 42) ἀφθονία. 43) τὰ ναυτικὰ ἐγγράφα. 44) Ἰθακήσιοι. 45) ἀλιεύουν, ψαρεύουν. 46) ὡς καὶ ἱερεῖς. 47) βεβαιωθῇ. 48) ἦθη.

* *

Διαθήκη Πετρούτζου Νέρη ἐξ "Ανδρου (1662)

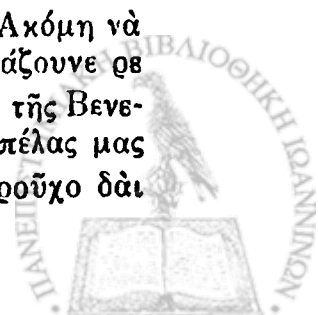
(Φάκελλος 1004 ἀρ. διαθ. 159 Συμ)φος Νικόλαος Βέλανος,

(Τηρήσαντες τὸ λεκτικὸν ἀποκατεστήσαμεν τὴν ὀρθογραφίαν)

εἰς δόξαν Χριστοῦ 1662 Δεκεμβρίου 13|23 εἰς Βενετίαν

† ἐβρίσκοντάς με ἐγὼ Πετροῦτζος Νέρης ἀπὸ τὴν "Αντρο τοῦ ποτὲ Δημήτρι Νέρη ἀρωστημένος εἰς τὸ κορμὶ καὶ γερός εἰς τὸν νοῦ, θέλω καὶ κάνω τὸ παρὸν τεσταμέντο (¹) γραμμένο ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ φίλου μου πισιοῦ, θέλω καὶ ὀρδιανιάζω καθὼς κάτωθεν ἀκολουθοῦν πρῶτον μὲν θέλω ὅτι τὰ μετὰξια τὰ "Αντριώτικα ὅπου εὐρίσκονται ἀκόμη εἰς τὸ Λαζαρέτι (²) τὰ παλαιὰ δικά μου σακκία Νο 7 ἑφτά, τὰ δικά μου σακκία Νο 4 εἶναι λίτρες "Αντριώτικες Νο 1286 καὶ τὰ τρία τοῦ ἀδελφοῦ μου εἶνε λίτρες "Αντριώτικες 780, τὰ ὅποια ἤρθανε μὲ τὸ καράβι «λέων μαρίτιμο», καπετάνιος κύρ Μάρκος διὰ τὰ ὅποια ἀφίνω κομέσον (³) τὸν κύρ Νικολὸ Κοντόσταβλο νὰ τὰ λάβῃ καὶ νὰ τὰ ρετζιβέρη (⁴) ἀπὸ τὸ λαζαρέτο καὶ ἀπὸ τὴν Τοάνα (⁵) καὶ λαβένονιάς τα νὰ τὰ πουλήσῃ εἰς τὸ καλλίτερο πού ἤθελε ἡμπορέσῃ καὶ πουλῶντας τα νὰ κρατήσῃ τὰ ὅσα τοῦ χρεωστῶ διὰ πανία (⁶) πέντε Νο 5 Βενέτικα κάμουν Δουκάτα Νο 583 διὰ ναῦλο ὅπου μοῦ ἐδάνεισε καὶ εἴτι ἄλλο λιανικὰ δουκάτα 77 κάμουν ὅλα δουκάτα Νο 660 ἥτοι ἑξακόσια ἑξήντα καὶ τὰ ἐπίλοιπα νὰ στείλῃ ἀκόμη τοῦ ἀδελφοῦ μου Γιαννούλη μὲ τὸν κύρ Δημήτρι Σκαλιάρη πανιά Βενέτικα τρία, παγουνάτζο (⁷) πέτζα 1. καὶ φεστεκία (⁸) πέτζες 2 νὰ κοστίζουνε δουκάτα Νο 350 ἐνκέρκα (⁹) τὰ τρία καὶ βελουῶδο πέτζα 1 πῆχες 20 καλὸ κρεμέζο καὶ τὰ ἐπίλοιπα σολδία τοῦ ἄνωθεν μεταξίου νὰ σταθοῦνε εἰς τὰ χέρια τοῦ κύρ Νικολοῦ ὥστε ὅπου νὰ τὸ γράψουνε ἀπὸ τὴν "Ατρο ὁ ἀδελφός μου ὁ Γιαννούλης καὶ ὁ κύρ Λεονάρδος Καϊρης καὶ ὁ κύρ "Αλέξανδρος Καμπάνης νὰ κάμῃ ὡς τοῦ γράψουνε εἰσὲ δαῦτα καὶ γιὰ τὰ ὅποια ἀφίνω ἐπίτροπον τὸν ἀδελφόν μου τὸ Γιαννούλη καὶ τὸν ἀδελφόν μου τὸ Μιχάλη νὰ λάβουν τὸ μερτικό μου ὅ,τι μοῦ εὐρίσκειται ἐδῶ καὶ εἰς τὴν "Αντρο νὰ εἶναι νοικοκυῖνης εἰσὲ δαῦτα, δίδοντας περό (¹¹) ὅτι θέλω σὲ κάτωθεν διὰ τὴ ψυχὴ μου νὰ μὴ λείψῃ μία τρίχα ἀπὸ ὅ,τι γράφω. Θεμὲν ἀρχῆς νὰ δώσουνε διὰ τὴ ψυχὴ μου μὲ καλὴ προαίρεσι εἰς τὸ "Αγιος "Ορος εἰς τὰ εἴκοσι μοναστήρια, πᾶσα μοναστήρι μία πρόθεσι καὶ εἰς τὴν Πανάχραντο ῥεάλια ὀγδοήντα εἰς τὴν "Αντρο διὰ νὰ μὲ ξεφωνίζουνε παρρησία. Εἰς τὴν ἁγία στήν "Αντρο ῥεάλιαδέκα, εἰς τὸν Παντοκράτορα ῥεάλια πέντε. Εἰς τὴν ἁγία Μαρίνα ῥεάλια πέντε. Εἰς τὸν ἅγ. ον «Νικόλαον Τασουρα» ῥεάλια πέντε ἀφίνω καὶ εἰς τὰ ὅσα παιδιὰ ἔχω βαπτισμένα, ἀρχὴ τῆς Φραγγούλας τοῦ Πέπα ῥεάλια ἑφτά καὶ μισὴ γελάδα πού ἔχομε καὶ τρία πρόβατα καὶ ἀφίνω τῆς καὶ τὰ χωράφια ὅλα ὡς καθὼς ἐβρίσκονται εἰς τὴ Ζαόρα, ἀφίνω καὶ τοῦ κουμπάρου μου τοῦ ἀγγελῆ ῥεάλια πέντε. "Αφίνω καὶ τῆς χήρας τοῦ Δούκα ῥεάλια πέντε.

"Ακόμη ἀφίνω τῆς Γραμματικάκενας ῥεάλια πέντε καὶ τῆς Γουλιάμας τοῦ ζουγράφου ῥ. Δύο καὶ τοῦ Γιάννη Λαγκαδά, τὸ θυγατέρο (¹²) ρ. δύο. "Αφίνω καὶ τῆς ἀδελφῆς μου τοῦ παιδίου τῆς "Ασημίνας ρ. 150 ἑκατὸ πενήντα, ἀφίνω καὶ τοῦ ἄλλου ἀνεψιοῦ μου τοῦ Βαλεντίνο ρ. ἑκατό, ἀφίνω καὶ τῆς ἀνεψιάς μου τοῦ Γιάννο Στέλο ρ. πενήντα, ἀφίνω καὶ τοῦ Παπαλεονάρδου ῥεάλια πέντε. "Ακόμη νὰ δώσουνε εἰς τὰ φτωχὰ εἰς τὴν "Αντρο ἀπόθε γνωρίζουνε ἀχαμνὰ νὰ μοιράζουνε ῥεάλια τριάντα, νὰ κάμουνε καὶ τὰ μνημόσυνά μου εἰς τοῦ "Αγίου Γεωργίου τῆς Βενετίας ῥ. πέντε καὶ τοῦ "Αγίου "Αθανασίου κανδήλια τρία. "Αφίνω καὶ τῆς κοπέλας μας τῆς Φλορέγγιας ῥ. τρία. Τοῦ ἀδελφοῦ μου τοῦ Παπασεραφεῖμ τὸ μάβρο ροῦχο δαί

φερεγγιέν (¹³). Νά μοιράση καὶ ὁ κύρ Νικολὸς Κοντόσταυλος εἰς τὴ Βενετία εἰς τὰ φτωχὰ Ρωμαίους ρεάλια εἴκοσι καὶ εἴτι μένουνε νὰ τὰ μοιράζουνε τὰ ἀδελφία μου τὰ τρία ὁ Γιαννούλης καὶ Μιχάλης καὶ ὁ Ἱερομόναχος δίχως καμμίαν ἐναντιότητα καὶ θέλω νὰ μὴ λείψουνε ἀπὸ ὅσα γράφω νὰ δώσουνε διὰ τὴ ψυχὴ μου ὅτι τὰ κρίματά μου ἄς εἶνε εἰς τὸ λαιμὸ τους ἀνίσως καὶ κάμουνσι ἀλλέως.

Πετροῦσος νέρης καὶ γερός εἰς τὸ νοῦ στέργω τὰ ἄνωθε.

* * *

2 Ἰανουαρίου 1662 (¹⁴) ἐν Βενετία.

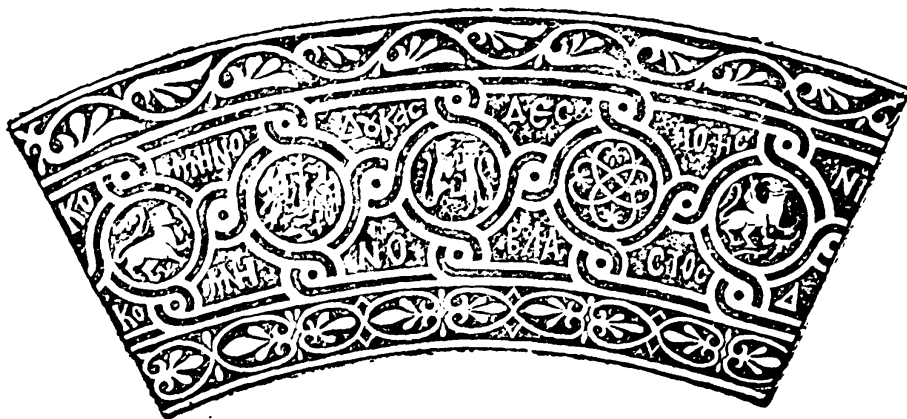
Ἐδημοσιεύθη ἡ ἄνω διαθήκη ἐν ὄψει τοῦ νεκροῦ καὶ ἐδόθη ἀντίγραφον εἰς τὸ Γραφεῖον Ὑδάτων.

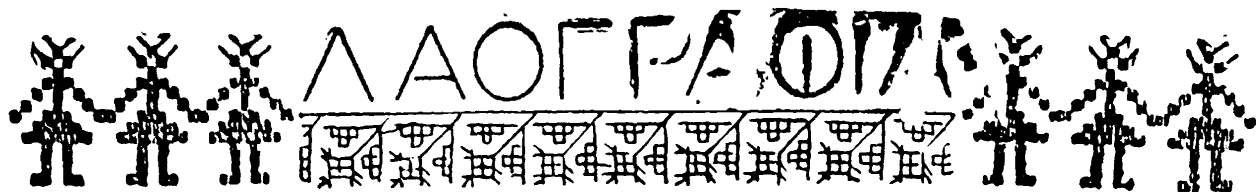
* * *

Ὅπισθεν τῆς διαθήκης ὁ νοτάριος κατεχώρησε τὴν συνήθη πράξιν τῆς παραλαβῆς γενομένης τῇ 27 Δεκεμβρίου 1662 ἡμέραν Τετάρτην καὶ ὑπέγραψαν ὡς μάρτυρες: μοναχὸς Φραγκῖσκος Κρίσπος τοῦ Νικολάου ἐκ Νάξου καὶ Μιχαὴλ Περούλης τοῦ ποτε Σιαμάτη, Ἀθηναῖος καὶ Ἰωάννης Βλαρῆς τοῦ ποτε Λεονάρδου Ἀθηναῖος.

(Συνεχίζεται)

1)=διαθήκη. 2)=λοιμοκαθατήριον. 4) ἐντολὸς δόχον. 4) ἀποσύρη. 5) Τελωνεῖον. 6) τόπια. 7) μενεξεδένιο. 8) τόπι, κομμάτι. 9) χρώματος φυσικιοῦ. 10) περίπου 11) ὁμως. 12) τῶν θυγατέρων. 13) φερεγγίς. Ἀλλ' ἐδῶ ἔχει τὴν ἐννοίαν τοῦ ῥάσου. 14) τὸ ἔτος 1662 εἶναι κατὰ τὸ Ἑνετικὸν ἔθος. Τὸ ἔτος δηλαδὴ ἤρχιζε τὴν πρώτην Μαρτίου. Ὡστε ἐδῶ πρόκειται περὶ τοῦ 1668.

ΑΓΓΕΛΟΥ Ν. ΠΑΠΑΚΩΣΤΑ

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΛΑΖΑΡΟΥ

Ὁ καλλίτερος τρόπος νὰ γνωρίσουμε τὸ πλούτο ἀγνὸ καὶ ἀκριβὸ κρύβει μέσα της ἡ ψυχὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ μάλιστα ἡ ψυχὴ τοῦ λαοῦ τῆς ὑπαίθρου, εἶναι νὰ γνωρίσουμε τὰ δημιουργήματά του τὰ πνευματικά, πεζὰ καὶ ἔμμετρα ποὺ μεταδίδονται ἀπὸ τὴ μία στῆν ἄλλῃ γενεά. Μιὰ τέτοια εὐκαιρία μᾶς δίνει καὶ ἡ γιορτὴ τοῦ Λαζάρου μὲ τὰ τραγούδια της ποὺ ἀντηχοῦν στὸ εἰδυλλιακὸ περιβάλλον τῶν χωριῶν καὶ προσθέτουν ἓνα ἀκόμα χαρούμενο τόνο στὴ γενικὴ ἐαρινὴ συμφωνία.

Τὰ τραγούδια αὐτά, ὅπως καὶ ὅσα λέγονται σὲ ἄλλες μεγάλες γιορτὲς (Χριστούγεννα, Πρωτοχρονιά, Φῶτα, Ἀποκριὰ καὶ Εὐαγγελισμοῦ κ.λ.π.), ἢ σὲ ἄλλες περιπτώσεις (ὅπως εἶναι τὰ τραγούδια τῆς πιπερούνας καὶ τοῦ Ζαφείρη), τραγούδια συυφασμένα μὲ πανάρχαια ἔθιμα προγονικά, διασώζονται ἀπὸ παιδιά, δὲν εἶναι ὅμως παιδικά. Πλάστησαν ἀπὸ μεγάλους καὶ μάλιστα γυναῖκες, ἀπὸ τὴ μάννα ἢ τὴ μάννα—μάννα, τὴ μάκω, ὅπως λέει ἐκεῖ τὴ γιαγιά, γιὰ νὰ λέγονται ἀπὸ παιδιά. Ἔτσι μὲ τὸ πέρασμα τοῦ καιροῦ καὶ τὸ ἀδιάκοπο δούλεμα ἔγιναν ἐξαίσια ποιητικὰ δημιουργήματα. Τὸν χαρακτῆρα αὐτὸν ἐννοεῖται ἔχουν τὰ τραγούδια μὲ τὰ ὁποῖα διατυπώνονται ἐγκώμια καὶ εὐχὲς μὲ τὸν σκοπὸ νὰ συγκινήσουν ἐκείνους ποὺ τ' ἀκοῦνε. Ὡστε τὰ χαρίσματά των νὰ εἶναι πρόθυμα καὶ γενναῖα.

Τὰ ἄλλα περιγράφουν τὸ γεγονὸς ποὺ θυμίζει ἡ μέρα: τὸ Λαζάρου, ποὺ μὲ τὴ δύναμη τοῦ Κυρίου καὶ φίλου του ἄφησε τὴ γαλήνη τοῦ τάφου του καὶ γύρισε στὴ ζωὴ. Ἡ λαϊκὴ ψυχὴ μέσα στὴν ὁποία ὑπάρχει ἐντονὴ ἡ ἀγάπη τῆς ζωῆς δὲν ἀμφισβητεῖ τὸ θαῦμα. Περιεργὴ ὅμως νὰ μάθῃ τὶ συμβαίνει στὸν Κάτω Κόσμο ρωτᾷ τὸ Λάζαρο τί εἶδε στὸν Ἄδη. Ὁ Λάζαρος ἔμεινε σιωπηλὸς κατὰ τὴν παράδοση, ὅπως ἀμίλητη εἶχε μείνει καὶ ἡ ἀναστημένη Ἀλκηστη. Οἱ ἄνθρωποι ὅμως ποὺ ἀγωνιοῦν γιὰ τὸ Θάνατο καὶ μάλιστα τὸ Θάνατο ποὺ ἔρχεται τέτοια ἐποχὴ, ἐκφράζουν τοὺς φόβους των μὲ τὴν ἀπάντηση ποὺ βάζουν στὸ στόμα τοῦ Λαζάρου, «Εἶδα τρόμους, εἶδα φόβους, εἶδα βάσανα καὶ πόνους», ἀπαντᾷ γιὰ λογαριασμὸ των ὁ Λάζαρος καὶ γιὰ νὰ ἐξουδετερώσῃ τὴν πίκρα, γιὰ νὰ ξεπλύνῃ τὸ φαρμάκι τῆς καρδιᾶς καὶ χειλέων ζητεῖ μονάχα λίγο νερὸ καὶ παρακαλεῖ νὰ μὴν ἐνοχλεῖται πλέον μὲ παρόμοιες ἐρωτήσεις. Ἔτσι φαντάζεται καὶ ὕμνεῖ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Λαζάρου καὶ ὁ Λαὸς τῆς Ἡπείρου.

* *

Μεγαλύτερο ἐνδιαφέρον ὅμως ἀπὸ τὰ Θρησκευτικὰ τραγούδια τοῦ Λαζάρου, ποὺ ἔχουν περίπου τὸ ἴδιο περιεχόμενον σ' ὅλα τὰ μέρη, ἔχουν τὰ ἐγκωμιαστικὰ τραγούδια, ποὺ δίνουν τὴν εὐκαιρίαν στὴ λαϊκὴ ψυχὴ νὰ ἐκφράσῃ μὲ τὰ στόματα τῶν μικρῶν τραγουδιστῶν τὸν αἰμίμητο θυσαυρὸ ποὺ κρύβει μέσα της.

Τὰ τραγούδια αὐτὰ εἶναι γνωστὰ καὶ σὲ ἄλλες περιοχές, δὲν λέγονται ὅμως τὴν ἴδια ἐποχὴ. Ἄλλοι λέγονται τὸ δωδεκάημερο, συμπέπτουν δηλαδὴ μὲ τὰ κάλαντα, ἄλλοι Μάη καὶ ἄλλοι σὲ γάμους.

Ἀπὸ τὰ λεγόμενα στὴν Ἡπειρὸ, πολλὰ ἔχουν διασωθῇ καὶ σὲ ἐντυπες συλλογὲς καὶ ἐργασίαι. Οἱ παραλλαγὲς ποὺ παραθέτομε βασίζονται σὲ προσωπικὰ ἀκού

σματα συμπληρωμένα από παλιά συγγενικά χειρόγραφα (πού περιμένουν όπως και τόσα άλλα την ευκαιρία να εκδοθούν). Δεν είναι δὲ μονάχα οἱ ζωντανὲς πηγὲς πού ἔσβησαν ἀπὸ καιρὸ ἢ κλίνουν στὴ δύση, εἶναι καὶ ἡ διαφορὰ των μὲ τὶς γνωστὲς ἀπὸ ἔντυπα παραλλαγές, πού ἐπιβάλλουν τὴν διάσωσή των, πρὶν ὁ χρόνος παρασύρῃ στὴ λήθη καὶ τὰ τελευταῖα ἀπομεινάρια των. Ὡς παρακολουθήσωμεν ὁμῶς καὶ τὰ γοητευτικὰ αὐτὰ τραγούδια, πού δείχνουν τὸν ταπεινὸ λαὸ τῆς ὑπαίθρου, μεγάλοχαρο, ἀφοῦ χαρίζει τῆς καρδιάς του τὰ πλούτη σὲ κείνους πού ἔχουν τὰ ἄλλα, τὰ ὑλικά.

Τό θρησκευτικὸ τραγούδι τοῦ Λαζάρου πού λένε γυρίζοντας τὰ παιδιά στὰ σπίτια τῆς συνοικίας των ἀκολουθοῦν διάφρα ἐγκωμιαστικὰ τραγούδια, πού βασικὸ γνώρισμα ἔχουν τὴν ὑπερβολή. Οἱ νοικοκυραῖοι τῶν σπιτιῶν στὴν περιοχὴ αὐτὴ λείπουν συνήθως στὰ ξένα, ὅπου ἐργάζονται σκληρὰ μὲ μιὰ ἐλπίδα νὰ γυρίσουν στὸ πατρικὸ των, νὰ τὸ μεγαλώσουν ἵν' ἔχουν πλουτίσει καὶ νὰ κλείσουν τὰ μάτια ἐκεῖ πού οἱ ταπεινοὶ καὶ ἀνώνυμοι πρόγονοί των ἔκλεισαν τὰ δικά των. Ἄν ὅμως ἔχει γυρίσει ὁ νοικοκύρης καὶ βρίσκεται τοῦ Λαζάρου στὸ σπίτι, τὰ παιδιά τραγουδοῦν:

*Καλῶς μᾶς ἦρ' ὁ Λάζαρος καὶ τώρα καὶ τοῦ χρόνου
μὲ τὴν καλὴ τὴν Πασχαλιὰ μὲ τὸν «καλὸ τὸ λόγῳ»
(δηλαδὴ τὸ Χριστὸς Ἀνέστη, καὶ προσθέτουν)
Ἀφέντη, ἀφεντάκη μου, πέντε βολές ἀφέντη,
πέντε κρατοῦν τὸ μαῦρο σου καὶ πέντε καλλιγώνουν
καὶ πέντε ἄλλοι παρακαλοῦν, ἀφέντη καβαλλίκα
στὸ σέλλινο, ξεσέλλινο, μὲ τὴ χρυσὴ τὴ σέλλα.*

Ὅλα αὐτὰ ἐννοεῖται γίνονται στὴν φαντασίᾳ τῶν παιδιῶν. Ὁ νοικοκύρης πού μπορεῖ νὰ εἶναι ἓνας κοινὸς ξωμάχος μεταμορφώνεται σὲ μεγάλο ἀφέντη, ἀφοῦ ἔχει στὴν ὑπηρεσία του 15 πρόσωπα καὶ αὐτὰ ὄχι γιὰ ἐργασίες κουραστικὲς ἀλλὰ γιὰ νὰ δείχνουν τὰ μεγαλεῖα του, καὶ μούλα σελλωμένη μὲ χρυσὴ σέλα.

Ἀνάλογα εἶναι καὶ τὰ ἐγκώμια τῆς κυρᾶς:

*Ἐδῶ μᾶς εἶπαν κι' ἦρθαμε σὶ ἀφέντη μας τὸ σπίτι
ἀφέντης μας δὲν εἶναι δῶ, μόν εἶναι ἡ κυρά μας
κυρὰ χρυσή, κυρὰ ἀργυρή, κιρὰ μάλαματένια,
κυρὰ μ' ὄντας σιολίζεσαι καὶ πᾶς σὶν ἐκκλησιὰ σου,
βάνεις τὸν ἥλιο πρόσιωπο καὶ τὸ φεγγάρι κύκλο,
βάνεις καὶ τὸν αὐγερινὸ καθάριο δακτυλίδι.*

Ἔτσι ἡ νοικοκυρὰ πού εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ δουλεύῃ ἀπ' τοῦ Θεοῦ τὴ νύχτα καὶ μέσα καὶ ἔξω στὸ σπίτι, γιὰ νὰ ζήσει τὸν ἑαυτὸ της καὶ τὰ παιδιά της, πού ἂν δὲν εἶναι ὀρφανὰ ἔχουν ὁμῶς καὶ τὴν μοῖρα, τῶν ὀρφανῶν, ἀφοῦ τὸν πατέρα των κρατεῖ χρόνια ἡ ξενητεία, γίνεται μεγάλη, χρυσή, ἀργυρὴ κ.λ.π. ὅχι μὲ μεταφορικὴ σημασία.

Ἄν σιὸ σπῆι ὑπάρχει κόρη ὥριμη γιὰ γάμο λένε:

*Ἐδῶ εἶναι κόρη ἔμμορφη, ξανθὴ καὶ μαυρομάτα
τῆς τάζουν γυιὸ τοῦ Βασιλιᾶ, τῆς τάζουν γυιὸ τοῦ Ρήγα.
Δὲν θέλει γυιὸ τοῦ Βασιλιᾶ, δὲν θέλει γυιὸ τοῦ Ρήγα,
μόν θέλει τ' ἀρχοντόπουλο μὲ τὶς πολλὲς χιλιάδες,
πού κοσκινίζει τὸ φλουρὶ καὶ πέφτει τὸ λογάρι
κι' ἀπ' τὰ κοσκινίσματα δίνει καὶ τοῦ Λαζάρου.*

Ἡ κόρη εἶναι πλούσια σὲ φυσικὰ χαρίσματα, ἔχει ὁμορφιὰ σπάνια ποὺ γίνεται περισσότερο αἰσθητὴ μὲ τὴν ἀντίθεση τῶν χρωμάτων ποὺ ἔχουν τὰ μάτια καὶ τὰ μαλλιά της. Ἐκείνη ποὺ ἔπλασε τὸ τραγοῦδι ὅμως δὲν θέλει μεγαλεῖα ἀπραγματοποίητα. Γι' αὐτὸ παρουσιάζει τὴν κόρη νὰ θέλῃ ὄχι τὸ Ρηγόπουλο ποὺ τῆς τάζουν, ἀλλὰ τ' ἀρχοντόπουλο μὲ τὶς πολλὲς χιλιάδες χρυσᾶ νομίσματα τοῦ καιροῦ ἐκείνου καὶ τὸν ἄλλο ἀμέτρητο θησαυρό, ποὺ θᾶκανε δυνατὴ τὴν ἱκανοποίηση κάθε ἐπιθυμίας της. Συντρέχει ὅμως καὶ ἄλλος λόγος, ἡ προθυμία νὰ δίνῃ τοῦ Λαζάρου στὰ παιδιὰ ποὺ δὲν κουράζονται νὰ λένε τὰ τραγούδια του.

* *

Θησαυρὸς ἀτίμητος γιὰ τὴ μάνα εἶναι τὸ παιδί της. Γι' αὐτὸ ὅπου ὑπάρχουν μικρὰ στὴν κούνια λένε:

*Ἔνα μικρὸ μικρούτσικο καὶ γαῖτανοζωμένο
ἐσεῖστηκε, λυγίστηκε καὶ κόπη τὸ γαῖτάνι.
Γιὰ τσώπα, τσώπα, μάτια μου, καὶ γὼ θὰ σοῦ τὸ φκειάσω
λύτρα νὰ φέρῃ ἡ μάνα σου, λύμα κι' ἡ ἀδερφή σου,
λύτρα καὶ μισόλυτρα ἡ πρώτη σου ξαδέρφη.*

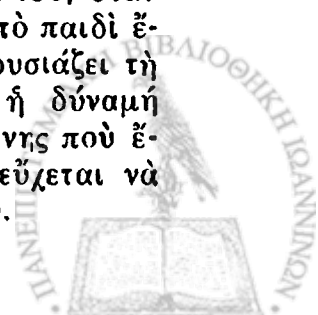
Φαντάζεται δηλ. ἐκείνη ποὺ ἔπλασε τὸ τραγοῦδι, ὅτι τὸ μωρὸ κλαίει καὶ φωνάζει, γιατί κόπηκε τὸ μεταξωτὸ κορδόνι (γαῖτάνι) μὲ τὸ ὁποῖο τὸ εἶχαν ζωσμένο καὶ παρουσιάζει κάποιον πρόθυμο νὰ ξαναφτιάξῃ τὸ γαῖτάνι, ὅχι ὅμως χωρὶς ἀμοιβὴ πλούσια, ἀφοῦ ζητεῖ λύτρα καὶ ἀπὸ τὴ μάνα του καὶ ἀπὸ τὴν ἀδελφή του καὶ ἀπὸ τὴν πρώτη του ξαδέρφη. Νὰ ὑπονοῇ τάχα τὸ τραγοῦδι αἰχμαλωσίᾳ μωροῦ ποὺ τὸ κλάψιμό του ἔδωσε ἀφορμὴ στὴ δημιουργία τοῦ τραγουδιοῦ; Ποιὸς ξέρει! Μεταβολὴ τῆς ὀρθογραφίας καὶ τοῦ γένους τῆς λέξεως ποὺ φανερώνει τὴν ἀμοιβὴ μεταβάλλει καὶ τὸν ἀπαιτητικὸ διορθωτὴ σὲ γενναῖο ...πότη, ἀφοῦ γιὰ νὰ ἱκανοποιηθῇ ζητοῦσε λύτρες ἀπ' ὅλα τὰ πρόσωπα.

* *

Στὴν ἴδια περίπτωσιν λένε καὶ τὸ τραγοῦδι:

*Ἔνα σπειρὶ σπειρόπουλο, σπειρὶ μαργαριτάρι.
Ὅταν σὲ γέννα ἡ μάνα σου καὶ σὲ καρδοπονοῦσε,
ἐγὼ στὴ θύρα στέκουμουν, Θεὸν παρακαλοῦσα:
Κύριε μ' νὰ γένῃς Βασιλιᾶς, κύριε μ' νὰ γένῃς Ρήγας
νὰ κοσκινίζῃς τὸ φλουρὶ νὰ πέφτῃ τὸ λεγάρι
κι' αὐτὰ τὰ κοσκινίσματα νὰ δένης στὸ μαντῆλι
κι' ἀπ' τὸ μαντῆλι στὴν ποδιά κι' ἀπ' τὴν ποδιά στὴ ζώση,
κι' ἀπὸ τὴ ζώση στ' ἄλογο, κι' ἀπ' τ' ἄλογο στοὺς κάμπους.
Διψοῦν οἱ κάμποι γιὰ νερὸ καὶ τὰ βουνὰ γιὰ χιόνι,
διψᾷ καὶ μένα ὁ γρίβας μου γιὰ πράσινο χορτάρι.*

Στὸ τραγοῦδι αὐτό, ὅπου ἴσως ἔχουν γίνει σομφυρμοὶ μὲ στοιχεῖα ἄλλων τραγουδιῶν ἐκείνη ποὺ τ' ὥπλασε μᾶς λέγει ὅτι στὴ γέννηση τοῦ μικροῦ, ὅταν ἀκόμη καρδοπονοῦσε (κοιλοπονοῦσε) ἡ μάνα του, στεκόταν στὴ θύρα τοῦ δωματίου της, κι' εὐχόταν στὸν Κύριο νὰ γίνῃ τὸ νεογέννητο Ρήγας καὶ Βασιλιᾶς. Καὶ μήπως κάθε νεογέννητο δὲν ἀσκεῖ τέτοια καὶ μεγαλύτερη ἐξουσία στὴν μάνα του, ὅταν εἶναι μωρό; Θυμηθῆτε τὸ χαριτωμένο Σωρεῖτη τοῦ Θεμιστοκλῆ. Αὐτὸ τὸ παιδί ἔλεγε ἔχει δύναμη μεγαλύτερη ἀπὸ τοῦς Ἑλληνας. Γιατὶ ἀπλούστατα ἐξουσιάζει τὴ μάνα του. Ἡ μάνα του ἐξουσιάζει ἐμένα. Ἐγὼ τοῦς Ἑλληνας, ἄρα ἡ δύναμή του εἶναι μεγαλύτερη τῶν Ἑλλήνων. Ἡ συνέχεια δείχνει τὸν πόθο ἐκείνης ποὺ ἔπλασε τὸ τραγοῦδι, γιὰ τὸ χρυσάφι καὶ τοὺς ἄλλους θησαυροὺς, ποὺ εὐχεται νὰ συνοδεύουν τὸ μωρό· σὰν νὰ μὴν ἦταν ἀρκετὴ ἡ βασιλικὴ δύναμή του.

* *

Λένε ἀκόμα ἐκεῖ πού ἔχουν μικρά:

*Ἐνα μικρὸ μικρούτσικο, πασχαλογεννημένο
τὸ λούζανε, τὸ χτένιζαν στὸ δάσκαλο τὸ στέλνουν
Τὸ καρτερεῖ ὁ δάσκαλος μὲ τὸ χαρτὶ στὸ χέρι,
τὸ καρτερεῖ ἡ δασκάλισσα μὲ τὸ χρυσὸ κοντύλι.*

Ἐδῶ ἐκδηλώνεται ἡ ἔφεση καὶ ἀγάπη πού ἔχει κάθε Ἡπειρωτόπουλο γιὰ τὴ μάθηση καὶ τὰ γράμματα. Θέλει ὅμως ἐκείνη πού ἔπλασε τὸ τραγοῦδι καθαρό καὶ στὸ σῶμα, λουσμένο καὶ χτενισμένο, μὲ τὰ μαλλιά δηλαδὴ ἄκοπα, ἀλλὰ περιποιημένα, νὰ φθάνη στὸ δάσκαλο καὶ τὴ δασκάλα, πού τὸ περιμένουν μὲ τὸ χαρτὶ καὶ τὸ κοντύλι.

* *

Ἄν στὸ σπíti πού πᾶνε ἔχουν μεγαλύτερα κάπως παιδιὰ λένε:

*Ἐδῶ ἔχουν ἄγουρο, καλό, στὸ δάσκαλο πηγαίνει,
κι' ὁ δάσκαλος τὸν δέχεται μὲ δυὸ κλωνάρια μόσχο.
— Γυιέ μου τὸ ποῦν τὰ γράμματα, γυιέ μου τὸ ποῦν ὁ νοῦς σου;
— Τὰ γράμματα εἶναι στὸ χαρτὶ, κι' ὁ νοῦς μου ἐκεῖ πέρα,
Ἐκεῖ πέρα κι' ἀντίπερα, πέρα στὶς μαυρομμάτες.*

Ἐδῶ ἐκδηλώνεται τὸ πρόωρο ξύπνημα τῆς ἡβης. Ἡ καλὴ ὑποδοχὴ τῇ δασκάλου πού ὑποδέχεται τὸν ἄγουρο νέο μὲ δυὸ κλωνάρια μωσχομύριστα δὲν ἐμποδίζει τὸν καλὸ μαθητὴ νὰ φέρη τὸ νοῦ του, ὅχι στὰ γράμματα, πού γράφει τὸ χαρτί, ἀλλὰ στὶς μαυρομμάτες.

* *

Γιὰ τοὺς γραμματικούς πού ἔγραφαν καὶ σχεδίαζαν λένε:

*Γραμματικὸς ἐκάθονταν σ' ἓνα ψηλὸ σεράϊ
κι' ὅλο ἔγραφε, κοντύλιαζε σὲ τριῶν λογιῶν μελάνη,
ἡ πρώτη ἦταν τοῦ Χριστοῦ, ἡ δεύτερη τῆς Παναγιᾶς
κι' ἡ τρίτη ἡ μαυρύτερη ἦταν τοῦ Ἀῖ Γιάννη.*

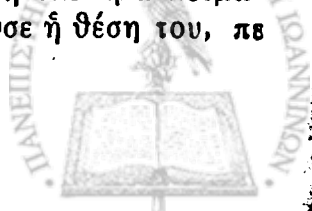
Ἡ ἔκφραση λογιῶν, πού σὲ ἄλλη παραλλαγὴ γίνεται χρονῶν, δείχνει ὅχι μονάχα τὴν ποικιλία, ἀλλὰ καὶ τὴν ποιότητα τῶν ὕλικῶν πού χρησιμοποιοῦσε στὴν ἐργασία του ὁ γραμματικός.

* *

Γιὰ τοὺς κληρικούς, πού θυμᾶται ἐπίσης ἡ λαϊκὴ μοῦσα στὰ τραγοῦδια τοῦ Λαζάρου, ὑπάρχει τὸ ἀκόλουθο περίερο, τραγοῦδι:

*Γιὰ ξύπνα, ξύπνα, δέσποτᾶ, καὶ μὴ βαριοκοιμᾶσαι
οἱ ἐκκλησιᾶς ἐοήμαναν, τὰ μοναστήρια ψάλλουν
καὶ οἱ δικές σου ἐκκλησιᾶς δὲν ψάλλουν δὲν διαβάζουν
χρυσὸ παρὰ κι' ἂν ἔδωκες, χρυσὴ λαμπάδα καίει.*

Ἄν τὸ τραγοῦδι ἀναφέρεται σὲ δεσπότη καὶ ὅχι σὲ παπᾶ πού ἀποκαλεῖται δέσποτας, ἴσως γράφηκε μὲ σκοπὸ νὰ δείξῃ τὴ ραθυμία κάποιου κληρικοῦ, πού ἀγαποῦσε ὑπερβολικὰ τὸν ὕπνο ἀντίθετα μὲ τὸ πλῆθος τῶν κληρικῶν τῆς ὑπαίθρου, πού ζοῦσαν ὅχι μονάχα μὲ τὸν σταυρὸ ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ τσαπὶ στὸ χέρι (μπορεῖ ὅμως ν' ἀποβλέπη καὶ σὲ ἄλλο σκοπὸ, νὰ παρουσιάσῃ δηλαδὴ σκόπιμα κοιμώμενο τὸ δεσπότη γιὰ νὰ μὴν ὑποχρεωθῇ νὰ δώσῃ ὅπως ἀπαιτοῦσε ἡ θέση του, περισσότερα ἀπὸ τοὺς ἄλλους.)

* *

Τὴν τσιγκουνιά καυτηριάζει ἡ λαϊκὴ μουσα καὶ μὲ τὸ ἀκόλουθο τραγοῦδι ποὺ λέγεται γιὰ γριές:

Μωρὴ γριὰ γερόντισσα, γριὰ καὶ στοχασμένη,
γιὰ δὲ λογιάζεις θάνατο, δὲ λὲς πὼς θὰ πεθάνης;
γιὰ δὲς μας πέντε ἔξ αὐγὰ νὰ σχωρεθῇ ἡ ψυχὴ σου.

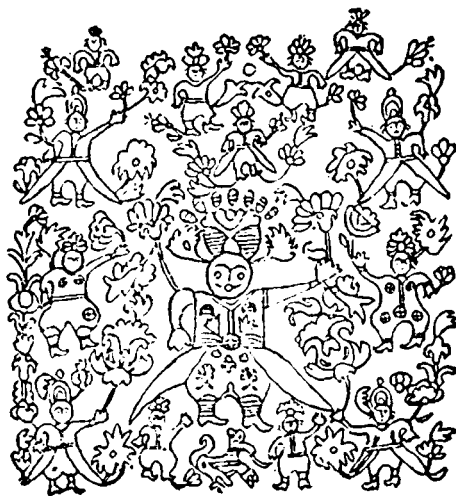
Ἡ ἀξίωση νὰ λάβουν πέντε ἔξ αὐγὰ ἀπὸ πρόσωπο ποῦ δὲν ἔδινε οὔτε ἓνα, γιὰτὶ δὲν συνήθιζε νὰ παίρνῃ ἀπὸ κανένα, δείχνει ὅτι ἡ γερόντισσα θὰ εἶχε μαζέψει πολλὰ αὐγά. Τὴν πρόθυμη ἀνταπόκριση ἀκολουθεῖ ἡ εὐχή.

Ἐδῶ ποὺ τραγουδήσαμε πέτρα νὰ μὴ ραῖσῃ—κι' ὁ νοικοκύρης τοῦ σπιτιοῦ χρόνια πολλὰ νὰ ζήσῃ

Ὁ τελευταῖος στίχος μᾶς πληροφορεῖ καὶ γιὰ τὸ σκοπὸ ποὺ ἔλεγαν ὅλα αὐτὰ τὰ τραγοῦδια.

Αὐγὰ ἄσπρα, καὶ φρέσκα ἐννοεῖται, εἶναι ἡ ἀμοιβὴ τῶν μικρῶν τραγουδιστῶν. Τὰ αὐγὰ αὐτὰ ἄλλοῦ μοιράζονται στὰ παιδιά, ἄλλοῦ ὅμως, ὅπως συμβαίνει στὴν Ἀρίστη Ζαγορίου ὅπου καὶ λέγονται δηλ. ἐλέγοντο πρὶν ὑπὸ πολλές δεκαετίες τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ ἔξοχα αὐτὰ ἐγκώμια (γεννήματα θηλυκῆς φαντασίας κατὰ μέγα μέρας), τὰ καλάθια μὲ τ' αὐγὰ παρέδιδε κάθε ὁμάδα στοὺς δασκάλους τοῦ χωριοῦ, ποὺ τὰ χρόνια ἐκεῖνα πληρώνονταν ἀπὸ τὴν κοινότητα.

Τὸ ἔθιμο συνεχίζεται καὶ σήμερα μὲ τὴ διαφορὰ ὅτι τὰ αὐγὰ πωλοῦνται καὶ τὸ ἀντίτιμον καταλήγει στὸ σχολικὸ Ταμεῖον. Ἔτσι τὸ παιδὶ δὲν διασώζει μονάχα μνημεῖα τοῦ λόγου πολῦτιμα, μαθαίνει ἀπὸ μικρὸς νὰ βοηθῇ τὸ σχολεῖο του, καὶ τὴν καλὴ αὐτὴ συνήθεια συνεχίζει καὶ μεγάλος, ὅταν εὐνοηθῇ ἀπὸ τὶς περιστάσεις καὶ τὴν ἐργασία του.

ΤΟ "ΑΦΟΡΕΣΜΕΝΟ ΒΙΟ, ΧΑΛΑΛΙ ΔΕ ΓΙΕΝΕΤΑΙ,"

Σάν ἀποσκόλασε τὲς ἐρμολογίες τοῦ σπητιοῦ ἡ θειά Γιώργαινα καὶ σιγούρεψε τὰ ζουντανά της, ἀλλάχτηκε, σιάστηκε, ἔκλεισε καλὰ τὸ σπῆτι της, ἔβαλε τὸ κλειδί στὴ ροῦπα ὅπου τῷ κρυβαν ταχτικά, καὶ κίνησε γιὰ τὴν ἐκκλησιὰ νὰ πάη ν' ἀσπαστῇ τὸν ἐπιτάφιο.

Τὴ νύφη της τὴν εἶχε στείλει ἀπὸ γρηγορώτερα μὲ τὲς γειτόνισσες. Αὐτὴ εἶχ' ἀμποδιστῇ μὲ τὲς δουλειές· καὶ συνάμα καίτεροῦσε μὴ λάχη καὶ φανῇ καὶ τὸ καμάρι της ὁ γυιὸς τὴν ὁ Τάκης, ποὺ τοὺς εἶχε στείλει χαμπέρι πὼς θ' ἄρχουνταν γιὰ νὰ κάμουν ἀντάμα Πασκαλὰ νὰ τοὺς πιαστῇ. (Ἦταν δὲν ἦσαν τριῶν μηνῶν νιόγαμπος ἐτότες ἀκόμα κι' αὐτὸς ὁ λιγοζῶιτος, ποὺ δὲν πρόφτακε νὰ καηποχρονίσῃ καὶ τὸν ἄρπαξ' ὁ χάρος, κι' ἀπόμεινε πάλ' ἡ μαυρογιώργαινα ἔρμη κι' ἀλλαλη ὅλο κλάματα καὶ γουργιάματα, σάν τὸν καιρὸ ποῦχε πεθάν' ὁ φλοῖσμένος ἄντρας της.

Τώρα ὅμως ἡ καψαρή (μὴ γνωρίζοντας τὸ τί τῆς ἔγραφε ἡ μοῖρα της) ἦταν ὅλο χαρὰ κι' ἀλέγρια. Ὅλη τὴ βδομάδα ἔκανε τὲς δουλειές τοῦ σπητιοῦ. Νὰ πλύνῃ, νὰ σιερμπετώσῃ, νὰ φιάκῃ κουλοῦρες, νὰ βίψῃ τ' αὐγά· κι' ὅτ' ἄλλες βοψίλιες ἦταν καὶ τυράνιες τοῦ σπητιοῦ ὅλες μαναχὴ της τὲς ἔκαμε. Τὴ νύφη τὴν ἄφηκε νὰ ξαποστάσῃ ψίχα, γιὰ ν' ἄρθ' ὁ γυιὸς της νὰ τὴ βρῇ δροσάτῃ κι' ὁμορφῇ. Ἦταν κάποτε κι' αὐτὴ μαυρονιά, καὶ τ' ἄχε κατὰ νοῦ της αὐτά. Θυμιῶντιαν πὼς ὄντας ἔρχουνταν ἀπὸ τὸ ταξίδ' ὁ μακαρίτης ὁ ἄντρας της, ἡθελε νὰ τὴ βροῖσκῃ πάντα παστρικά λουσιμένη κι' ὁμορφῇ. Ἦταν μερακλῆς θὲ σχωρέστον καὶ τὴν εἶχε μὲ σεβντιὰ. Τὴν εἶχε κλέψ' ἀπὸ τὸν πατέρα της τὸ Μαντζούφα μὲ τ' ἄρματα, ἀντάμα μὲ τοὺς μπαρμπάδες καὶ τὰ ξαδέρφια του τοὺς Τζιομπαναραίους, ἐπειδὴ δὲν τοῦ τὴν ἔδινε μὲ τὸ καλὸ.

Πρὶν ξαλαργίνῃ κοντοστάθηκε, καί

συλλοῖστηκε, καὶ φώναξε τὴν ἀνηψιά της τὴ Σεβαστὴ ποὺ τὸ σπῆτι της ἦταν ἀντίκρυ.

— Σεβαστὴ, Σεβαστὴ.

— Ὅρσε θειάκω· ἀπλογήθηκε κείνη ἀπ' τὸ παράθυρο.

— Ἐχε τὸ νοῦ σου καμάρι, ἐγὼ θὰ πάω ψιὰ στὴν ἐκκλησιὰ, στὸν ἐπιτάφιο· ἐσὺ πρὸ θ' αἶσ' ἐδῶ, μὴ λόχη καὶ ἰδῇς κι' ἔρθ' ὁ Τάκης μου, πετάξου νὰ μοῦ δώκ' ἡ χαμπέρι. Ἄειντε καμάρι, καλὸ τυχερὸ ν' αἴς.

Καλὰ θειά, καλὰ, θ' ἄχω τὸ νοῦ μου.

Ἦσυχῃ τώρα πιά ἡ θειάκω Γιώργαινα, τράβηξε γιὰ τὴν ἐκκλησιὰ.

Ἡ ἀνηψιά Σεβαστὴ, ἀφοῦ παρακολούθησε μὲ τὸ βλέμμα τὴ θειά νὰ ἀπομακρύνεται, ξαναγύρισε στὲς δουλειές της. Τὸν καιρὸ ἐκεῖνο, τὰ κορίτσια δὲν ἤξεραν τί θὰ πῇ ἐκκλησιὰ· μονόχα ὅταν μεταλάβαιναν καὶ σὲ τίποτες ἄλλες σπάνιες περιπτώσεις πατοῦσαν ἐκεῖ τὸ ποδάρι τους. Στὸν ἐπιτάφιο πῆγαιναν ἀπὸ νωρὶς· τὸν ἀσπάζουνταν καὶ ξαναγύριζαν στὰ σπῆτια τους. Ἔτσι λοιπὸν κι' αὐτὴ. Εἶχε μένει μόναχῃ στὸ σπῆτι, ἐνῶ οἱ δικοὶ της βρισκόταν στὴν ἐκκλησιὰ.

Ἀφοῦ ἀποσκόλασε τὲς δουλειές της, μὲ ὥρα πολλή, δοκῆθηκε κάπου κι' ἄλλου τὴν παραγγελιὰ τῆς θειά Γιώργαινας καὶ κόσῃψε στὸ παράθυρο. Μὲ τὴν πρώτη ματιὰ ποὺ ἔοριξε κατὰ τὸ σπῆτι της, εἶδε νὰ θαμποφέγγῃ τὸ παράθυρο.

«Μωρέ! ἦρθ' ὁ Τάκης...» κι' ἐγὼ δὲν τὸν κατ' ἄλλα... θ' ἄβρε τὸ κλειδί ἐκεῖ ποὺ τὸ κρύβουν κι' ἄνοιξε· νὰ πὰ νὰ κρίνω τῆς θειάκως».

Δίχως νὰ χασομερήσῃ οὔτε στιγμὴ ἡ Τσιούπω, οβέλτῃ κι' ἀνάλαφρῃ, πόδεσε τὰ τσουρούχια της κι' ἔτρεξε νὰ πάρῃ τὰ σχαρίκια τῆς θειά Γιώργαινας, χωρὶς κὰν νὰ νοιαστῇ, ἀπάνω στὴ βιά της, νὰ κλείσῃ τὴν πόρτα τοῦ σπητιοῦ της πίσω της· τὴν ἄφησε ὀρθάνοιχτῃ χαλαμαντάρι. Σ' ἓνα λεπτό,

μὲ μιὰ ἀνάσα, ἔφτασε κιόλας στὸν Ἀηπόστολο, ποὺ δὲν ἦταν οὐτ' ἓκατὸ μέτρα μακριά. Ἐκεῖνη τὴν ὥρα ἔβγαζαν τὸν ἐπιτάφιο. Ὁ κόσμος ἦταν μελίσσι. Ὁμπροστὰ οἱ παπᾶδες, κοντὰ ὁ ἐπιτάφιος, καὶ γύρα— γύρα ἄντρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ μὲ τὲς λαμπάδες τους. Πολλοὶ ἄντρες, σὰν ὁ Ζήσκος, ὁ Τζίτζης, ὁ Τσιόλα Ντόντης, καὶ ἄλλοι, ἦταν ἀρματωμένοι. Πρῶτα κρατοῦσαν τ' ἄρματα γιὰ τιμητικὴ φρουρά, καὶ δεύτερο γιατί στὰ παλιότερα χρόνια τέτοιες μέρες διάλεγαν οἱ Τοῦρκοι τῆς Κολώνιας κι' οἱ Ζορμάδες, κι' ἔρχονταν γιὰ νὰ κάμουν ζουλούμια στοὺς Χριστιανοὺς καὶ νὰ τοὺς ληστεύουν.

Ὡρα παιδεύτηκε ὥσπου ν' ἀνταμώση τὴ γριὰ. Ἐνα μὲν ποὺ δὲν τὴν εὔρισκε κολαί ἀπὸ τὴν πολυκοσμία, καὶ δεύτερο ποὺ ἠθελε νὰ χαζέψῃ λίγο κι' αὐτὴ σὰν καψοτσιούπη ποὺ ἦταν.

—Ἐλα θειά! τὰ σχαρήκια, τῆς φώναξε μόλις τὴν εἶδε· ἦρθ' ὁ Τάκης.

—Ἀλήθεια, καμάρι;

—Ἀλήθεια, εἶδα φέξη.

Καὶ χάθηκε φεύγοντας κοσιάτη σὰν ἄφαντη ἡ δόλια Σεβαστή, γιατί τότε μόνο θυμήθηκε πὼς εἶχε ἀστοχήσει τὴ θύρα ἀνοιχτή, κι' ἀλλοίμονό της ἂν τὸ μάθαινε ἡ μάννα της, ἢ ἂν τὴν ἀπείκαζε νὰ κάθει· ἐκεῖ καὶ νὰ χαζεύῃ στὸν ἐπιτάφιο γκουτζιάτσιούπω τῆς παντρειάς· ἐνῶ ποτάμια θὰ τὴν ἔπλεναν. Δὲτ τὰ σήκωνε κάτι τέτοια ἡ κυρὰ Στεφανήγαινα. Θὰ τὴν ἔκαμνε σαγριὸ στὸ ξύλο· θὰ τῆς ξερρίζωνε τὲς κόσες. Γοργὰ—γοργὰ ἀλατροπαιῶντας χώθηκε στὸ σπητι τῆς. Ἐκλείσε τὴν πόρτα, κι' ἔτρεξε ἴσια στὸ παράθυρο, μὲ τὴν ἔμφυτη γυναικεία περιέργεια, γιὰ νὰ ἰδῇ πὼς θὰ ὑποδεχόταν ἡ γριὰ τὸ γυό της.

Ἡ θειὰ Γιώργαινα δὲν ἄργησε νὰ φανῇ. Τὴ διάκρινε μέσα στὸ σκοτάδι, ποὺ ἦρθε τρέχοντας ὅσο μπορούσε, κι' ἀνέβηκε δυὸ—δυὸ τὰ ξύλινα· σκαλοπάτια. Μόλις πάτησε στὸ μπαλκόνι, ἀκούστηκε χαρούμενη ἡ φωνή της.

—Τάκη μου, καμάρι μου! κλειδώνω ἀνταλώνω τὸν κλέφτη βρίσκω μέσα· ἦρθες ἀρδούλ...

Δὲν πρόφτασε νὰ συνεχίσῃ ἡ φτωχὴ φιούλα. Κρότος ἀπότομος ἀκούστηκε ἀπὸ

μέσα. Τὸ θαμπὸ φῶς σβύστηκε, ἡ θύρα ἀνοιξε διάπλατη, καὶ πρὶν καλονοιώσῃ τὶ συνέβαινε, τρεῖς νομάτοι πετάχτηκαν ἀπὸ μέσα καὶ κουτροβαλιάστηκαν σωρὸς στὴ σκάλα. Ἀπότομα συνῆρθε ἀπὸ τὴν ἔκπληξή της ἡ θειὰ Γιώργαινα καὶ τὸ μυαλὸ της φωτίστηκε. Ἡ παροιμία ποὺ εἶχε πῆ γιὰ ν' ἀσειευτῇ μὲ τὸν ὑποτιθεμένο γυιό της ἔβγαине ἀληθινή!

—Κλιέ' μωρ' κλιέφτες! ἔσκουξε δυνατά, κι' ὄρμησε ν' ἀρπάξῃ τὸν πατινό.

Ἐκεῖνος ὅμως τῆς ἔδωσε μιὰ γερὴ σπρωξιὰ ποὺ τὴν ξάπλωσε ἀνάσκελα στὴν ἄκρη στὸ μπαλκόνι μισοκρεμασμένη στὸ κενό· καὶ κατρακυλῶντας στὴ σκάλα χάθηκε στὸ σκοτάδι μαζί μὲ τοὺς συντρόφους του.

Ἐμπήξε τὶς φωνὲς ἡ ἀνηψιά σεβαστὴ ἀπ' τὸ παραθυρὸ τῆς, ἀρπάχτηκε ἀπὸ τὰ πέταυρα κι' ἀνασηώθηκε σκούζοντας ἡ θειὰ Γιώργαινα, πῆραν χαμπέρι οἱ γριὲς γειτόνισσες, ποὺ δὲν εἶχαν πάει στὴν ἐκκλησιὰ φυλάγοντας τὰ μικρὰ τῶν νυφάδων τους, ἡ Δημήτραινα, ἡ Κίισα, ἡ Χριστούλαινα· καὶ κόσιεψαν.

—Τ' εἶναι μωρ' Γιώργαινα, τ' ἔπαθες;

—Κλιέφτες, μωρ' κλιέφτες! ἦταν τρεῖς νομάτοι· ἐγὼ πάντεχα μ' ἦταν ὁ Τάκης μου κι' ἦρθαν οἱ Ζορμπᾶδες, ἔκανε λαχταρισμένη.

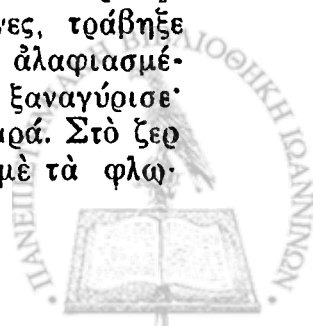
—Ὁ ἓνας μ' ἄσπρωξε, μὲ γκύλισε κατὰ τῆς καὶ πέρασε· ὅσο πρόφτακα καὶ τ' ἄρπαξα τὸ χέρι. Ἐνα χέρι μικρό, τόσογία. Σταθῆτε ν' ἀνάψω φέξ' ἡ ἔρμη νὰ ἰδῶ τὶ μοῦ πήραν, τὶ μὲ φίδισαν.

Ὅσο ν' ἀνάψῃ τὴ δικὴ της φέξη, κατέφτασε ἡ ἀνεψιά Σεβαστὴ μὲ μιὰ τζιαμάλα δαδί.

—Πᾶρε φέξη, θειά.

Μπήκαν ὅλες ἀντάμα μέσα. Τὰ λιγοστὰ ἐπιπλα τοῦ φτωχικοῦ σπητιοῦ ἦταν ἄνω κάτω. Τὰ μιντέρια ἀναποδογυρισμένα τὰ σκουτιὰ σκορπισμένα στὸ πάτωμα.

Σ' ὅλα αὐτὰ, δὲν ἔδωσε σχεδὸν καθόλου σημασία ἡ θειὰ Γιώργαινα. Ἀρπάξε δυὸ τρεῖς ἀγκίδες δαδί ἀναμένες, τράβηξε τὴ γκλαβανή, καὶ χώθηκε σὰν ἀλαφιασμένη στὸ κατώι. Σ' ἓνα λεπτὸ ξαναγύρισε· τὸ πρόσωπό της ἔλαμπε ἀπὸ χαρὰ. Στὸ ζερεβί της χέρι κρατοῦσε τὸ φέσι μὲ τὰ φλω-

ριά τῆς νύφης της.

—Δόξος ὁ Θεός! ἔκανε Σταυροκονιῶν-
τας· δὲν πρόφτακαν νὰ μοῦ τὰ βροῦν τὰ θε-
ρία, γλύτωσε. Δὲ μπιστεύω νὰ μοῦ πῆραν
ἄλλο τίποτε, γι' αὐτὸ ἦρθαν.

—Τυχερὴ ἦσουν, τῆς εἶπαν οἱ ἄλλες.

—Νὰ ζῆς· ἡ ἀτηψιὰ ποῦρθε καὶ μὲ
φώναξε. Ὁ Θεὸς νὰ σ' ἔχ' καλὰ, παιδάκι
μου, νᾶης καλὴ τύχη.

Τὴ βοήθησαν νὰ μαζέψῃ τὰ προικιά
τῆς νύφης στὸ σαντοῦκι καὶ νὰ ταχτοποιή-
σῃ τὰ φτωχικά της ἑπιπλα. Εὐτυχῶς, οἱ
κλέφτες δὲν εἶχαν προφτάσει ν' ἀρπάξουν
τίποτε. Ἐψαχναν φαίνεται γιὰ τὸ φέσι μὲ
τὸ φλωριά, κι' ἔφυγαν μαρούκωτοι. Ἡ
φτωχὴ Γιώργαινα τᾶκρυσε κατάπετσα στὸν
κόρφο της· ἀκόμα σκιάζονταν μὴ γυρῶσιν
καὶ τῆς τὰ πάρουν.

Ἄχ αὐτὰ τὰ φλωριά! Αὐτὰ ἔχασαν τὸν
ἄντρα της. Εἶχε βρῆ ἓναν τενεκούλη γεμᾶ-
τον, ἐκεῖ πέρα στὸ Ἑλληνικὸ, στὴν Πάτρα,
κρυμμένον στὸν τοῖχο σ' ἓνα ἀρχοντικὸ πού
δούλευε, καὶ τὰ πῆρε κι' ἔφυγε κρυφὰ νύ-
χτα καὶ σκοτάδι κι' ἦρθε στὸ Τούρκικο.
Ἀλλὰ δὲν πρόφτακε νὰ τὰ χαρῇ· χρόνος
δὲν τὸν ἦβρε· Τόκαμαν ἀφορεσμὸν τ' ἀφε-
ντικά πού τᾶχαν καὶ πάει καλιὰ του· πέ-
θανε. Αὐτὰ τὰ ἐρμοφλωριά χάρηκ' ἡ κα-
ψογιώργαινα ἀντὶς γιὰ ἄντρα. Χάλασε κά-
μποσα γιὰ νὰ φιάκῃ τὸ σπῆτι της καὶ τὴν
ἀρμάτα τῆς θυγατέρας της τῆς Ρούσιως,

καὶ τ' ἄλλα τὰ φύλαγε καὶ στόλισε τὸ φέσι
τῆς νύφης της, καὶ τὴ χαίρουνταν καὶ τὴν
καμάρωνε.

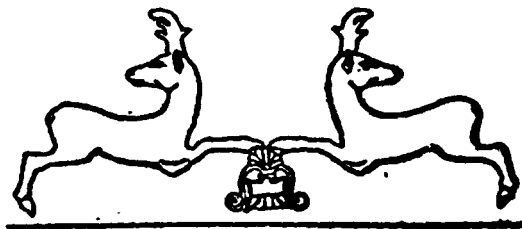
Κονιὰ στὴ θύρα βρέθηκε κι' ὁ λοσιτὸς
πὺρ τὴν εἶχαν ξεχαρβαλιάσει· δὲν πρόφτα-
καν νὰ τὸν πάρουν. Ὁ μουχιάρης ὁ
μπάρμπ' Ἀλέξης ποῦρθε σὲ λίγο μὲ τοὺς
ἄλλους, σὰν μαζώθηκ' ὅλη ἡ γειτονιά, εἶ-
πε πὼς τὸν γνώρισε.

Κανέναν δὲν ἔπιασαν. Ἀλλ' ἀπὸ τὸ λο-
στό, ἀπὸ τὸ χέρι τὸ τόσογια πὺρ ἔπιασε ἡ
γριά, κι' ἀπὸ τὰ ψιουψιουρίσματα τῶν γυ-
ναικῶν πὺρ ἤξεραν ποιοὶ ἔλειπαν ἀπὸ τοὺς
ἐπιτάφιους (τὸ χωριὸ εἶχε δυὸ τρεῖς ἐνορί-
ες ἐκεῖνη τὴν ἐποχὴ) κυκλοφόρησε ἡ φήμη
πὼς οἱ τρεῖς ζορμπᾶδες ἦταν, ὁ Νάσος, ὁ
Νικολάκ'ς, κι' ὁ Νικολάκης ὁ Πρυσογιαν-
νίτης.

—Ὁ θεὸς κι' ἡ ψυχὴ τους ὅποιοι κι'
ἂν ἦ·αν, εἶπε ἡ θειὰ Γιώργαινα· μοῦ γλύ-
τωσαν ἐμένα τὰ φλωριά μου δὲν μοῦ τᾶ-
βραν, ὡς κουρεύονται.

Δὲν πρόφτασε ὅμως ἡ δύστηνη νὰ τὰ
χαρῇ. Τὰ ξόδεψε στοὺς γιατροὺς καὶ στοὺς
τziehράχηδες, σὰν ἀρρώστησ' ὁ γυιὸς της.
καὶ τᾶχασε κι' αὐτά, κι' ἐκείνον τὸν λιγοή-
μερο, καὶ κοντὰ καὶ τὴ νύφη της πᾶφυγε
καὶ ξαναπῆγε στὰ γονικά της, χήρα ἀχρό-
νιγη.

«Ἀφορεσμένο βιό, χαλάλι δὲ γιένεται».

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΥΜΜΙΚΤΑ

ΤΑ ΙΣΝΑΦΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ ΣΤΑ ΓΙΑΝΝΙΝΑ*

Τερζίνα (τιρζίνα—ις)· δὲς καὶ μοδίστρα, ράφτρα.
Τζαρτζαίρης (—τζαίρ'ς—αίρ'δης)· Ζ.
Τζιαμτζής (—τζιής—ήδης)· Στ. 114.
Τζιαρτζής (τσιαρτσιής—ήδης)· Στ. 16, 41, 141.
Τζιερτζής (τζιγιρτζιής—ήδης)· Στ. 114.
Τζινιέρης (τζινιέρ'ς—έρδης)· δὲς καὶ μεσημάρης.
Τζοβαερτζής (τζιουβαίρτζιής—ήδης)· Στ. 174, 177, δὲς καὶ χρυσικός.
Τζομπάνος (τζιουμπάνους—αναράτοι καὶ—άν'δης)· δὲς καὶ πιστικός.
Τζουνά (—νές)· δὲς πουτάνα.
Τιρλικᾶς (—ᾶδης).
Τομαρᾶς (τουμαρᾶς—ᾶδης).
Τορναδόρος (τουρναδόρους—δόρ').
Τουλουμπατζής (τ'λουμπατζιής—ήδης).
Τουτουντζής (—τζιής—ήδης). στ. 114· δὲς καὶ τσιγαρᾶς.
Τραγουδιστής (—γουνδ'στής—ᾶδης καὶ—ήδης)· δὲς καὶ λαλητής.
Τραγουδιστίνα (—γουνδ'στήνα—ήνις)· δὲς καὶ λαλητίνα.
Τραγουδίστρα (—ίστρις)· δὲς λαλητίνα, τραγουδιστίνα.
Τραμπουκαδόρος (—δόρους—όρ')· δὲς τραμπουκατζής.
Τραμπουκατζής (—τζιής—ήδης)· δὲς τραμπουκαδόρος.
Τραπεζίτης (—πιζίτ'ς—ίτις)· δὲς καὶ μπαγκιέρης, σαράφης.
Τριχιᾶς (—ᾶδης)· δὲς καὶ σχινᾶς.
Τροχατζής (τροχατζιής—ήδης)· δὲς καὶ τροχιστής.
Τροχιστής (τρούχ'σιτής—ήδης)· δὲς καὶ τροχατζής.
Τσαγκαρᾶς (—ᾶδης)· δὲς καὶ τσαγκάρης.
Τσαγκάρης (—γκάρ'ς—άρδης)· δὲς καὶ κοντουρᾶς.
Τσαντηλᾶς (—ᾶδης).
Τσιαμπάσης (τσιαμπάης—ᾶσιδης).
Τσιαντᾶς (—ᾶδης).
Τσιαούσης (τσιαούης1—ᾶδης, καὶ —ούσιδης).
Τσεκουρᾶς (τσικουρᾶς—ᾶδης)· δὲς καὶ τσικουρτζής.
Τσεκουρτζής (τσικουρτζιής—ήδης)· δὲς καὶ τσεκουρᾶς.
Τσιγαρᾶς (—ᾶδης)· δὲς καὶ τουτουντζής.
Τσιγκίστρα (—στρις)· Στ. 83· δὲς καὶ λαλητίνα.
Τσιφτσής (τσιφτισής)· Στ. 83.

(*) Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους, σελ. 218.

Τ σ ο υ κ α λ ᾱ ς (—ᾱδης)· δὲς καὶ κανατᾱς, λαῖνᾱς.
 Τ σ ο ρ ε κ τ σ ῆ ς (τσιουρικτιστῆς—ῆδης)· δὲς καὶ σιμιτζῆς.
 Τ σ ο υ ρ ε π ᾱ ς (τσιουριπᾱς—ᾱδης)· δὲς καὶ καλτσᾱς.
 Τ σ ο χ α τ ζ ῆ ς (—τζῆς—ῆδης)· Ψ. 707· δὲς καὶ κασμιρᾱς.
 Τ υ π ο γ ρ ᾶ φ ο ς (—γράφους—γράφ')· δὲς καὶ μπασματζῆς.

Υ π η ρ ἑ τ ῆ ς (—ρέτ'ς—έτις)· δὲς καὶ δοῦλος, χουσμεκιάρης.
 Υ π η ρ ἑ τ ρ ι α (—έτρεις) δὲς καὶ δοῦλα.

Φ α μ π ρ ι κ α δ ὄ ρ ο ς (δόρους—ὄρ')· δὲς καὶ ρακοποῦλος, φαμπρικάντες. φαμπρικατζῆς.

Φ α μ π ρ ι κ ᾶ ν τ ε ς (—άντις)· δὲς καὶ φαμπρικαδόρος.

Φ α μ π ρ ι κ ᾶ τ ζ ῆ ς (τζῆς—ῆδης)· δὲς καὶ φαμπρικαδόρος.

Φ α ν α ρ τ ζ ῆ ς (—τζῆς—ῆδης)· δὲς καὶ τενεκετζῆς.

Φ α ν α ρ τ ο ι δ ς (—οῖδς—ποιοί)· δὲς καὶ σπετσιέρης.

Φ α ρ μ ᾱ κ ο π ο ι δ ς (—μπουρους—έμπουρ').

Φ α ρ μ ᾱ κ ἑ μ π ο ρ ο ς (—σ'λᾱς—ᾱδης).

Φ α σ ο ο υ λ ᾱ ς (σ'δοῦ—ῆνις).

Φ κ ι α σ ι δ ο ῦ (ναρ'ς—αράις καὶ—ἀρ'δης)· δὲς καὶ κουλουρτζῆδες, ψωμάδες.

Φ ο ῦ ρ ν α ρ ῆ ς (—τζῆς—ῆδης)· δὲς φούρναρης.

Φ ο υ ρ τ ζ ῆ ς (γκουράφτ'ς—αφτᾱδες καὶ—ἀφτις)· δὲς ἑλληνοράφτης.

Φ ρ α γ κ ο ρ ᾶ φ τ ῆ ς (φουτεσυγράφους—γράφ').

Φ ω τ ο γ ρ ᾶ φ ο ς (φουτεσυγράφους—γράφ').

Χ α β α ν τ ζ ῆ ς (—τζῆς—ῆδης).

Χ α λ ᾶ τ σ ῆ ς (χαλάτ'ς—ᾱτ'δης)· δὲς καὶ γιοργανᾱς.

Χ α λ ᾶ τ ζ ῆ ς (τζῆς—ῆδης)· δὲς καὶ γκέγκας.

Χ α λ θ α τ ζ ῆ ς (—ᾱδης)· δὲς γανωματῆς, χαλκωματᾱς.

Χ α λ κ ι ᾱ ς (—ᾱδης)· δὲς γανωματῆς, χαλκῆς.

Χ α λ κ ῶ μ α τ ᾱ ς (—ᾱδης)· δὲς γανωματῆς, χαλκῆς.

Χ α λ κ ῶ μ α τ ᾱ ς (—ᾱδης)· δὲς γανωματῆς, χαλκῆς.

Χ α μ ᾶ λ ῆ ς (—ᾱδης)· δὲς καὶ τελῆακῆς.

Χ α μ α μ τ ζ ῆ ς (—ᾱδης).

Χ α ν τ ζ ι α ρ ᾱ ς (—ᾱδης)· δὲς καὶ ξενοδόχος, μάγερας.

Χ α ν τ ζ ῆ ς (—ᾱδης)· δὲς καὶ κρεασοποῦλος.

Χ α σ ᾶ π ῆ ς (—ᾱδης)· δὲς καὶ κρεασοποῦλος.

Χ α τ α ῖ τ ζ ῆ ς (—ᾱδης)· δὲς καὶ κρεασοποῦλος.

Χ ο ν τ ρ ο π α π ο υ τ σ ῆ ς (χουντροπαπ'τῆς—ῆδης)· Στ. 114, 141· δὲς καὶ κουντροπᾱς.

Χ ο υ λ ι α ρ ᾱ ς (χ'λιαρᾱς—ᾱδης)· δὲς καὶ πηρουνᾱς.

Χ ο ῦ ρ δ ᾱ ς (Ἡπειρ. Ἑστία).

Χ ο ῦ ρ δ ᾱ ς (χουζμικιάρ'ς—αράις καὶ ἀρ'δης)· δὲς καὶ χουσμεκιάρης.

Χ ο μ ο μ ε κ ᾶ ρ ῆ ς (χουζμικιάρ'ς—αράις καὶ ἀρ'δης)· δὲς καὶ χουσμεκιάρης.

Χ ο υ σ μ ε κ ι ᾶ ρ ι σ σ ᾱ (χουσμικιάρσα, —ᾱρσις)· δὲς καὶ δοῦλα.

Χ ρ υ σ ι κ ὅ ς (χ'σικὸς—οῖ)· Στ. 16, 114, 125, 141· δὲς καὶ τζοβαερτζῆς.

Χ ρ υ σ ο χ ὅ ς (—σουχόους—οῖ)· δὲς καὶ χρυσικός.

Χ ρ ω μ α τ ι σ τ ῆ ς (χρουματ'στῆς—ῆδης)· δὲς καὶ ἀσβεστᾱς, μπογιατζῆς.

Χ τ ε ν ᾱ ς (χτινᾱς—ᾱδης).

Χ τ ῖ σ τ ῆ ς (—ιστ'ς—ιστις)· Στ. 35· δὲς καὶ μαστόροι.

Ψ α θ ᾱ ς (—ᾱδης)· Στ. 95· δὲς καὶ νησιώτης.

Ψ ᾶ λ τ ῆ ς (—ᾱλτ'ς—ᾱδης καὶ —ᾱλτις)· Στ. 189.

Ψ α ρ ᾱ ς (—ᾱδης)· Στ. 38, 114· δὲς καὶ ταλιαντζῆς, νησιώτης.

Ψιλικατζίης (—τζιής—ήδης).

Ψωμάς (ψουμάς—άδης). Στ. 107, 707. Ψδές και κουλουρζής, φούρναρης.

Ώρολογάς (οὐρσυλογάς—άδης). δές ρολογάς. (*)

Α' Διαγράμματα

Θά καταβληθῇ προσπάθεια, ἡ γενικὴ πορεία τῆς ἐρευνᾶς μας, νὰ ξεκινήσῃ —δσο θά μᾶς τὸ ἐπιτρέψουν οἱ—λειψές—πηγές πού ἔχουμε στὴ διάθεσή μας—ἀπὸ ἀφειτηρίες, δσο τὸ δυνατό, χρονικά, ἀπομακρυσμένες ἀπὸ τὸν καιρὸ πού γράφουμε, καὶ ῥιζωμένες, δσο μπορεῖ θαυύτερα στὴ ζωὴ τῆς πατρίδας μας.

Ξεκινώντας ἀπὸ ἐποχές, γιὰ τῆς ὁποῖες ἔχουμε σαφεῖς μαρτυρίες γιὰ τὸν οἰκισμό τῶν Γιαννίνων (τέλη τοῦ 11ου αἰῶνα) θά ἀκούσουμε σύντομα περιηγητὲς τοῦ 12ου, καὶ θά προχωρήσουμε στοὺς καιροὺς τοῦ Δεσποτάτου (ἀρχές τοῦ 13ου), σταθμεύοντας ἐνδιάμεσα, στὰ γρυσόβουλα τοῦ Ἀνδρόνικου τοῦ Πρεσβύτερου—τὸν καταστατικὸ αὐτὸ χάρτη τῆς «Πολιτείας» τῶν Γιαννίνων στίς ἀρχές τοῦ 14ου· θά προχωρήσουμε ἔπειτα—ψηλαφώντας πάντοτε—στὰ χρόνια τῆς πρώτης (1388) ὑποτέλειας, καὶ κατόπι τῆς ὀριστικῆς (1430) συνθηκολόγησης τοῦ Κάστρου τῶν Γιαννίνων, σταματώντας κάπως στὴν ἀπὸ θεμέλια ἀνατρεπτικὴ κατάσταση πού δημιούργησε στὰ Γιάννινα ἡ Ἐπανάσταση τοῦ Σκυλόσοφου (1611) καὶ οἱ ὀμαδικοὶ τῆς περιόδου αὐτῆς ἐξισλαμισμοὶ (1635). Κι' ἀφοῦ ἀκούσουμε τὸν Ἐδληγιὰ Τσελεπῇ (1670) καὶ τὸν ἔνστιχο ἀφηγητὴ τῶν παγετῶν τῆς λίμνης μας τοῦ τέλους τοῦ 17ου αἰῶνα Παῖσιο τὸ Μικρό, θ' ἀντλήσουμε, κάπως θετικώτερες ἀλλὰ καὶ ἀφθονώτερες πληροφορίες, ἀπὸ τὰ Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας, μὲ τὴν ὁποία τὰ Γιάννινα, ἐπὶ τρεῖς σχεδὸν αἰῶνες (1500—1789), εἶχαν ἔντονες ἐμπορικὲς συναλλαγές, ἀλλὰ καὶ παντοδαπὲς ἀνταλλαγές· πολυαριθμότερα δὲ στοιχεῖα, ἀπὸ τὸ «Ἀρχεῖο τοῦ Σταύρου (Ἰωάννη) (τέλη 18ου, ἀρχές 19ου αἰῶνα), τὴν Ἀλληπασιάδα τοῦ λογιώτατου Τζουκαλᾶ καὶ τὴν Ἀληπασιάδικη ἐποχὴ, καὶ κατόπι, ἀπὸ τὴν «Ἀλληλογραφία τῶν Ζωτιμάδων» (ἀρχές 19ου). Τελικά, θά ἐρευνήσουμε προχωρώντας τίς ἐποχές τοῦ Βηλαρά, τοῦ Ἀραβαντινοῦ, τοῦ Λαμπρίδη, τοῦ Χριστοδασίλη, ἴσαμε καὶ τίς προσφατότερες πηγές τῆς δικῆς μας ἐποχῆς.

Οἱ τελευταῖες αὐτές, στηρίζονται, δταν μὲν ὑπάρχει περίσταση, σὲ γραπτὰ μνημεῖα· ἀλλοιῶτικα, στὴν παράδοση—πού προσπάθεια καταβλήθηκε νὰ περισυλλεγῇ, μὲ δσο τὸ δυνατό περισσότερη προσοχὴ—καὶ στὴ μνήμη, τόσο παλαιότερων δσο καὶ τοῦ ὑποφαινόμενου.

Β.' Ἱστορικὲς ἀναδρομές

Ἡ πρώτη μαρτυρία γιὰ μόνιμο οἰκισμό στὴν περιοχὴ πού κατέχουν σήμερα τὰ Γιάννινα, εἶναι τὰ γραπτὰ τοῦ συγγραφέα Προκόπιου. Στὸ σύγγραμμά του «Περὶ κτισμάτων Ἰουστινιανοῦ», κάνει αὐτὸς λόγο γιὰ ἀρχικὸ συνοικισμό τῆς περιοχῆς, —πού ἀργότερα περικλείστηκε ἀπὸ τείχη τοῦ Γιαννιώτικου Κάστρου—στὸ λοφώδη βράχο, ὅπου σήμερα τὸ δυτικὸ λιμναῖο τζαμί, κι' ὅπου αὐτὸς ἱδρυσε μιὰ ὀχυρότατη πόλη, στὴν ὁποία μετέφερε—στίς ἀρχές τοῦ 6ου μ.Χ. αἰῶνα—τοὺς κατοίκους μιᾶς ἄλλης, παλαιᾶς, γνωστῆς ὡς Εὐροίας.

[*] Σημειώνεται ἐδῶ διὰ τὴ συμπλήρωση τοῦ πινύ πάνου πίνακα, πολὺ μᾶς βοήθησε ὁ φίλος ἱστοριοδίφης Γ. Οἰκονόμου, συνταξ. Καθηγητῆς - Θεολόγος.

Κατόπι, τὰ Γιάννινα, κατὰ διαστήματα, ἀπὸ τὸν 7ο μ. Χ. αἰῶνα, ἴσαμε, καὶ τὸν 10, μνημονεύονται σὰν Ἐπισκοπικὴ Ἔδρα.

Σαφέστερες πληροφορίες εἶναι αὐτὲς ποὺ ἀναφέρονται στὴν κατάληψη τῆς τότε πόλης ἀπὸ τοὺς Ἰταλονορμανδοὺς τοῦ Ῥοβέρτου Γουῖσκάρδου καὶ τοῦ Βαημούνδου, ὁ ὁποῖος, στὰ 1082, βρῆκε ἐδῶ μιὰν Ἀκρόπολη ἐπισφαλῆ, ἀλλὰ κατεῖχεν ὀχυρωμένο δηλ. περίβολο, πού, ἀκράϊο, φυσικά, μόνον, καὶ μικρὸ τοῦ τμήμα κατελάμβανε ἡ Ἀκρόπολη. Ἐκτὸς δὲ ἀπὸ τὸν πληθυσμό, ποὺ ἀναγκαστικά θάπρεπε νὰ περιλάμβανε ἡ περιτειχισμένη αὐτὴ περιοχή, ἀναφέρεται καὶ ὅτι, ἦταν κηόλας σχηματισμένες ἔξω ἀπὸ τὶς ἐπάλξεις, καὶ οἱ Ἑβραϊκὲς τῆς πόλης συνοικίες.

Δυστυχῶς, ἐκτὸς ἀπ' αὐτά, δὲν ἔχουμε ἄλλες γιὰ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ πληροφορίες καὶ συνεπῶς, δὲν ξέρουμε ποιά τάχα ἀπὸ τὰ ἐπαγγέλματα τὴν ἐποχὴ ἐκείνη νὰ λειτουργοῦσαν καὶ στὴν περιτειχισμένη ἐκείνη πόλη, καθὼς καὶ σὲ ποῖο βαθμὸ νὰ ἦταν ἀναπτυγμένη ἡ διοικητικὴ ἢ—τυχὸν καὶ—τὸ ἐμπόριο.

Γύρω στὰ 1150, ἡ πόλη αὐτὴ, ἀναφέρεται ἀπὸ Ἑβραῖο περιηγητὴ—ἂν δὲν πρόκειται γιὰ κακὴ ἀνάγνωση ἢ γραφικὸ, ἀντιγραφικὸ ἢ τυπογραφικὸ λάθος, τοῦ Γ 1 ἁ ν' α—ὡς Γ 1 ἁ λ ν α' καὶ στὰ 1153, εἰδικότερα ἀπὸ γραπτὰ τοῦ, Ἀραβὰ αὐτοῦ περιηγητὴ Ἐντρισῆ, «διαφαίνεται ἡ ἀκμή, τῶν κατοίκων τὸ πλῆθος καὶ ὁ πλοῦτος» τῶν Γιαννίνων.

Στὰ 1185 ὅμως, τὰ Ἰταλονορμανδικὰ στίφη—πού, καὶ στὰ 1147, μὲ ἐπὶ κεφαλῇ τὸ Ῥωγῆρο, ἀνεψιὸ τοῦ Ῥοβέρτου Γουῖσκάρδου, εἶχαν λεηλατήσῃ τὴν Ἡπειρο—ἐκστρατεύουν καὶ πάλι κατὰ τῆς Αὐτοκρατορίας, λεηλατοῦν καὶ τούτῃ τὴ φορά τὴν Ἡπειρο, καὶ καταστρέφουν κυριολεκτικὰ τὰ Γιάννινα.—Οὐτε ὅμως καὶ γι' αὐτὴ τὴν ἐποχὴ ἔχουμε πληροφορίες γιὰ τὴν ἐπαγγελματικὴ καὶ—τυχὸν—ἐμπορικὴ συγκρότηση καὶ κίνηση τῆς πόλης, ποὺ πρέπει νὰ ἦταν τότε ἀξιοσημείωτο Ἡπειρώτικο Κέντρο.

Μὲ τὴν κατάληψη τοῦ Βυζάντιου ἀπὸ τοὺς Φράγκους, ἰδρύεται ἐδῶ τὸ Δεσποτάτο τῆς Ἡπείρου· κι' ὁ πρῶτος τῆς Δεσποτίας, Μιχαὴλ ὁ Αὐτοκράτορ, τὸ «πολίδιον»—πού, φυσικά, μετὰ τὴν καταστροφὴ τοῦ 1185 εἶχε ἐδῶ ἀπομείνει—τὸ ἀνήγειρε «εἰς μὸρφωσιν» Κάστρου.

Συγκεκριμένες καὶ γιὰ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ, καὶ εἰδικότερα, γιὰ τὸ τοπικὸ μας θέμα ἐπαγγελματικῆς ὑφῆς, πληροφορίες, δὲν ἔχουμε ὑπ' ὄψιν μας. Ὅπως ὅμως, θὰ πρέπει στὰ Γιάννινα τῆς ἐποχῆς—μιὰ ἀπὸ τὶς πρωτεύουσες τοῦ Δεσποτάτου—νὰ ξαναάνθισε σιγὰ-σιγὰ, ζωηρὴ ἡ ἐπαγγελματικὴ καὶ ἐμπορικὴ κίνηση, μέσθ' ἀπὸ πλάισια οἰκονομικῆς ζωῆς, διαρθρωμένης, βέβαια, κατὰ τὰ βυζαντινὰ πρότυπα, σὲ συγκερασμὸ μὲ τὶς ἐπιτόπιες συνθήκες.

Ἀπὸ γραπτὰ τῆς Ἀγγελικῆς Χατζημιχάλη μαθαίνουμε ὅτι, στὸ Βυζάντιο, τὰ ἐπαγγελματικὰ σωματεῖα τῆς ἐποχῆς, οἱ συνεταιρισμοί, συνεργατισμοί καὶ συντεχνίες, τὰ βυζαντινὰ σ ο υ σ τ ἦ μ α τ α, σ ὡ μ α τ α ἦ σ ο υ ν τ ε χ ν ῖ ε ς, εἶχαν ἀρχίσει νὰ χειραφετοῦνται ἀπὸ τὴν ἀποκλειστικὴ ὑπαγωγὴ τους στὴν ἐξουπηρέτηση τοῦ Κράτους· ξεφεύγουν ἀπὸ τὸ δεσμευτικὸ κρατικὸ ἐλεγχὸ καὶ στρέφονται τώρα πρὸς τὴν ἐξουπηρέτηση καὶ ἐνίσχυση τῶν ἐργαζόμενων. Ἡ συντεχνία, ἀρχίζει νὰ παίζῃ σημαντικὸ ἐπαγγελματικὸ, ἀλλὰ καὶ κοινωνικὸ, καὶ πολιτειο-πολιτικὸ ἀκρόμα ρόλο.

Ἀπὸ τῆς συνεταιρικῆς ἰδέας, βγαίνουν, γράφει ἡ Ἀγγελικὴ Χατζημιχάλη, καὶ οἱ ἀρματολικοὶ ἐκεῖνοι συνεταιρισμοί, ποὺ—προσθέτουμε καὶ μεῖς—τόσο ἀποφασιστικὸ ρόλο ἐπαιξάν στὰ πεπρωμένα τῆς Ἡπείρου κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΔ' καὶ τὶς ἀρχὲς τοῦ ΙΕ' αἰῶνων. Συνεχίζεται ἡ κατάταξη τῶν ἐργαζόμενων σὲ συντεχνίες· κι' ἐφαρμόζεται στὴ διοίκησή τους τὸ ἴδιο σύστημα, σύμφωνα μὲ τὶς ἀπὸ πα-

ληότερα καθωρισμένες διατάξεις, τις ίδιες παραδόσεις και τους ίδιους άγραφους νόμους.

Κατά την εποχή του 'Ανδρόνικου του Πρεσβύτερου—άρχες του ΙΔ'. αιώνα—τά Γιάννινα, που με Χρυσόβουλά του αναγνωρίζονται σά μιὰ ἐλεύθερη κι' αὐτόνομη πολιτεία, ἀπαλλαγμένη, σέ πεδία διοικητικά, οἰκονομικά και δικαστικά ἀπό τις βασικότερες πρὸς τὴν Κεντρική ἐξουσία κρατικές ὑποχρεώσεις, χαρακτηρίζονται σὰν κάλλιστο ἄστυ, πού ἀνθεῖσε, και ἀπὸ φυσική του κατάσταση, ἀλλὰ και ἄκμαζε, ὄντας πολυανθρωπώτατη πόλη. Στοιχεῖο, πιστεύουμε τῆς παρόμοιας ἀνάπτυξής της, εἶναι και τὸ περιστατικό ὅτι, στὴν πολυάνθρωπη αὐτὴ και ἄκμάζουσα πολιτεία, ἀπὸ τὰ ἔντονα ὑπολογίσιμα στοιχεῖα, ἦταν και «'Ιουδαῖοι» πού σ' αὐτὴ κατοικοῦσαν, και πού τὰ Χρυσόβουλα αὐτά, ἀποδέχονται νὰ ἐξακολουθοῦν νὰ μένουν «...εἰς ἐλευθερίαν και ἀνενοχλησίαν... κατὰ τοὺς λοιποὺς ἀποίκους αὐτῆς». Κατὰ τις ἐποχές δὲ αὐτές, οἱ 'Εβραῖοι, εἶναι πιθανώτερο ὅτι, ἐκτὸς ἀπὸ βιοτεχνίες (καλλιέργεια μετὰξης και συναφή), θὰ ἀσχοῦσαν και, ἢ ἐλευθέρια ἐπαγγέλματα ἢ κατὰ κύριο λόγο ἐμπορικές ἐργασίες, πού προϋποθέτουν ἀναπτυγμένη βιοτεχνική, χειροτεχνική και γενικά ἐπαγγελματική ζωή.

Στὰ 1388, τὸ Γιαννιώτικο Κάστρο, πέφτει γιὰ πρώτη φορὰ στὴν ὑποτελεία τῶν Τούρκων, πού ἐξουθενώνονται ἀργότερα ἀπὸ τὸν Ταμερλᾶνο· και στὰ 1400, καταλαμβάνεται—γιὰ λίγο καιρὸ—ἀπὸ τοὺς 'Αλβανούς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους τὸ ἀπελευθερώνει ὁ Κάρολος Τόκκος. 'Επέρχονται ὁμως και πάλι οἱ Τούρκοι, πού ἀποκρούονται γιὰ λίγο καιρὸ, και μὲ τὴν ἐπικουρία «ἐπιλέκτων ταγμάτων συγκειμένων ἀπὸ Ἰθαγενεῖς».

Σὲ μιὰ ταχύτατη ἀπασκόπηση, τῆς κητοπινῆς ἱστορίας τῶν Γιαννίνων—πού εἶναι και τῶν ἱσαφιών ἡ ἱστορία—δὲ βρίσκουμε νὰ ποῦμε και τόσα πολλὰ πράγματα· κάθε βέβαια εὐμάρειά τους, εἶναι και ἀνθήση τῶν ἱσαφιών, ὅπως κάθε συμφορὰ τους, ἔχει και ἄμεση ἀπάνου σ' αὐτὰ ἀντανάκλαση.

'Απὸ τὸν καιρὸ πού τὸ Κάστρο τῶν Γιαννίνων ἔχασε κάθε ἀνεξαρτησία, κρατῶντας μόλα ταῦτα ἀπέναντι τοῦ καινούργιου ἐξουσιαστῆ κάποια αὐτοτέλεια και πολλὰ προνόμια και δικαιώματα, κι' ἔγινε Τούρκικη κτήση (1430), ἴσαμε τὴν 'Επανάστασι τοῦ Διονύσιου (1611), δὲν ἔχουμε καμμιά σχεδὸν πληροφορία γιὰ τὴν ἐσωτερική του ζωή.

Τὸ ἀποτυχημένο κίνημα τοῦ Διονύσιου—ὅσοδῆποτε κι' ἂν οἱ Τούρκοι εἶχαν ἀρχίσει ἀπὸ καιρὸ νὰ γίνονται πιεστικοί, ἀπέναντι κι' αὐτῶν τῶν Καστρινῶν—ἐφερε ριζικὴ ἀναστάτωση και θαθεῖα μεταβολὴ στὴ ζωή τῶν ὑπόδουλων: Τοὺς ἐδιώξαν ἀπὸ τὸ Κάστρο, τοὺς πῆραν τὴν περιουσία και τοὺς πέταξαν, ἐλεεινοὺς κι' ἀξιοδάκρυτους σ' ἓνα στενὸ και ἄθλιο οἰκόπεδο τῆς Σιαράδας, γιὰ νὰ ξαναφκιάσουν ἐκεῖ, κακοὶ κακῶς τὸ σπιτικό τους και τὴ ζωή τους.

Και στὰ 1635, ἔγινε ἓνα τρομερὸ ξελαγάρισμα: 'Απὸ τοὺς «μεγάλους», τοὺς γαιοκτήμονες δηλ. και τοὺς ἀρχόντους, ὅσοι δὲν ἔφυγαν στὸ ἐξωτερικό, ἄλλοι ἐξισλαμίστηκαν ὁμαδικά, κι' ἄλλοι εἶχαν πιά δεχτὴ τὴν ἀθλιότητα.

'Ο Τούρκος, ἔγινε, ὀριστικά πιά «ἄφέντης», κι' ὁ ὑπόδουλος, «ραγιάς».

(Σ υ ν ε χ ῖ ζ ε τ α ι)

ΣΠΥΡ. ΣΤΟΥΠΗ

ΣΧΟΛΕΙΑ ΕΙΣ ΘΕΣΠΡΩΤΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΙΝ

Ἀναδιφῶντες τὰ ἀρχεῖα τοῦ ἐν Κερκύ-
ρα Ἑπειρωτικοῦ Συλλόγου, ἀνεύρομεν τὸ
κατωτέρω ἔγγραφον ὑπὸ ἡμερομ. 20 Ἰου-
νίου 1911 ἀπευθυνόμενον πρὸς αὐτόν, ὑπὸ
τοῦ τότε μητροπολίτου Παραμυθίας, Φι-
λιατῶν καὶ Γηρομερίου, Νεοφύτου.

Μέσα εἰς αὐτὸ ἀναφέρεται, ὅτι ἐπικρα-
τεῖ μέγα πνευματικὸν σκότος εἰς τὴν περιο-
χὴν Θεσπρωτίας καὶ «ὥς ὑστεροῦσαν ὑπὸ
πᾶσαν ἔποψιν, καὶ ὅτι μόνον διὰ καλῶς
κατηρητισμένων ἱερέων καὶ διδασκάλων εἶ-
ναι δυνατόν νὰ ἀναπτυχθῇ τὸ τελείως ἐκ-
μηδενισθὲν ἐκ τῆς ἀμαθείας φρόνημα τῶν
Χριστιανῶν». Ἐν συνεχείᾳ ὁ μητροπολί-
της ἐκθέτει μεταξὺ ἄλλων τὰ ἀποτελέσματα
τῶν προσπαθειῶν τοῦ πρὸς λειτουργίαν ἱ-
ερατικῆς σχολῆς εἰς τὴν Μονὴν Γηρομερί-
ου⁽¹⁾ καὶ αἰτεῖται τὴν οἰκονομικὴν κατ' ἔ.

1. Ἐπεὶ τὴν Μονὴν Γηρομερίου τιμωμένην ἐπ' ὀ-
νόματι τῆς Θεοτόκου, σταυροπηγιακὴ καὶ ἑξα-
ρχική, ἀπέχουσιν δύο ὥρας τῶν Φιλιατῶν, πλη-
σίον τῆς ὁμωνύμου Κοινότητος. Εἰς τὸ παρελ-
θὸν ἀναφέρεται ὡς Γ ε ρ ο μ ε ρ ί ο υ, Γ ε
ρ ο μ υ ρ ί ο υ, Γ η ρ ο μ η ρ ί ο υ, Γ υ ρ ο
μ ε ρ ί ο υ καὶ Ἰ ε ρ ο μ ε ρ ί ο υ. Ἰδρυτὴς
τῆς φέρεται ὁ ὁ σ ι ο ς Ν ε ῖ λ ο ς ὁ Ἐ ρ ι
χ ί ω τ η ς ἢ Ἐ ρ υ κ ι ὡ τ η ς. Ἐκτίσθη περὶ
τὸ 1285 καὶ ὑπῆρξε ἀξιόλογον πνευματικὸν κέν-
τρον, Συνετήρει σπουδαίαν σχολὴν ἐπὶ αἰῶνας,
ὅπως καὶ ἡ πλησίον τῆς Μονῆς τῆς Καμύτζανης,
καὶ πλουσίαν βιβλιοθήκην τῆς ὁποίας ἐλάχιστα
λείψανα ἐσώθησαν. Εἶχε ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν
τῆς δώδεκα Κοινότητος, καὶ ἀπετέλει ἑξαρχίαν
ὑπαγομένην ἀπ' εὐθείας εἰς τὸ Πατριαρχεῖον,
διοικουμένην ἀπὸ τὸν ἡγούμενον τῆς ἑξαρχιακῆς
Μονῆς Γηρομερίου. Τὸ 1821 τὸ Πατριαρχεῖον
ἀνέδειξε τὴν ἑξαρχίαν Γηρομερίου εἰς Ἐπισκο-
πὴν καὶ ἀπέστειλε ἐπίσκοπον ὁ ὁποῖος ἐφονεύθη
ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ἔμεινε δὲ ἔκτοτε εἰς τὴν
προτέραν τῆς ἑξαρχιακῆς κατάστασιν.

τος ἐνίσχυσιν διὰ τὴν ἀπρόσκοπτον λειτου-
ρίαν τῆς, ἥτις θὰ πραγματοποιηθῇ ἀπὸ
τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1911—1912. Τονίζει
δέ, ὅτι «τὸ ἐθνῶφελές τοῦτο ἐγχείρημα,
προώριται νὰ ἀφυπνίσῃ ψυχὰς κοιμωμέ-
νας, νὰ θερμάνῃ καρδίας ἀποψυγείσας, νὰ
καταρτίσῃ αἰσθήματα εὐσεβείας καὶ φιλο-
πατρίας».

Ὑποθέτομεν, ὅτι τὸ ἐν λόγῳ ἔγγραφον
τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ ἓνα εἶδος ἐκθέσεως τῆς
ἐπικρατούσης τότε καταστάσεως ἐν Θεσπρω-
τῇ, δὲν περιέχει ὑπερβολὰς τοῦ μητροπολί-
του διὰ νὰ ἐπιτύχῃ ἐνίσχυσιν, ἀλλ' ὅτι ἀ-
πεικονίζει ἀκριβῶς ταύτην. Διότι γνωρίζει
οὗτος ὅτι ἀπευθύνεται πρὸς Ἑπειρώτας
ζῶντας ἐγγύτατα τῆς Θεσπρωτίας καὶ γνω-
ρίζοντας καλῶς τὰ κατ' αὐτήν, ἰδιαίτερα
κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν ὅποτε κύριον μέ-
λημα τοῦ Συλλόγου ἦτο ἡ ἀπέναντι δούλη
παταίς.

Πάντως παραμένει ἄγνωστον εἰς ἡμᾶς
ἂν, ἐν ὅψει τοῦ Βαλκανοτουρκικοῦ πολέ-
μου (1912—1913) ἐλειτούργησε ἡ σχολή.
Τὸ ἐν λόγῳ ἔγγραφον κατὰ πιστὴν ἀντιγρα-
φὴν ἔχει ὡς ἑξῆς:

Τῷ ἐντίμῳ καὶ ἐριτίμῳ Προέδρῳ τοῦ
ἐν Κερκύρᾳ Ἑπειρωτικοῦ Συλλόγου ἐν Κυ-
ρίῳ χαίρειν.

Εἰς Κέρκυραν

Ἐχοντες ὑπ' ὅψει τὴν ὑπὸ πᾶσαν ἔπο-
ψιν ὑστεροῦσαν ἐπίκαιρον Ἑπειρωτικὴν
ἐπαρχίαν τῆς Παραμυθίας, Φιλιατῶν καὶ
Γηρομερίου καὶ ἐκ πείρας πεισθέντες ὅτι
μόνον διὰ καλῶς κατηρητισμένων ἱερέων καὶ
διδασκάλων εἶναι δυνατόν νὰ ἀναπτυχθῇ
καὶ ἀναπτρωθῇ τὸ τελείως ἐκμηδενισθὲν

ἐκ τῆς ἀμαθείας φρόνημα τῶν ἀδελφῶν χριστιανῶν τῆς ἐπαρχίας ταύτης, ἐνηργήσαμεν παρὰ τῇ Α. Θ. Παναγιότητι καὶ τῇ ἱερᾷ Συνόδῳ ὅπως ἐκχωρηθῇ ἡ δίδωρον τῶν Φιλιατῶν ἀπέχουσα ἱερᾷ Σταυροπηγιακῇ καὶ Πατριαρχικῇ Μονῇ Γηρομερίου καὶ λειτουργήσῃ ἐν αὐτῇ ἱερατικὴ σχολὴ πρὸς μόρφωσιν ἱερέων καὶ διδασκάλων, χρησιμοποιοηθησομένων διὰ τὴν ἐπαρχίαν ταύτην. Διὰ σεπτῆς δὲ πατριαρχικῆς ἐπιστολῆς ὑπὸ ἡμερομηνίαν 25 Ὀκτωβρίου τοῦ παρελθόντος ἔτους 1910 ἀνεκοινώθη τῇ ἱερᾷ Μητροπόλει ὅτι ἐξεχωρήθη τῇ ἐπαρχίᾳ ἡ ρηθεῖσα πατριαρχικὴ Μονὴ τοῦ Γηρομερίου διὰ νὰ λειτουργήσῃ ἐν αὐτῇ ἱερατικὴ σχολὴ ἀπὸ τοῦ προσεχοῦς σχολικοῦ ἔτους πρὸς τὸν ρηθέντα σκοπὸν. Διὰ νεωτέρας δὲ σεπτῆς πατριαρχικῆς ἐπιστολῆς ὑπὸ ἡμερομηνίαν 4ης τρέχοντος ἐπεκυρώθη τὸ ὑποβληθὲν πρόγραμμα μετὰ τοῦ κανονισμοῦ, ἐξελέγη ἡ τετραμελὴς ἐφορεία ὑπὸ τὴν προεδρίαν μου διὰ τὰ ἀφορῶντα τὴν μονὴν καὶ Σχολὴν, διωρίσθη δὲ καὶ ὁ διευθυντὴς τῆς ἱερατικῆς σχολῆς πανοσιολογιστάτος ἀρχιμανδρίτης κ. Φιλόθεος Παπᾶ Κωνσταντίνου(ς).

Μ' ὅλον ὅτι δὲ ἐγνωρίζομεν ἐκ τῶν προτέρων τοὺς μικροὺς ἐτήσιους πόρους τῆς ἱερᾶς ταύτης Μονῆς καὶ τὸ ἀνεταρκὲς αὐτῶν πρὸς διατήρησιν τοιοῦτου ἔργου, ἐν τούτοις δὲν ἐδιστάσαμεν νὰ ζητήσωμεν τὴν πραγμάτωσιν αὐτοῦ, τὸ μὲν ὡς ἐκ τῆς ἐπιβαλλομένης ὑπερτάτης ἐθνικῆς ἀνάγκης, τὸ δὲ θαρροῦντες εἰς τὸν ἱερὸν ἐνθουσιασμόν,

2. Οὗτος εἶναι καὶ ὁ τελευταῖος ἡγουμένος τῆς Μονῆς ὅστις τὸ 1929 ἐφονεύθη ἐντὸς τῆς μονῆς ὑπὸ ληστῶν. Μετὰ τὸν φόνον τούτου ἡ μονὴ ἤρχισε διαλυομένη. Τὰ διάφορα δὲ σιγίλλια, χρυσόβουλα καὶ ἄλλα κειμήλια ἐφυλάσσοντο μέχρι τοῦ 2ου παγκοσμίου πολέμου εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον Φιλιατῶν.

ὅν θὰ ἐξεγείρῃ εἰς τὰς καρδίας τῶν ἐκτὸς τῆς εὐάνδρου καὶ πεφιλημένης Ἠλείου τέκνων τὸ ἐθνωφελὲς τοῦτο ἐγχείρημα, ὅπερ προώριται νὰ ἀφυπνήσῃ ψυχὰς κοιμωμένας, νὰ θερμάνῃ καρδιάς ἀποψυγείσας, νὰ καταρτίσῃ αἰσθήματα εὐσεβείας καὶ φιλοπατρία καὶ νὰ παρασσεύσῃ φρονιματίζον διὰ τῶν ἱερέων καὶ διδασκάλων τῆς σχολῆς ταύτης τὸν ὅλον χριστιανικὸν πληθυσμὸν εἰς ἐκπλήρωσιν τῶν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ ἔθνος αὐτοῦ καθηκόντων,

Δι' ὃ καὶ χαίροντες ἐξαγγέλομεν ὑμῖν τὴν ἀπὸ τοῦ προσεχοῦς σχολικοῦ ἔτους σὺν Θεῷ ἀρωγῇ λειτουργίαν τῆς ἱερατικῆς σχολῆς ἐν τῇ ἱερᾷ Μονῇ τοῦ Γηρομερίου καὶ παρακαλοῦμεν, ὅπως ὑποστηρίξῃ τὸ θεάρεστον καὶ φιλογενὲς τοῦτο ἔργον καὶ ὁ εὐεργετικῶς δρῶν ἀπὸ ἐτῶν Σύλλογος ὑμῶν, ψηφίζων ἐτήσιον ἐπίδομα ὑπὲρ τοιοῦτου ἔργου, καθ' ὅσον ἐκ τῶν γενιαίων συνδρομῶν τῶν ἔξωθεν συλλόγων καὶ σωματείων ἐξαρτηθήσεται κατὰ μέγας μέρος ἡ ἀπόσκοπος λειτουργία τῆς ἐθνωφελεστάτης ταύτης σχολῆς ἐν τῇ ἱστορικῇ Μονῇ, εἰς ἣν ἤρχισαν ἤδη καὶ αἱ προπαρασκευαστικαὶ ἐργασίαι διὰ τὴν ἐγκαθίδρυσιν.

Πεπεισμένοι ὅτι οἱ φιλογενεῖς δ.αθέσεις τοῦ ὑμετέρου Συλλόγου ἐκδηλωθήσονται γενναῖαι καὶ ὑπὲρ τοῦ θεοφιλοῦς τούτου σκοποῦ ἐκφράζομεν ὑμῶν ἐκ τῶν προτέρων τὰς θερμὰς ἡμῶν εὐχαριστίας καὶ διατελοῦμεν μετὰ πολλῆς τῆς ἐκτιμήσεως ἐπευχόμενοι ὑμῶν καὶ τῷ ἀγαπητῷ Συλλόγῳ τὰ κράτιστα.

Ἐν Φιλιάταις, τῇ 20ῃ Ἰουνίου 1911

Τῆς ὑμετέρας ἐριτίμου ἐντιμότητος διάπυρος πρὸς Θεὸν εὐχέτης

Τ. Σ. ὁ Παραμυθίας Φιλιατῶν Γηρομερίου Νεόφυτος.

ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ ἈΝΟΙΚΟΔΟΜΗΣΙΣ

ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ ΗΠΕΙΡΟΥ ΖΩΝΗ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙΔΕΙΞΕΩΣ ΚΟΝΙΤΣΗΣ - ΖΑΓΟΡΙΟΥ - ΠΑΡΑΚΑΛΑΜΟΥ*

Ὁ ροι τοῦ ἐκ βιομηχανισμοῦ. Ἡ πεῖρα διδάσκει διαι συν-
θῆκαι αἵτινες ἀπαιτοῦνται διὰ νὰ παρακινήσουν τὴν βιομηχανίαν νὰ ἐγκατασταθῇ
κάπου, εἶναι οἱ ἀκόλουθοι:

Ὑπαρξίς εὐθηνῆς ἐνεργείας, ἀφθόνου πρώτης ὕλης καὶ διαθεσίμων ἐργατι-
κῶν χειρῶν.

Ὑπαρξίς ἐν τῇ χώρᾳ βιομηχανικοῦ πνεύματος καὶ συμπληρωματικῆς ἐμπο-
ρικῆς διαρθρώσεως καὶ τοπικῆς ἀγορᾶς εὐρισκομένης εἰς περίοδον ἀναπτύξεως ἢ
δυνατότητος ἐξαγωγῆς.

Τέλος εὐκολίαι διὰ τὴν οἰκογενειακὴν ζωὴν, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν
παιδιῶν, τὸ εὐχάριστον τῆς διαμονῆς κ. τ. τ. Κατὰ συνέπειαν ἡ ἐγκατάστασις προ-
τιμᾷ συχνάκις τὴν γειτονίαν μὲ μεγάλην πόλιν.

Ὅσον περισσότεραι προϋποθέσεις συντρέχουν, τόσον αἱ πιθανότητες ἐγκα-
τάσεως βιομηχανίας εἶναι περισσότεραι.

1. Ἡ Ἡπειρος διαθέτει μίαν φυσικὴν πηγὴν ἐνεργείας, τῆς ἐκ τῶν ρεόντων
αὐτῆς ὑδάτων, τῆς ὑποίας ὁμως δὲν γίνεται πλήρης ἐκμετάλλευσις, ἐφ' ὅσον τὸ ὑ-
δραυλικὸν ἐργοστάσιον τοῦ Λούρου, ἐξοπλισμένον διὰ παραγωγὴν 5.000 κιλοβάτ,
ἀποδίδει εἰς τὴν κατανάλωσιν ἐπὶ τοῦ παρόντος μόνον 2.500.

2. Ἡ οὐσιαστικῶς ἀσβεστολιθικὴ φύσις τοῦ ἐδάφους δὲν ἐπιτρέπει μεγάλας
ἐλπίδας ὡς πρὸς τὸν μεταλλευτικὸν πλοῦτον καὶ δὲν πιθανολογεῖται ἡ ὕπαρξις ὑ-
γρῶν καυσίμων καὶ φυσικῶν ἀερίων.

3. Ὁ ἀγροτικὸς πληθυσμὸς δύναται νὰ προσφέρῃ εἰς μεγάλην ἀφθονίαν
ἐργατικὰς χεῖρας, ἐφ' ὅσον τοῦ προσφερθῇ μιὰ καλλιτέρα ἀπασχόλησις μὲ ἱκανο-
ποιητικωτέραν ἀμοιβήν.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸ βιομηχανικὸν πλαίσιον, τοῦτο δέον νὰ δημιουργηθῇ, ἐξ ὁλο-
κλήρου.

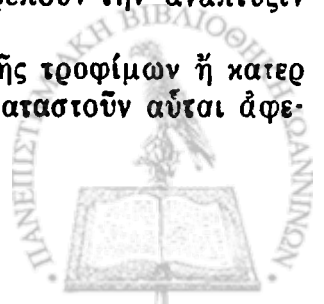
Τέλος ἡ πόλις τῶν Ἰωαννίνων παρέχει πλήρεις δυνατότητας δι' ἐκπαίδευσιν
τῶν παίδων, εὐχάριστη διαμονὴν κ.λ.π.

Κατὰ συνέπειαν τῶν ἀνωτέρω, ὁ ἐκβιομηχανισμὸς τῆς Ἡπείρου συνδέεται
στενῶς μὲ τὴν ὅλην περιφερειακὴν διευθέτησιν, τῆς ὁποίας ἅπαντα τὰ στοιχεῖα εἶ-
ναι ἀδιαρρήκτως συμπληρωματικά.

Μέθοδος τοῦ ἐκ βιομηχανισμοῦ. Πρὸ τοιαύτης καταστάσεως
φρόνιμον εἶναι νὰ προβαίνει κανεὶς κατὰ σειρὰν προτεραιότητος καὶ δὴ, νὰ ἐπιδιώ-
κῃ κατὰ πρῶτον τὴν δημιουργίαν βιομηχανιῶν αἱ ὁποῖαι εἶναι τὸ ἀναγκαῖον συμ-
πλήρωμα τῆς γεωργίας. Ἀκολουθῶν δὲ νὰ δημιουργήσῃ περὶ τοῦ πρώτου βιομη-
χανικοῦ πυρῆνος, τὰς θεμελιώδεις βάσεις αἱ ὁποῖαι θὰ ἐπιτρέπουν τὴν ἀνάπτυξιν
αὐτοῦ καὶ πρὸς ἄλλας κατευθύνσεις.

Οὕτω ἡ δημιουργία ἀγροτικῶν βιομηχανιῶν, παρασκευῆς τροφίμων ἢ κατερ-
γασίας δασικῶν ὕλων, θὰ σχεδιασθῇ μὲ τὴν πρόθεσιν ὅπως καταστοῦν αὗται ἀφε-

[*] Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους, σελ. 233.

τηρίαι ιδρύσεως νέων βιομηχανιών καὶ κατὰ συνέπειαν, ἡ τοποθεσία των πρέπει νὰ ἐκλεγῇ ἀναλόγως.

Αἱ πρῶται βιομηχανίαι θὰ προκαλέσουν τὴν δημιουργίαν ποικίλων ἐπιχειρήσεων μεταφορᾶς, ἐξαγωγῆς, ἀποθηκεύσεως κ.λ.π. Θὰ συνειθίσουν τὸν ἐργατικὸν πληθυσμὸν εἰς τὴν τακτικὴν ἐργασίαν. Θὰ παρακινήσουν εἰς ἐγκατάστασιν τῶν ὑπὸ τῆς τεχνικῆς προόδου δημιουργουμένων νέων βιομηχανιών. κ.λ.π.

Εἰς τὰς οὕτω ἐγκαθισταμένας βιομηχανίας πρέπει νὰ προσφερθοῦν οὐσιώδη πλεονεκτήματα, ὡς ἐπιδοτήσεις, δάνεια μὲ μικρὸν τόκον, φορολογικαὶ ἀπαλλαγαὶ κ.τ.λ.

Τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ κατανάλωσις ἀπορροφᾷ μόνον 2.500 κιλοβάτ ἐναντι τῶν 5.000 τῆς δυναμικότητος τοῦ ἐργοστασίου Λούρου σημαίνει ὅτι ἐν Ἡπείρῳ ὅπως καὶ εἰς ὁλόκληρον τὴν Χώραν, δὲν ὑπάρχει πίεσις ἐκ μέρους τῶν ἀναγκῶν τῆς καταναλώσεως διὰ παροχὴν ἡλεκτρικοῦ ρεύματος. Καὶ τοῦτο ἀκριβῶς ἀποτελεῖ μίαν εὐνοϊκὴν συνθήκην διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς βιομηχανίας. Διότι ὠρισμένοι βιομηχανίαι, καταναλίσκουσαι σημαντικὰς ποσότητας ἡλεκτρικοῦ ρεύματος, ὅπως ἡ βιομηχανία ἀλουμινίου ἢ τὰ χυτήρια, ἀναζητοῦν ἀνὰ τὸν Κόσμον εὐθηνὴν ἐνέργειαν καὶ εἶναι πρόθυμοι νὰ ὑπάγουν νὰ ἐγκαταστήσουν τὰς ἐπιχειρήσεις των εἰς ὁποιαδήποτε χώραν ἢ ὁποίαθὰ τοὺς ἐξησφάλιζε εὐθηνὴν ἐνέργειαν.

Εἰς χώρας ὅπου ἡ κατανάλωσις ἡλεκτρικοῦ ρεύματος αὐξάνει συνεχῶς καὶ αἱ ὁποῖαι δυσκολεύονται νὰ προσαρμόσουν τὴν παραγωγὴν των πρὸς τὰς αὐξανόμενας ἀνάγκας, δὲν ἔχουν κανένα λόγον νὰ παραχωρήσουν διευκολύνσεις εἰς βιομηχανίας ποὺ χρησιμοποιοῦν ἡλεκτρικὴν ἐνέργειαν.

Εἰς χώρας ὅμως, ὅπως ἡ Ἑλλάς, ὅπου τοιαύτη πίεσις, ὅπως εἴπωμεν δὲν ὑπάρχει, θὰ ἦτο δυνατόν νὰ προσφερθῇ ἡλεκτρικὴ ἐνέργεια εἰς τὰς ξένας βιομηχανίας κατὰ προτεραιότητα καὶ εἰς τιμὴν ἰδιαίτερος συμφέρουσαν, ἡγγυημένην δι' ἀρκετὸν χρονικὸν διάστημα. Αὕτη εἶναι ἡ εἰδικὴ κατάστασις τῆς ὁποίας θὰ ἡδύνατο νὰ ἐπωφεληθῇ ἡ Χώρα, ὑπὲρ τοῦ γενικοῦ συμφέροντος. Καὶ ἂν ἀκόμη ἡ παραχώρησις τῆς ἡλεκτρικῆς ἐνεργείας εἰς μειωμένην τιμὴν, χαρακτηρισθῇ ὡς ἔμμεσος ἐπιχορήγησις εἰς τὴν βιομηχανίαν, τὸ βάρος τῆς ἐπιχορηγήσεως αὐτῆς θὰ ἦτο εὐκόλως ἀνεκτόν, καθ' ὅσον δι' αὐτῆς θὰ παρήγοντο ἅμεσα ἀποτελέσματα καὶ θὰ προέκυπτον σοφιστὰ ἀντισταθμίματα, διὰ τῆς ἀνόδου τῶν δημοσίων εἰσπραξέων.

Η ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ

Μεταξὺ τῶν βιομηχανιών ποὺ θὰ συντελέσουν εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν τῆς Ἡπείρου, ἰδιαίτεράν θέσιν θὰ καταλάβῃ ἡ τουριστικὴ βιομηχανία, ἀφοῦ μάλιστα ἡ ἀνάπτυξις τῆς θὰ εἶναι ταχεῖα καὶ θ' ἀποτελέσῃ στοιχεῖον καὶ αὕτῃ τῆς ἐκκινήσεως διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἀναγέννησιν τῆς περιοχῆς.

Εἶναι λοιπὸν ἐνθαρρυντικαὶ αἱ σχετικαὶ προοπτικαὶ τῆς Ἡπείρου ἐὰν ἀνελαμβάνετο ἀμέσως ἡ θεμελίωσις τοῦ ἔργου.

Ἡ Ἡπειρος εἶναι περιοχὴ μεγάλης φυσικῆς καλλονῆς, καὶ συνεινώνει ὅλα τὰ διαφορετικὰ ἐκεῖνα στοιχεῖα τὰ ἱκανὰ νὰ τὴν ἀναδείξουν ὡς περιοχὴν καὶ τουρισμοῦ διαβάσεως καὶ τουρισμοῦ διαρκείας.

Ἐθνικὸς Τουρισμὸς

Οἱ Ἕλληνες τουρίσται πρέπει διὰ τὰς διακοπὰς των νὰ εὐρίσκουν εἰς τὴν Ἡπειρον μίαν περιοχὴν καὶ εὐπρόσιτον καὶ ἐπαρκῶς ἐξοπλισμένην τουριστικῶς.

Ὁ ἐξοπλισμὸς αὐτὸς σημαίνει:

1) Νά ληφθῇ μέριμνα διὰ τὰς μεγάλας πρὸς τὰ ἐκεῖ ὁδούς, ἥτοι:

—Τὴν ὁδὸν ἀπ' Ἀθηνῶν διὰ Πατρῶν καὶ τὴν ὁδὸν ἀπ' Ἀθηνῶν διὰ Δελφῶν καὶ Ἀμφίσης. —Τὴν ὁδὸν ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν διὰ Μετσόβου καὶ Τρικάλων. —Τὴν ὁδὸν ἀπὸ Ἡγουμενίτσας πρὸς Ἰωάννινα.

2) Νά κατασκευασθῶν ὄρειοι περιμετρικοὶ δρόμοι διὰ τ' αὐτοκίνητα, οἱ ὅποιοι θὰ ἠμποροῦν, ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον νὰ χρησιμεύουν εἰς τὴν δασικὴν ἐκμετάλλευσιν.

Ἀπαραιτήτως ὀφείλει νὰ συμπληρωθῇ πρὸ πάντων ἡ ὁδικὴ περίμετρος ἡ ὁποία θὰ ἐπιτρέπῃ τὴν διαδρομὴν διὰ τῆς περιοχῆς τοῦ Ζαγορίου καὶ τὴν ἐπάνοδον εἰς τὰ Ἰωάννινα διὰ Κονίτισης, ἐπειδὴ ἡ διαδρομὴ αὕτη εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ ὠραιότερα ὄρεινὰ δρομολόγια ποὺ μποροῦν νὰ ὑπάρξουν.

3) Νά χωρισθῶν τὰ ὄρη εἰς τομεῖς καὶ νὰ τοποθετηθῶν πινακίδες διὰ τοὺς περιπάτους πεζῇ ἢ διὰ τὰς ἀναρριχήσεις, ἀπὸ τουριστικὰ κέντρα ἐγκατεστημένα κατὰ μῆκος τῶν νέων δασικῶν καὶ τουριστικῶν ὁδῶν.

4) Ὡς πρὸς τὰ ξενοδοχεῖα.

Οἱ λιμένες Πρεβέζης καὶ Ἡγουμενίτσας νὰ ὁργανωθῶν ὥς θερινὰ διαμοναὶ μὲ τὴν κατασκευὴν δρόμων δενδροφύτων καὶ δρόμων περιπάτου, μὲ τὴν δενδροφύτευσιν τῶν περιχώρων καὶ τὸν ἐκσυγχρονισμόν τῶν ξενοδοχείων.

—Εἰς τὸν δρόμον μεταξὺ Ἡγουμενίτσας καὶ Ἀρτης, ἀφ' ἑνὸς καὶ Ἰωαννίνων ἔξ ἑτέρου νὰ δημιουργηθῇ ἀλυσίδα ἀπὸ ἀπλᾶ καὶ καθαρὰ ξενοδοχεῖα.

—Ἡ Κόνιτσα νὰ διοργανωθῇ ὥς ὄρεινός σταθμός καὶ νὰ ἐγκαταστηθῶν ἀγροτικά ξενοδοχεῖα καὶ ἐστιατόρια εἰς τὸ ὄρος.

—Νά ἀναπτυχθῇ ἡ ἐγκατάστασις διαμερισμάτων πρὸς παραμονὴν εἰς τὰ ὄρεϊνὰ χωρία, ἔτσι καθὼς ἔχει ἤδη πραγματοποιηθῇ εἰς τὸ Τσεπέλοβο.

5) Μὲ τὴν ὁργάνωσιν προπαγάνδας εἰς ὁλόκληρον τὸ Κράτος νὰ γίνουν γνωσταὶ αἱ καλλοναὶ τῆς περιοχῆς, καθὼς καὶ οἱ ὄροι παραμονῆς μὲ τιμὰς μετρίας.

Διεθνὴς Τουρισμός

Ἡ Ἑπειρος προορίζεται νὰ ἐπωφεληθῇ ὁμοίως καὶ ἀπὸ τὴν μεγίστην καὶ ἀναγκαίαν ἀνάπτυξιν τοῦ διεθνοῦς τουρισμοῦ.

Ὁ διεθνὴς τουρισμός, εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν ἀποφέρει ὅ,τι θὰ ἔπρεπε. Ὁ τόπος χάνει, ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου, ὥς «ἀδήλους πόρους» ποσὰ ὑπέρογκα εἰς ξένον συνάλλαγμα.

Οὕτω ἐνῶ τῷ 1956 ἡ Ἰταλία ἐδέχθη 10.786 000 ξένους περιηγητὰς καὶ ἡ Γαλλία 4.205.000, ἡ Ἑλλὰς ἐδέχθη 206.000 μόνον.

Ἀπαραίτητον εἶναι λοιπὸν νὰ ὁργανωθῇ ἡ εἴσοδος εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔδαφος διὰ τοὺς τουρίστας τῆς δυτικῆς Εὐρώπης οἱ ὅποιοι ταξιδεύουν μὲ αὐτοκίνητον.

Τὸ ταχύτερον καὶ πρακτικώτερον πρὸς τοῦτο δρομολόγιον εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον, διὰ τῆς Κερκύρας, θὰ συνδέει τὸν Ἰταλικὸν λιμένα τοῦ Μπρίνιεζι μὲ τὸν πλησιέστερον ἑλληνικὸν λιμένα, δηλαδὴ τὴν Ἡγουμενίτσαν. Ἐνα πορθμεῖον μὲ τιμὰς χαμηλωμένας διὰ τοὺς ταξιδιώτας καὶ τὸ ἀμάξι, θὰ εὐκόλυνε μέσα εἰς μερικὰς ὥρας τὴν μεταφορὰν τῶν τουριστῶν, οἱ ὅποιοι, ἕως νὰ κατεβῶν καὶ νὰ μπαρκάρουν εἰς τὸ Μπρίνιεζι, θὰ εἶχον τὴν τέρψιν νὰ διασχίσουν τὴν Ἰταλίαν εἰς ὅλον τὸ μῆκος τῆς.

Συνεπείᾳ τούτου ἡ Ἑπειρος θὰ καθίστατο λοιπὸν ἡ «τουριστικὴ θύρα» τῆς Ἑλλάδος, ἡ «ἀναγκαστικὴ δίοδος» τοῦ διεθνοῦς τουρισμοῦ. Καὶ βέβαια οἱ περισσότεροι τουρίσται, ἔπειτα ἀπὸ τὸ μακρὸν ταξίδι των μὲ τὸ αὐτοκίνητο ἀπὸ τὴν πατρίδα των διὰ μέσου ὅλης τῆς Ἰταλίας θὰ ἐνοιωθῶν τὴν ἀνάγκην κάποιας ἀναπαύσεως μόλις θὰ ἐπατοῦσαν τὸ ἑλληνικὸν ἔδαφος. Ἔτσι Ἑπειρος καὶ Κέρκυρα θὰ

ἐπωφελοῦντο ἀπὸ ἑνα τουρισμὸν διαρκείας ὅχι ἀξιοπεριφρόνητον εἰς τὸν ὅποιον θὰ συνετέλει ἡ ὑπαρξὶς συγχρονισμένων καὶ ἀνέτων ξενοδοχείων, καὶ ὁ ὅποιος θὰ ἠμποροῦσε νὰ παρατείνεται μὲ ὀρεινὲς ἐκδρομὲς εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Κονίτης καὶ τοῦ Ζαγοριοῦ.

Ἡ ὀργάνωσις τοῦ τουρισμοῦ εἰς τὴν Ἡπειρον καὶ ἠμπορεῖ καὶ πρέπει νὰ γίνῃ ἐν τάχει. Πρόκειται δι' ἐνέργειαν ἡ ὁποία, ἠμπορεῖ, μέσα εἰς τὰ συντομώτερα χρονικὰ ὅρια, καὶ μὲ τὸ ἐλάχιστον τῶν ἐπενδύσεων, νὰ ἐπιφέρει τὴν ταχυτάτην ἀνάπτυξιν τῆς ἐπιτοπίου οἰκονομίας, ἐπειδὴ, ὅχι μόνον θὰ τῆς προσκομίσῃ ἀμέσους πόρους, παρὰ καὶ ἐπειδὴ θὰ τὴν καταστήσῃ γνῶριμον εἰς τὸ εὐρὺ ἐθνικὸν καὶ διεθνὲς κοινόν, τὸ ἱκανὸν νὰ ἐνδιαφερθῇ διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς περιοχῆς καὶ νὰ ἐπενδύσῃ κεφάλαια εἰς αὐτήν.

ΣΥΝΘΗΚΑΙ ΚΑΤΑΣΤΡΩΣΕΩΣ ΚΑΙ ΕΚΤΕΛΕΣΕΩΣ ΣΧΕΔΙΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Μεταβαίνομεν ἤδη εἰς τὴν κατὰστρωσιν Σχεδίων καὶ Προγραμμάτων. Ἡ ἐργασία αὕτη περιλαμβάνει:

1. Τὴν κατάρτισιν πλήρους σχεδίου ἀναμορφώσεως τῆς περιοχῆς Ἡλείρου καὶ τὴν ἐγκατάστασιν ἰδιαιτέρας Ζώνης Πειραματισμοῦ, καθὼς καὶ τῶν Προγραμμάτων τὰ ὁποῖα συνεπάγεται ἡ ἐκτέλεσις.

2. Τὴν ἴδρυσιν Ὁργανισμοῦ διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν προγραμμάτων σύμφωνα μὲ τὰ Σχέδια. Καὶ

3. Τὴν χρηματοδότησιν τῆς ἐκτελέσεως.

Κατὰστρωσις περιφερειακοῦ Σχεδίου

Πρὸς τὸν σκοπὸν καταρτίσεως περιφερειακοῦ σχεδίου, παρίσταται ἀνάγκη νὰ συστηθῇ Ἐπιτροπὴ ἐθνικοῦ χαρακτῆρος, ἡ ὁποία νὰ καταστρώσῃ τὸ σχέδιον ἐκσυγχρονισμοῦ καὶ ἐφοδιασμοῦ τῆς Ἡλείρου ἐν συσχετισμῷ πρὸς τὸ γενικὸν συμφέρον καὶ τὰς ἐθνικὰς ἀνάγκας ἰδίως ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως.

Ἡ Ἐπιτροπὴ αὕτη θὰ ἔπρεπε νὰ ἀποτελῇται ἀπὸ ἐκπροσώπους τῶν ἀρμοδίων Κεντρικῶν Κρατικῶν Ὑπηρεσιῶν, ἐκπροσώπους τῶν Δημοσίων Ὑπηρεσιῶν τῆς Ἡλείρου καὶ ἐκπροσώπους τῶν Οἰκονομικῶν Ὁργανισμῶν, ὡσαύτως τῆς Ἡλείρου.

Ἡ Ἐπιτροπὴ ἀναθέτουσα εἰς Εἰδικὰς Ὁμάδας Ἐργασίας τὴν κατάρτισιν ἐπὶ μέρους Σχεδίων διὰ τὰ ἔργα ἐξοπλισμοῦ, τὰ οἰκονομικὰ ζητήματα καὶ τὰ δημογραφικὰ καὶ κοινωνικὰ προβλήματα θὰ ὥριζε μίαν ὁμάδα συνθέσεως τῶν μελετῶν καὶ ἓνα Εἰσηγητὴν, οἱ ὅποιοι θὰ ἠτοίμαζον τὴν τελικὴν Ἐκθεσιν. Βάσει ταύτης ἡ Ἐπιτροπὴ θὰ ἀπεφαίνετο ποῖον γενικὸν τελικὸν διάγραμμα θὰ ἐταίριαζεν εἰς τὰ προγράμματα ἐκτελέσεως. Τελικῶς τὸ διάγραμμα θὰ ἐνεκρίνετο ὑπὸ τοῦ ἀρμοδίου Ὑπουργείου καὶ θὰ καθίστατο ὀριστικῶς ἐκτελεστόν.

Ἰδρυσις Ὁργανισμοῦ ἐκτελέσεως

Ὑπάρχουν πολλοὶ τύποι, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ Ἐκθεσις ἀναφέρει τοὺς κάτωθι:

α) Ἐτέλεισις ὑπὸ διαφόρων διοικήσεων, τῆς κάθε μιᾶς δι' ὅ,τι τὴν ἀφορᾷ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν μιᾶς ἀρχῆς ἀναλαμβανούσης τὸν συντονισμόν(¹).

1. Τὸ σύστημα ἡ Ἐκθεσις χαρακτηρίζει ἐλαττωματικόν, ὥς ἐμποδίζον τὴν εὐκαμψίαν τῆς ἐκτελέσεως τῶν προγραμμάτων καὶ κατὰ συνέπεια τὴν ἀναγκαίαν ταχύτητα.

β) Ἰδρυσις εἰδικευμένου Ὁργανισμοῦ Διοικήσεως⁽²⁾.

γ) Ἰδρυσις μικτῆς Ἑταιρίας. Πρόκειται διὰ ἰδιωτικὴν ἐπιχείρησιν ὑπὸ ἑλεγχον Κυβερνητικοῦ Ἐπιτρόπου καὶ ὑπὸ Οἰκονομικὸν Ἐλεγκτὴν, ὃ ὁποῖος ἐξελέγχει τὴν διαχείρισιν ἐκ τῶν ὑστέρων⁽³⁾

Χρηματοδότησις

Αὕτη θὰ ἐξασφαλισθῇ, ἀπὸ ἐπιχορηγήσεις ἐκ τοῦ Κρατικῷ Προϋπολογισμοῦ ἀπὸ μεσοπρόθεσμα καὶ μακροπρόθεσμα δάνεια καὶ ἀπὸ τὸ ἐταιρικὸν κεφάλαιον, εἰς τὴν περίπτωσιν ἰδρύσεως μικτῆς Ἑταιρίας ἐκτελέσεως.

Περαιτέρω ἡ Ἐκθεσις ἀναπτύσσει τὰς κυριώτερας ὁψεις δραστηριότητος τοῦ Ὁργανισμοῦ ἐκτελέσεως, ἡ ὁποία περιλαμβάνει τὴν χρηματοδότησιν α) τῶν ἀμέσου ἀποδόσεως ἐπενδύσεων, β) τῶν ἔργων ἀναδασώσεως καὶ γενικῆς ἀξιοποιήσεως καὶ γ) τῶν μικτοῦ ἢ ἰδιωτικοῦ τύπου ἐπιχειρήσεων.

Τέλος ἡ Ἐκθεσις ἐξετάζει τὴν πιστωτικὴν πολιτικὴν, ἡ ὁποία πρέπει νὰ ἀσκηθῇ πρὸς ὅλας τὰς μορφάς της, ἥτοι τὴν μακροπρόθεσμον πίστιν τὴν μεσοπρόθεσμον πίστιν καὶ τὴν βραχυπρόθεσμον πίστιν.

Τὰ ἐπιτόκια δὲν πρέπει νὰ εἶναι καθόλου ὑψηλὰ καὶ τοῦτο εἶναι ἐν Ἑλλάδι πρόβλημα δυσεπίλυτον, τὸ ὁποῖον ὅμως πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ ἐπιλυθῇ.

ΙΔΡΥΣΙΣ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑΤΙΚΗΣ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗΣ ΖΩΝΗΣ

Διὰ νὰ γίνῃ ὀφθαλμοφανὴς εἰς ὅλους ἡ ἀνάγκη καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ περιφερειακοῦ σχεδιαγράμματος ἀναπτύξεως, χρειάζεται ἐξάπαντος, μὴ αὐτὸ καταρτισθῇ, ἡ δημιουργία μιᾶς χαρακτηριστικῆς ζώνης, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ ὑποδειγματικὴ ἀνάληψις τοῦ ἐξοπλισμοῦ, τοῦ ἐκσυγχρονισμοῦ καὶ τῆς ἐκλαϊκεύσεως τῆς τεχνικῆς προόδου θὰ δώσῃ τὸ μέτρον τῆς ἀποτελεσματικότητος τῶν προτεινομένων μεθόδων.

Ἡ πεῖρα ἐξ αὐτῆς τῆς ἐνεργείας θὰ ἐπιτρέπῃ τὸν προσανατολισμὸν τῆς κατεργασίας καὶ τῆς ἐκτελέσεως τῶν προγραμμάτων ἐφαρμογῆς. Θὰ χρησιμεύσῃ ὡς παράδειγμα διὰ τὸ σύνολον τῆς περιοχῆς, ὅσον ἐξ ἄλλου, καὶ δι' ἄλλους ἐν συγκρίσει τομεῖς διαφόρων ἄλλων περιοχῶν εἴτε τῆς Ἑλλάδος, εἴτε ἄλλων χωρῶν.

Ἐκλογή τῆς ὑποδειγματικῆς πειραματικῆς ζώνης

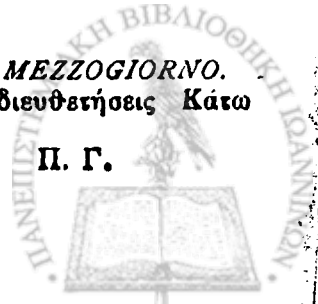
Πρέπει αὕτη νὰ ἐκλεγῇ ὡς ἡ περισσότερον χαρακτηριστικὴ τῆς περιοχῆς. Δὲν πρέπει νὰ εἶναι οὔτε ἡ περισσότερον οὔτε ἡ ὀλιγώτερον ἐξελιγμένη, ἀλλὰ ν' ἀντιπροσωπεύσῃ τὸν μέσον ὅρον τῆς ὑπὸ ἐξέτασιν περιοχῆς. Πρέπει ἡ ὑποδομὴ της καὶ ὁ ἐπαρκὴς ἐξοπλισμὸς της νὰ ἐπιτρέπουν εἰς τοὺς πραγματοποιουμένους πειραματισμοὺς νὰ ἀποκτοῦν ἀποδεικτικὴν ἀξίαν.

Οἱ διάφοροι αὐτοὶ λόγοι ὁδηγοῦν εἰς τὴν ἐκλογὴν ὡς ζώνης, τῆς περιοχῆς ἡ ὁποία περιλαμβάνῃ τὰς περιοχὰς Κονίτης καὶ Ζαγοριοῦ, κειμένας μεταξὺ τοῦ ὄρους τῆς Πίνδου καὶ τῶν συνόρων τῆς Ἀλβανίας καὶ τὴν ἀρδευτικὴν ζώνην τῶν πεηγῶν τοῦ Κалаμά (Παρακάλαμος).

Ἡ περιοχὴ αὕτη ἀποτελεῖ μίαν φυσικὴν ἐνότητα ἐπαρκοῦσαν νὰ θεωρηθῇ ὡς χαρακτηριστικὴ τοῦ συνόλου τῆς περιοχῆς.

2. Ὁ τύπος οὗτος ἐπροτιμήθη εἰς Ἰταλίαν διὰ τὴν CASA PER IL MEZZOGIORNO.

3. Ὁ τύπος οὗτος ἐπροτιμήθη ἐν Γαλλίᾳ διὰ τὰς περιφερειακὰς διευθετήσεις Κάτω Ροδανοῦ, Λαγκντό, Γασκώνης, Προβηγκίας, Λάνδεων καὶ Κορσικῆς.

Περιλαμβάνονται εις αὐτήν.

α) ἕνας ἀρδεύσιμος τομεὺς ἤδη ἐξωπλισμένος, καὶ ἕνας ἄλλος τώρα ἐξοπλιζόμενος καὶ εἶναι πρόσφορος ὥστε νὰ τεθῇ εἰς ἐνέργειαν μία ὀρθολογιστικὴ ἀρδευτικὴ μέθοδος.

β) ἕνας σημαντικὸς ὀρεινὸς κτηνοτροφικὸς σταθμός.

γ) πελώρια δάση καὶ μέγισται δυνατότητες ἀναδασώσεως.

δ) μέγισται τουριστικαὶ δυνατότητες.

ε) μία ἀγροτικὴ σχολὴ καὶ ἕνα πρότυπον ἀγρόκτημα γύρω ἀπὸ τὰ ὁποῖα εἶναι δυνατόν νὰ συναρμοσθῇ δρᾶσις συναφῆς καὶ ὀρθολογιστικῆς.

Θέματα κατευθύνσεων τῆς ἐπιχειρουμένης δράσεως

Σ υ γ κ ο ι ν ω ν ί α ι: Ταχεῖα ἀποπεράτωσις τῶν συγκοινωνιακῶν ὁδῶν μετὰ Κονίτσης καὶ Ζαγοριοῦ καὶ μετὰ τὴν Μακεδονίαν.

Γ ε ω ρ γ ί α: 1) Ἐκσυγχρονισμὸς τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς καὶ καθιέρωσις παραδόσεως διὰ τὴν μετὰ τὴν ρυθμὸν μόρφωσιν καθοδηγητῶν διὰ τὰς ποτιστικὰς καλλιεργείας καὶ διὰ τὴν ἐκλαϊκευσιν τῆς τεχνικῆς προόδου εἰς τὴν κτηνοτροφίαν.

2) Ἐγκατάστασις ὀρθολογιστικοῦ δικτύου εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Κονίτσης, συμφώνου πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὴν μορφολογίαν τοῦ ἐδάφους καὶ περιλαμβάνει:

— Ἀρδευτικοὺς τομεῖς ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας μετὰ ἰσοπέδωσιν

— Ἀρδευτικοὺς τομεῖς μετὰ ῥάντισμα.

3) Ἰδρυσιν εἰς τὴν Σχολὴν τῆς Κονίτσης ἑνὸς ἐργαστηρίου διὰ τὰς ἀναλύσεις τῶν ἐδαφῶν, τὸ ὁποῖον θὰ συντάξῃ διὰ κάθε τεμάχιον ἐδάφους καὶ μίαν καρτέλλαν περιλαμβάνουσαν τὴν ἔνδειξιν τῆς συνθέσεως τοῦ ἐδάφους, τῆς διαχωρίσεώς του, τῆς ἐνδεικνυομένης δι' αὐτὸ καλλιεργείας, καὶ τοῦ καταλλήλου τρόπου ἀρδεύσεως.

4) Ἀνάθεσις εἰς σῶμα ἐκλαϊκευτῶν νὰ καθοδηγῇ τὴν ἀρδευσιν καὶ νὰ στρέφῃ τὰς ποτιστικὰς καλλιεργείας πρὸς τυποποιημένα προϊόντα συμφώνως πρὸς τὰς νεωτέρας μεθόδους.

5) Πειραματισμὸς ποτιστικῶν καλλιεργειῶν εἰς τὸ πρότυπον ἀγρόκτημα.

6) Συστηματικὴ δρᾶσις διὰ τὴν ἐν σπουδῇ ἐπανασυγκόλλησιν καὶ τὴν ἐπανασύστασιν ἰδιοκτησιῶν μετὰ ἐπαρκῆ καὶ ἀποδοτικὴν διάρθρωσιν.

7) Καθιέρωσις χειμερινῶν μαθημάτων καὶ περιοδευτικῶν μαθημάτων εἰς τὰ σχολεῖα διὰ τὴν καλυτέραν καθοδήγησιν τῆς κτηνοτροφίας, τῆς ἐπιλογῆς τῶν φυλῶν καὶ τῆς βελτιώσεως τῶν βοσκοτόπων.

8) Ὁργάνωσις τῶν ἀγορῶν. Ἐνθάρρυνσις διὰ τὴν ἵδρυσιν συνεργατικῶν διὰ τὸ τυρὶ, τὸ κρασί, τὰ ὀπωρικά καὶ τὰ λαχανικά. Ἀναζήτησις καὶ ὀργάνωσις τῶν τόπων καταναλώσεως.

9) Ὁργάνωσις τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν δασῶν καὶ ἀνάπτυξις τῆς βιομηχανίας τοῦ ξύλου.

10) Ὁργάνωσις τῆς ἀναδασώσεως μετὰ τὴν συνδρομὴν τοῦ πληθυσμοῦ.

Τ ο υ ρ ι σ μ ό ς:

1) Κατασκευὴ δασικῶν καὶ τουριστικῶν ὁδῶν.

2) Ἰδρυσίς ξενοδοχειακῆς βιομηχανίας εἰς τὴν Κόνιτσαν καὶ ὀρεινῶν καταφυγίων εἰς σχῆμα Ἑλβετικῆς ὀρεινῆς οἰκίας «CHALET».

3) Σύστασις ὁδοιπορικῶν καὶ καταφυγίων διὰ τὸν ὀρεινὸν τουρισμὸν διὰ τοὺς πεζοὺς.

4) Ἐνθάρρυνσις διὰ τὴν διευθέτησιν καταλυμάτων διὰ τουρίστας εἰς τὰ ὀρεινὰ χωριά.

Π ρ α κ τ ι κ ή ό ρ γ ά ν ω σ ι ς :

Τήν υποδειγματικήν ζώνην πειραματισμοῦ θὰ ὀργανώσῃ ἡ Νομαρχία Ἰωαννίνων μὲ τὴν συνδρομὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους καὶ τοῦ Δήμου Κονίτισης, καὶ μὲ τὴν συνεργασίαν τῆς Ἀγροτικῆς Σχολῆς, τοῦ προτύπου ἀγροκτήματος, τῶν ἐνδιαφερομένων διοικήσεων καὶ ὀργανώσεων, θὰ βοηθήσῃ ἡ Εὐρωπαϊκὴ ὑπηρεσία παραγωγικότητος τοῦ Ο.Ε.Σ.Ε. ὑπὸ μορφὴν τεχνικῆς ἀρωγῆς.

Ἡ υποδειγματικὴ ζώνη πειραματισμοῦ τῆς Κονίτισης θὰ ἐχρησίμευεν ὡς παράδειγμα διὰ τὰς ἀναλόγους ζώνας. Θὰ ὀργανώνοντο ἐπισκέψεις νεαρῶν γεωργῶν ἀπὸ ἄλλας περιοχὰς διὰ νὰ ὠφελοῦνται μὲ αὐτὰς ἀπὸ ὅλα τὰ διδάγματα τῆς πείρας.

Θ' ἀπετέλει ἀκόμη τὸ κέντρον μορφώσεως τῶν καθοδηγητῶν τῶν γεωργῶν εἰς ὁλόκληρον τὴν Ἡπειρον.

Κατὰ τὴν περίοδον τοῦ πειραματισμοῦ εἰς τὴν Κόνιτσαν θὰ πρέπει τὰ ἔργα ἀρδεύσεως καὶ ἐξυγιάνσεως εἰς τὸν τομέα Ἡγουμενίτισης, Ἀχέροντος, Μαργαριτιοῦ, Καλαμᾶ νὰ ἐπισπευθοῦν, ὥστε οἱ τεχνικοὶ ὑπάλληλοι καὶ οἱ καθοδηγηταὶ οἱ καταρτισθέντες εἰς τὴν Κόνιτσαν νὰ ἡμποροῦν νὰ κινοῦνται ταχέως καὶ νὰ ἐπεκτείνουν εἰς αὐτὴν τὴν περιοχὴν τὴν πείραν τὴν ἐπιτευχθεῖσαν εἰς τὴν πειραματικὴν υποδειγματικὴν ζώνην.

Π Ο Ρ Ι Σ Μ Α Τ Α

1) Ἡ Ἡπειρος εἶναι περιοχὴ μὲ καθυστερημένην ἐξέλιξιν διὰ λόγους ἱστορικοὺς καὶ οἰκονομικοὺς.

2) Εἶναι φυσικὴ περιοχὴ ἡ ὁποία παρουσιάζει ὅλας τὰς συνθήκας ἐφαρμογῆς τῆς μεθόδου τῶν περιφερειακῶν ἀναμορφώσεων. Παρουσιάζει ἓνα σημαντικὸν δυναμικὸν οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως εἰς τὰ κεφάλαια τῆς γεωργίας καὶ τῆς κτηνοτροφίας, τῆς δασοπονίας, τῆς ἐκβιομηχανίσεως καὶ τοῦ τουρισμοῦ. Ἡ πυκνότης τοῦ πληθυσμοῦ εἶναι ἀρκετὴ δὶχως νὰ εἶναι ὑπερβολικὴ· τὸ κανονικὸν ἀποτέλεσμα τῆς ἐφαρμογῆς ἐνὸς προγράμματος ἐπεκτίσεως καὶ ἐκσυγχρονισμοῦ ὀφείλει νὰ εἶναι ἡ ἀρμονικὴ κατανομὴ τοῦ πληθυσμοῦ τούτου καὶ ἡ ἀνύψωσις τοῦ βιοτικοῦ τοῦ ἐπιπέδου. Ἡ συνδρομὴ καὶ τοῦ πληθυσμοῦ τούτου καὶ τῶν ἀντιπροσώπων του εἰς τὸ οἰκονομικὸν καὶ κοινωνικὸν ἔργον ἔχει ἐξασφαλισθῇ.

3) Τὸ διάγραμμα ἀναμορφώσεως καὶ ἐκσυγχρονισμοῦ τῆς Ἡπείρου ἡμπορεῖ νὰ καταστρωθῇ ἐν συσχετισμῷ πρὸς τὰς γενικὰς κατευθύνσεις τὰς συνοψιζόμενας εἰς τὴν παρούσαν ἔκθεσιν, ὑπὸ μιᾶς ἐθνικῆς ἐπιτροπῆς μὲ τὴν συνδρομὴν τῶν περιφερειακῶν ἀρχῶν, ὀργανώσεων καὶ προσωπικοτήτων καί, ἐν ἀνάγκῃ, μὲ τὴν τεχνικὴν συμπαράστασιν τῶν Α.Ε.Ρ. καὶ Ο.Ε.Σ.Ε.

Θὰ περιελάμβανε δύο διαδοχικὰ προγράμματα τοῦ καθενὸς καλύπτοντος περίοδον τεσσάρων ἐτῶν.

4) Τὸ πρῶτον τετραεὲς πρόγραμμα θὰ ἔδιδε τὸ πρῶτον βήμα εἰς τὴν σύστασιν συγχρονισμένων οἰκονομικῶν διαρθρώσεων. Ἰδίως θὰ περιελάμβανε:

Α) Τὴν ἐγκατάστασιν ἐνὸς συγκοινωνιακοῦ δικτύου πυκνοῦ καὶ πρακτικοῦ, ταυτοχρόνως ἐξυπηρετικοῦ καὶ τῶν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν καὶ τῆς ἐκμεταλεύσεως τῶν δασῶν καὶ τοῦ τουρισμοῦ.

Β) Τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ δικτύου ἐξηλεκτρισμοῦ (φῶς καὶ κίνησις).

Γ) Τὴν ἐν σπουδῇ ἐκτέλεσιν τοῦ προγράμματος ἐξυγιάνσεως καὶ ἀρδεύσεως τοῦ ἀποσκοποῦντος εἰς τὴν ταχέαν ἀνάπτυξιν τῆς ἐντατικῆς ἀγροτικῆς παραγωγῆς εἰς τὰς οὕτω ἀναμορφουμένας ἐπιφανείας.

Δ) Τὴν ἀναδάσωσιν τῶν διαθεσίμων ἐπιφανειῶν εἰς τὴν ὄρεινὴν ζώνην.

Ε) Τὴν δημιουργίαν ἐνὸς πλήρους συστήματος διδασκαλίας, πειραματισμοῦ

ἐπαγγελματικῆς καταρτίσεως καὶ ἐνὸς πυκνοτάτου δικτύου ἐκλαϊκέυσεως τῆς τεχνικῆς προόδου εἰς τὴν γεωργίαν μὲ πρωταρχικὸν σκοπὸν τὴν μόρφωσιν καθοδηγητῶν, διὰ τὴν μεταρρυθμίσειν εἰς τὰς ἀγροτικὰς διαρθρώσεις καὶ τὴν βελτίωσιν τῶν τῆν ὀρθολογιστικὴν διοχέτευσιν τῶν ἀρδεύσεων, τὴν ἐπιλογὴν τῶν κτηνῶν καὶ τὴν βελτίωσιν τῶν βοσκῶν, τὸν προσανατολισμὸν τῶν καλλιιεργειῶν, τὴν ὁργάνωσιν τῶν ἀγορῶν καὶ τῶν τόπων καταναλώσεως, ἰδίως μὲ τὴν συνεργασίαν καὶ τὰ καλλιεργητικὰ συμβόλαια.

Ζ) Τὴν δημιουργίαν βασικῶν βιομηχανιῶν (ἀγροτικῶν καὶ τροφίμων).

Η) Τὸν Τουρισμὸν.

5) Τὸ δεῦτερο τετραετὲς πρόγραμμα θὰ ἐστρέφετο πρὸς τὸν ἐξοπλισμὸν καὶ τὸν ἐκσυγχρονισμὸν καὶ θὰ περιελάμβανε:

Α) Τὴν γενικὴν ἐκβιομηχάνισιν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς λιμενικῆς δραστηριότητος.

Β) Τὴν ἀνασύστασιν ἀγροτικῶν ἐκμεταλλεύσεων ὀρθολογιστικῆς διαρθρώσεως, ἡ ὁποία καθίσταται δυνατὴ χάρις εἰς τὴν ἀνάπτυξιν ἄλλων δραστηριοτήτων, ἰδίως εἰς τοὺς τομεῖς τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ τουρισμοῦ, μὲ τὴν ἐπανασυγκόλλησιν μὲ τὰς ἀνταλλαγὰς κτημάτων, τὴν ἀνάπτυξιν τῶν συνεργατικῶν καλλιεργείας καὶ συγκομιδῆς.

Γ) Τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀγροτικῆς παραγωγῆς, τὴν τυποποίησιν τῶν προϊόντων, τὴν ἐπέκτασιν τῶν ὁργανώσεων ἐναποθηκεύσεως, μεταποιήσεως καὶ πωλήσεως καὶ τὴν ἐπαύξησιν τῶν τόπων καταναλώσεως.

Δ) Τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν δασῶν ἡ ὁποία γίνεται δυνατὴ χάρις εἰς τὴν ἐπέκτασιν καὶ βελτίωσιν τῶν συγκοινωνιῶν.

Ε) Τὴν ἀνάπτυξιν τῆς τουριστικῆς βιομηχανίας, δυνατῆς χάρις εἰς τὴν ἐπέκτασιν τῶν συγκοινωνιῶν, τὴν ἐγκατάστασιν ξενοδοχείων καὶ καταλημάτων, μὲ προπαγάνδαν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ τὸ ἐξωτερικόν.

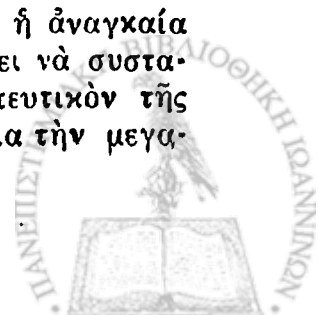
6) Ἡ πραγματοποίησις τῶν προγραμμάτων τούτων θὰ ἀνατεθῇ εἰς ἓνα συντονιστικὸν ὄργανισμὸν εὐρισκόμενον ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν ἢ τὸν ἑλεγχον τοῦ Κράτους, καὶ ὁ ὁποῖος ἡμπορεῖ νὰ εἶναι κατὰ τὰς περιστάσεις ἢ κατὰ τὰς ἰδιαιτέρας ἀποφάσεις τῶν δημοσίων ἀρχῶν εἴτε Κρατικὸς ὀργανισμὸς εἴτε εἰδικὸς ὀργανισμὸς, μικτὴ ἐταιρεία μὲ συμμετοχὴν τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ Κράτους καὶ τῶν δημοσίων διοικητικῶν ἀρχῶν καὶ τῶν ιδιωτῶν, ὑπὸ τὸν ἑλεγχον τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ Κράτους.

7) Ἡ ἐκτέλεσις τῶν προγραμμάτων τούτων θὰ χρειασθῇ τὴν συνένωσιν τῶν προσπάθειῶν τῶν δημοσίων ἐξουσιῶν καὶ τῆς διοικήσεως μαζὶ μὲ τὰς πρωτοβουλίας τῆς ιδιωτικῆς ἐπιχειρήσεως, ὥστε νὰ προσεταρτισθοῦν ὅσο τὸ δυνατόν στενώτερα τοὺς πληθυσμοὺς τοὺς σχετιζομένους μὲ τὸ ἔργον τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τῆς περιοχῆς.

8) Ἡ χρηματοδότησις τῶν προγραμμάτων χρειάζεται νὰ γίνῃ διὰ τὸ σύνολον μιᾶς τετραετοῦς περιόδου, ὥστε νὰ ἐπιτρέπη τὴν ἀδιάπτωτον ἐφαρμογὴν τοῦ προγράμματος.

Ἡ περιφερειακὴ ἀναμόρφωσις εἶναι καὶ αὕτη μίᾳ ἐπένδυσιν προοριζομένη νὰ δημιουργήσῃ τὰς συνθήκας μιᾶς ταχείας καὶ μεγίστης ἀναπτύξεως τῆς παραγωγῆς καὶ τῶν συναλλαγῶν.

9) Ἡ περιφερειακὴ ὑποδειγματικὴ ζώνη ἡ ἀναγκαία διὰ τὴν ἑναρξιν ἐφαρμογῆς καὶ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ διαγράμματος πρέπει νὰ συσταθῇ εἰς τὸν τομέα Κονίτσης—Ζαγορίου, τὸν πλέον σήμερον ἀντιπροσωπευτικὸν τῆς περιοχῆς ἐν τῷ συνόλῳ τῆς καὶ καταλληλότερον νὰ δώσῃ εἰς τὸ πείραμα τὴν μεγαλύτεραν ἀποδεικτικὴν ἀξίαν.

* *

Ἡ Ἑκθεσις Λαμοῦρ περιλαμβάνει ἐν τέλει τρία παραρτήματα.

Εἰς τὸ Α'. παράρτημα ἀναπτύσσεται «Ὁ τρόπος κατασκευῆς ὁδῶν διὰ τῆς μεθόδου τῆς σταθεροποιήσεως τῶν ἐδαφῶν».

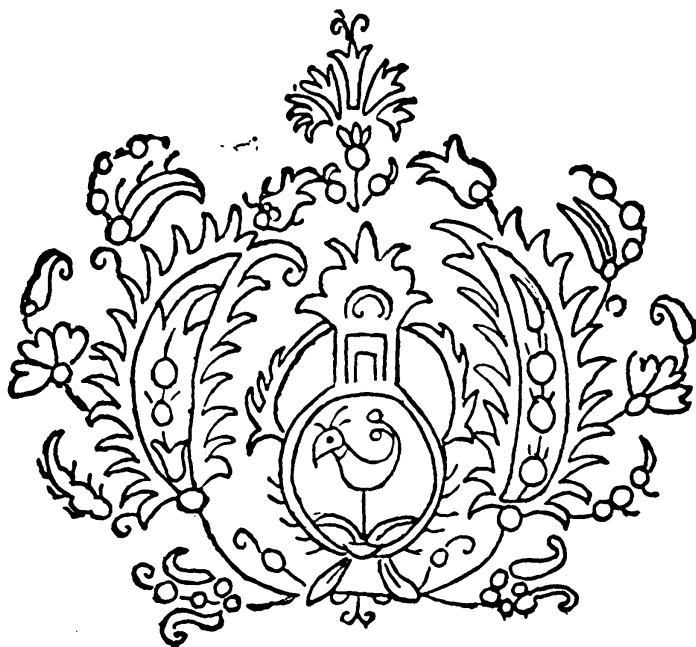
Εἰς τὸ Β'. Παράρτημα περιγράφεται «Ὁ ἀγροτικὸς ἀναδασμὸς εἰς τὴν Γαλλίαν».

Εἰς τὸ Γ'. Παράρτημα ἐκτίθεται «Ἡ χρηματοδότησις τῶν ἐπαρχιακῶν διευθετήσεων εἰς Γαλλίαν».

Παραλείπομεν νὰ μεταφέρωμεν ἐνταῦθα τὸ περιεχόμενον τῶν ἀνωτέρω παραρτημάτων. Διότι, ὅσον ἀφορᾷ τὸν τρόπον κατασκευῆς ὁδοστρωμάτων διὰ τῆς μεθόδου τῆς σταθεροποιήσεως τοῦ ἐδάφους, οὗτος εἶναι πλήρως γνωστὸς εἰς τὰς Ἑλληνικὰς Τεχνικὰς Ὑπηρεσίας καὶ δὲν ἀποτελεῖ θέμα τῆς περιφερειακῆς διευθετήσεως.

Ὅσον ἀφορᾷ δὲ τὸν ἀγροτικὸν ἀναδασμὸν καὶ χρηματοδότησιν τὰ θέματα αὐτὰ ἀναφέρονται ἀποκλειστικῶς εἰς τὰς γαλλικὰς συνθήκας πρὸς τὰς ὁποίας εἶναι προσανατολισμένα.

(Συ ν ε χ ί ζ ε τ α ι)

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ*

(10 Ἀπριλίου 1826)

Πανένδοξο κι' ἄθάνατο καὶ Θεῖο Μεσολόγγι! . . .
Αἰώνια θὲ ν' ἀκούωνται οἱ δόλιοι ἐκεῖνοι βόγγοι
τῆς μαύρης μέρας τῶν Βαγιῶν, τῆς νύχτας τοῦ Λαζάρου,
ποῦ ἀπὸ τὴν πεῖνα σπάραζες στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ Χάρου.
Ἄνοιξε διάπλατη γιὰ μᾶς τὴν ἱερὴ ἀγκαλιά σου
κι' ἀγκάλιασέ μας στοργικά, σὰν νᾶειμασταν παιδιὰ σου,
γιατ' ἐρχόμαστ' ἀπὸ μακρυνά, 'πὸ τοῦ Σουλιοῦ τοὺς βράχους,
τοὺς ἄγριους καὶ φοβεροὺς κι' ἐνδόξους τουρκομάχους
κι' ἀπὸ ὅλη μας τὴν Ἡπειρὸ τὴ χιλιοδοξασμένη
νὰ προσκυνήσωμε εὐλαβα τὴν αἵματοβαμμένη
τὴ γῆ σου ἀπὸ τὸ αἷμα σου τὸ χιλιοτιμημένο
κι' ἀπὸ τὸ αἷμα τῆς Τουρκιάς τὸ τρισμαγαρισμένο!

*

Σὲ τοῦτα τ' ἅγια χώματα, ἐδῶ χωρὶς Πατρίδα
τὸ Σοῦλι μας κατάφυγε μὲ τὴν γλυκειὰν ἐλπίδα.
γιὰ νὰ νικήσῃ τὴν Τουρκιάν, ἐδῶ σ' αὐτὰ τὰ μέρη,
ποῦ μέρα - νύχτα σ' ἔζωνε μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι
μὲ Τούρκους καὶ μ' Ἀράπηδες καὶ μὲ Τουρκαρβανίτες,
κι' ἓνα οἱ Σουλιώτες ἔγιναν μὲ τοὺς Μεσολογγίτες.
Μέρα καὶ νύχτα πόλεμος, πού βούϊζαν οἱ λόγγοι
κι' ἔγινες Σοῦλι δεύτερον, ὦ Θεῖο Μεσολόγγι!
Δὲν σὲ κατέβαλε ἡ Τουρκιὰ μὲ τὰ πολλὰ τ' ἀσκήρια,
δοπούχε πέσει ἀκράτητῃ ἀπάνω σου ἀκέρια.
Ἄλλος ἐχθρὸς σοῦ πρόβαλεν ἀντίκρου σου: ἡ πείνα
καὶ κάθε ἐλπίδας σῶσῃσε παρήγορην ἀκτίνα,
τοῦ Τούρκου τουρκιρώτερη, θανάτου μαῦρον ἄσμα,
ποῦ σ' ἔχει κάνει σκέλεθρο, ποῦ σ' ἔχει κάνει φάσμα!

*

Ἦταν ἡ μέρα τῶν Βαγιῶν κι' ἡ νύχτα τοῦ Λαζάρου.
Τὸ Μεσολόγγι ἀγρύπναγε στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ Χάρου
κι' ἐκίνησε μεσάνυχτα γιὰ νᾶβγῃ ἀπὸ τὸ κάστρο. . .
Σύννεφα μαῦρα ἐσκέπαζαν τὸν οὐρανὸ κι' οὐδ' ἄστρο
κανένα δὲν ἐπρόβαλλεν μεσ' σι' ἄγριο σκοτάδι,
ποῦ εἵτανε μαῦρο σκέπασμα σ' αὐτὸν τὸν μαῦρον Ἄδη.

(*) Ἀπηγγέλθη ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ πρὸ τοῦ Τύμβου
τῶν Ἡρώων ἐν Μεσολογγίῳ τὴν Κυριακὴν τῶν Βαΐων
τοῦ 1925, ὅτε, προσκλήσει τῆς Δημοτικῆς Ἀρχῆς, εἶχε
παρευρεθῇ μετ' ἄλλων Ἡπειρωτῶν εἰς τὰς ἐορτὰς τῆς
Ἑξόδου.

"Αντρες καὶ γυναικόπαιδα, Σοῦλι καὶ Μεσσολόγγι
ἀγκαλιασμένοι βάδιζαν . . . Κατάπαψαν οἱ βόγγοι.
Ἡ μάνα πνίγει τὸ παιδὶ ἀπάνω στὸ βυζὶ του
γιὰ νὰ σβηστῇ τὸ κλάμα του μαζί με τὴ ζωὴ του.
Νεκρίλα μαύρη τὴν πομπὴν ἐκείνην ἀγκαλιάζει
κι' ὁ θάνατος στὰ σωθικά τοῦ καθενὸς φωλιάζει.
Κι' ἐνῶ τὰ γυναικόπαιδα καὶ οἱ ἄντρες προχωροῦνε
σὰν λιτανεῖα τραγικὴ καὶ προσπαθοῦν νὰ βγοῦνε
ἀπὸ τὸ κάστρο, κούφαλο ἢ πόλι πίσω μένει
σιτὴ νύχτα μέσα τὴ βουβὴ καὶ μαυροφορεμένη.

*

"Εφτασε ἡ τραγικὴ στιγμὴ κι' ἡ ὑπέρτατη θυσία,
ποὺ τέτοια δὲν ἐγνώρισε ποτέ της ἡ Ἱστορία.
Κι' εὐτύς, ὅπου οἱ «Ἐλεύθεροι Πολιορκημένοι» βγήκαν
ἀπὸ τὸ κάστρο, ξαφνικά κι' ἀνίεα βρεθῆκαν
στοῦ Τούρκου τ' ἀνεπάντεχο τὸ φοβερὸ καρτέρι,
ὅπου περίμενε ἄγρυπνος μετὰ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι.
Κι' ἄρχισε ἡ τρομερὴ σφαγὴ καὶ τᾶγριο τὸ κλάμα,
ποὺ ὁ κόσμος δὲν ἐγνώρισε ποτέ του τέτοιο δράμα.
Καὶ πάνω ἀπ' τοῦ Μεσολογγιοῦ τὸ μαῦρο ψυχολόγι
σηκώθηκε ἓνα ἀθάνατο κι' ἄχραντο μοιρολόγι:
— «Ἐψές - προψές ἀπέρναγα, κοντὰ τὸ Μεσολόγγι.
Ἦταν ἡ μέρα τῶν Βαγιῶν κι' ἡ νύχτα τοῦ Λαζάρου.
Κ' ἄκουσα ἀντρίκεια κλάματα, γυναίκεια μοιρολόγια . . .
Δὲν κλαῖγαν γιὰ τὸν πόλεμο καὶ τοὺς πολλοὺς χαμούς του,
μόν' κλαίγανε γιὰ τὸ ψωμί, ὅπου τοὺς εἶχε λείψει . . .
Ἦταν βδομάδες νηστικοί, βδομάδες πεινασμένοι. . . ».

*

Κλάψετε ἀηδόνια τῶν δρυμῶν καὶ τῶν βουνῶν ξεφτέρια
τὸ Μεσολόγγι, πῶπесе στὰ τούρκικα τὰ χέρια!
Ἡ πτώση του πλειὸ θαυμασιή, δαφνοστεφανωμένη
σ' ὅλην ἐδιαλαλήθηκε στὴν Γῆ, τὴν Οἰκουμένη!
Ὅλος ὁ κόσμος ἔκλαψε στὴν τραγικὴ θανή του
κι' ὁ Θάνατός του ἔγινεν ἄχραντη ἀνάστασή του!

Χρ. Χρηστοβασίλης

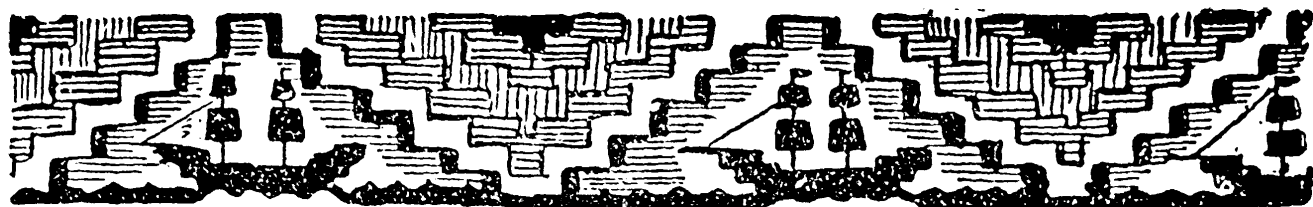
ΠΩΓΩΝΙΑΝΗ

Βαθὺς ὁ ἄχος τοῦ ποταμοῦ μιλεῖ στὰ περασμένα.
Πρόβαλλες, κόσμε ἄλλοτινέ, ὡς ἀπὸ φύλλα μέσα
ρόδου, ποὺ σκάει στὸ πρῶτο φῶς, μνήμης ποὺ ὑγράθη
[ὠραίας.

Νερά, πλατάνια, γῆ ἰσκιερή, τ' ἀποσταμένο πνέμα
ποὺ δρόσιες, δέξου, καλή, τὸ εὐχαριστῶ καὶ χαίρει

Κώστας Τσιλιμαντὸς

ΝΙΚΟΥ ΤΣΟΥΡΑ

Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΜΙΑ ΑΓΩΝΙΩΔΗΣ ΠΟΙΗΤΙΚΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ

(Άποσπασμα)

Ἡ ἐποχὴ μέσα στὴν ὁποία ἐνηλικιώθηκε καὶ πέρασε τὴν ἐφηβεία του ὁ Παναγιωτόπουλος εἶπαμε ὅτι ἦταν μιὰ ἐποχὴ μεταβατικὴ, μιὰ περίοδος κάμψης ἡθικῆς καὶ πνευματικῆς γιὰ τὸ ἔθνος ὁλόκληρο καὶ τὴ μοίρα του, μὰ καὶ μιὰ ἐποχὴ πὺ μὸλις ἐπαιρνε νέο φῶς καὶ νέα ὥθηση καὶ προσαποῦσε νὰ συγκροτήσῃ τὰ σκόρπια μέλη της ἐπειτα ἀπὸ τοὺς ἀλλεπάλληλους πολέμους τοῦ 1897, τοῦ 12, τοῦ 20 πὺ συσώρευσαν κατὰ πλειονότητα καταστροφὴ καὶ δυστυχία. Ἡ Μικρασιατικὴ συμφορὰ εἶχε γεμίσει τὴ χώρα μας τότε μὲ τσακισμένες ψυχὲς κι' ἀνθρώπους πὺ στὰ μάτια τοὺς διέκρινες ἀπὸμα τὸν τρόπο καὶ τὴν ἀπελπισία.

Μέσα σὲ τοῦτα τὰ χρόνια ὁ συγγραφέας τῆς «Ἀστροφεγγιάς» χάραξε τὰ πρῶτα ἔχναρια του τὰ τόσο αἵματωμένα μὰ κι' ἀνεξίτηλα. Ξεκίνησε μὲ τοὺς λυρικοὺς σπινθηρισμοὺς τῆς Ρουμελιώτικης λεβεντιάς, ἀπ' τὴν ὁμορφὴ πολιτεία τοῦ Αἰτωλικοῦ, καὶ ἀφοῦ πάλαψε σκληρὰ γιὰ νὰ ὀρθοποδίσει μὲ τὸν θάνατο πὺ τυρράννησε τὴν πατρικὴ καὶ τὴ δικὴ του κατόπιν οἰκογένεια, ἀφοῦ ἤρθε ἀντιμέτωπος καὶ συγκρούσθηκε μὲ τὴν δύναμη πὺ κατασπιλῶει τὴν ἀλήθεια καὶ τὴν ἀγνότητα ἔφτασε σὲ «προκεχωρημένο σημεῖο» στὴν διάνοηση τὴν ὕψηλῃ.

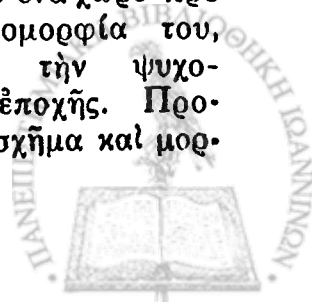
Ἀπὸ ἐφηβος λοιπὸν διαμόρφωσε τὴν προσωπικότητά του, τὸ περιβάλλον του, τὴν ὁδὸ πάνω στὴν ὁποία βαδίζει τώρα σταθερὰ κι' ἀνεξάντλητα.

Πάνω ἀκριβῶς σ' αὐτὸν τὸν κοχλασμό τοῦ 20 καὶ 22, πάνω σὲ ἀναζωπύρωμα τοῦτο ὁ Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος δὲ σιάνη

κε μὲ τὰ χέρια σταυρωμένα, μὲ τὴν καρδιὰ ἀναποφάσιστη. Μὲ νέα φτερά, μὲ νέα στοιχεῖα πλουτισμένος, μὲ νέα βιώματα καὶ συγκινήσεις συγκλονισμένος, ἀνοίξε τὸ δρόμο τὸ γρήγορο, τὸν γαλήνιο, τὸν ἴσιο. Ἐνῷ οἱ ἄλλοι τῆς γεννιάς του ὀλοφύρονταν καὶ φυτοζωοῦσαν σχεδὸν μέσ' σὲ κλίματα ρομαντικοῦ πένθους, σὲ περιβάλλοντα ἔξαιλα, σὲ περιβάλλοντα πὺ ἓνα πιστόλι αὐτοκτόνου τὰ ἔκανε ν' ἀναρριγῇσουν, ὁ Παναγιωτόπουλος στέκονταν ἡρεμος γιὰτὶ εἶχε κιόλας βρεῖ τὴν πρέπουσα καὶ τὴ συμφέρουσα λύση.

Ἀπ' τοὺς «ὁμόδοξους» του καὶ συνοδοιπόρους του καὶ τέτιοι ἐνδεικτικὰ εἶναι οἱ Πέτρος Χάρης, Κλέων Παράσχος, Κ.Γ. Καρυωτάκης, Τέλλος Ἀγρας, Ἀναστ. Δρίβας κ. ἄ. π. ὁ ποιητὴς τῆς «Ἀλκυονίδος» εἶχε πλησιάσει σὲ περιοχὲς ὅπως εἶπα πὺ πάνου περισσότερο ἀδρὲς καὶ σπινθηροβόλες ἀπ' ὅ,τι αὐτοὶ εἶχαν ἐπισημάνει. Εἶχε βρεῖ μέσα ἀπὸ τούτῃ τὴν ἐνδοξὴ πλειάδα ὁ Παναγιωτόπουλος τὸ χαμένο ἀστέρι, εἶχε κάμει δικό του τὸ κέντρο ἑνὸς δυσκολοπλησίαστου κύκλου.

Ὁ ποιητικὸ λόγος στὴν Ἑλλάδα τὸν καιρὸ πὺ κάνει τὴν ἐμφάνισή της ἢ γεννιὰ τοῦ αὐτοκτόνου τῆς Πρεβέζης καὶ τοῦ Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου βρῖσκονταν σ' ἓνα στάδιο ἀναζητήσεως νέων μέσων ἐκφράσεως, συλλήψεως, σ' ἓνα πεδίο ἄλλο ἐντεῖνε τὶς ἐνέργειές του, τὰ διαφέροντά του. Προσπαθοῦσε νὰ ἐκπορθῇ ἓνα χῶρο προσιτὸ γι' αὐτὸν καὶ τὴν ἰδιομορφία του, προσιτὸν στὴν φύση καὶ τὴν ψυχοσύνθεση τῆς ἴδιας τῆς ἐποχῆς. Προσπαθοῦσε νὰ μεταλλάξῃ σχῆμα καὶ μορ-

φή, ν' αλλάξει τόνο. Ὁ Παλαμᾶς τῆς «Ἀσάλευτης ζωῆς» τοῦ «Δωδεκάλογου τοῦ Γύφτου» καὶ τοῦ «Τάφου» βρῖσκταν ἔξω τῶν προσδοκιῶν καὶ ἀπαιτήσεων, ἔξω τῶν φιλοδοξιῶν. Αὐτὸς ἀναπαύονταν σὲ περιθώρια δικὰ του, περιθώρια εὐτραφῆ, προτιμοῦσε τὰ πετάγματα τὰ ὑψηλά, τοὺς ἡρωϊκοὺς καὶ ἀγέρωχους, ἀπροσπέλαστους πολλὰς φορὲς τόνους. Ὅχι μόνο ὁ Παλαμᾶς μὰ καὶ ἄλλοι σύγχρονοὶ του παρέμειναν πιστοὶ στὴν ἴδια ἀτμόσφαιρα, δὲν ἀλλαξοπιστοῦσαν. Κι' ἂν καμμιά φορὰ ἔκαναν ἓνα βῆμα μπροστὰ ἀμέσως τρόμαζαν καὶ ὀπισθοχωροῦσαν. Καὶ τὸ βάρος τοιούτου τρόπου ἔπεσε ὀλάκερο στοὺς ὤμους τῆς νέας γεννιᾶς ποὺ ἔρχονταν κατόπι τους, τοῦ νέου φυτώριου, τῶν νέων ἐλπίδων. Κι' αὐτοὶ φυσικὰ ἀνέλαβαν ὅλο τὸ θάρος καὶ τὴν αὐτοπεποίθησιν ἃν καὶ ὁ καιρὸς γύρω τους δὲν τοὺς συνεπικουροῦσε παρὰ κάγχαζε, προχώρησαν ἀρκετὰ καὶ ἔδωσαν, μετὰγγισαν καινούριο αἷμα στὸ σῶμα τοῦ νεοελληνικοῦ λυρισμοῦ.

Οἱ πρῶτοι—πρῶτοι στίχοι τοῦ Παναγιωτόπουλου στὸ «βιβλίον τῆς Μιράντας» (1924) κάνουν ὀλοφάνερο ὀλάκερο τὸν ξεχωριστὸ αἰσθητικὸ του ἐξοπλισμό, ὑποδεικνύουν εὐδιάκριτα τὴ λαμπρή του ἔκφραση, τὴν ξελαγαρισμένη του ἔμπνευση, τὴ γερή του ὄσφρηση, τῆς ἀποχρώσεως τῆς ποιητικῆς του ψυχῆς. Οἰκοδομεῖται ἐδῶ ἓνας κόσμος λεπτὸς καὶ εὐγενικός, ἓνας κόσμος γεμάτος γλύκα καὶ ὀλβιότητα, ρομαντικὸ θέλητρο καὶ λυρικὴ διάχυση. Παντοῦ κυριαρχεῖ ἓνας γοητευτικὸς καὶ μουσικὸς τόνος καὶ μι' ἀνάλαφρη, ἀγέρρινη σκέψη, παντοῦ ἐνυπάρχει ὁμορφιά, δόνησι καίρια, ἔκμυστήρευσι καρδιάς. Σιγαλοπερπάτησι ἢ ποίησι τούτῃ τοῦ «Βιβλίου τῆς Μιράντας» καὶ διακριτικῇ, συγκρατημένῃ σὲ χαμηλοὺς τόνους προσπορίζει τὶς πιὸ ὡραῖες καὶ καλλιτεχνικὰς εἰκόνες.

Τὸ βῆμα τοῦτο στὴν ποίησιν φαίνεται ὁ Παναγιωτόπουλος νὰ τὸ πατᾷ μὲ βεβαιότητα καὶ ἀντοχή. Ἀφήνει τὸ ἐγὼ του λεύτερο νὰ παιγνιδίσῃ μὲ σκιὰς καὶ φῶτα, μὲ ἐξάρσεις καὶ ὑφέσεις. Δὲν στρέφεται σ' ἄγονα πεδία καὶ δὲν κάνει ἄγονες ἀναζητήσεις. Ξέρει πῶς θὰ βαδίσει καὶ ποῦ θὰ σταθεῖ, σὲ πᾶ ἀφετηρία θὰ τὸν ὀδηγήσουν οἱ ἐφέ-

σεις του. Εἶναι δηλαδὴ ἀπόλυτα κύριος τῶν ἱκανότητων του, τῶν πολλῶν ἱκανότητων του.

Ὁ ρομαντισμὸς μὲ τὶς περιπαθεῖς κραυγὰς του, τὶς ἱκεσίες του καὶ τὶς ὄνειροπολήσεις του βρῆκε κατ' ἀρχὴν ἀπήχησιν στὴν διψασμένη του αἰσθησιν. Μὰ ἀπὸ τὴ μαθητεία του στὸ ρομαντικὸ ἰδεῶδες δὲ θὰ ἱκανοποιηθεῖ, δὲ θὰ μπορέσει ἢ αὐτοδύναμη ψυχικὴ του συνείδησις νὰ δικαιωθεῖ μὲ τὶς στατιστικὰς καὶ ἰδιώνυμες τοῦτες καταστάσεις καὶ θ' ἀποτινάξῃ ὅλο τὸ βάρος ποὺ τὸν παίδευε, θὰ ἐξαγνισθεῖ καὶ θὰ περᾷ δυναμικώτερος ἀπ' ὅ,τι προτιότερα σὲ αἰσθητικὰ μέσα ἦταν στὴν ἀρράγιστη περιοχὴ τοῦ συμβολισμοῦ, στὸ ἀδιάφθορο κήρυγμα τοῦ Βαλερύ, τοῦ Μαλλερμέ, τοῦ Ρίλκε. Ἡ σχολὴ τῶν συμβολιστῶν μὲ τοὺς ἐλάσσονες τὸν Μελαχρινό, τὸν Πορφύρα τὸν Χαντζόπουλο τοῦ «Φθινοπώρου» καὶ ἄλλων ἔσπασε πᾶ μέσα του τοὺς καθιερωμένους ρομαντικοὺς φραγμοὺς καὶ τὸν ἀφῆσε μὲ μάτι καθαρὸ πλέον ν' ἀντικρύνῃ τὰ σχήματα τ' ἀχνά, τὰ ἀκοθόριστα, τὰ μὴ «περιγεγραμμένα» πλήρως, τὰ κάπως «ἀσύμμετρα».

Τὰ «Λυρικά Σχέδια» πάνω στὶς βασικὰς αὐτὰς κατευθύνσεις εἶναι διαρθρωμένα. Βλέπεις τὸν στίχο τώρα νὰ ρεεῖ χωρὶς φειδῶ καὶ χωρὶς συγκρατημὸ. Ποίησι ἀβρί καὶ ρευστή, γεμάτη χρῶμα καὶ χάρι, εὐγένεια καὶ εἰρμό, γεμάτη ἄρωμα νοσταλγίας φευγαλέα διάθεσι καὶ γερὴ κορμωστασι διακρίνεται τὴ δευτέρῃ αὐτῇ ποιητικῇ συλλογῇ του. Οἱ ἐπιδιώξεις του εἶναι μετρίαι φρονες, ἀκολουθοῦν δρόμους ὁμαλοὺς καὶ διαυγεῖς. Δὲν διαπιστώνεται καμμιά ἀπόμνη μετακίνησι καὶ κανένα σημεῖο δὲ μὲν χωρὶς θαλπωρὴ καὶ φινέτσα. Ἀπλώνεται πάνω ἀπ' τὸ ὑπόστρωμα τοῦ ποιητικοῦ τοῦ λόγου τοῦ Παναγιωτόπουλου κάτι ἀρχοντικὸ καὶ ἱπποτικὸ, τὸ ἀραχνοῦφαντ. Εἶναι ὁ λυρισμὸς ἐδῶ μετὰξινος. Φρεσκάδα καὶ αἴγλη ζώνει κάθε νόημα. Παροισάζονται ὅλα φουρφουρένια ρόδινα, ἱλρά, ἐξαίσια, διάφεγγα. Ἰσκιους ἤρεμοι φαιδρὰ καὶ περίλυπα τοπία, ὀχνὰ νειλάμψεις μεταλλικὰς, ἀνταύγειες φεγγεσθύμισες μακρινὰς, θύμισες ἐνὸς χαμέπαιδικοῦ παραδείσου, δυὸ πενελιὰς ἀό

στες, κάτι τὸ φευγαλέο, τὸ τρεμάμενο πού ἔχει πολὺ φῶς μὰ καὶ πού εἶναι ἔμποτισμένο σὲ πολλὴν ἀναίτια θλίψη ἀναδίνει ὁ ἔσωτερικὸς ἑαυτός του. Εἶναι τόσο λεπτεπίλεπτο καὶ τόσο αὐαίσθητο αὐτὸ πού δημιουργεῖ ὥστε δὲ δέχεται καμμιὰ σκληρὴ ἀφή καὶ κανένα τραχὺ ἄγγιγμα. Ἀποβλέπει καὶ αὐτὴ ἀκόμα ἢ ὀδύνη νᾶναι εἰρηνικὴ, ἢ προσμονὴ γαλήνια, ἢ ὥρα ἢ γυμνὴ νᾶχει κάποια ἡλιοβολή. Συγκινεῖ τὰ ἡμέρα συναισθήματα καὶ ἐκεῖ κατατείνει περισσότερο.

Κάτι τὸ ἀνέρο καὶ τὸ λεπταίσθητο διαπερνᾷ συχνὰ τοὺς στίχους του καὶ τοὺς μετεωρίζει ἓνα ρίγος φθινοπωριάτικο μεσ' σὲ κόσμους ὄνειρικούς, διαποτισμένους ἀπὸ διάφανη γάζα φωτὸς καὶ γλύκα ἀπεριόριστη, περιπάθεια, στοχαστικότητα καὶ καημό, καὶ τοὺς μουσκεύει πάντα μέσα σὲ βραδυνὰ καὶ ἱλαρὰ πένθη. Μέσα στὴ μνήμη του φαντάζουν συνεχῶς ρομαντικὲς καὶ γεμάτες λύπη ἐσπέρες, χλωμὰ καὶ μυστικὸπαθα δειλινὰ, νύχτες ἐρωτικὲς καὶ λάγνες, φθινοπώρα χρυσά, ντυμένα ἀχνοὺς ἱσκιούς λήθης, μὲ ρόδα ἐρωτικά, γαρύφαλλα καὶ γιασεμιά, ἀστροσπαρμένες στέρνες, λεῦκες ἀσάλευτες, μὲ γαλάζιους, διάφωτους, ἀνοιξιὰτικούς ἄλλοτε οὐρανοὺς, μὲ σκυθρωπὰ κατάγιαλα, ἀξιοπρεπεῖς λυγμούς, καὶ γοητευτικὰ αἰσιόδοξα περιγράμματα τὰ ὁποῖα ὠραίζουν τὴν ποίησίν του.

Ὁ ἐρωτισμὸς του καὶ αὐτὸς εἶναι χαρκτηριστικὸς, γλυκόφθογγος, ὅλος πάθος:

ΕΞΗ ΣΤΙΧΟΙ ΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΟΙ

Ἡ νύχτα ἔχει ἀπόψε ἔτσι δὰ τὴ θλίψη
[μου ἀπαλύνει
πού εἶναι ὡς νὰ βρίσκουμαι ἀντικρὺ
[στὴ μυστικὴ σου κλίνη

καὶ ὅλος τὸ ρόδο τοῦ ἄγρουπνου νὰ
[δωφραίνουμαι ἐρωτὰ σου
νὰ γίνουμαι ἴδια εὐγενικὸς μὲ τὴ λεπτὴ
[ὁμορφιά σου.

καὶ στοῦ κορμιοῦ σου τὸ ἄφραστον, ἐ-
[ξαίσιον ἄνθος πάνω
νὰ γέρνω γιὰ νὰ κοιμηθῶ καὶ νὰ
[πεθάνω

Μὲ ἐλάχιστες πινελιὲς φτιάχνει τὸ σκί-

τσο καὶ τὸν πίνακά του, μὲ λιτὴ μουσικὴ συντροφεύει τοὺς κραδασμούς του, μὲ λεπτὲς κινήσεις ὑψώνει τὸ σύμβολό του. Παιζει μὲ ὅλα τὰ χρώματα ἀπαλὰ καὶ ἀνοίγει διάπλατα τὴν καρδιά του γιὰ νὰ τὰ χορτάσει καὶ νὰ τὰ κλείσει γιὰ πάντα μέσα της. Εἶναι ζωγραφικὸς καὶ ἄβρὸς, ἀνοιξιὰτικός, ὅλο χἀδι καὶ ἔξαρση, ὅλος ἔκσταση. Ἀρκεῖται καὶ σ' ἓνα «φῶς λιγοστό» πολλὰς φορές, σὲ μιὰ μικρὴ, πεταλουνδιστὴ χαρὰ, πα' ὅλη τὴν ἀπληστία του νὰ χορτάσῃ τὴ φύση, τὸ τοπίο καὶ τὸ ξάγναντο:

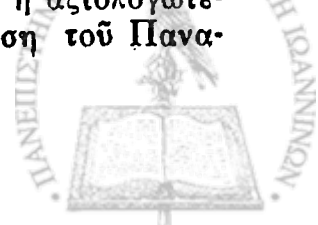
ΦΩΣ ΛΙΓΟΣΤΟ

Φῶς λιγοστό σ' ἓνα πεζούλι· ἓνα γεράνι
σ' ἓναν ἐξώστη· σὶὸ γιालὸ κάποιον πανί,
γαλάζιοι, διάφωτοι, ἀτελεύτητοι οὐρανοί.
— Αὐτὸ μοῦ φτάνει.

Ἀπὸ τὰ «Λυρικὰ Σχέδια» θὰ διαπεραιωθεῖ στὴν συνθετικὴ ἐνότητα τῆς «Ἀλκυόνης» (1949) καὶ ἀπὸ κεῖ ἀργότερα σὶὸ φιλοσοφικὸ καὶ ὠριμον πλέον κλίμα τοῦ «Κύκλου τῶν Ζωδίων» (1952).

Ἡ μεταπήδησίν του ἀπὸ τὴν θαμπὴ ἀτμόσφαιρα τῶν «Λυρικῶν Σχεδίων» καὶ τῶν συμβολιστικῶν στιγμῶν στὴν ὁλοκληρωμένη δημιουργία τῆς «Ἀλκυόνης» γίνεται μὲ περισσύτερη σύνθεση καὶ φροντίδα. Ὁ περίγυρος ἔχει ξανοίξει σημαντικὰ καὶ ὁ στίχος ἔχει ἀποκτήσει πιὸ σταθερὴ περπατησιὰ καὶ πιὸ σίγουρο ξετύλιγμα. Ἀκόμα ὡς τὸ μέσον τῆς «Ἀλκυόνης» οἱ ἀνλαμπὲς τοῦ προηγούμενου ρυθμοῦ μᾶς ξαφνιάζουν, μᾶς ἐνθουσιάζουν. Μὰ ἀπ' τὸ μέσον καὶ ἔπειτα παρατηρεῖται μιὰ φανερὴ ἀλλαγὴ, ἀπότομη, κοφτὴ μεταγραφὴ σ' ἄλλο περιβάλλον ἐνὸς ἑαυτοῦ αὐαίσθητου.

Τὰ μέτρα, οἱ ρίμες, οἱ σκοποὶ ὅλα ἔχουν πάρει ἄλλη κατεύθυνση, ἔχουν διοχετευθεῖ σ' ἄλλη κοίτη. Ἀγκαλιάζεται ἤδη ὁ ἐλεύθερος στίχος σ' ὅλη του τὴν ἐνταση καὶ τὴν κλιμάκωση. Ἀγκαλιάζεται ἓνα στοιχεῖο καὶ μιὰ νέα κατάκτηση. Ὅπως ὅμως καὶ ἂν μένουμε ἐκθαμβοὶ καὶ ἐκπληκτοὶ ἀπ' τὸ τωρινό, τὸ νέο φανέρωμα, οἱ βαθιὲς τομὲς καὶ σχισμὲς πού μᾶς προκάλεσαν τὰ πρῶτα, τὰ προηγούμενα ποιητικὰ κείμενα καὶ προπαντὸς ἡ «Ἑλένη», ἡ ἀξιολογώτερη ποιητικὴ ὡς τώρα σύνθεση τοῦ Πανα-

γιωτόπουλου, παραμένουν μέσα μας ανα-
λοιώτες.

Ἡ Ἑλένη» ἐκφράζει ὅλο τὸ μέγεθος
τῶν ποιητικῶν δυνατοτήτων τοῦ Παναγιω-
τόπουλου, ἐκφράζει ἀκέραιο κι' ἀνεγκλώβι-
στο τὸ ποιητικό του ἀνάστημα, τὴν ἐσωτε-
ρεκή του δύναμη κι' ὁμορφιά:

Παραθέτω ἓνα ἀπόσπασμα, ὃχι ἀπὸ
τὴν ἔμμετρη, σὲ παραδοσιακὸ στίχο ἀπόδο-
σὴ της, ἀλλὰ ἀπ' τὴν σὲ ἐλεύθερη μετασχη-
ματισή της, ἀπ' τὸν «Κύκλο τῶν Ζωδίων»:

ΕΛΕΝΗ

Δὲν εἶσαι ἢ μιὰ. Εἶσαι ὁ καημὸς
μὲ τὰ περίσσια πρόσωπα.

Εἶσαι ἢ ἀγάπη ἢ βοριανή, πὺν ἀνθίζεις
[σὰν τὸ χιόνι

μ' ἓνα ἄστρο στὴ ματιά σου θαλασσί.

Εἶσαι ἢ ἀγάπη, τὸ ζεστὸ γαρούφαλλο
[τοῦ Νότου

πὺν ὑψώνει φλόγα τὸν ἀνασασμό του.

Εἶσαι ἢ ἀγάπη τῆς δειλῆς παιδούλας ἢ
[ἀκριβῇ

κι' εἶσαι ἢ ἀγάπη ἢ φθινοπωρινή,
στοργὴ γεμάτη, σιγαλοπερπαίτη.

Εἶσαι ἢ πρώτη ἀγάπη κι' ἢ στερνὴ

κι' ἢ ἀφίλητη ἀνυμέναιη κι' ἢ πολυφι-
[λημένη

μὰ πάντα ἢ μιὰ κι' ἢ ἀτελεύτητη, κι' ἢ
[ἀκοίμητη

—ὁ Ἔρωτας, πὺν δὲν τὸ μπορεῖ

ἄλλο νὰ μάθει ἀπ' τὸ δικό σου τ' ὄνομα
Ἑλένη!

Τὰ συναισθήματα συμπλέκονται ὁμορ-
φα—ὁμορφα μεταξὺ τους κι' οἱ εἰκόνες δι-
αγράφονται μὲ φωτεινότητα κι' οἱ συγκίνη-
σες πλημμυρίζουν τὴν καρδιά καὶ τὴν ψυ-
χή. Πλούσια φαντασία καὶ συναισθηματικὴ
προβολή. Καημοὶ καὶ καρδιοχτύπια. Οἱ λέ-
ξεις λὲς ὅτι ἀνεβαίνουν μόνες τους στὸ φῶς,
ὅτι ἐπεκτείνουν ἢ μιὰ μὲ τὴν ἄλλη, μὲ γορ-
γότερο ρυθμό, μὲ περισσότερο χρῶμα τοὺς
κραδασμοὺς πὺν μετάδωσαν. Κι' εἶναι δια-
λεγμένες ὅλες καὶ κοσμητικές, διασπαρμένες
φυσικώτατα στὸ ὅλο περιεχόμενο. Καὶ οἱ
στοχασμοὶ κι' αὐτοὶ δὲν εἶναι ἀντίρροποι,
παρὰ ἀπόλυτα ἰσορροπημένοι. Τὸ κέντρο
τοῦ βάρους βρίσκεται στὸν ἴδιο τὸν ποιητὴ
ποῦ βολοδέρνει μέσα σὲ συχνὲς κι' ἀδιάλει-

πτες φαντασιώσεις καὶ ἐνοράσεις. Ὅ,τι καὶ
νὰ ὑποπέσει στοὺς δέχτες του πὺν εἶναι πο-
λὺ ἐνδυναμωμένοι συλλαμβάνεται μὲ ὅλο
τοῦ τὸ πάθος.

Ὁ ἐλεύθερος στίχος του δὲν ἔχει κείνη
τὴν αἰσιοδοξία πὺν εἶχαν οἱ παραδοσιακοὶ
του. Τώρα ἀπηχεῖ καταστάσεις ὑπαρξιακῆς
ἀγωνίας, καταστάσεις ἀγγους, ἀπελπισμοῦ,
θανατικῆς ροῆς. Τίποτε νομίζεις πὺν δὲν
σαλεύει. Παντοῦ λὲς ὅτι παραμονεύει ὁ θά-
νατος, τὸ διαβρωτικὸ στοιχεῖο, ὁ πανικὸς
τοῦ χρόνου, ὅπως εὐστοχα παρατήρησε στὸ
ἔξοχο λυρικό του πεζογράφημα, τὸ τόσο ἐ-
ξομολογητικό, «Ἐνα σπουργίτι χτυπεί τὸ
τζάμι» πὺν δημοσιεύτηκε στὸ φθεινὸ πρω-
τοχρονιάτικο τεῦχος τῆς «Νέας Ἑστίας» νὰ
σὲ κατασυντρίψει καὶ νὰ κατασπαράξει τὶς
ἴδιες σου τὶς σάρκες.

Τὸ ἴδιο σχεδὸν κλίμα κυριαρχεῖ καὶ στὸ
τελευταῖο του ποιητικὸ βιβλίο, τὸν «Κύκλο
τῶν Ζωδίων». Οὐσιαστικώτερη εἶναι μόνον
ἔδῳ ἢ ἀγωνία, ὁ παροξυσμὸς, ἡ δραματι-
κότητα, ὁ συμβολισμὸς καὶ τὰ μεταφυσικὰ
ἐρωτήματα.

Ἑρημιὰ κι' ἀπαισιοδοξία. Παγωμένα
βρίσκονται ὅλα σὰν «Τὸ Παγωμένο Φεγ-
γάρι» τῆς «Ἀλκυόνης». Μάταιη ἢ φυγὴ
μας κι' οἱ ἀγῶνες μας! Ὁ θάνατος εἶναι
ἢ δεσπόζουσα καὶ ἢ κυριαρχοῦσα δυνάμεις.
Καὶ τὰ ἐρωτήματα τίθενται ἀπανωτὰ κι' ἀ-
διάλειπτα: «Τάχα τὶ νὰ ῥάστε; Κι' ἀπὶ
ποῦ ξεκινοῦμε; Καὶ ποῦ θὰ πᾶμε;»

Ὑπάρχει ἄραγε μηδενιστικὸ αἶμα στὶ
φλέβες τοῦ Παναγιωτόπουλου καὶ καρυω-
τακικὴ ἀπόγνωση καὶ βαρυθυμιὰ στὴν ψυ-
χή του; ἢ μήπως εἶναι ἡγησιακός; Κἀθ' ἄλλο.
Παρὰ τὴν τόση ἀπαισιοδοξία του δὲ
κινδυνεύει νὰ χαρακτηριστεῖ νιχιλιστής. Ὁ
Παναγιωτόπουλος ἀνασαίνει μέσα σὲ μιὰ
ἀγωνία ἀδιάκοπη, ἓνα πρόβλημα αἰῶνι
κι' ἀναπάντητο τὸν πιλατεύει:

Νὰ σὲ λίγο νυχτώνει.

Τώρα δὲν ἤμαστε μήτε πρόσωπο πιά.

Θὰ χαμηλώσουμε τὸ φῶς

καὶ θὰ πλαγιάσουμε σὲ τούτη τὴ γῆς

ἀνάμεσα σὲ δυὸ φύλλα βιβλίου.

Καὶ δὲν θὰ ξέρουμε, γιατί ποθήσαμε,
καὶ δὲ θὰ ξέρουμε, γιατί ποθήσαμε,

τὸ πῶς μ' μπορέσαμε νὰ σ' ἀγαπήσουμε
[τόσο,
γλυκὸ χαμόγελο τῆς αὐγῆς,
χρυσὸ ἀστέρι τῆς νύχτας.

Ἡ θεωρία του, εἶναι θεωρία ἐξερευνη-
τική, θεωρία ποὺ ἀνασκαλεῖ τὸ χῶρο τῆς
ὕλης, τὶς στιγμὲς τοῦ ἀνθρώπινου βίου. Εἶ-
ναι ἀκόμα μιὰ μελέτη ἑνὸς κόσμου ποὺ πα-
ραδέρνει μέσα στὴ φθορὰ, τὸν ξεπεσμό καὶ
στὸ σκοτάδι, ἑνὸς κόσμου ποὺ ἀγγίζει τὸ
θάνατο, εἶναι πιότερο μιὰ αὐτογνωσία,
μιὰ τραγικὴ διαπίστωση ἔπειτα ἀπὸ ἄλλε-
πάλληλη ἀναζήτησα μέσα στὸ σύμπαν, μέ-
σα στὸ ὑποσυνειδητό, μέσα σιὴ φύση καὶ
καὶ τοὺς νόμους τῆς, μέσα στὴ φύση καὶ
τοὺς νόμους τῆς, μέσα στὸ μεγαλεῖο τῆς.

Ὁρθολογιστικὰ βαδίζει ὁ Παναγιωτό-
πουλος. Ὁρθολογιστικὰ κι' ἐντεχνα ἀνοίγει
δίοδο μέσα σ' ὅλα αὐτὰ τὰ κράγματα, μέσα
στὴ συμφωνία καὶ πολυχорδία τοῦ σύμπαν-
τος. Κι' ἀφοῦ κάμει τὴν περιπλάνησή του,
ἀφοῦ διαχωρίσει τὰ ἐγὼ του, ἐπιστρέφει ὁ
χι κουρασμένος παρὰ μὲ τὴ σφραγίδα τῆς
ματαιότητος ἀποτυπωμένη στὸ ἀρρενωπὸ
του πρόσωπο, μὲ τὴ φθορὰ καὶ τὴν ἀβέ-
βαιη μοῖρα σημειωμένη, φανερωμένη στὶς
ἐξομολογήσεις του. Ψάχνει μέσα στὶ ἀν-
θρώπινο ἐγὼ κι' ἀπὸ κεῖ πάλι συγκομίζει
τὸν πανικό, τὴν ἀπώλεια.

Ἀποκαλύπτεται τοιοῦτοτρόπως ἡ πλη-
ρότητα μιᾶς ἠθικὰ πλασμένης συνειδήσεως
καὶ μιᾶς προσωπικότητος ἀσυμβίβαστης μὲ
ὅ,τι παράδοξο καὶ ἀπάνθρωπο γίνεται γύ-
ρω τῆς.

ΣΤΟ ΓΥΙΟ ΜΟΥ ΠΟΥ ΕΦΥΓΕ ΓΙΑ ΣΠΟΥΔΕΣ

Μέσα στὶς μύριες ἐννοιες ποὺ κυκλώνουν
τὸν ἄνθρωπο, σὰν φτάνει πιά ἡ ὥρα
τοῦ ταξιδιοῦ στὴ μακρινὴ καὶ ξένη χώρα
κι' ὁλοένα μόνο αὐτὲς τὸν περιζώνουν.

Τόπος γιὰ αἰσθήματα γαλήνια δὲ μένει,
ἀπ' αὐτὰ ποὺ ἡ σκέψη τὰ ζυγίζει
κι' εὐσυνειδήτα ἡ ψυχὴ τ' ἀναρριπίζει
σὲ μιὰν ἀτμόσφαιρα πιά ἡσυχασμένη . . .

Ὅλα εἶναι φτερωτὰ τότε καὶ πλήρη
ἀπ' τὸν γοργὸ ρυθμὸ τῶσων φροντίδων,
—μήτρες αὐριανῶν γλυκῶν ἐλπίδων
στῆς μάννας τὴν καρδιά, στὸ νοῦ τοῦ κύρη.

Μὰ τώρα, ποὺ εἶσαι μακριὰ στὴν ξένη χώρα
κι' ἀπὸ τὴν ἀπουσία σου γεμᾶτο εἶναι τὸ σπίτι,
ποὺ εἶναι γαλήνιο πιά ὡσὰν τὴν κοίτη
ποταμοῦ ποὺ δὲν φτάνει ἡ ἔξω μπόρα.

Τώρα, μονάχα τὰ αἰσθήματα ἔμειναν,
φρουροὶ τῆς ἀπουσίας σου καὶ φίλοι
ἢ ἄλλοτε πάλι πυρωμένα χεῖλη
σ' ὅ,τι δικὰ σου μεσ' στὸ σπίτι ἀπομείναν.

* Ἀντιγόνη Γαλανάκη—Βουρλέκη

Lafontaine

Η ΔΕΝΤΡΟΓΑΛΙΑ

(Βιβλ. Χ—Μύθος 1ος)

Ένας ξωμάχος βρήκε μιὰ δεντρογαλιά.
«Φαρμακερή! τῆς λέει, θὰ κάμω μιὰ δουλειά,
ὅπου μ' αὐτὴν θ' ἀναγαλλιάσῃ ἡ οἰκουμένη».
Στὰ λόγια τοῦτα, ἡ σπορὰ ἡ διαστρεμμένη
—ὄχι ὁ χωριάτης, μά τὸ φίδι, λέω τὸ μισητό,
γιατὶ εὐκόλα μπορεῖ κανεὶς νὰ γελαστῇ σ' αὐτό—
στὰ λόγια αὐτὰ τὸ σερπετὸ πιάστηκε ἀπ' τὸν ἐχθρὸ του.
Τὸ χώνει ἐκεῖνος στὸν τορβὰ καί, —αὐτὸ εἶναι τὸ κακὸ—
ἐνοχο ἢ ὄχι, ἀποφασίζει εὐθὺς τὸ θάνατό του.
Μά, γιὰ νὰ κάμῃ νόμιμο τὸ τέτοιο φονικό,
τοῦ μίλησε ἔτσι: «Ἐσύ, κάθε κακίας στολίδι,
δὲ θᾶχα γνώση, ἂν δείχνομουν πονόψυχος γιὰ σένα.
Πέθανε! Λύσσα, ὀργή, δόντια φαρμακωμένα,
δὲ θὰ μὲ βλάψουν πιά». Κι' ἀπάντησε τὸ φίδι
στὴ γλῶσσα του: «Ἄν ἦτανε κανεὶς γιὰ νὰ δικάσῃ
τὸν κάθε ἀχάριστο, πὺ θρέφει τούτη ἡ γῆ,
ποιὸς τάχα ἀπὸ τὴν κρίση ἀμόλευτος θὰ βγῇ;
Δικάζεις τώρα ἐσὺ τὸν ἴδιο· σοῦ μιλῶ μὲ βάση
τὰ ἴδια σου τὰ φερσίματα. Ζύγιασε τὸν ἑαυτό σου.
Τώρα ἡ ζωὴ μου κρέμεται ἀπ' τὸ δικό σου χέρι·
Δίκηο γιὰ σένα, ὅ,τι σοῦ ἄρέσει καὶ ἢ σὲ συμφέρει.
Μὲ τέτοιο νόμο σκότωσε με· ἑλαφρώσου·
Μ' ἄσε με τώρα, μεσ' στὰ πάθια μου τὰ τόσα,
πεθαίνοντας, μιὰ λέφτερη νὰ σοῦ μιλήσω γλῶσσα:
μάθε το, ἀφρὸς τῶν ἀχαρίστων καὶ στολίδι
ἐσὺ εἶσαι, ὁ ἄνθρωπος, δὲν εἶμαι ἐγὼ τὸ φίδι».
Κόρωσε ὁ ἄλλος· στάθηκε λιγάκι παρακεῖ,
κι' ἀποκρίθη: «εἶναι κούφια ἡ τέτοια λογική.
Σ' ἔχω στὸ χέρι, καὶ μπορῶ, ἂν μοῦ ἄρέσει νὰ σὲ χάσω·
μὰ ἄς δικαστοῦμε!». «Σύμφωνοι, τοῦ λέει τὸ σερπετό·
νὰ μιὰ γελάδα». Τὴν φωνάζουν· φτάνει στὸ λεπτό·
τῆς λένε τὴν ὑπόθεση. «Μὰ εἶναι γιὰ νὰ δικάσω;
εἶναι τὸ πρᾶγμα, λέει, φῶς φανερό·
ἔχει ἡ δεντρογαλιά ὅλα τὰ δίκηα,
ἐξὸν ἂν θέτε νὰ περνᾶμε τὸν καιρό.
Τὸ λέω καθαρὰ καὶ ἀντρίκια.
Χρόνια τὸν θρέφω αὐτὸν ἐδῶ· ὅσο κυλᾷ ὁ καιρὸς
φτάνουν σ' αὐτὸν τὰ δῶρα μου, ἄφθονος θησαυρός.
Ὅλα γι' αὐτόν· πουλάει τὸ γάλα, τὸ μοσχάρι·
μὲ γιομᾶτα τὰ χέρια φτάνει ἀπ' τὸ παζάρι.
Τοῦ ξαναδίνω τὴν ὑγεία, τὴ γεροσύνη
ποὺ τοῦφαγαν τὰ γερατειά, κι' ὅλος ὁ παιδεμός μου

εἶναι γιὰ ν' ἀπολαύη ἐκεῖνος τ' ἀγαθὰ τοῦ κόσμου.
 Μὰ σὰν γεράσω, μοναχή, σὲ μιὰ γωνιά μ' ἀφήνει,
 χωρὶς τροφή. Κι' οὔτε μὲ στέλνει νὰ βοσκήσω
 μὲ δένει στὸ παλούκι. "Αἶ! νᾶταν ν' ἀποκτήσω
 γιὰ ἀφεντικὸ ἓνα φίδι. Φιδιοῦ ἡ καρδιά δὲν κρούβει
 ἀχαριστία τόση πικρή, γιὰ τὴν δική μου κρίση».

Κι' ἐκεῖνος, ποὺ ἀπ' τὰ λόγια αὐτὰ εἶχε ξαφνιαστῇ,
 εἶπε στὸ φίδι: Λογαριάζω ἐγὼ τί λέει αὐτή;
 Εἶναι γρηᾶ κι' ἀπὸ μυαλὸ ἔχει πιά ξοφλήσει.
 "Ἡ γνώμη τοῦ βοῦδιου γερότερη ἔχει βᾶση».

«Σύμφωνοι», λέει τὸ ζῶα τὸ σεραπετὸ
 Τὸ βόιδι φτάνει, ἀκούει καὶ δίχως βᾶση,
 τὰ ὑπὲρ καὶ τὰ κατὰ ζυγιάζει πρὶν δικάσει.
 Καὶ λέει πὼς ἡ γερή του ράχη τόσα χρόνια
 γιὰ μᾶς τὶς ἔγνοιες καὶ τὰ κόπια ὅλο βαστᾷ.
 Τὸν κύκλο τῆς χρονιάς σὰν μάρτυρας περνᾷ,
 μὲ τὴν ψυχὴ στὸ στόμα, μὲ τὴν καταφρόνια,
 ὡς ποῦ ξανὰ στίς χωραφιὲς προκόβουνε γιὰ μᾶς
 τῆς γῆς τὰ δῶρα, ἡ προκοπὴ τῆς μαύρης του σκλαβιάς.

Κι' αὐτὴ ἡ ζωὴ, ποὺ ἔτσι σκληρὰ κυλάει,
 γιὰ μόνη ξαίρει ἀνταμοιβὴ ἀπὸ ὅλους μας μαζὶ
 ἀχαριστία καὶ παιδεμούς. Καὶ σὰν ἔχει γεράσει,
 λέει ὁ καθεὶς πὼς τοῦκαμε πολὺ τρανὴ τιμὴ,
 ἂν στοὺς Θεοὺς γιὰ τὴν ψυχὴ του τὸ θυσιάσῃ.

"Ἔτσι τὸ βόιδι ἐμίλησε. Κι' ἐκεῖνος εἶπε: «ἄς πάψῃ
 αὐτὸς ὁ ρήτορας, ὁ τόσο βαρετός.
 "Εγὼ γιὰ δικαστὴ τὸν διάλεξα, κι αὐτός,
 μὲ τὶς παχειὲς κουβέντες του κοιτάζει νὰ μὲ βλάβῃ.
 Μοῦεῖναι ἄχρηστο». Καὶ διάλεξαν τὸ δέντρο γιὰ κριτὴ.
 Μὰ μίλησε χειρότερα. «Κάστρο θεμελιωμένο,
 σᾶς βρίσκομε σιτὸν ρούφουλα καὶ στὴ νεροποντὴ.
 Τοὺς κήπους, τὰ χωράφια σας στολίζω καὶ δμορφαίνω.
 Καὶ δὲν χαρίζει ἴσκιους πηχτοὺς μονάχα τὸ κορμί.
 βαΐζει ἀπ' τοὺς γλυκοὺς καρπούς. Καὶ πιὸ τὸ διάφορό μου;
 "Αγορία μὲ ρίχνει καταγῆς τὸ χέρι τοῦ λοτόμου.
 "Ὅλο τὸ χρόνον σπαταλιέμαι γιὰ δική σας χάρη.
 ἄνθια δίνω τὴν "Ανοιξή, ἴσκιους τὸν "Αλωνάρη,
 τὰ φρούτα τὸ Χεινόπωρο· στὴ βαρυχειμωνιά,
 στὸ τζάκι πλάϊ σᾶς ἐτοιμάζω μιὰ ζεστὴ γωνιά.
 Κλαδεῦτε με! τί ἀρπάζετε στὸ χέρι
 τὴ βαρεῖα ἄξινα ποὺ μὲ στρώνει σύγκορμος στὴ γῆ;»
 Μὰ ὁ ἄνθρωπος, στὰ λόγια αὐτά, κάνει τὸ κουφὸ αὐτί,
 κι' ἔτσι ἢ ἄλλοιῶς ζητάει νὰ γίνῃ αὐτὸ ποὺ τὸν συμφέρει.

«Κουτὸς ποὺ κάθομε κι' ἀκούω τὸ γένος τὸ χαζὸ»
 εἶπε, κι' εὐθύς σακκὶ κι' ἀντίδικο χουφτώνει,
 ὅσο πορεῖ βροντοχτυπάει τὸ δόλιο ζῶ
 σὲ μιὰ λιθιά, καὶ τὸ σκοτώνει.
 Τέτοια εἶναι τῶν μεγάλων τὰ ζακόνια. "Ακοῦς
 νὰ τοὺς πειράζῃ τὸ σωστό· τί ἔβαλαν στὸ μυαλὸ τους
 πὼς καθεὶς στὸν κόσμον τοῦτο πλάστηκε γι' αὐτούς,

ἄνθρωποι, ζῶα, καὶ σερπετά, τὸ καθετὶ, δικό τους.
 Κι' ἂν κοιτήση νὰ ἀνοίξη τὸ στόμα του κανεῖς,
 ἄμυαλος θᾶναι εἶτε μωρός. Μὰ ἂν πρέπει νὰ μιλήσης,
 μίλα ἀπὸ πέρα, καὶ στὰ σίγουρα, ἂν μπορῇς
 ἄλλοιῳ καλύτερα τὸ στόμα νὰ τὸ κλείσης.

Ἀπόδοση: Α. Γεροντικοῦ

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟ ΤΑΧΥΔΡΟΜΕΙΟ

Παίζοντας, μητερούλα καλοκαιρινή, σὲ περιμένω.
 Παίζοντας, λέω, μὰ θέλω νὰ πῶ: ἀνεβαίνοντας ψηλὰ βουνά,
 γράφοντας σταυροὺς στὰ πιὸ μοναχικὰ μέρη αὐτῆς
 [τῆς χώρας,
 μετρῶντας τὰ ἐξαρτήματα τοῦ ἀτομικοῦ ὅπλου μου,
 κοιτῶντας, θέλω νὰ πῶ, μὲς ἀπ' τὰ παράθυρα τῆς νύχτας.

Ὅχι, μὴ μὲ γυρεύεις ἐκεῖ πὺν βρίσκομαι.
 Θὰ μ' εὕρης πλάϊ στὰ παράλυτα δέντρα τῶν δασῶν,
 στὸ λόφο μὲ τίς σημαιοῦλες καὶ τὰ σερπετά,
 ὅπου δὲ μὲ περιμένεις βρίσκομαι τώρα πιά.

Παίζοντας, λέω, μὰ θέλω νὰ πῶ:
 θρηνηῶντας πάνω ἀπ' τὸ τρανότερο πηγάδι τ' οὐρανοῦ.

Ἀλέξ. Ζακυνθηνός

ΕΤΣΙ ΑΠΟΚΟΙΜΗΘΗΚΕΝ Ο ΝΕΟΣ

Τὸ παιδί πὺν ἔκλαιγε δίπλα στὸν Εὐριπο
 [ἀποκοιμήθηκε.

Σιωπή·
 τώρα βυθίζεται στὴ ζεστὴ ἄμμουνδιὰ
 μ' ἓνα σαρόν πουλιὰ στὴν ἀγκαλιὰ
 καὶ τὴ σελήνη πὺν κούρνιασε
 μὲς τὰ μαλλιά του.

Μὴ σᾶς φανεῖ παράξενο·
 πὺς ἔτσι ἀποκοιμήθηκεν ὁ νέος.

Τὸ πλοῖο ἄλλαξε πανιά,
 τὸ πλοῖο χάθηκε
 σὰν ἓνα βῆμα μέσα στὸν ἄφρον

Τίποτα πιά δὲ θᾶχει νὰ προσμένει,
 τίποτα πιά δὲ θᾶχει ν' ἀγαπᾷ.

Καληνύχτα καλέ μου φίλε,
 καληνύχτα, καληνύχτα.

Κώστας Λαχᾶς

Η ΠΑΛΙΟΧΩΡΑ ΤΗΣ ΟΣΔΙΝΑΣ

“Ὡς μισή ὥρα ἀνήφορο ἀπὸ τὶς ἀριστερὲς ὄχτες τοῦ Καλαμά, κι’ ἄλλο τόσο κατήδρομα ἀπὸ τὸν ἀσφαλτοστρωμένο δρόμο Γιαννίνων—Ἡγουμενίτσας, σὲ λισβώδικη πλαγιά, ξεκομμένη, ὅπως φαίνεται καὶ τώρα, ἀπὸ τὸ σφηνολίθαρο ἀπὸ πάνω βουνό, ἀπλώνεται τὸ χωριὸ τῆς Ὀσδίνας (τώρα Πεντεκκλησιές) μὲ τ’ ἄσπρα ξερότοιχα, χωρὶς ἀσδέστη, σπίτια, μ’ ἄσπρες πλακερὲς πέτρες.

Τὰ χωράφια του, πεζούλια πεζούλια, μικρὰ στενόμακρὰ ρεπετσούλια, ἰσοπεδωμένες ἀπὸ τὸν ἀνθρώπο κατηφοριές, λοφάζουν στὰ πόδια τοῦ χωριοῦ, σὰν πέρδικες ἀνάμεσα θρουμπουρίγανες. Ὁ ἄλλος τόπος καλύπτεται ἀπὸ ἐλαιοπερίβολα ποὺ παράγουν χοντρὲς φαγώσιμες ἐλιές, τὶς ὀνομαστὲς ἐλιές Ὀσδίνας.

Δουλευτάρηδες κηπουροὶ καὶ ξεραγκινοὶ λειψοπρόσωποι γεωργοὶ καταγίνονται στὴν καλλιέργεια καὶ τὸ πότισμα τῶν μπουστανικῶν καὶ τὸ σκάψιμο τῶν ἐλαίων.

Πέρπερες καὶ πεταχτὲς χωριατοπούλες, κι’ ὄχι βαριομέζες ὀκνιάρες καὶ σθαροπόδαρες φέρουν σὲ ξυλάγγεια γαλοτύρι καὶ λάπατα βρασμένα στοὺς ἐργάτες ποὺ ἀφοδουλεύουν στὰ ὄχτια, κι’ ἡ δουλιὰ τους πιάνεται καὶ δὲν κάνουν τὰ ζαγάνια λίμπες, καὶ ἄλλες κουβαλοῦν μὲ τράγια κοντοτρίχια, ζάλικα, ριζάρια καὶ κουτσοῦμπες, ποὺ βγαίνουν ἀπὸ τὸ ξεχέρωμα τῶν ἀκροτοπιῶν καὶ δὲν τὰ πιάνει τὸ γυνί, γιὰ νὰ τὰ δάουν στὴ σιὰ νὰ πυρώνονται τὸ χειμῶνα, γὰ μὴ κρυσταλλιάζουν καὶ μαργώνουν ἀπὸ

τὸ κρύο.

Κακαροῦζες καὶ ζαλοκουνημένες βλαστάρες βοσκοπούλες, ἀδερφοποιτές, γειτονοπούλες καὶ παρεξώτερες στὸ κοινάρι τους, (¹) γνέθοντας μὲ τὶς ρόκες στημόνι γιὰ προκοβελέντζες κι’ «ἄσπρο φτενὸ» γιὰ νυφοκάλτσες ἢ πλέκοντας μὲ τὶς κανταρίτσες γυναικοτσούρεπα καὶ πατοῦνες γιὰ τοὺς ἀντρες, φυλᾶν ἀπὸ τὸ τσέπι λίγα ζωντανά, πρόβια ἢ γίδια, γιὰ νὰ περετεύεται τὸ σπιτι μὲ τὸ γάλα τους, καὶ κάπου κάπου φωνάζουν: οὐ οὐ! γιὰ νὰ σκιάξουν τὰ ζούδια καὶ τοὺς ἀητούς. Καὶ μιὰ ξενοδουλεύτρα ποὺ ὁ νοικοκύρης τῆς πῆγε στὴν ξενιτειὰ γιὰ τὸ καζάντιο, κι’ ἀκόμα ὁ προκομένος δὲν ἤυρε τὸ δρόμο νὰ γύρει, ἐπιστρέφει στὴ γειτόνισσα τὸ σοινίκι (²) τὸ ρίζι, τὸ ὁποῖο εἶχε πάρει δανικὸ μεσοχείμωνα ποὺ εἶχε σωθεῖ τὸ δικό της.

* *

Πισωκάτου ἀπὸ τὸ χωριὸ ὑψώνεται λόφος, ἔχοντας τὴ μιὰ πλευρὰ ποὺ κρούει στὸ ποτάμι ἀπόκρημνη καὶ τὶς ἄλλες κακοτράχαλες κατηφοριές, καὶ ποὺ ἦταν ἓνα μὲ τὰ ἀπέναντι ραϊδιὰ τῶν ριζῶν τοῦ Μαλοῦνιου καὶ ἀποκόπηκε ἀπὸ τὸ φάγωμα τοῦ νεροῦ. Τὸ Μαλούνι τὸ χειμῶνα γίνεται Μαυρομάλουνο ἐξ αἰτίας τῆς κακοπέρας τῶν κατοίκων καὶ τῆς ἀχάμνιας τοῦ τόπου, ποὺ ἀντὶ νὰ τοὺς φυλάει, φυλᾶν ἐκεῖνοι αὐτόν.

Στὰ παλιὰ χρόνια ὁ λόφος αὐτὸς ἦταν μιὰ ὀχυρὴ τοποθεσία, περιβάλλονταν ἀπὸ πολυγωνικὰ τεῖχη καὶ χρησίμευε γιὰ ἀκρόπολη τῆς περιοχῆς. Ἴσως κι’ αὐτὴ νῆταν μιὰ ἀπὸ τὶς ἐβδομήντα Ἡπειρώτικες πόλεις ποὺ κατὰστρεψε ὁ καταραμένος Ρωμαῖος καὶ τοὺς κατοίκους πούλησε σὲ διάφορα μέρη σὲ ἀξιωματούχους κι’ ἀφέντες.

Σήμερα σκεπαίνεται ἀπὸ ξερότοιχα στριμωχτὰ κι’ ἀπανουτὰ χαλάσματα, πλακερὲς λιθοσωριές, μὲ στενὰ δωμάτια καὶ δια-

1. Συνηθισμένη ἔκταση ἀπὸ τὸ κοινὸ ποὺ χρησιμοποιεῖται γιὰ τὴ βοσκὴ γειτονικῶν ζώων ἢ τὸ σπαρμὸ ὀρισμένου προϊόντος.

2. Μονάδα βάρους χρησιμοποιούμενη μόνο στὸ ρίζι ἰσοδυναμοῦσα μὲ τρεῖς ὀκάδες. Εἶναι ὁ χοίνικας ποὺ εἶχαν καὶ οἱ ἀρχαῖοι γιὰ τὴν αὐτὴν χρῆση. Κοίτα τὸν [Ἡρόδοτο «ἐκδοσὴ Παπύρου» —Ἐρατῶ—57 σημ. 25]

δρόμους, μονόπατα και δίποτα σπίτια.

Ἀνάμεσα στὰ ἐρείπια στέκονται ἀκέρειες δυὸ ἐκκλησιές. Μιὰ στραυρεπίστεγη κι' ἡ ἄλλη σκέτη θολωτή.

Ἡ πρώτη ἀνήκει στὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου κι' ἡ δεύτερη στοὺς Ταξιάρχες.

Ὁλόκληρο τὸ ἐσωτερικὸ καὶ τῶν δυὸ ἐκκλησιῶν, τοῖχοι καὶ θόλοι, καλύπτεται ἀπὸ τοιχογραφίες ἀγίων. Δὲν ὑπάρχει οὔτε τρίμμα τοῖχος ἀζωγράφιστος.

Ὁ ἐπισκέπτης εὐρισκόμενος στὸ χωρὸ τοῦτον ἀνάμεσα τόσων ἀγίων καὶ ὁσίων πατέρων, οἱ ὅποιοι ἄλλοτε κυριαρχοῦσαν καὶ διεύθυναν τὴν πορεία τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων, ἀπὸ τῆ γέννησιν ὡς τὸ θάνατο, καταλαβαίνεται ἀπὸ τὴ συνηθισμένη ἀπὸ μικροῦθε, θρησκευτικὴ ἰδέα καὶ πίστη.

Οἱ τοιχογραφίες τῆς Θεοτόκου διατηροῦνται σὲ καλὴ κατὰστασιν ἐνῶ τῶν Ταξιάρχων εἶναι ξεθωριασμένες.

Ἀπὸ τὴν εἰκόνα τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ ποὺ εἶναι στὴν τοιχογραφία τῆς Θεοτόκου ἀπεικάζεται ὅτι οἱ τοιχογραφίες ἐγίναν μετὰ τὸ 1776, χρονιὰ ποὺ μαρτύρησε ὁ ἄγιος.

Στὴ βόρεια ἐξωτερικὴ πλευρὰ τῆς πρώτης, τοῦ μεσιανοῦ τρούλου καὶ παραπανούλα ἀπὸ τὸ παραθυράκι, ποὺ μὲ μιὰ κατακόρυφη σανιδωτὴ λίθινη πλάκα χωρίζεται σὲ δυὸ στενὲς σχισμάδες, ὑπάρχει σφηνωμένη στὸν τοῖχο μὲ κεραμιῖδια ἐπιγραφὴ «ΕΤC ΖΡΙΗ» (ἔτ(ς) 1610) μὲ βυζαντινὰ γράμματα. Στὴν Ἀνατολικὴ δὲ πλευρὰ ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὸ ἄγιον Βῆμα, παρόμοιες κεραμιδεῖνες ἄλλες δυὸ ἐπιγραφές, ἡ μιὰ κάτω ἀπὸ τὴν ἄλλη.

Ἡ πρώτη ἔχει στὴν ἀρχὴ ἓνα «Η» καὶ ἀπὸ κάτω του τὰ γράμματα «ΙΩΠΕΤΡΟ ΨΑΡΑ» (Ἡ. Ἰω. Πέτρο Ψαρά), κι' ἡ δεύτερη μὲ ἐπίσης βυζαντινὰ γράμματα «ΕΤC ΖΡΙΖΠΑΓΑΛΑΝΕ» (ἔτ(ς) 1609 Παπ(α) Γαλάνε).

Καὶ οἱ τρεῖς ἐπιγραφές περιβάλλονται ἀπὸ ὀρθογώνιο παραλληλόγραμμο πλαίσιο κεραμιδεῖνο.

Ἀπὸ τὶς ἐπιγραφές φαίνεται καθαρά, χωρὶς καμμιὰ ἀμφισβήτηση, πῶς ἡ ἐκκλησιὰ χτίστηκε τὸ 1609—1610, ἓνα χρόνον μπροστὰ ἀπὸ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Σκυλοσόφου, ὅποτε ἐρίσκονταν κι' ὁ οἰκισμὸς σὲ ἀκμὴ, γιατί λέγεται πῶς ἦταν χώρα δηλα-

δὴ ἰδιοχτήτη κι' ὄχι τσιφλίκι στοὺς Τούρκους καὶ περιλάβαινε καὶ μέρη καὶ πέρα τοῦ Καλαμά, ὡς τὸ Πλιασκοκούκι, ποὺ τὰ χαλάσματά του, ὅμοιες ξεροτοιχιές μὲ τὶς Παλιοχώρας, εἰσκόμονται στὶς δυτικὲς ριζοπλαγιές τοῦ βουνοῦ τῆς Κοκκινιάς ἀνάμεσα τῶν δυὸ χωριῶν τοῦ Παλιοκκλησιοῦ (πρώτα, Τσιφλικοῦ—Γκούριζας), κι' ἔφταναν κι' ἀκόμα πρὸς πέρα ὡς τὴ Σκάλα τῶν Φιλιππῶν.

Οἱ Τουρκεμένοι τῆς Μενίνας ἀγάδες μὴ φρουρώντας νὰ βλέπουν κοντὰ τοὺς μιὰ τέτοια χώρα μὲ τὰ ἔχη τῆς. Ἐσθημένοι, ὅπως λέγεται, κι' ἀπὸ τοὺς Κουρτεσιώτες καὶ Νεαχωρίτες Τούρκους, τοὺς πολέμησαν καὶ τοὺς ἐξόντωσαν. Οἱ κάτοικοι διασκορπίστηκαν στὰ μέρη τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης καὶ οὐδε μπόρεσε ὁ καθένας. Περνώντας ὅμως ἀπὸ τὰ Γιάννινα, δώρισαν μὲ χαρτιὰ τὰ χτήματα ποὺ ἔφησαν στὴν Παλιοχώρα σὲ μοναστήρια τοῦ Νησιοῦ καὶ τῆς Λυκοστάνης, καὶ τὰ ὅποια κατεῖχαν καὶ νέμονταν ὡς τὸ 1923 ποὺ ἀπαλλοτριώθηκαν.

Τ' ἄλλα χρήματα ποὺ ἔμειναν στὴν Παλιοχώρα ἀρπάχτηκαν ἀπὸ τοὺς ἀγάδες τῆς Μενίνας, οἱ ὅποιοι συγκέντρωσαν ραγιαδες ἀπὸ τὰ γύρω χριστιανοχώρια κι' ἐγίνε τὸ νέο, παραπάνω ἀπὸ τὸ παλιό. σημερινὸ χωριὸ τῆς Ὀσδίνας.

Τὶς ἐκκλησιές οἱ Τούρκοι τῆς Τσαμουριάς δὲν παρὰ τὶς πείραζαν γιατί τοὺς παρουσιάζονταν οἱ ἄγιοι στὸν ὕπνο καὶ τοὺς λοχτάραγαν, γι' αὐτὸ ἔφησαν ἀχάλαγες καὶ τὶς ἐκκλησιές τῆς Παλιοχώρας.

Ἡ δεύτερη ἐκκλησιὰ δὲν φέρει καμμιὰ ἐπιγραφή ἢ ἄλλο τι ἀξιόλογο εἶδισμα. Μόνο στὴ δεξιὰ, καθὼς μπαίνομε, πλευρὰ τῆς νότιας εἰσόδου τοῦ ἐρειπωμένου ξέσκεπου γυναικωνίτη τῆς, βρίσκεται ὀρθοστημένος μονοκόμματος στύλος ἀπὸ ντόπιο ἀσβεστολίθαρ, παρμένος ἀπὸ ἀρχαῖο οἶκημα τῆς ἀκρόπολης, ὕψους 2 μ. πλάτους 0,40 μ. καὶ πάχους 0,30 μ. ὁ ὅποιος κατὰ μήκος στὴν ἄκρην τῶν δύο παράλληλων πλευρῶν φέρε ἐξοχὴ πλάτους 0,10 μ. καὶ ὕψους ἀπὸ τῇ ἐπιφάνειᾳ τοῦ στύλου 0,01 μ.

Οἱ στενόμακρες αὐλὲς καὶ τῶν δυὸ ἐκκλησιῶν περιβάλλονται ἀπὸ χαμηλὰ πεζοῦλια μὲ καλοπελεκημένες πέτρες, ὅπου ὁ κουμποῦσαν οἱ ἐκκλησιαζόμενοι μετὰ τὸ πι

ρας τῆς λειτουργίας καὶ συζητοῦσαν ἀναμεταξύ τους τὰ ζητήματα ποὺ τοὺς ἀπασχολοῦσαν.

Στὰ ριζὰ τοῦ λόφου τῆς Παλιοχώρας στὸν Καλαμᾶ σώζεται κομμάτι παλαιοῦ γεφυριοῦ, δυὸ φορὲς χτισμένου, γιατί ἀπάνου στὴν ἀναπογυρισμένη δάση τοῦ πρώτου εἶναι χτισμένο τὸ δεύτερο, ποὺ φέρει καὶ χρονολογία χτίσης μὲ κεραμίδια, ποὺ δὲν μπόρεσα νὰ τὴ διαβάσω γιατί εἶναι μέσα στὸ νερὸ καὶ δὲν τόλμησα νὰ μπῶ.

Κοντὰ στὸ γεφύρι ἀπὸ τὴν ἄλλη ὀχθη σηκώνεται ψηλὸς κόκκινος γκρεμός, ποὺ στὰ μισὰ του, ὑπάρχει μικρὴ σπηλιοκκλησιὰ τοῦ ἁγ. Νικόλα. Ἀνέβηκα ὡς ἐκεῖ πάνω ξυπόλυτος γιατί ποδεμέμος κινδύνευα νὰ γλυστρήσω νὰ γκρεμιστῶ καὶ νὰ πέσω στὸ ποτάμι. Ἀπὸ τίς τοιχογραφίες τοῦ σπηλαίου μισοθρίσκεται κομμάτι μόνο ἀπὸ τὸ φωτοστέφανο τοῦ ἁγίου μὲ λίγο πλαίσιο καὶ στὴν εἴσοδο προστατευτικὸς ἀβεσπτότοιχος. Κοπριὲς ἀπὸ γίδια, ποὺ κολαίνουν στὰ κρέκουρα καὶ σταλίζουν τοὺς καλοκαιρινούς μῆνες, καλύπτουν τὸ δάπεδο τῆς σπηλιάς.

Κάποιος ποὺ μ' εἶδε ἀπ' ἀπέναντι ψηλὰ στὸ χάος μὸκρινε: «Ἄ ὦρὲ μπουμπουνισμένε, δὲν κάθεσαι σπιτάκι σου, νάχεις τὸ λαρεμό σου, ἀλλὰ παιδεύσαι καὶ γκιζεράς, τὰ ἔρμα νὰ σὲ φάντὰ ὄρνια. Τὶ ἄμαρτία νὰ σὲ παιδεύει τάχα;»

Τ' ἀπάντησα: «Δὲν καρτερῶ τὸ θάνατο στὸ στρώμα, πάω ἐγὼ νὰ τὸν βρῶ στὸ γρέκι του».

Διαβαίνοντας μέρη ποὺ παλιότερα περπάτησα μ' ἀντρειωμένους μὲ κατάλαβε θλίψη λαὶ στενοχώρια γιατί ἐκεῖνοι ὥρμωσαν στ' ἀπόγωνα τοῦ "Ἀδῆ κι' ἐγὼ βρῖσκομαι ἀκόμα ξεκομμένος.

Ἀπὸ τὸ παλαιὸ Ἑλληνικὸ Τεῖχος μένουν μεριὲς μεριὲς σημάδια, ποὺ προβάλλουν σὰν κερατοπόρπολα ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὰ χαλάσματα.

3. Λέξ. σλ.=μικρὴ ὁμαλὴ τοποθεσία.

Στὸ ὄριο μέρος σώζεται ἡ πύλη πλάτους 2 μ. καὶ μέρος τοῦ τείχους μήκους 14 μ. καὶ ὕψους στὸ ψηλότερο σημεῖο 4 μ. καὶ στὸ χαμηλότερο 2 μ.

Ἄλλο κομμάτι τοῦ τείχους μὲ πύργο βρῖσκομε πίσω τὸ ἅγιο Βῆμα τῆς ἐκκλησιᾶς τῆς Θεοτόκου καθὼς καὶ νοτιότερα στὸ χαμηλῶμα. Κοντὰ δὲ σ' αὐτὸ διακρίνονται ἱχνη καὶ δεύτερου ἐξωτερικοῦ τείχους.

Τὰ σχίνα καὶ κοντοπρίναρα ποὺ καλύπτουν τὰ χαλάσματα δυσκολεύουν τὴν πλάνη ἐρευνα τοῦ ἐδάφους.

Μνήματα παλαιῶν ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνες στὴν περιοχὴ βρέθηκαν ἀπέναντι ἀπὸ τὴν Παλιοχώρα, δυὸ στὸ χωριὸ Γουλᾶ, ἀποτελούμενα ἀπὸ τέσσερες μονόκομματες τετράγωνες πλάκες ἀπὸ ἀβεστολίθαρ. Ἐνα πτωπᾶνου ἀπὸ τὸ χωριὸ στὴ θέση ποὺ ἀπ' αὐτὸ φωνάζεται ἀπὸ τοὺς ντόπιους «Μνήμα τοῦ Δράκου» ποὺ τοῦ λείπει ἡ μιὰ πλάκα ἀπὸ τὸ μέρος τῶν ποδαριῶν καὶ τᾶλλο στὸν ἀνοιγμένο ἀμαξοδόδρομο ἀνάμεσα Γουλᾶς—Ραδοσιτίδας.

Τὸ μᾶκρος τοῦ μνήματος τοῦ Δράκου ἐξωτερικὰ εἶναι 2,20 μ. καὶ τὸ πλάτος 1,35 μ. Ἐσωτερικὰ δὲ τὸ μᾶκρος 1,80 καὶ τὸ πλάτος 0,95 μ. Ὑψος ἀπὸ τὸ ἔδαφος 0,50 μ. καὶ πάχος τῶν πλακῶν 0,20 μ.

Ἐπίσης στὴν παρόχθια Μπολιάνα (3) συνοικισμὸ ἀπὸ 5—6 σπῖτια τῆς Ραδοσιτίδας βρέθηκε σὲ κῆπο ἐπιτύμβια πλάκα ἀπὸ λευκὸ ἀβεστολίθο ὕψους 0,75 μ. πλάτους 0,32 μ. καὶ πάχος 0,09 μὲ ἐπιγραφὴ κάτω ἀπὸ τὸ ἀκροκέντιστο σκαλιστὸ ἀέτωμα τοῦ λιθαριοῦ καὶ τὸ ἀκολουθούμενο πτωπᾶνου μαῖανδρικό διάζωμα.

ΣΙΛΑΝΑ ΣΙΜΑΚΟΥ

Τὸ τελευταῖο Α τοῦ πρώτου ὀνόματος ἴσως νὰ ἦταν Α καὶ ἡ διάμεση ἐνωτικὴ γραμμὴ νὰ κόπηκε κατὰ τὸ χάραγμα. Ἡ πρώτη λέξη εἶναι ἐκτυπη καὶ ἰσοῦψη μὲ τὴν ἐπιφάνενα ἐνῶ ἡ δεύτερη χαραγμένη στὴν πλάκα.

ΑΠΟΠΕΙΡΑ

Τίποτε δὲν προσμένει
ὁ μάρμαπα Γιάννης.
Ξεγέλασμα καὶ πλάνη
κατάντησε ἡ ζωὴ του
κι' ἓνα κενὸ ἔχει στήν ψυχή...
Γιαυτὸ κάποιαν αὐγὴ
ἔπῃρε τὸ πιστόλι του—
ὥραϊο σὰν τὴ λύτρωση
κι' ἀλάθευτο σὰν γνώση...—
κι' εἶχε τὸ χέρι σταθερὸ
κι' ἦταν καλὸς ὁ στόχος...
Μὰ τὴ σιγὴ τῆς προσμονῆς
χαρᾶς φωνὴ ἦρθε νὰ ταράξει.
«Πέρδικες βγῆκαν στὶς πλαγιές,
πέρδικες ἦρθαν πολλές....»

λαγοὶ φανῆκαν στὶς λογιές
καὶ στὰ στενὰ περάσματα...»
Καὶ τότε ἔχασε τὸ στόχο
κὶ ἀφίνει τὸ πιστόλι
ὁ μάρμαπα Γιάννης
... Καὶ παίρνει τὸ τουφέκι του
καὶ τὸ λαγωνικό του
καὶ βγαίνει στὶς πλαγιές
καὶ στὰ στενὰ περάσματα,
γιὰ νὰ χαρεῖ τὴν ἀγωνία
καὶ τῆς αὐγῆς τὴ μέθη.
Καὶ βγαίνει στήν ἀνατολὴ
μὲ φᾶς γιὰ νὰ γεμίσει
τὴν καρδιά του.

Ἄριστος Σταθόπουλος

ΚΙΒΩΤΟΣ

Ἄπ' τὰ συντρίμια καὶ τὰ ἐρείπια φέρνω κάτι
κάτι ἱερὸ μιὰ πέτρα γιὰ θεμέλιο, μόνον
ὅπως ἡ μάννα ἅπ' τὴ σφαγὴ ποῦσωσε τὸ παιδί της
τὸ σφίγγει με' στήν ἀγκαλιὰ στήν προσφυγιά στὸν πόνο.

Ἄπὸ τὰ τζάκια ποῦσβησαν ἅπ' τὴ καπνιά τὴ στάχτη
μιὰ φλόγα φύλαξα στὴ φούχτα μου ἅπ' τ' ἀγέρι
σὰν τ' ἀναστάσιμο κερί μεσάνυχτα πού ὁ κόσμος
φέρει γυρνώντας ἅπ' τὴν ἐκκλησιὰ στὸ χέρι.

Σὰν κιβωτὸς ἀπὸ ξερούς ἀνθούς κρύβω τὸ σπόρο
κι ἅπ' τὶς χελιδονοφωλιές πού μέινανε τὸ χνούδι
μιὰ θύμηση ἅπ' τὰ παλιὰ τὰ περασμένα
μιὰ ἐλπίδα οὐράνιο τόξο μου, στοὺς θρήνους τὸ τραγούδι.

Μὲ μήνυμα ἔρχουμαι ἀναστάσιμο ἅπ' τοὺς τάφους
μὲ τῆς εἰρήνης τ' ἄγγελμα σὰν ἄσπρο περιστέρι
ἀπὸ τὰ μίση τὰ αἵματα κόκκινο ὡς φλόγα ρόδο
φύλαξα ἀγάπης κάρβουνο ἀναμμένο μέσ' στὸ χέρι.

Κάρολος Ροῦ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΡΑΤΣΙΚΑ

Ο. ΑΘΑΝ. ΝΟΒΑ: "ΑΘΗΝΑΪΚΗ ΔΡΑΜΑΤΟΥΡΓΙΑ,"

(Κριτική μελέτη)

Ἡ συμβολή τοῦ Θεμιστοκλῆς Ἀθανασιάδῃ Νόβα στὰ γράμματά μας εἶναι ποικίλη καὶ ἐνδιαφέρουσα. Σεμνὸς κι ἀθόρυβος πνευματικὸς ἄνθρωπος, μᾶς ἔχει δώσει, κατὰ καιροῦς, ἀπτά δείγματα τοῦ ταλέντου του. Σὰ συγγραφέας, ἔχει ἐκδώσει τ' ἀκόλουθα βιβλία: 1. «Λουλούδια στὰ μαλλιά της», σολλογὴ λυρικών ποιημάτων, 2. «Ἐνα μῆνα στὸ Βόρειο Πόλο», ταξιδιωτικὲς ἐντυπώσεις ἀπὸ τὸ Βορρᾶ. 3. «Μετάφραση τοῦ «Βερθέρου» τοῦ Γκαίτε. 4. Τέσσερα βιβλία κριτικῆς μὲ τοὺς τίτλους: «Σολωμός, ἠθικὴ μεγαλοφυΐα», «Παλαμάς, ποιητὴς ἐλέω Θεοῦ», «Μαλακίας, ὁ πρῶτος μετὰ τὸν ἔνα», «Ψυχάρης, ὁ ἐνοπλος προφήτης τοῦ δημοτικισμοῦ». Τέλος, τὴν «Ἀθηναϊκὴ Δραματουργία», τὸ 1957.

Ὁ Ἀθανασιάδης δὲ μᾶς ἔδωσε, ὡς τὴν ὥρα, παρὰ λίγα βιβλία. Ἀλλ' ἂν ἡ ποσότητα εἶναι μικρὴ, ἡ ποιότητα εἶναι ξεαίρετη. Καὶ θάπρεπε ὅσοι δὲ διάβασαν τὸ βιβλίό του: «Ἐνα μῆνα στὸ Βόρειο Πόλο», ἐξαντλημένο ἀπὸ καιρό, ὁ συγγραφέας δὲν θὰ ἔκανε ἄσχημα νὰ τὸ ξανατυπώσῃ νὰ σπεύσουν νὰ τὸ δανειστοῦν ἀπὸ καμιὰ δημόσια βιβλιοθήκη, γιὰ νὰ ἐντυπώσῃ στίς σελίδες του καὶ νὰ ταξιδέψουν νοερὰ στίς μακρινές, παγωμένες αὐτὲς περιοχές. Ὁ Ἀθανασιάδης εἶναι ὁ πρῶτος κι ὁ μόνος Ἕλληνας ὡς τώρα πού ἔφτασε στὸ τεῖχος τοῦ Πόλου. Καὶ οἱ ἐντυπώσεις του γλαφυρές, ζωντανές, παλλόμενες ἀπὸ λυρισμό, μᾶς μιλοῦν γιὰ τὰ τοπία καὶ τοὺς ἀνθρώπους τους, γιὰ τὰ φαινόμενα τῆς δημιουργίας, γιὰ τὴ μακρὰ μέρα καὶ νύχτα τῶν πολικῶν αὐτῶν ἐκτάσεων. Εἶναι ἓνα ἀληθινὸ ποίημα οἱ σελίδες αὐτὲς πού σὲ παίρνουν μαζί τους καὶ σὲ ταξιδεύουν ἀπὸ λιμάνι σὲ λιμάνι, ἀπὸ φιόρδ σὲ φιόρδ, μέσα σὲ μιὰν ἐναλλαγὴ εἰκόπων καὶ χρωμάτων πού σὲ τυλίζουν μὲ τὴ μαγεία τους.

Ἀλλ' ὁ Θεμιστοκλῆς Ἀθανασιάδης δὲν εἶναι μόνον ὁ πολυταξιδεμένος δημοσιογράφος καὶ συγγραφέας. Δὲν εἶναι μόνον ὁ κριτικὸς τῆς ποιήσεως καὶ τοῦ πεζοῦ λόγου, εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν κριτικὸς τοῦ θεάτρου. Καὶ ἡ «Ἀθηναϊκὴ Δραματουργία» του, ἔνα ἀπὸ τὰ πιὸ ἀντιπροσωπευτικὰ του βιβλία, μᾶς καλεῖ, μὲ τις 300 καὶ πλέον σελίδες τῆς νὰ περιπλανηθοῦμε στὸ πρόσφατο παρλθὸν τῆς θεατρικῆς μας ζωῆς καὶ νὰ γευθοῦμε μέσ' ἀπ' τις ἐντυπώσεις τοῦ συγγραφέα ὅλα τὰ εἶδη τοῦ θεάτρου, ἀπὸ τὴν ἀρχαία τραγωδίαν ὡς τὸ δράμα, ἀπὸ τὴν κλασσικὴ κωμῶδιαν ὡς τὴν ἐλαφρὴ κωμῶδιαν τοῦ δουλεβάρτου. Ἡ «Ἀθηναϊκὴ Δραματουργία», ὅπως γράφει ὁ συγγραφέας στὸ σπινθηροδόλο πρόλογό του, «ὡς ἱστορία ἔχει τοῦτο τὸ μέγα προνόμιο: σὰ βιβλίον εἶναι γραμμένο ἀμέσως καὶ ἐπὶ τόπου. Δὲ δίνει μόνον τὰ γεγονότα, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀτμοσφαῖρα τους. Ἐχει τὸ πνεῦμα, τὸ ἦθος, τὸ ἄρωμα τῆς ἐποχῆς». Αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ παλιό, ἀλλὰ τόσο ἐντονο ἄρωμα, ἀναπνέουμε σὰ διαβάζουμε αὐτὲς τις σελίδες. Ζοῦμε μέσα στὸ θέατρο, ὅπως τοῦτο εἶχε διαμορφωθεῖ, πρὶν ἀπὸ εἴκοσι χρόνια, γιὰτὶ σήμερα ἄλλοι ἀνεμοὶ πνέουν καὶ ζοῦμε σ' ἄλλους καιροῦς. Δὲν ξέρω ἂν οἱ ἀνεμοὶ αὐτοὶ στὸν θεατρικὸν τομέα εἶναι οὕριοι. Δὲν ξέρω ἂν ὑπάρχουν σήμερα οἱ μεγάλοι δραματουργοί. Ἀλλ' αὐτὸ εἶναι ἄλλο θέμα.

Ἐδῶ τὸ θέμα εἶναι ἡ «Ἀθηναϊκὴ Δραματουργία», δηλαδὴ ἡ θεατρικὴ πορεία τοῦ Ἀθανασιάδῃ. Ποιὰ εἶναι ὁμῶς ἡ οὐσία τῆς κριτικῆς του; Ἡ συγκίνηση. Μᾶς τὸ ἐξομολογεῖται ὁ ἴδιος στὸ ἄρθρο του γιὰ τὸ Μερνιέ καὶ τὸν Ὀστρόφσκυ: «Ἐξομολογοῦμαι τὸ σύστημά μου: δταν παρακολουθῶ ἓνα ἔργο ἐγκαταλείπομαι ὁλόκληρος στὴ συγκίνηση. Δὲν τὸ κρίνω. Ἡ κρίση μου στηρίζεται ἔπειτα στὴ συγκίνησή μου ὡς θεατῆ.

«Έτσι νομίζω πώς γίνομαι δικαιότερος». Ακολουθεί, λοιπόν, αν δεν σφάλω, την οδό της έμπρεσιονιστικής κριτικής. Θέλει δηλαδή να αισθανθεί μέσα του την ψυχική δόνηση που θα του επιτρέψει ύστερα ν' αναπλάσει «έν ψυχρῷ» τις έντυπώσεις του, ν' αξιολογήσει τὸ έργο καὶ τὴν παράσταση καὶ τὴν έρμηνεία τῶν ἡθοποιῶν, καθώς καὶ τὴ διδασκαλία τοῦ σκηνοθέτη καὶ τὴ συμβολή τοῦ σκηνογράφου καὶ τοῦ ένδυματολόγου. Έτσι θά έλοκληρώσει τὴ συγκίνηση πού ένιωσε καὶ θά έμνευστεί γιὰ νὰ συντάξει τὸ άρθρο του.

Σπάνια όμως οί θεατρικοί κριτικοί μένουν εύχαριστημένοι από μιὰ παράσταση, γιατί ἀληθινὰ σπάνια μᾶς προσφέρεται μιὰ ἐξαιρετη παράσταση.

Οί ἔξοχες βραδιές είναι λίγες. Όταν όμως ζήσει μιὰ τέτοια βραδιά, ὁ κριτικός τὴν ἀπολαμβάνει σὰ μιὰ μικρὴ εύτυχία. Αὐτὸ τὸ ξέρω ἀπὸ προσωπικὴ έμπειρία όταν ἔγραφα κ' ἐγὼ θεατρικὴ κριτικὴ. Δικαιολογῶ, λοιπόν, ἀπόλυτα τὸν Ἀθανασιάδη σὲς ἀπόψεις του. Θέλει νὰ ένθουσιάζεται, νὰ παθαίνεται ἀπ' τὸ έργο καὶ τὴν παράσταση. Τότε μόνο ὁ κριτικός μπορεί ἀληθινὰ νὰ έμνευστεί καὶ νὰ γράψει τίς πιὸ ἀξιόλογες σελίδες του. Πάντα όμως, ἀκόμα κι ἀπὸ μιὰ κακὴ παράσταση, ἀπὸνα ἀποτυχημένο έργο, είναι, πρέπει νὰ είναι δημιουργικός. Αὐτὸ πού ὑποστηρίζεται ἀπὸ πολλούς, κυρίως ἀπὸ μυθιστοριογράφους, πὼς κριτικοί γίνονται ἐκείνοι πού ἀπέτυχαν σὰ δημιουργοί, ἀσφαλῶς είναι μιὰ παραδοξολογία. Σὲ μιὰ τέτοια περίπτωση, θᾶπρεπε νὰ διαγράψουμε ὅλους τοὺς μεγάλους κριτικούς πού λάμπρυναν μὲ τὴν παρουσία τους καὶ τὸ έργο τους τὸ λογοτεχνικὸ αὐτὸ εἶδος. Ὁ ἄξιος τοῦ ὀνόματος θεατρικός κριτικός δὲν είναι ἀνάγκη νὰ είναι θεατρικός συγγραφέας γιὰ νὰ ἐξασκήσει τὸ λειτούργημά του. Φτάνει νᾶχει ταλέντο, γνώσεις καὶ πρὸ πάντων γνώση. Τότε είναι κι αὐτὸς δημιουργός. Γιατί τί ἄλλο είναι ἡ κριτικὴ; Μιὰ ἀναδημιουργία σὲ ἴσο βαθμὸ μὲ τὸ θεατρικὸ έργο, τὸ μυθιστόρημα καὶ κάθε ἄλλο λογοτεχνικὸ εἶδος.

Ὁ Ἀθανασιάδης ἔχει ὅλα τὰ ἐφόδια γιὰ νὰ είναι, ὅπως πράγματι είναι, ἕνας ἐξαιρετός κριτικός τοῦ θεάτρου. Πρῶτα ἀπ' ὅλα ἔ-

χει ταλέντο, είναι μ' ἄλλα λόγια γεννημένος κριτικός. Έχει εύρύτατη ἐγκυκλοπαιδικὴ μόρφωση, γνωρίζει περίφημα ξένες γλώσσες, ὥστε νὰ είναι σὲ θέση νὰ παρακολουθεῖ τὴν παγκόσμια λογοτεχνικὴ κίνηση, ἔχει δεῖ πολὺ θέατρο, ἑλληνικὸ καὶ ξένο, ἔχει ὀξυδέρκεια, παρτηρητικότητα, διαίσθηση, αἴσθημα, μὲ μιὰ λέξη γνώση. Έχει ἀκόμα τὸ χάρισμα νὰ γράφει ὠραῖα, μ' ἕνα ὕφος γλαφυρὸ πού διανθίζεται ἀπὸ ἔξυπνα εὐρήματα, ἀπὸ ἐπιγραμματικούς χαρακτηρισμούς. Ξέρει νὰ φιλοτεχνεῖ σὲ λίγες γραμμὲς ἕνα πορτραῖτο καὶ νὰ μᾶς δίνει τὴ συμπύκνωση τῆς σκέψης του ἀδρά.

Όταν λ.χ. σ' ἕνα χαριτωμένο γράμμα του στὴν Κατερίνα τὴ συγχαίρει γιὰ τὴ σπουδαία έρμηνεία τῆς στὴν «Έντα Γκάμπλερ» καὶ τῆς λέει, ἀνάμεσα σ' ἄλλα: «Αυπήθηκα πού δὲ ἤμουν κριτικός «έν ἐνεργείᾳ» γιὰ νὰ μεταδώσω τὸν ένθουσιασμό μου. Δυστυχῶς βλέπω ὅτι οί έν ἐνεργείᾳ στυάδελφοί μου κριτικοί είναι τώρα πολὺ κουμπωμένοι. Ντρέπονται σχεδὸν νὰ ἐκδηλωθοῦν. Νομίζουν ἴσως πὼς ἡ κριτικὴ δὲν πρέπει ποτὲ νὰ ένθουσιάζεται. Έγὼ εἶπα ἄλλης σχολῆς. Πιστεύω ὅτι κάποτε πρέπει καὶ νὰ τὴν τραγουδάμε τὴν κριτικὴ μας» ἔχουμε ἀκόμα μιὰ ὁμολογία, ἕνα «πιστεύω» τοῦ Ἀθανασιάδη: ὅτι ὁ κριτικός ἔχει ὑπεχρέωση νὰ ἐκδηλώνει τόσο τὴ συγκίνηση τοῦ ὅσο καὶ τὸν ένθουσιασμό του, γιατί χωρίς ένθουσιασμό, χωρίς τὸν κραδασμὸ τῆς ψυχῆς, δὲ νοεῖται δημιουργία. Καὶ εἶπα: πὼς ἡ κριτικὴ είναι δημιουργία. Ὁ Ἀθανασιάδης ἐκφράζει ὅλη του τὴν ἀγαλλίασταν ἀναφωνεῖ: «Πιστεύω ὅτι κάποτε πρέπει νὰ τὴν τραγουδάμε τὸν κριτικὴ μας». Νὰ ἕνα τραγούδι πρέπει νὰ είναι κάθε τί π γράφουμε, ἕνα τραγούδι πού ν' ἀναβλύει ἀπὸ καθάρια πηγὴ. Τότε μόνο νοιώθου οί ἴδιοι συγκίνηση καὶ τὴ μεταδίδουμε σ' τοὺς ἄλλους.

Αν αὐτὴ τὴ συγκίνηση μᾶς τὴν πσφέρει ἡ ἀληθινὴ ποίηση, τὸ ἀριστοματικὸ μυθιστόρημα μὲ τρόπο έντονο, θέατρο, όταν είναι πραγματικὸ θέατ μᾶς τὴ διοχετεύει ἀκόμα πιὸ ζωνερά, συγκλονιστικά. Στὴν περίπτωση αὐτῇ, θέατρο γίνεται πάθος. Κι ὁ θεατρικός σ γραφέας κι ὁ θεατρικός κριτικός πρέπει

είναι ο άνθρωπος του πάθους. Τέτοιος είναι ο Θεμιστοκλής Ἀθανασιάδης: ο άνθρωπος του πάθους. Μας το λέει ο ίδιος στο τέλος του προλόγου του: «Τὸ βιβλίο αὐτὸ εἶναι γραμμένο μὲ πάθος, ἀλλὰ χωρὶς ἐμπάθεια. Ἐπρεπε νὰ εἶμαι δίκαιος, ὄχι ψυχρὸς. Δὲν ἐξιστορῶ, συμμετέχω».

Συμετέχουμε κι' ἐμεῖς καθὼς διαδίδουμε τίς ἐξονυχιστικές, τίς ὥρατες αὐτὲς σελίδες πού, ἂν καὶ γράφτικαν πρὶν ἀπὸ εἰκοσι χρόνια, τώρα πού εἶναι συγκεντρωμένες σὲ βιβλίο, ἔχουν ὅλη τὴ ζωντάνια, ὅλη τὴ ζέστα σὰ νὰ γράφτηκαν χθὲς. Γιατὶ εἶναι σελίδες αὐθόρμητες, εἰλικρινεῖς. Οἱ ἐκρήξεις τοῦ Ἀθανασιάδη εἶναι τὸ καταστάλαγμα τῶν ἀμεσῶν ἐντυπώσεών του: γι' αὐτὸ πότε εἶναι ἐνθουσιώδης, πότε ὀξύς. Ἀλλὰ καὶ στοὺς ἐνθουσιασμούς του, ὅπως καὶ στὴν ὀργή του, κρατᾷ τὸ μέτρο καὶ δὲν ξεφεύγει ποτέ ἀπ' τὰ πλαίσια τοῦ πολιτισμοῦ, τῆς ἀδρότητας. Γράφοντας αἰφνης γιὰ τὸ Χριστόφορο Νέζερ στίς «Τρεῖς Ἀδελφές» τοῦ Τσέχωφ, λέει: «Ὁ Νέζερ. Μέγα θεατρικὸ ἐνστικτο... Ἐπὶ τρισήμισυ ὥρες, σὲ κάθε πράξη, σὲ κάθε σκηνή, σὲ κάθε στιγμή, στὴ σιωπὴ καὶ στὸ λόγος, ἐπαιξε μὲ πλήρη συνείδηση, μὲ πλήρη ἀπορρόφηση, μὲ πλήρη ἐμπνευση. Ἀθλος. Ἦταν Νέζερ καὶ ἦταν Τσέχωφ. Ἕνας γέρος νιχιλιστής, Ρώσος νιχιλιστής. Ὁχι ἐγκέφαλος. Καρδιά. Ἀντιπιραντελικός, δηλαδὴ ἀνθρώπινος». Κι ἀκολουθεῖ ἕνας διθύραμβος καὶ γιὰ τὴ Ρίτα Μυράτ στὴν ἴδια παράσταση: «Ἡ βραδιά τοῦ Τσέχωφ ἦταν βραδιά τῆς κ. Μυράτ». Ἐδῶ ἔχουμε ὅλη τὴν ψυχικὴ εὐφροσύνη τοῦ κριτικοῦ, καὶ αὐτὸ εἶναι ὡραῖο. Γιατὶ, ἀλλοίμονο, οἱ κριτικοὶ κι ὅταν στὸ βάθος ἐνθουσιάζονται, πνίγουν τὰ συναισθήματά τους καὶ κουμπώνονται στὸν τόπο μας. Μὲ τὸ νὰ εἶναι ὁλοσυροί, ἀδιαπέραστοι, νομίζουν πὼς τότε εἶναι μεγάλοι κριτικοί, ἐνῶ ἀπλούστατα εἶναι ἔξω ἀπ' τὸ νήμα τῆς κριτικῆς.

Ἰοῦ κ' ἕνα δείγμα ὀργῆς τοῦ Ἀθανασιάδη. Γράφοντας γιὰ τὴν παράσταση τῆς «Κόρης τοῦ Γιόριο» λέει: «Τὸ πνευματικὸ βάθος, ἡ θέση τοῦ ἔργου καὶ ἡποίησή του, ὁ λόγος, καταστράφηκαν. Ὁ λόγος δὲν ἀκούστηκε σχεδὸν καθόλου... Τί νὰ ποῦμε;

Φταεῖ ἡ ἀκουστικὴ τοῦ θεάτρου; Φταεῖ ἡ κακὴ προφορὰ τῶν ἡθοποιῶν; Ἡ φταεῖ μόνον ἡ γλῶσσα τῆς μετάφρασης; Σεβαστέμου φίλε κ. Ποριώτη, μὲ τὴν μετάφραση τῆς «Κόρης τοῦ Γιόριο» κἀνατε ἕνα φιλολογικὸ ἄθλο, ἀλλὰ κἀνατε ἕναν θεατρικὸ ὀλεθρο... Γλῶσσα φρικτὰ ἀντιθεατρικὴ. Μόνον; Δυστυχῶς καὶ ἀντιποιητικὴ. Δὲν εἶναι ζωντανὴ γλῶσσα, εἶναι κατασκευάσμα. Οἱ δόροι τῆς πρὸ πάντων εἶναι παρμένοι ὄχι ἀπὸ τὸ λαό, ἀλλὰ ἀπὸ τὰ γλωσσάρια τῶν λογίων. Στὰ δουνὰ μας, κ. Ποριώτη, μιᾶνε ἑλληνικά—δὲ μιᾶνε φραγκοχωιώτικα». Δὲν εἶναι χαριτωμένη αὐτὴ ἡ ἐκρηξὴ τῆς ὀργῆς;

Ἡ «Ἀθηναϊκὴ Δραματουργία» εἶναι γεμάτη ἀπὸ ἐνθουσιασμούς καὶ ἐπικρίσεις, ὅλα ὅμως λέγονται μὲ τὸν πρὸ γοητευτικὸ τρόπο. Τὸ βιβλίο αὐτὸ εἶναι μοναδικὸ στὸ εἶδος του. Γιὰ πρώτη φορὰ στὴν Ἑλλάδα θεατρικὸς κριτικὸς συγκεντρώνει σ' ἕνα τόμο τίς κριτικές του. Ποτὲ ἄλλοτε αὐτὸ δὲν εἶχε γίνεῖ ἐδῶ, ἐνῶ στὴν Εὐρώπῃ εἶναι κάτι τὸ συνηθισμένο. Γι' αὐτὸ ἡ πρωτοβουλία τοῦ Ἀθανασιάδη εἶναι ἀξιέπαινη. Μέσα ἀπ' τὴν «Ἀθηναϊκὴ Δραματουργία» παρακολουθοῦμε τὴν ἱστορία τοῦ θεάτρου μας, τὴν κἀνουμε κτῆμα μας, τὴ ζοῦμε. Εἶναι αὐτὸ ἕνα σημαντικὸ πνευματικὸ κέρδος. Στίς σελίδες τῆς, ὁ Ἀθανασιάδης θίγει καὶ ἐξετάζει καὶ ἐρευνᾷ ὅλα τὰ προβλήματα τοῦ θεάτρου, πού δὲν εἶναι μόνον προβλήματα τοῦ χθὲς, ἀλλὰ καὶ τοῦ σήμερα. Ἀλλὰ ἔχουν λυθεῖ, ἀλλὰ περιμένουν τὴ λύση τους. Ἡ «Ἀθηναϊκὴ Δραματουργία» ἀπευθύνεται στὸ καλὸν λιεργημένο κοινόν, στὸ κοινόν δηλαδὴ πού ἔχει τὸ πάθος τοῦ θεάτρου. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι πού δὲν ἔχουν παρακολουθήσει πολὺ θέατρο, θὰ τὴ διαβάσουν μὲ πραγματικὴ ἀπόλαυση κι ἀσφαλῶς θὰ ὠφεληθοῦν. Πιθανόν μερικὲς ἀπόψεις τοῦ συγγραφέα νὰ μὴ μᾶς δρίσκουν σύμφωνους, ὅπως οἱ ἀπόψεις του γιὰ τὸ γαλλικὸ θέατρο, τὴν ἀπαγγελία, τὴν ἐπιθεώρηση, ἀλλ' αὐτὰ εἶναι λεπτομέρειες. Τὸ γεγονὸς εἶναι ὅτι ἡ «Ἀθηναϊκὴ Δραματουργία» εἶναι ἕνα ἔργο περίφημο καὶ ἡ Ὀμάδα τῶν δώδεκα πού ἀπένειμε σ' αὐτὸ τὸ βιβλίο τὸ Βραβεῖο Γουλιανδρῆ τίμησε, ὅπως ἀξίζε, τὴν πνευματικὴν προσφορὰ τοῦ Θεμιστοκλή Ἀθανασιάδη.

"Ε
 'Α
 δδ
 δη
 δδ
 να
 ν
 κο
 τ
 β
 λ
 σ
 σ
 ν
 ι

ΕΠΑΛΛΗΛΟΙ ΚΥΚΛΟΙ

Αύγη

Ένα κόκκινο ρόδι
 σπάει στὸν Ὑμηττό,
 στὸ πρόσωπό σου κοιμάται
 ἀκόμα ἡ γλυκειὰ νυχνά,
 στὰ μαλλιά σου τραγουδοῦν
 τ' ἀηδόνια τὸ τραγούδι τοῦ ἔρωτα,
 ξύπνα, λάλησε τὸ κοκὸρι
 ἀνοιξαν οἱ γαλάζιες πόρτες,
 τὰ πράσινα πρωῒνὰ παράθυρα
 μαζεύουν ἥλιο.

Μεσημέρι

Ἀγαπημένη
 στρῶσε τὸ τραπέζι μὲ τὰ κλαδωτὰ
 σχέδια, ἀγαπημένη κόψε τὸ γλυκὸ ψωμί
 μὲ τὰ ἔμορφα λευκά σου χέρια
 πὲς τὴν προσευχὴ στὸ γλυκὸ Ἰησοῦ,
 Κύριε σ' εὐχαριστοῦμε ποὺ ὑπάρχουμε
 Κύριε σ' εὐχαριστοῦμε ποὺ εἶσαι
 ἀνάμεσά μας.

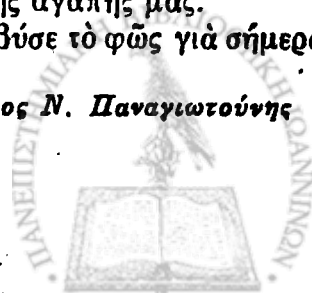
Ἀπόβραδο

Πορτοκαλένιο χρῶμα
 στὶς κορυφὲς τοῦ Αἰγάλεω,
 ὥρα τῆς δύσης, ὥρα τῆς περισυλλογῆς
 ὥρα τῆς νοσταλγίας,
 σὲ λίγο θάρθει ἡ νύχτα,
 τώρα ἄς χαροῦμε ἀκόμα
 μ' ἓνα περιστέρι λευκὸ ποὺ πάει
 νὰ δύσει,
 μ' ἓνα τραγούδι στὰ χεῖλη
 μ' ἓνα φιλί, μ' ἓνα λεπτὸ λουλούδι
 γι' ασεμὶ ἢ χρυσάνθεμο στὰ χέρια.

Νύχτα

Νύχτωσε
 ἀγαπημένη στρῶσε πιά τὰ λευκά
 σεντόνια στὸ καρυδένιο κρεβάτι,
 ἡ ἡμέρα γλυκὰ ἀκόμα τραγουδᾷ στὰ μάτια σου
 ἀγαπημένη σβύσε τὸ φῶς, κλείσε τὰ μάτια σου
 καὶ δώσμου, ἀκόμη ἓνα εἰκοσιτετράωρο
 στὰ σγουρά μαλλιά σου, στὶς γαλάζιες φλεβίτσες
 τῶν χειρῶν σου τῶν λευκῶν, ἀκόμη ἓνα
 εἰκοσιτετράωρο στὸ παλμὸ τῆς ἀγάπης μας.
 Ἀγαπημένη σβύσε τὸ φῶς, σβύσε τὸ φῶς γιὰ σήμερα.

Πᾶνος Ν. Παναγιωτοῦνης

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

ΚΑΙ ΠΑΛΙΝ Η ΡΙΖΑΡΕΙΟΣ

Είνα. χρόνια τώρα. πού η ψυχή της 'Ηπείρου υποφέρει, διότι η γεραρά Ριζάρειος Εκκλησιαστική Σχολή των 'Αθηνών, ίδρυμα άειμνήστων Τέκνων της, των αδελφών Ριζάρων, έπαισε να λειτουργή. Από τον καιρό του Δευτέρου Παγκοσμίου πολέμου — ήνε 15 χρόνια πού έτελείωσε— έχει έπιταχθή για στρατιωτικές ανάγκες και δεν έχει ά-ιώμη άποδοθή στον ιερό σκοπό της. 'Η Ριζάρειος Σχολή, πού άριθμεί μιá ζωή 115 έ-ών, ήτο ή καλλίτερη Σχολή, τό καύχημα του Γένους, έλεύθερου και δούλου, φυτώριον ερέων, μητροπολιτών, έπιστημόνων, διδασκάλων, πανεπιστημιακών καθηγητών. Σχολή του έσπούδαζαν από τὰ κληροδοτήματα των Ριζάρων και άλλων ευεργετών. 'Αλλά προ-ξένησε κατάπληξη και όδύνη και άγανάκτηση, αίσθημα άπελπισίας ότι τό κράτος όχι μό-ιον έπαισε να ενδιαφέρεται για τή λειτουργία της Σχολής, αλλά και τήν άδικεί δεσ-μεύοντας τήν ιερά της περιουσία, κληροδοτημένην από χριστιανούς Ευεργέτας. 'Ετσι ό-ως διαπράττεται ένα άδίκημα και τό κράτος δείχνεται άχάριστον προς τούς ευεργέτας του και προκολεϊ τήν ιερή άγανάκτηση της ψυχής των μακαρίων ευεργετών, και του ίδρυτού της Σχολής. «Έστω κατηραμένος—γράφει αυτός στη διαθήκη του—πας όστις ή-θελε τολμήσει τήν ανατροπήν των διατάξεών μου, αυτός και τὰ τέκνα του και όλη ή γε-νεά του». 'Εχει δημοσιευθή στον τύπον των 'Αθηνών και των 'Ιωαννίνων, ότι ή 'Ριζά-ρειος Σχολή περιήχθη εις κατάστασιν άπογνώσεως» κι' έγραψεν ύπευθύνως ό κ. Δ. Βέργος, Διευθυντής της Ριζαρείου Σχολής και τώρα Σύμβουλος της, γέννημα των 'Ιωαν-νίνων και άλλοτε αντιπρόσωπος των στη Βουλή των 'Ελλήνων. Φαίνονται άπίστευτα όσα εις τό άρθρον αυτό καταγγέλλονται: Οικόπεδον της ιερής Σχολής έξ 7χιλιάδων τ.μ., χω-ρίς να άπαλλοτριωθή και άποζημιωθή, έχει καταληφθή από τό Κράτος για διάνοιξη μιās λεωφόρου των 'Αθηνών, και ύποχρεώθηκε ή Σχολή να πληρώση στον οργανισμό άπο-χετεύσεως της Πρωτευούσης τρία έκατομμύρια δραχμές για τήν ύπεραξία του οικόπεδου της αυτού πού τό κράτος, χωρίς να άποζημιώση, τό κατέλαβε. 'Εχουν δοθή ανεκτέλεστες ύποσχέσεις στη Σχολή ότι σε άντάλλαγμα του οικόπεδου της αυτού θα της δοθούν τρία άλλα γήπεδα, τὰ όποια όμως δεν της έχουν δοθή. 'Η Ριζάρειος Σχολή κτίζει στο Χαλάν-δρι νέα συγχρονισμένα διδακτήριά της και, για να καλύψη τίς δαπάνες της, σκέφθηκε να ρενστοποιήση τμήματα οικόπεδου της στη Λεωφόρο Βασιλίσσης Σοφίας των 'Αθηνών, αλλά τό κράτος τό έδέσμευσε, διότι τίς οίδε για ποιούς άλλους σκοπούς του τό προορί-ζει. Τό έδέσμευσε, αλλά ούτε τό άπαλλοτριώνει, ούτε τό πληρώνει. Κατόπιν όλων αυτών των γεγονότων εις βάρος της Ριζαρείου Σχολής—πού είναι κομμάτι της καρδιάς της 'Ηπείρου— άπ' τήν ψυχή της 'Ηπείρου, διαμαρτυρούμεθα έντονώτατα και ζητάμε από τό Κράτος μας: 1) τήν άμηση άρση όλων των άδικων οικονομικών μέτρων εις βάρος της Σχο-λής, και 2) τήν άμεση άποζημιώσή της, ώστε συμπληρώνοντας τήν κατασκευήν των νέων συγχρονισμένων διδακτηρίων της στο Χαλάνδρι, μακριά από τό θόρυβο των λεωφόρων των 'Αθηνών, να άρχισή πάλιν τήν ύψηλή της λειτουργία επί τή βάσει των νέων προ-γραμμάτων και επιδιώξεών της για τήν προκοπή της 'Εκκλησίας, του 'Εθνους, του Κρά-τους και για τήν καθυσύχαση της ταραγμένης ψυχής της 'Ηπείρου και των αοιδίμων ιδρυτών της αδελφών Ριζάρων.

Γ. Α. Ο.

ΓΡΑΣΙΑ ΤΟΥ κ. Α. ΒΡΑΝΟΥΣΗ

'Από τό άνάτυπο εκ της «'Επτηρίδος 'Εταιρίας Βυζαντινών Σπουδών», τόμος ΚΗ' (1958), σελ. 603—607, παίρνουμε τὰ έξής, πού αναφέρονται στο ά. Μέλος της 'Επιτροπής 'Επιμελείας ύλης της «Ι. Ε.» Δέαντρο Β ρ α ν ο ύ σ η, Συντά-κτη του Μεσαιωνικού 'Αρχείου της 'Ακαδημίας των 'Αθηνών:

«... VIII. 'Αλλά τό σημαντικώτερον, έξ όσων έχο

μεν ν' αναφέρωμεν εις τόν παρόντα έτήσιον άπο-λογισμόν, είναι τό γεγονός ότι από του έτους του έπετεύχθη ή από μακρού άναμενομένη άνάθεσις εις τό προσωπικόν του Μεσαιωνικού 'Αρχείου έ-ρευνητικών άποστολών, αναλόγων προς τās εις τούς συντάκτας των άλλων έπιστημονικών 'Αρχείων της 'Ακαδημίας κατ' έτος άνατιθεμένας. Τά λίαν ίκα-νοποιητικά έπιτεύγματα των δύο πρώτων πραγμά-τοποιηθεισών άποστολών, τὰ όποια υπερέβησαν πāsαν προσδοκίαν ως προς τόν πλοϋτον και τήν

σπουδαιότητα του συγκομιθέντος υλικού, επιτρέπουν να πιστεύωμεν ότι η γενομένη ἐφέτος ἀρχὴ δὲν θὰ μείνῃ ἀνευ συνεχείας, ἀλλ' ὅτι θὰ ληφθῇ πᾶσα μέριμνα, ὅπως αἱ τοιαῦται ἀποστολαὶ (εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ ἐξωτερικὸν) καθιερωθῶν καὶ ἐπικταθῶν, ἐπὶ τῇ βάσει προγράμματος, συνεχίζονται καὶ εἰς τὸ μέλλον, πρὸς μέγιστην ὠφέλειαν τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης καὶ διεύρυνσιν τῆς ἐν τῷ Μεσαιωνικῷ Ἀρχεῖῳ συντελουμένης ἐργασίας.

α') Ὁ συντάκτης τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἀρχείου Δεάνδρος Βρανούσης, κατόπιν αἰτήσεώς του καὶ σχετικῆς ἀποφάσεως τῆς Συγκλήτου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν (συνεδρία 612]8-5-1958), μετέβη κατὰ τὰς θερινὰς διακοπὰς εἰς Ρουμανίαν καὶ Γεωργιοπολιν πρὸς ἐρευναν χειρογράφων καὶ ἀρχείων ἀναφερομένων εἰς τὴν δρᾶσιν τοῦ πρωτομάρτυρος τῆς Ἐλευθερίας Ρήγα Βελεστινλῆ ἢ Φεραίου.

Διαμείνας ἐπὶ ἑνα μῆνα εἰς Βουκουρέστιον, ἐργάσθη εἰς τὴν Βιβλιοθήκην καὶ τὰ Ἰνστιτούτα τῆς Ρουμανικῆς Ἀκαδημίας, ἡ ὁποία τοῦ ἐξασφάλισε τοὺς καλύτερους ὁρους διαβιώσεως καὶ ἐρεῦνης. Πέραν δὲ τῶν προσωπικῶν του ἐνδιαφερόντων καὶ τοῦ εἰδικοῦ ἀντικειμένου τῆς ἀποστολῆς του (Ρήγας κλπ.), ὁ ἐν λόγῳ συντάκτης ἐνδιεφέρθη γενικώτερον νὰ γνωρίσῃ καὶ νὰ καταστήσῃ ἡμῖν γνωστὸν πᾶν ὅ,τι ἐμπέπτει εἰς τὰ πλαίσια τῶν ἐργασιῶν τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἀρχείου καὶ ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὰ κατάλοιπα τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν παραδουναβίων χωρῶν καὶ τὴν διερεύνησιν τοῦ ἱστορικοῦ παρελθόντος των. Κατετοπίσθη ἐπὶ τῶν ἐργασιῶν καὶ τῶν ἐκδόσεων τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ Ἰνστιτούτου Ἱστορίας, ἐπεσήμανεν ἀφθονοὺς ἀρχεῖα καὶ κυρίως ἐργάσθη εἰς τὸ Τμήμα Χειρογράφων τῆς Ρουμανικῆς Ἀκαδημίας, ὅπου εὗρε καὶ ἠρεύνει χιλίους πεντακοσίους περίπου ἑλληνικοὺς κώδικας. Ἐκ τούτων οἱ ἐντυποὶ κατάλογοι (*Litica* καὶ *Camariano*) περιγράφουν μόνον τοὺς 1066. Τοὺς ὑπολοίπους τετρακοσίους κώδικας παρέστη ἀνάγκη νὰ τοὺς φυλλομετρήσῃ ἑνα πρὸς ἑνα. Τοιοῦτοτρόπως ἡ ἐρευνα διεξήχθη κατὰ μέγα μέρος ἐπὶ παρθένου ἐδάφους. Ἡ δὲ συγκομιδὴ ὑπῆρξε πλουσιωτάτη: Εἰς ἄνω τῶν δύο χιλιάδων (2000) σελίδων (ἐκατοντάδες μέτρων μικροφίλμ) ὑπολογίζονται τὰ ὑπ' αὐτοῦ φωτογραφηθέντα κείμενα, μεταξὺ τῶν ὁποίων: ἀγνωστα καὶ ἀνέκδοτα ἀπομνημονεύματα γνωστῶν Φιλικῶν καὶ ἀγωνιστῶν τοῦ 1821· πλήθος ἐπιστολῶν καὶ ἄλλα κείμενα λογίων τῆς Τουρκοκρατίας, διδασκάλων τοῦ Γένους (Ἰδία Λάμπρου Φωτιάδου, Νεοφύτου Δούκα, Βενιαμίν Λεσβίου κ. ἄ.) φιλικῶν καὶ ἀγωνιστῶν τοῦ Εἰκοσιένα· στιχορρηγίματα, κωμωδία καὶ σάτιραι τῆς Φαναριωτικῆς περιόδου· λογοτεχνικά καὶ ἐθνεγερτικά κείμενα, ἰδίᾳ δὲ θούρια καὶ ᾠδαί τοῦ Ρήγα καὶ τῶν ὁπαδῶν ἡμιμνητῶν του, καταγεγραμμένα μὲ τὴν μουσικὴν των εἰς δεκάδας κωδίκων· σύντομα χρονικά, σφίλλια καὶ διάφορα ἔγγραφα ἀναφερόμενα εἰς τὰ ἐκκλησιαστικά καὶ μοναστηριακά πράγματα τῆς Ἡπείρου· δύο κώδικες περιέχοντες τὰ ἅπαντα, οὕτως εἰπεῖν, τοῦ πατριάρχου τῆς ἐν Μολδοβλαχίᾳ ἀνα-

καινιστικῆς κινήσεως, διδασκάλου τοῦ γνωστοῦ προδρόμου τοῦ νεοελληνικοῦ αἰσίου, Δημητρίου Καταρτζῆ· δεκάδες μικρῶν ἐξ ἱστορημένου χειρογράφου τοῦ «Ἐτου», καὶ πολλὰ ἄλλα. Ἐπὶ πλεόν, ἐπέδωρε ὁ σειρᾶς ὁλοκλήρου, ἱστορικῶν κυρίως τῆς Ρουμανικῆς Ἀκαδημίας, ἐκ τῶν ὑπερεκατὸν τόμοι περιήλθον ἤδη εἰς τὴν ῥαὶ Ἀκαδημίαν.

Ἐν Γεωργιοπολὶν δὲ ἐν λόγῳ σὶ παρέμεινεν μίαν μόνον ἐβδομάδα, περὶ μίαν πρώτην ἀναγνώρισιν τοῦ ἐδάφους, φθελὲς τὸ Βελιγράδιον, τὸ Σεμλίνον (Ζήμε τὸ *Novi Sad*). Ἐπεσήμανεν ἀρχεῖα καὶ ἑλληνικά μνημεῖα κλπ., σχετικὰ μὲ τὰ κατὰ τῶν Ἑλληνικῶν Κοινοτήτων τῆς παλαιστρουγγαρίας, ἔλαβε φωτογραφίας ἀπὸ τῆς τοῦ μαρτυρίου τοῦ Ρήγα καὶ τῶν σὺν αὐτῷ μαρτυρούντων, εἰς δὲ τὴν πόλιν *Novi Sad* (Νεόφυτον) ἐφοτογράφησε δύο μικροὺς κώδικας περιέχοντας θούρια καὶ ἄλλους εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τῆς *Matica Srpska* (Κυψέλης)... >.

ΤΑ ΠΕΝΗΝΤΑΧΡΟΝΑ ΤΟΥ ΦΟΥΤΟΥΡ

Ἐφέτος κλείνουν πενήντα χρόνια ἀπὸ τὴν ποχὴν τοῦ μακαρίτου Μαρινέττι πετοῦ ἱπποτικὸ γάντι, στὸν κόσμον τῆς τέχνης, τὸ φέτος του. Μαζὶ του ὑπέγραψαν τὸ ἱστορικὸν ἔγγραφο ἄνθρωποι σὺν τὸν Καρρά, τὸν Μόντον Σεβερίνι, τὸν Ἀπολλινάρι. Δὲν ἦσαν τὰ πλαίσια τῶν ἐπιδιώξεων τῶν ἀνθρώπων Καλοῦν τῇ ζωῇ, μαζὶ καὶ τὴν τέχνῃ, ν' ἀλκυρῶν. Μέσα στὰ στάσιμα νερά, τὴν στατὶ τοῦ τότε ἀκαδημαϊσμοῦ, πετοῦν, ἐξαλλοὶ τοῖς τοῖς, ἐξαλλοὶ, γιὰ τὸν πολὺ κόσμον, συνθήματα ἀλήθεια ὅτι κατ' ἀνάγκην θεωροῦνταν ἡ ἐμφάνισις τους, ἀφοῦ τὸ κίνημα εἶχε καὶ τὴν προέλευσιν. Μεγάλῃ δόσῃ ρητορικῇ τεχνῇ τὸ κλίμα ἐνθουσιασμοῦ, ποῦ θυμίζετο Ἀννούτσιον κοντοτιέρο, διανθίζον τὸ περὶ κείμενον. Ζητοῦν οἱ οὐτεταῖροι: «τὴν κατατῆς λατρίας τοῦ παρελθόντος, τὴν ἀποτίναξιν τοῦ τῆς ἀρχαιότητος, τοῦ σχολαστικισμοῦ ἀκαδημαϊκοῦ φορμαλισμοῦ. Τὴν ἐξαρσην καὶ τοτυπίας, ἐστὼ τολμηρῆς, ἐστὼ βαναυσῆς ἐπανάστασις ἐναντίον τῶν λέξεων: ἀρμονία καὶ λαοθηρία.» Πρόκειται· λοιπὸν καθαρὰ γιὰ νοκλάστες, εἰκονοκλάστες ὅμως γιομάτους κρίνεται καὶ ὁρμή. Γεμάτους ἐπίσης μὲ τὴν νικὴν φιλοδοξίαν: «νὰ μὴ ζοῦν μὲ τὴν παρὰ μὰ νὰ δημιουργήσουν νέα παράδοσις».

Τὸ κίνημα τοῦ φουτουρισμοῦ, ἂν ἦταν ἐξ ὁστὰ κηρύγματά του, ἦταν ὅμως πολὺ νόμιμον οὐσία του. Μιὰ ἐποχὴ καινούργια γιὰ τὸν ἄνθρωπον εἶχε ἀρχίσει. Ὑστερα ἀπὸ τὴν ψεύτικὴν ὑποκριτικὴν γαλήνην τοῦ τέλους τοῦ 19ου αἰ. ὕστερα ἀπὸ τὰ κούφια ὄνειρα μιᾶς μελλοντικῆς ἀδιατάρακτῆς εὐτυχίας, ὅπως τὰ περιγράφει Τσβάιχ στοὺς «Νέους Καιροὺς» ἀρχίσει ὁ ἀδ

α κα
φωτίζονται ὁ ἄνθρωπος νὰ νοιώθῃ ὅτι ὁ πολιτισμὸς τοῦ προ-
σέχει πόνον, ἐνῶ, ἀπομακρύνοντάς τον ἀπὸ τῆς
φύσεως, τοῦ μειώνει σὴν φυσικὴ ἀπέναντι τοῦ πόνου
ἐν τῇ ἀντοχῇ. Ἡ σάρκα, μαλακὴ καὶ ἀδύνατη, ὑπηρε-
τεῖ τὴν ἀτσαλένια μηχανή. Οἱ μεγάλες πόλεις χω-
ρεῖν ἑκατομμύρια ἀνθρώπων, χωρὶς νὰ τοὺς
προσφέρουν τροφὴ ἀέρα καὶ φῶς. Τὸ ἰνδαλμα τῆς
ἀνθρώπινης παντοδυναμίας διαλύεται, ὅπως τὰ
ἰνδαλματα τῶν ἐρήμων. Καὶ γεμᾶτος φρίκης ἀνα-
καλύπτει ὁ κάτοικος τῆς πολιτισμένης γῆς, ὅτι
δὲν εἶναι *nodus et vinculum mundi*, καθὼς μὲ ὑ-
περβολικὴν ἀφέλειαν τοῦ διδάξε ἡ σχολὴ τοῦ Χαί-
τελ, ἀλλὰ ὄργανο στὰ χέρια τῆς σκληρῆς ἀ-
ντιπάγκτου.

Αὐτὸς ὁ Βερράριν, γράφει τὶς «*Villes dentelées*».
ὅπως «Νεῖα ἐνέργεια, διαπιστώνει, σὲ μιὰ πλατύτερη
μαρτυρίᾳ. Κάτω ἀπ' τὸν οὐρανόν, τὰ ἐργοστάσια ξεχύ-
σαν ποτάμια ἀπὸ φωτιά. Στὰ γαλανὰ κύματα,
γὰρ καράβια χωρὶς πανιά, ξαφνιάζουν τ' ἄστρα. Μά-
ταις μέσα στὶς καρδιές τῶν μεγάλων πόλεων ξεσποῦν
σερπὶς οἱ τρελλοὶ πόθοι τῶν ἀγώνων καὶ τῶν κατακτη-
σεων». Μιὰ μανία εἰκονοκλαστικὴ κυριεύει τὸν ἄν-
θρωπο. Ἀφοῦ κατέδρασε τὸν ἐαυτόν του ἀπὸ τὸ ψη-
λὸ βάθρο ὅπου, θεοποιημένο, τὸν εἶχε στήσει,
στὴν περιοχὴ τῆς τέχνης, ξεσπάει ἐναντίον τοῦ
θεοποιημένου ἀντικειμένου. Οἱ ἱμπεριονιστὰς τὸ
χρησιμοποιοῦν ὡς ἀφορμὴ γιὰ χρωματικὰ παιγνί-
δια. Οἱ κυβιστὲς τὸ ἀνατέμνουν μὲ σοφία, καὶ
στὰ γυαυτὸ δείχνουν μεγάλη ἀδυναμία γιὰ ἀντικείμε-
να ποὺ προσφέρονται στὴ καλλιτεχνικὴ τους ἀνα-
πόμνη, σὰν τὶς κιθάρες, ὅπως ἀκριβῶς ὠρισμένου
λαχειοῦργου, ἔχουν εἰδικευθεῖ στὴν ἐγχείρησιν τῆς
ἐκτέλεσιν τῆς σχολητικῆς διδασκαλίας. Καὶ οἱ φουτουρι-
στές; Οἱ φουτουριστὲς εἰσάγουν στὴν τέχνη τὴν
κίνηση. Ἡ ἀρχὴ τῆς ταυτότητος, τὸ μεσαιωνικὸ
axioma identitatis, εἶχεν ἀρχίζετο προφανῶς νὰ ξε-
φύττει, ὅσο γινόνταν ταχύτερος ὁ ρυθμὸς τῆς ζω-
ῆς. Ἡ ἡρακλειτικὴ ροὴ γινόνταν μιὰ στυγνὴ πρα-
γματικότητα.

Τὸ Α ποὺ ἔμενε μακαρίως Α γιὰ τὸν ἄνθρω-
πο τῶν δέκα χιλιομέτρων τὴν ὥρα, ἔπαυε νὰ εἶ-
ναι τέτοιο γιὰ τὸν ἄνθρωπο τῶν τριακοσίων χιλιο-
μέτρων. Καὶ ὁ φουτουριστὴς, γι' αὐτὸ, δὲν βλέπει
πιά μοντέλο, εἴτε ἀνθρώπινο πλᾶσμα εἶναι εἴτε
τμήμα τῆς ἀπροσώπου φύσεως, ἀλλὰ μέγα στὴ
στατικὴ ἐκφάνση τοῦ κόσμου βλέπει καὶ προσα-
θεῖ ν' ἀποδώσῃ τὴν αἰώνια κίνηση. Ἄλλο πρᾶ-
γμα ἂν τὸ πέτυχε. Μὲ τὸν φουτουρισμὸ συμβαίνει
ὅ,τι καὶ μὲ ἄλλες νεώτερες αἰσθητικὰς σχολὰς
ἐνῶ ἔχουν γερὴ θεωρητικὴ θεμελίωση, ἐνῶ ἔχουν
γερὴ θεωρητικὴ θεμελίωση, ἐνῶ εἶναι ὀρθὰ τὰ
ψυχολογικὰ τους κριτήρια καὶ πολὺ νόμιμες οἱ
ἐπιδιώξεις τους, ἢ πρᾶξεις τοὺς προδίδῃ, γιὰτὶ ἀ-
πὸ τεχνικῆς πλευρᾶς, δὲν στέκονται στὸ ὕψος
ποὺ ἀπαιτοῦν οἱ νέοι σκοποὶ ποὺ θέτουν, καὶ ἡ
πελατεία τους, συγκεκρυμένα τὸ φιλότεχνο κοινόν,
εἴτε ἀπὸ φυσικὴ ἀδυναμία, δὲν μπορεῖ νὰ τοὺς ἀ-
κολοθῇ καὶ τοὺς ἀπαντᾷ εἴτε μὲ τὴν ἀδιαφο-
ρίαν εἴτε μὲ τὴν χλεύην. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ὁ
φουτουρισμὸς, ὡς θεωρία, θὰ μένει στὴν ἱστορίαν
τῆς τέχνης ὡς κίνημα ἀνανεωτικόν, ποὺ ἐτελείω-
σε μὲ μιὰ ἀπόλυτη ἐκτρωση μεγάλων ἐλπίδων, ἰ-
δίως στὸν τομέα τῆς ζωγραφικῆς. Καὶ εἶναι χα-

ρακτηριστικόν, τὸ ὅ,τι ὁ περίφημος πίνακας τοῦ
Ντυσάν: «Γυναῖκα ποὺ κατεβαίνει τὴ σκάλα», εἶναι
πίνακας ὅπου ἡ φουτουριστικὴ θεωρία δοῖται ἰ-
σως τὴν ἀπόλυτὴ τῆς δικαίωση, δὲν ἀντὶκεῖ σὲ
ζωγράφου τῆς σχολῆς τους, μὰ σ' ἕναν ἰδιόρρυθμον
ἄνθρωπο, γεμᾶτο γόνιμη καὶ πλούσια πείρα, μιὰ
πείρα, ποὺ αὐτοὶ δὲν τὴν εἶχαν.

Α. ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Μ. Μέρκος: «Πρὶν ἀπ' τὸ θάνατον» 1958.

Ὁ Μ. Μέρκος γατζώνεται ἀκόμη στὸ γεγονός
στὴ συλλογὴ τοῦ «Πρὶν ἀπ' τὸ θάνατον». Ἡ ποι-
ησὴ τοῦ ἔτσι κερδίζει πολὺ συχνὰ σὲ τόνους νευ-
ρώδεις, βγαλμένους ἀπὸ μιὰ θυμικὴ δρᾶση. Ἀ-
γρία καὶ ὠρεῖα ἀντηχοῦν σίφνης ἐκεῖνα:

Τὰ πέλματα τοῦ ἀγριμοῦ ὁποῦ βηματίζε
τυφλὰ τὸ αἰμοβόρο ἐνστικτό του.

Ἡ φωνὴ τοῦ ἔτσι, καθὼς ἔχει ἀπέναντί του
—καρσί— ἀντικείμενα τοῦ αἱματηροῦ σπαραγ-
μοῦ πλουτίζει ἀκόμη σὲ ἀμεσότητα, ὅπως σι-
Φαντέρος στὸν κατὰ ράχτη
(νὰ θυμίσῃ ἀραγε τὸν Κοιμισμένον
τῆς ρεσμεατίας τοῦ Ρεπμώ;) καὶ σι-
Φαντέρος:

Τέλειωνε τὸ ποίημα ὅταν πλησίασα.

(Ἦταν ἀθάνατος ἢ ὄχι;)

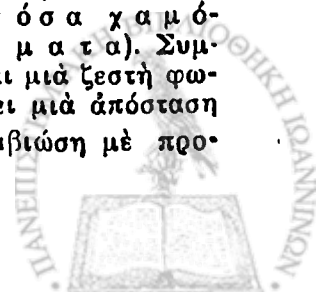
Τοῦ μιλοῦσα καὶ αὐτὸς ἔβλεπε πῶς πίνουν
[νερὸ τὰ πουλιά,

Τοῦ μιλοῦσα καὶ αὐτὸς ἔπαιρνε τὴ σάλπιγγα
γιὰ νὰ τραγουδήσῃ νεκρούς,
γιὰ νὰ τελειώσῃ:

Κ' ἔφυγε κρύβοντας τὴν παρουσίαν τοῦ στο
[πάθος

ὅπως τὸ λαβωμένο ζῶον στὸ δάσος.

Θὰ ἤθελα ἀκόμη νὰ τονίσω σὰν ἀρετὲς αὐτῆς
τῆς στάσεως τὴ γραφικότητα (Καθ' ἡμέραν
νὰ ἄνθρωπος) καὶ τὴ συγκινημένη δι-
αταραχὴ τῆς καρδιᾶς τοῦ (Ἐφ' ἡμέραν).
Πέραν ὅμως αὐτῶν εὐκολὰ αὐτὴ ἡ ποίηση δείχ-
νει καὶ τὴν ἀδοκιμότητά της. Ἡ θυμικότητα ὁ-
λισθαίνει συχνὰ στὴν κραυγὴ, ἡ ἀμεσότητα στὴν
περιγραφή, ἡ εὐαισθησία στὴν αἰσθηματολογία.
Τὰ ποιητικὰ πορτραῖτα τοῦ γίνονται συχνὰ φω-
τογραφικὰ ἢ θυρογραφικὰ (Εἰρήνη, Ἀξίω-
ματικὸς, Ἐὐανθία, Εἰκόνας
ἀπ' τὴν ἐπαρχίαν) κατάστιχα ἀπὸ πε-
πατημένους τρόπους καὶ φράσεις τῆς τεχνοτρο-
πίας τοῦ Ν. Παπᾶ, τοῦ Ὁδ. Ἐλύτη, τοῦ Σ. Παυ-
λέα (τόσα φεγγάρια, τόσα χαμό-
γελα, χωράφια, πέλματα). Συμ-
πέραστα: ὁ Μ. Μέρκος πρὶν εἶναι μιὰ ζεστὴ φω-
νὴ χρειάζεται ἀκόμη νὰ κερδίσῃ μιὰ ἀπόσταση
ἀπ' τὰ πράγματα καὶ νὰ τὰ ἀναβιώσῃ μὲ προ-
σωπικούς, ἐλεπτικούς τόνους.

*

Ε. Συναδινού: «Εξομολόγηση» 1958.

Αισθάνομαι ευχάριστη έκπληξη όταν απ' τη νεώτερη γενιά με φτάνει ένας άδιστακτος εικονοκλασικός ήχος ώσαν αυτόν όπου αντηχεί στην 'Εξομολόγηση της Ε. Συναδινού. Ο έκφραστικός εξιτρετισμός, οι άτακτοι διασκελισμοί, ή έλκτικη ούθαδεια έδω δέν έρχονται από έγχεφαλικά έπινοήματα, αλλά από μία διάθεση νεαρών εκρήξεων που κυμαίνεται μεταξύ της υπερρευσλιστικής τεχνικής και του ελεύθερου ποιητού βαδίσματος, που κάτω άμέθοδα διδάχτηκε κι' απ' τόν Μαγιασκόφσκυ κι' απ' τόν δικόν μας Δ. Παπαδίτσα:

*Καλημέρα, 'Αθήνα, καλημέρα.
Τό ξημέρωμα είναι ένα βρέφος
αργότερα μπορεί ν' είναι ένας θυμός
κι' ύστερα ένας σκοτωμένος αλήτης στην ά-
[κρη της λεωφόρου.*

Αυτή ή ποίηση, σύντομη στην έκταση και κοφτή στην ανάπτυξη της άγκαλιάζει κάτω απ' τη σκόρπια διάχυτη αντιφατικότητα της έποχης και κάτω απ' την προσωπική έμπειρία της ποιήτριας. Σου δίνει διαυκώς την έντύπωση πώς θέλει νά είναι καλλιεργημένη βιολογική κραυγή και αδιάκοπη ροή σίματος στους άσφυκτικούς δρόμους και στις κορυφές τών λόφων. Ξέρει νά γίνεται πουλι που καταδιώκεται, νυκτερινή περπατησιά, παιγνίδι δραματικής καθημερινότητας:

*Φύγε, φίλε μου, φύγε
Τά μπράτσα μου είναι δυό αφιλόξενα παρα-
[θυρόφυλλα
που κλείνουν με πάταγο.*

Ξέρει ακόμη νά μιλά με άδιστακτες μεταφορές:

*Τά δόντια μου είναι μυτερά
τό φεγγάρι είναι ώριμο,*

ή με σχηματικές υπερβασίες:

*Οί καμπάνες στον ουρανό
κάνουν διαδήλωση,*

και συνάμα νά διατηρείς με μία θηλυκή άλλη γοργιά:

*Τά χελιδόνια μου,
μέ τά μικρά τους ράμφη
χιτυούν τις πόρτες σας.
'Ανθρωποι!
'Ανοίγει.*

Η Ε. Συναδινού είναι μία παρουσία ήδη που καταφάσκει—μετέωρη ακόμη— στην κριτική μας συνείδηση. Άν κατανικήσει τό παιγνίδι του αυτοματισμού, κατορθώσει μία πιεστικώτερη άρχιτεκτονήση κι' έμβαθύνει σ' αυτοσυνείδηση τραγικότητας θα γίνει όπωσδήποτε μία έπίτευξη.

ΓΙΑΝΝ. ΔΑΛΛΑΣ

*

A. D. FERRIERE: «Σύντομος εισαγωγή

εις την νέαν άγωγήν». Μετάφρασις Γεωργίου Ν. Κωσταδήμα.

Παρά τό γεγονός ότι έδω και πολλά χρόνια τώρα έχουν αναγνωρισθί πολλά σφάλματα στο παλιό σχολείο, μ' όλα τούτα δέν μπορούμε νά πούμε ακόμα πώς έχει πνεύσει ό άέρος που χρειάζεται στα σχολεία μας, δηλ. δέν έχει επικρατήσει τό πνεύμα της «Νέας Άγωγής», όπως συνηθίζεται νά λέγεται ή νέα παιδαγωγική κίνηση—Πολλά συγγράμματα έχουν γροθί γύρω από τό θέμα αυτό, χωρίς νά μπορούμε νά πούμε με βεβαιότητα, πώς φθάσαμε στο ποθητό αποτέλεσμα. Φαίνεται πώς σέ κανένα απ' αυτά δέν αναλύεται καθώς πρέπει τό νόημα του όρου «Νέα Άγωγή», ή όποία, πρέπει νά τό πούμε, δέν αποτελεί κάτω τό απλό και εύκολο, αλλά αντίθετα παρουσιάζει κάτω τό πολύπλοκο και δύσκολο πολλές φορές, γιατί πολύπλοκη είναι και ή ψυχική σύνθεση του παιδιού, που αντίθετα σέ μιάς γιά νά τό μορφώσουμε. Τό βιβλίο όμως του A. D. FERRIERE μεταφρασμένο από τόν κ. Γεώργιο Κωσταδήμα με τίτλο «σύντομος εισαγωγή εις την νέαν άγωγήν», κατά τη γνώμη μας, συμπληρώνει ένα πολύ μεγάλο κενό στον τομέα του κατατοπισμού όλων μας πάνω στο νόημα της Νέας Άγωγής. Τό όνομα του FERRIERE είναι γνωστότατο στον εκπαιδευτικό κόσμο της πατρίδος μας. Είναι ό Γάλλος Παιδαγωγός, ό μέγας κοινωνιολόγος και εργάτης της διδακτικής, που άφιέρωσε όλόκληρη τη ζωή του γιά την προκοπή του Δημοτικού Σχολείου. Ποιός από μιάς δέν ξέρει ότι αυτός είναι ένας από τούς θεμελιωτές του σχολείου εργασίας; Η φήμη του, βέβαια, έχει γίνει παγκόσμια απ' τά πολλά παιδαγωγικά συγγράμματα και άρθρα του, που πολλά έχουν μεταφρασθί σέ πολλές ξένες γλώσσες. Τό έργο αυτό του FERRIERE έχει τίτλο στη Γαλλική «BREVE INITIATION A L' EDUCATION NOUVELLE» και προσφέρει μεγίστη ύπηρεσία στην παιδαγωγική της πατρίδος μας ό εκλεκτός έπιστήμονας παιδαγωγός κ. Γεώργιος Κωσταδήμας που τό μετέφρασε στην Έλληνική—Μέσα στις 105 σελίδες του μεταφρασμένου αυτού έργου απ' τόν κ. Κωσταδήμα, που έχει έκδοθί απ' τη Χριστιανική Ένωση τών Έκπαιδευτικών λειτουργών, περιλαμβάνεται ένα πλουσιώτατο, αλλά και χρησιμώτατο κατατάλαγμα από βαθιές έπιστημονικές μελέτες και μακροχρόνια πείρα του συγγραφέα πάνω στις κατευθύνσεις του νέου σχολείου.

Τό βιβλίο αυτό χωρίζεται σέ τέσσαρα μεγάλα κεφάλαια, στα όποια ακολουθεί, ένα άρκετά έκτεταμένο και διαφωτιστικό συμπέρασμα.

Στό πρώτο κεφάλαιο διαλαμβάνονται σέ γενικές γραμμές όλα τά σχετιζόμενα με την όργάνωση ενός ιδρύματος, που πρόκειται νά αναλάβη την μόρφωση τών παιδιών. Διαπραγματεύεται σ' αυτό με άρκετή σαφάνεια ή γενική εικόνα και τά πλαίσια, μέσα στα όποια πρέπει νά κινηθί ή όργάνωση του εκπαιδευτικού ιδρύματος. Προτιμάει τόπο γιά τη λειτουργία τών ιδρυμάτων την έξοχή, γιατί έχει νά παιδιά βρίσκονται στο φυσικό περιβάλλον, τό άπαραίτητο γιά την ανάπτυξη τους. Θέλει ή μορφή του ιδρύματος

να πλησιάσει προς τη ζωή του παιδιού στο οικογενειακό του περιβάλλον. Δίνει δε στο κεφάλαιο αυτό όλα τα απαραίτητα σχέδια για την οργάνωση της ζωής μέσα στο ίδρυμα, τις βάσεις για τη σύνταξη του προγράμματος σύμφωνα με τις νέες αρχές του σχολείου εργασίας, για τον τρόπο, με τον οποίο πρέπει να χρησιμοποιούνται οι ελεύθερες ώρες του παιδιού, για το ρόλο που παίζει ο προσκοπισμός στο νέο σχολείο και ιδιαίτερα για την ήθικη διαπαιδαγώγηση της νέας γενιάς.

Το δεύτερο κεφάλαιο το αφιερώνει στο ρόλο, τον οποίο παίζει η βαθειά γνώση της ψυχολογίας του παιδιού από τον παιδαγωγό. Διαπραγματεύεται αναλυτικά και με σαφήνεια με ποιό τρόπο στηρίζεται η νέα άγωση στις απαραίτητες ψυχολογικές βάσεις. Εκθειάζει τη λειτουργική παιδαγωγική του CLAPAREDE. Αναλύει τους νόμους της EDUCATION FANCTIONELLE και συσχετίζει αυτούς με την εφαρμογή τους στη διδακτική πράξη. Με τον ακριβή καθορισμό που δίνει στην πνευματική και ψυχική εξέλιξη των παιδιών κατά τα διάφορα στάδια, υποβοηθεί πραγματικά τον παιδαγωγό να προσαρμόσει τη διδλία του και τις απαιτήσεις του ανάλογο προς τη δυναμικότητα των παιδιών της κάθε ηλικίας.

Στο τρίτο κεφάλαιο διαπραγματεύεται για τα σχετιζόμενα με την παιδική ψυχιατρική. Εξετάζει το ρόλο, που παίζει η κληρονομικότητα, τις βλαβερές συνέπειες που επέφεραν ο πόλεμος στα παιδιά, αναλύει την ψυχοπαθολογία των κατατρεγμένων, των διωγμένων, των ξεριζωμένων απ' τον πόλεμο παιδιών. Ακόμα στο κεφάλαιο αυτό δίνει απαραίτητες οδηγίες για τα μέσα, που πρέπει να εφαρμόζουμε για τη σωστή άγωση και την αναπροσαρμογή και επαναφορά στο σωστό δρόμο των νευρικών και ανωμάτων παιδιών, που όλοι μας άπαντάμε καθημερινά στη δουλειά μας. Δεν παραλείπει να τονίσει και να δώσει αρκετά χρήσιμα στοιχεία για τη σημασία της υγιεινής και κανονικής διατροφής του παιδιού, τόσο στο ίδρυμα, όσο και στην οικογένεια.

Ακολουθεί το τέταρτο κεφάλαιο, στο οποίο αναλύει το ρόλο που παίζουν στην άγωση του παιδιού οι μεγάλοι, οι ενήλικες (διδάσκαλοι, γονείς, προσωπικό κλπ.). Θέλει την αυτομόρφωση του παιδαγωγού, δίνει σχετικές οδηγίες για την οργάνωση και τη συνεργασία του προσωπικού, καθώς και τις κατευθύνσεις που πρέπει να δίνει η διεύθυνση του σχολείου ή του ιδρύματος σχετικά με τα προβλήματα της νέας άγωσης.

Γενικά μπορούμε να πούμε, ότι το βιβλίο αυτό αποτελεί σήμερα πολύτιμο οδηγό για κάθε άτομο που ασχολείται με την άγωση των παιδιών κατά κάποιον τρόπο (διδασκάλους, γονείς, παιδονόμους και προσωπικό οικοτροφείων, παιδοπόλεων, παιδικών κατασκηνώσεων κλπ.). Μυεί πραγματικά και εισάγει τον αναγνώστη στα ζητήματα και τις απαιτήσεις της νέας άγωσης. Αποτελεί ένα καλοτυπωμένο τόμο της παιδαγωγικής ελληνικής βιβλιογραφίας. Ο μεταφραστής του έργου, γνώστης όχι μόνο της γαλλικής

γλώσσας, άλλ' ακόμα και των ζητημάτων της άγωσης, κατέβαλε κάθε φιλότιμη προσπάθεια να μας το παρουσιάσει με άριστοτεχνικό τρόπο και με αρκετή χάρη γραμμένο. Αν και μεταχειρίζεται την καθαρεύουσα, μ' όλα ταυτα παρουσιάζει απλότητα και καλλιτεχνικό γούστο, που παρουσιάζουν ελάχιστα έργα στην καθαρεύουσα γραμμένα. Πρέπει, κατά τη γνώμη μας, το βιβλίο αυτό να αποτελέσει αντικείμενο ευρύτερης μελέτης ανάμεσα στους κύκλους του διδασκαλικού κόσμου. Πολύ έχει να ωφεληθώ κάθε δάσκαλος που θα το διαβάσει. Αν και ξέρουμε ότι θα προσκρούσουμε στη μετριοφροσύνη του μεταφραστή συναδέλφου μας κ. Κωσταδήμης, μ' όλα ταυτα είμαστε υποχρεωμένοι να εκφράσουμε τα θερμά μας συγχαρητήρια για την τόσο θετική και επιστημονική του προσφορά στην παιδαγωγική της πατρίδος μας. Δεν πρέπει νομίζουμε νάναι μικρότερης σημασίας οι εύχαριστίες μας προς τη Χριστιανική Ένωση των Εκπαιδευτικών Λειτουργών της Ελλάδος, γιατί για μιá ακόμη φορά μας κάνει να παραδεχθούμε πως το έργο της είναι από κάθε άποψη ωφέλιμο στις σημερινές συνθήκες που περνάει η Χώρα μας.

ΚΩΣΤΑΣ Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

*

Ο λ γ α ς Β α τ ι δ ο υ: «Η μικρή ρωμιούσ-
σὺνη στὰ τουρκοχώρια της Ἀνατολῆς». Σχ. 8ον
σελ. 70. Ἀθήνα 1959.

Ἡ συγ. πού πρωτοεμφανίσθηκε μὲ μιὰ ποιητική συλλογὴ στὰ 1934 παρουσιάζει, ὕστερα ἀπὸ πολὺχρονη σιωπὴ, ἀπὸ τὸ 1952 μέχρι σήμερα, μιὰ ὄριμη καὶ πυκνὴ παραγωγὴ, πού μᾶς κάνει νὰ λοπουόμεθα γιὰ τὴν προηγούμενη ἐξαφάνισή της. Ἡ Ο. Β. εἶναι ἓνα πηγαῖο ποιητικὸ ταλέντο, πού μιλεῖ ποιητικὰ καὶ στὰ πεζογραφήματά της καὶ στὶς μελέτες της. Ἡ «μικρὴ Ρωμιούσνη» εἶναι: ἓνα ἀφήγημα γιὰ τὸν μικρὸ χριστιανικὸ πληθυσμὸ (150 ἄτομα) ἐνδὲς ἄγνωστου καὶ λησμονημένου χωριοῦ στὴν καρδιὰ τῆς Μ. Ἀσίας, πού ζεῖ ἁρμονικὰ καὶ ἀδελφωμένα μὲ τὸ Τούρκικο στοιχεῖο. Ἡ συγ. δὲν ἔχει ἡ ἴδια ζήσει τὴ ζωὴ τοῦ Καγιατζίκ. Ὅ,τι μᾶς ἀφηγεῖται προέρχεται ἀπὸ πληροφορίες χριστιανῶν κατοίκων του πού σήμερα βρῆσκοντι. σκορπισμένοι σὲ διάφορα σημεία τῆς Χώρας. Ἀλλὰ ἔχει νοιώσει τόσο βαθειὰ τὴ νοσταλγικὴ ἀνάμνηση καὶ τὴν ἀγάπη πού φωλιάζει κατασταλαγμένη πικρὰ στὶς καρδιὲς τῶν Καγιατζικιωτῶν γιὰ τὸ χωριό τους, ὥστε νὰ μᾶς ἀνασταίνει τὴ χαμένη ζωὴ τους, τὸ κλίμα τοῦ τοῦ ρο χριστιανικοῦ Καγιατζίκ, τὴν εὐτυχία ἀπὸ τὴν εἰρηνικὴ συμβίωση δυὸ τόσο ἐτερόκλητων κοινωνικῶν καὶ θρησκευτικῶν πολιτισμῶν, τὴν ἀμοιβαία κατανόηση πού δάσταξε ἀκόμα καὶ στὶς ὥρες τῆς τελειωτικῆς προσφυγοποίησης.

Εἶναι βέβαια περιττὸ νὰ πῶ ὅτι τὸ λαογραφικὸ στοιχεῖο κάνει πλούσια τὴν παρουσία του, μὰ ἐκεῖνο πού θέλω νὰ τονίσω εἶναι ὁ λογοτεχνικὸς τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον χρησιμοποιεῖται. Τὸ λαογραφικὸ στοιχεῖο καθὼς σφιχτοδένεται μὲ τὸ ἐθνικὸ καὶ τὸ ἱστορικὸ, μεταβάλλεται σὲ θερ-

μογόνον έστία πού κρατάει τήν άφήγησιν σ' ένα κλίμα όνειρου. Είναι πολυτιμώτατες οί λαογραφικές πληροφορίες πού μάς δίνει ή σογ., μόλο πού και ή ίδια δέν φαντάζεται ολοκληρωτικά τήν αξία τους. Κρίμα μόνον πού δέν είναι περισσότερες και κρίμα ακόμα γιατί ό,τι λείπει, χάθηκε γιά πάντα.

Π. ΓΡΑΙΚΟΣ

★

Τά κ η Σ ω τ ή ρ χ ο υ: «Όχτάβες» (Ποιήματα). 'Αθήναι 1951.

'Ανήσυχος ό ποιητής στην εμφάνισή του, ξεχωρίζει μ' έναν λαγυρό κραδασμό πού προμηνύει τή λύτρωσι των χρόνων μας άπ' τή φθοροποιό σύγχισι. 'Η ποιήσι του κ. Σωτήρχου, βαλμένη μέσα στις απαιτήσεις μιās αισθητικής ένότητας ή όποια όμοιάζει σάν ένα πρελλούντιο, συνιστά στην ούσία της ένα λυρικό μονόλογο, έκφρασμένο σ' ένα λόγο προηγμένης μορφής. Είρηνικός άπ' τους νέους τής τραυματισμένης γενεάς μας, οργανώνει με κάποια ευδιάκριτη καθαρότητα τά βιώματα και τις διαφοροποιήσεις του. Κι' έτσι, στην απалότητα μιās προσωπικής χορδής, τά δίνει όλα αυτά με τό δικό του ποιητικό τρόπο. Είναι ανθρώπινος και διακατέχεται άπό κάποιαν ντεληκάτη ευαισθησία, πράγμα πού είναι κι' επικίνδυνο γιά τόν ίδιον τόν ποιητή, διότι μπορεί ν' αποβή γ' αυτόν και μιá έκ παραλλήλου έξουσία άκαταστάλακτης συγκινήσεως. 'Η έποχή μας ζητά πάντοτε τό δικό της έκφραστικό ύφος. 'Ο κ. Σωτήρχος είναι πράγματι μιá ποιητική συνείδησι. Και γι' αυτό ακριβώς θα χρειάζονταν πιό αποφασιστική ψυχραιμία, γιά νά κυριαρχήσει πάνω στον κρινούργιο μύθο (πάνω στις φωνές) τις όποιες έχει συλλάβει πολύ καλά.

*Μας πρόδωσαν οί φύλακες τή νύχτα.
άδέρφια φυλαχτήτε... φυλαχτήτε,
...λάθος στους ύπολογισμούς...
και τά ρομπότ δέν ύπακούνε...*

*Θά ρθει...
με τής αύγής τό χρυσοφώς
και με τής νύχτας τή βροχή
στά δέντρα και στα φύλλα...*

'Ακόμα, κάποια ρωμαντική διάθεση στο λακτικό κυρίως γνώρισμα του ποιητού, παίρνει πού και πού έναν ύπολογισμο χώρο, ενώ γενικώτερα οί στίχοι του άνήκουν σιά νέα μέτρα, γίνεται μάλλον συντηρητική. 'Εν πάση περιπτώσει, οί «Όχτάβες» είναι μιá αξιόλογη παρουσία και μιá μεγαλύτερη ακόμα ύπόσχεσι.

★

Α ν τ ώ ν η Τ σ α κ ι ρ ό π ο υ λ ο υ: «Έκσταση» (Ποιήματα), Σέρρες. 1958.

Μιά λυρική απλότητα, αλλά όχι κι' απαλλαγμένη άπό πρόχειρες συγκινήσεις—πολλές φορές—έχουν τά ποιήματα του κ. 'Αντ. Τσακιρόπουλου. Όμως, έτσι καταπνίγονται συχνά ή δέν μεταλλάσσονται εύκολα κι' οί πάρα πολλές εύτυχομένες ώρες του ποιητού. Γιατί μέσα στο ύλικό

του, υπάρχουν κι' οί άπλές αισθηματολογίες, πού δέν άντέχουν νά γίνουν βιώσιμοι στίχοι. 'Εν τούτοις, στα έλεύθερα κυρίως μέτρα, ό κ. Τσακιρόπουλος φτάνει νά δίνη άσυγκρίτως πιό καλά και ολοκληρωμένα τά ποιήματά του. Κι' αυτό είναι μιá καθαρή επιβεβαίωσι γιά τις ικανότητές του πού, τους κρατεί πάνω σ' ένα δεσμευτικό ύφος στίχους του, προβάλλουν με κάποιαν άτονία. Με περισσότερο μόχθο, δέν θα είταν καθόλου δύσκολο νά επιτευχθί ένα άποτέλεσμα πάνω στα έπίπεδα των ευρύτερων αξιώσεων. Χρειάζεται κάποια σκληρότερη διαλογή, στις αύθρομητες παρακινήσεις κι' ύστερα μιá πιό άδιάλλακτη έπιλογή στα έκφραστικά μέσα πού χρησιμοποιούνται στην «Έκσταση».

*...γυρνά μ' ένα γραμμί στα χέρια
άμίλητα, σκυφτός, βαρύς...
είν' ό πατέρας*

*...Πιστεύοντας πως θα βρίσκα άπόκριση γιά
[όλα.*

*Κι' όμως
Κάθε αύγή κάτι καινούργιο ξεπροβάλλει...*

'Επίσης, νομίζουμε ως κι' ή ρωμανική άτμόσφαιρα πού κυριαρχεί στα περισσότερα ποιήσι του κ. Τσακιρόπουλου επιβύλλεται μάλλον άρνητικά πάνω στην άδύνατη κράσι των θεμάτων. Κι' έξ άλλου φέρνει άναγκαστικά και σέ μιá άναγκαία φιλολογία. Είναι άπ' τή συλλαγή δέν λείπει ή ευαισθησία κι' ή έκλεπτυσμένη άτμόσφαιρα, πού δίνουν μιάν αξιοπρόσεκτη ύπόστασι στους στίχους της.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

*Αξιότιμε Κύριε Διευθυντά,

*Ανέγνωσα εις τό 82ον τεύχος το ύμετέρου περιοδικού, όσα γράφετε περί το 'Αναστασίου Γενναδίου. Δέν είδον τά προηγούμενα και δέν γνωρίζω, τι αναφέρεται και διά τό πατέρα του. Πάντως έθεώρησα καλόν νά σάς γράψω, όσα αναφέρει ό μακαρίτης πατήρ μου, όστις ως και ό γράφων, έγεννήθη έν Σηλυβρία, εις έπιστολήν του άπό 15 Μαΐου 1926.

Εις τήν τελευταίω έκδοθείσαν βιογραφία του Γεωρ. Γενναδίου, αναφέρεται ότι ούτος έγεννήθη έν Σηλυβρία, τω πατρός του (παπα 'Αναστασίου) ίερατεύοντος εκεί, χωρίς νά αναφέρη τι περί τής εκεί διαπίσεως του. 'Ενώ, έν Σηλυβρία, είχον άκούσει, δέν ένθυμούμαι άν παρά τι μακαρίτου πατρός μου ή άλλου, ότι κατά τι καιρόν τής γεννήσεώς του, διελθόντος εκείθεν ήι μόνος πορευομένου εις Βλαχίαν, μετά τής ήγερνίδος συζύγου του, αύτη, μαθοῦσα παρά του Μ' τροπολίτου ότι ήλευθερώθη ή παπαδιά, έζητή και έδάπτισε τό νεογνόν ονομάσασα Γεώργιον.

Ός ήξεύρω, τότε, μή υπάρχοντος σιδηροδρόμου οὔτε άτμοπλοίων, οί ήγεμόνες Βλαχίας κ

Μολδαβίας, πηγαίνοντες εις την έδραν των και έ πιστρέφοντες, έμειναν εις Σηλύδριαν διερχόμενοι και κατέλυν εις την Μητρόπολιν. Αυτά ένόμι- σα καλόν να τψ άναφέρω και τψ έγραφα. Με ά- πήντησε θερμώς εύχαριστών.

Μεθ' ύπολήψεως

ΜΙΑΤΙΑΔΗΣ ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ

Και κατά τους δύο τελευταίους μήνες στην 'Ηπειρο έλαβαν χώραν σοβαρές διαλέξεις. 'Η μιá έγινε τό Μάρτη στην "Αρτα άπ' τό Μου- σικοφιλολογικό Σύλλογο «Σκουφάς», ύστερ' άπό σχετική συνεννόησι πρός τότο μέ την «'Ηπειρω- τική 'Εστία». 'Ομιλητής είταν ό έκ των μελών της 'Επιτροπής της «Η.Ε.» γνωστός λογοτέχνης κ. Τάκης Σιωμόπουλος, ό όποίος ώμίλησε μέ θέ- μα: «Ο Προμηθεύς άπό την άρχαία έποχή έως σήμερα», ως προσκεκλημένος τοϋ άνωτέρω Συλ- λόγου. 'Η διάλεξη αυτή ύπήρξεν ένα σημαντικό πνευματικό γεγονός για την πόλη της "Αρτας, τό σο γιατί ό ενδιαφέρον τοϋ θέματος, όσο και διότι ό κ. Σιωμόπουλος, βαθύς στοχαστής και γλαφυρός στό λόγο του, διαπραγματεύθηκε μέ πληρότητα ένα άπ' τά δυσκολώτερα φιλολογικά ζητήματα που προκύπτουν στην έποχή μας. Στη διάλεξη, πλην των άρχών και τοϋ έκλεκτοϋ πυκνού ακροατηρί- ου, μετα-ξύ των ανθρώπων των γραμμάτων, είταν κι' ό καθηγητής κ. Γεώργιος Παπαγεωργίου, Μέ- λος έπίσης της 'Επιτροπής της «Η.Ε.»

Στά τέλη Μαρτίου, δόθηκε στο Γαλλικό 'Ιν- σtitούτο 'Ιωαννίνων όμοίως μιá ενδιαφέρουσα δι- άλεξη, την όποία όργάνωσε τό 'Ινστιτούτο μέ ό- μιλήτην τον κ. *René Percheron* και κατά ταυτο- χρόνo μετάφραση της δ)ντριας δ)δος Τ. Μεινάρ- δου. 'Η διάλεξη που δόθηκε μέ πολλή έπιτυχία, πλασιώθηκε κι' άπό 165 προβολές έγχρώμων φωτογραφιών άπ' τό έλληνικόν κυρίως ενδιαφέ- ρον της Σικελίας, που δημιούργησαν μιá έντελώς έξαιρετική ατμόσφαιρα για την πλήρη ανάπτυξη τοϋ θέματος

Τόν 'Απρίλιο, έπίσης, ό «Σύλλογος Δημοδι- δασκάλων» όργάνωσε μιάν έπιτυχή διάλεξι στην αίθουσα της Ζωο. Παιδ. 'Ακαδημίας μέ όμιλήτρι- αν την δ)ντριαν της 'Ακαδημίας δ)δα 'Ελπινίκη Σταματάκη και μέ θέμα: «Τό παραστρατημένο παιδί και προσπάθεια διασώσεώς του».

'Ακόμα άλλη μιá ενδιαφέρουσα διάλεξη δό-θηκε υπό της Δέσχης 'Ιωαννίνων, στο μέγαρο της Τραπεζίης όπου στεγάζεται ή Δέσχη. 'Ομιλητής είταν ο Γάλλος Ντομέρκ, έπί της Δ)σεως τοϋ Προγράμματος 'Αναπτύξεως 'Ηπείρου ό όποίος, τή βοηθεία μεταφράσεως υπό της δ)ντριας τοϋ Γαλλικού 'Ινστιτούτου και μέ έπεξηγήσεις επί των τεχνικών δρων τοϋ κ. Π. Γρίσπου, ώμίλησε μέ θέμα: «Τό πρόβλημα των ύποαναπτύκτων Χω- ρών της Εύρώπης».

Τέλος, στις 21 'Απριλίου, άνοιξε κι' ή έκθε- ση ζωγραφικής τοϋ 'Ηπειρώτου ζωγράφου κ. Στ. Μπαλτογιάννη. ή όποία θα διαρκέση μέχρι της

10 Μαΐου. 'Η έκθεση αυτή συγκεντρώνει έξαιρετι- κό ένδιαφέρον και έδωσε στα Γιάννινα την εύκαι- ρία για συζητήσεις γύρω άπ' τά ζητήματα της Τέχνης. Διότι ό κ. Μπαλτογιάννης είναι ένας ξε- χωριστός νέος καλλιτέχνης που έμφανίζει μέ πλήρη ώριμότητα ένα σοβαρό έργο.

ΠΡΟΚΗΡΥΞΙΣ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΥ

Διά τό «'Επαθλον Περικλέους Βιζουκίδου»

'Η 'Ηπειρωτική 'Εστία Θεσσαλονίκης προκη- ρύσσει διαγώνισμα εις την συγγραφήν μελέτης, της όποίας τό θέμα πρέπει να είναι ελλημένον άπό την ιστορίαν των κοινοτικών και κοινωνικών θεσμών της 'Ηπείρου κατά τους χρόνους της τουρ- κοκρατίας. 'Ο συγγραφεύς της προκριθισμένης μελέτης θα λάβη τό «έπαθλον Περικλέους Βιζου- κίδου» μετά χρηματικού βοηθήματος 4.000 δραχ- μών.

Προθεσμία ύποβολής δοκιμών μέχρι της 31ης Δ)δρίου 1959.

'Ο Πρόεδρος της 'Ηοειρωτικής 'Εστίας Θεσ]κης

ΧΑΡΙΛΑΟΣ ΜΑΣΤΟΡΙΔΗΣ

(Πληροφορίαι παρέχονται εις τά Γραφεία της 'Ηπειρωτικής 'Εστίας Θεσσαλονίκης Βασιλέως Κωνσταντίνου άριθ. 69).

'Ανθ. Ζόλ. 'Αγρ. 'Ελήφθησαν κι' ό κ. Κόκ- κινος εύχαριστεί. Σημειώσαμε την νέα σας δ)νσι. Γ. Πράτο. 'Αθην. Περιμέναμε πάντοτε κι' άλλη συνεργασία. 'Η κριτική μελέτη στο άνα χείρας τεύχος. Σ. Ι. Μακρυμ. 'Αθην. Τά καλύμματα τοϋ Ζ' τόμου δέν υās ήρθαν ακόμη. Κρατήσαμε υπό σημείωσι την περίπτωσι σας. Μπάγκειον 'Επιτρ. 'Ελήφθησαν και ή σχετική άπόδειξι έστάλη. Εύ- χαριστούμε. Τ. Σωτ. 'Αθην. Θα σās γράψη και προσωπικά ό κ. Κόκκινος. Γ. Σφακ. 'Αθην. Σās έστάλησαν οι δ)νσεις. Γ. Γαργαλ. Τά πήραμε και δημοσιεύονται Ι. Γ. Τσαμ. 'Αθην. 'Ελάδαμε τό έπιστραφέν τεύχος κι' εύχαριστούμε. Κ. Χρυσ. Κύπρ. πρέπει να πήρατε, στο μεταξύ, ιδιαιτέρα έπιστολή μας. Γ. Γκαρ. Κύπρ. Εύχαριστούμε διά τό ηύξημένο της άποστολής. Δημ. Παπαχρ. *Laur mass*. Κατά την έπιθυμία σας ενεργήσαμε και πε- ριμένομε. Ε. Παντ. *Alexand*. Πήραμε την έπιστολή και πρσέβημεν στις ένδεδειγμένες ενέργειες. Κ. Κωστ. Σās στείλαμε τό Α' 8ο έλκδο. Περιμένομε νεώτερη έπιστολή σας. 'Αλ. Ζακυνθ. 'Αθην. Σās ταχυδρομήθηκε τό τεύχος που θέλετε.

ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

Δημ. Σαλαμάγκα: «Κάποιο βράδυ τοϋ Νοέμβρη»

- (ήθογραφες κι' άλλα πεζά). Σχ. 8ον σελ. 96 Γιάννινα, 1959.
- Πάνου Ν. Παναγιωτόννη: «Κοντσέρτο της μοναξιάς» (ποιήματα) Σχ. 8ον, σελ. 32, 'Αθήνα, 1959.
- *Εκδοσις Συλλόγου προς διάδοσιν ωφελίμων βιβλίων (ἐπιλογή, εισαγωγή, σημειώσεις και ἐπιμέλεια Α. Ι. Βρανούση): «'Αδαμαντίου Κοραή ἐπιστολαὶ πρὸς πρωτοβάλτην», Σχ. 8ον, σελ. 112, 'Αθήνα, 1959.
- Ι. Π. Κουτσοχέρα: «'Ο Δείπνος της Βηθανίας», (συνθετικὸ ποίημα), Σχ. 4ον, σελ. 72, 'Αθήνα, 1959.
- Φίλης Κ. Βατίδου: «Τὸ διπλό μου τραγούδι», (ποιήματα), Σχ. 8ον μεγ. σελ. 64, 'Αθήνα 1959
- Εὐαγγέλου Μπόγκα: «Τουρκικὲς λέξεις σὲ παλιότερα ἑλληνικά κείμενα» Σχ. 8ον, σελ. 78, 'Αθήνα, 1958.
- Νίκου Βλ. Σφυρόερα: «'Ιστορίες τοῦ Νικολοῦ» Σχ. 16ον, σελ. 80 'Αθήνα 1959.
- Π. Α. Χρονοπούλου: «'Αγωνίες» (ποιήματα), Σχ. 8ον μεγ., σελ. 46, Πάτρα, 1959.
- Εὐαγγ. Σπ. Ψῆμα (Μητροπολ. Ἑρμοπόλεως): «Τὸ ὀλοκαύτωμα τῶν Ἑπειρωτῶν Ἀγωνιστῶν ἐν Φραγκοκαστέλλῳ (18 Μαΐου 1928)» ('Ιστορικὴ ἀνασκόπηση καὶ ἐπικρίσεων ἀνασκευῇ). Σχ. 8ον, σελ. 46. Ἀλεξάνδρεια 1959.
- Δημ. Δαβαλᾶ: «'Ηπειρωτικά» (χρονικά), Σχ. 8ον σελ. 104, 'Αθήνα, 1959.
- Κων. Χρ. Κουτσοχώστα: «'Ασπιλα νειάτα» (ποιήματα), Σχ. 8ον, σελ. 82, Ἄρτα, 1959.
- Δημ. Α. Σταθολοῦλου: «Τὰ νήπια» (ποιήματα), Σχ. 8ον, σελ. 32, 'Αθήνα, 1959.
- Φώτη Εὐαγγελάτου: «Μηνίματα» (ποιήματα), Σχ. 8ον σελ. 32, 'Αθήνα, 1959.
- Τάκη Σωτήρου: «'Οχτάβες» (ποιήματα), Σχ. 8ον, σελ. 32, 'Αθήνα, 1959.
- Βᾶς Ματοῦ: «Οἱ ψυχὲς τῶν πεθαμένων» (ποιήματα), Σχ. 8ον, σελ. 32, 'Αθήνα, 1959.
- *'Ινστιτούτο Ἱατρικῆς ψυχολ. καὶ ψυχ. ὑγιεινῆς. (ὑπὸ Ἀρ. Ἀσπιώτη): «'Η ψυχικὴ ὀριμότης τοῦ ἀνθρώπου», Σχ. 8ον, σελ. 208, 'Αθήνα, 1959.
- Πέτρου Μαρκάκη: «Γύρω ἀπὸ τὸ Λογοτεχνικὸ Ἐπιμελητήριον», Σχ. 8ον, σελ. 16, 'Αθήνα, 1958.
- Νικ. Π. Ζυγούση: «Τὰ ἐν Ἑπιρῷ Γεωργικά Ἱδρύματα» (ιστορ. σημειώσεις 1913—1958), Σχ. 8ον, σελ. 72, Ἰωάννινα 1959.
- Στεφ. Ι. Μακρυμύχαλου: «'Ανέκδοτα ἔγγραφα ἐκ τοῦ Ἀρχείου Σκουλούδη σχετικὰ μετὴν Κρητικὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1866—69), Σχ. 8ον, σελ. 96, Ἡράκλειον, 1958.
- Γιάννη Μπαρμπαγιάννη: «'Ανεβαίνοντας στὸ χάος» (ποιήματα), Σχ. 8ον, σελ. 32, 'Αθήνα, 1959.

ΑΝΑΤΥΠΑ

Κων. 'Αθ. Διαμάντη: «Βιβλιοκρισία καὶ βιβλιογραφικὰ σημειώματα» (ἐκ τοῦ 12ου τόμου τοῦ Δελτίου τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος), Σχ. 8ον, σελ. 24, 'Αθήνα, 1957.

Κων. Διαμάντη: «Βιβλιοκρισίαι—βιβλιογραφικὰ σημειώματα» (ἐκ τοῦ 13ου τόμου τοῦ Δελτίου τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος), Σχ. 8ον, σελ. 24, 'Αθήνα, 1958.

Εὐαγγ. Μπόγκα: «Σύμμεικτα» (ἐκ τοῦ 13ου τόμου τοῦ Δελτίου τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος), Σχ. 8ον, σελ. 8, 'Αθήνα, 1958.

Ἀγροτικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος: «'Η τελετὴ τῆς πνευματικῆς ἡμέρας» (λόγοι—κείμενα—βραβεῖα) ἐκ τοῦ περιοδικοῦ Δελτίου Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς, Σχ. 6ον, σελ. 12, 'Αθήνα, 1959.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

«Θεολογία» τόμ. ΚΘ'. τ. Δ', 'Αθήνα. «Νέα Ἑστία» τ. 756—763ον, 'Αθήνα, «ὁ Ἑλληνισμός τοῦ Ἐξωτερικοῦ» τ. 82, 83, 84ον, Θεσ/κη. «Βιομηχανικὴ Ἐπιθεώρησης» τ. 292, 293ον, (μετὰ τοῦ μεγ. βιογρ. λεξικοῦ β' τόμου, ἕως σελ. 144), 'Αθήνα. «'Ακτῖνες», τ. 199, 200ον, 'Αθήνα. «ὁ κόσμος τῆς Ἑλληνίδος», τ. 57, 58ον 'Αθήνα. «Τὸ περιοδικό μας» τ. 9ον, Πειραιεύς. «'Ανδρικές σελίδες» τ. 3ον, 'Αθήνα. «Εὐγοϊκὸς Λόγος» τ. 13ον Χαλκίδα. «Ποντιακὴ Ἑστία» τ. 109, 110, 111, 112ον Θεσ/κη. «Κρητικὴ Ἑστία» τ. 81, 82ον, Χανιά. «Κοῖκος» τ. 99, 100ον, Λονδίνον. «Ἑλληνικά θέματα» τ. 38, 39ον 'Αθήνα. «Πυρσὸς» τ. 8ον, Πειραιεύς. «Κριτικὴ» τ. 1ον, Θεσ/κη. «Πυρσὸς» τ. 49, 50ον Κων/λεις. «'Αριστοτέλης» τ. 13ον, Φλώρινα. «Σχολεῖο καὶ Ζωὴ», τόμ. Ζ', τ. 3ον 'Αθήνα. «Λασιὰ Χρονικά», τ. 3, 4, 5ον, 'Αθήνα. «'Ικαριακά», τ. 8, 9ον 'Αθήνα. «Ζωομάδα» τ. 5ον, Ἰωάννινα. «Δελτίον Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς» τ. 106ον 'Αθήνα. «Πρωτότυπη Φιλολογικὴ Ἐπιθεώρηση» τ. 20, 21ον Πειραιεύς. «Ἐπιστημονικὸς Βῆμα τοῦ Διδασκάλου», τ. 5, 6ον (ἔτος ΣΤ'), 'Αθήνα. «Ἐκκλησία», τ. 5, 6, 7ον, 'Αθήνα. «Διδασκαλικὸν Βῆμα», τ. 399, 400, 401, 402, 403ον, 'Αθήνα. «Ἐκκλησιαστικὸν Βῆμα», τ. 199, 'Αθήνα. «'Ηπειρωτικὰ νειάτα», τ. 12ον Ν. Ὑόρκη. «Σκοπιά», τ. 6, 7, 8, 9ον (1959), 'Αθήνα.

Διευθύνσεις συμφώνως τῷ Νόμῳ

*Εκδόται: Μιχαὴλ Μάνος—Δημοσθ. Κόκκινος, Περιβόλος Ἀρχιμανδρείου ἀρ. 16
Προϊστάμενος Τυπογραφείου: Σπυρίδων Εὐαγγ. Ξενός, Ἀγίας Θεοδώρας ἀρ. 6

